

Valbona Nathanaili



REFORMA DHE LEGJISLACIONI

Arsimi parauniversitar

**Reforma dhe legjislacioni
Arsimi parauniversitar**

**Çështje,
praktika
& politika.
Rasti
shqiptar**

**Valbona
Nathanaili**



**Çështje, praktika & politika
Rasti shqiptar**



Valbona Nathanaili, MA

REFORMA DHE LEGJISLACIONI

Arsimi parauniversitar

Çështje, praktika dhe politika
Rasti shqiptar



Shtëpia Botuese Universitare U.F.O. Press, dhjetor 2011

REFORMA DHE LEGJISLACIONI

Arsimi parauniversitar

Çështje, praktika dhe politika. Rasti shqiptar

Autor

Valbona NATHANAILI, MA

Korrektimi gjuhësor

Natasha LUSHAJ

Faqësja e brendshme

Besnik FRASHNI

Libri është kataloguar pranë Bibliotekës

Kombëtare, Tiranë.

Numri ndërkombëtar i katalogimit të librit

ISBN: 978-9928-127-05-1

Libri është kataloguar pranë Bibliotekës

Albanian University, Rr. e Durrësit, Tiranë.

Libri është certifikuar pranë Zyrës Shqiptare

për Mbrojtjen e të Drejtave të Autorit.

© 2011, Shtëpia Botuese Universitare

U.F.O Press.

Të gjitha të drejtat të rezervuara.

Asnjë pjesë e këtij libri, mbrojtur nga Ligji Nr. 9380, dt. 28.04.2005 i Shtetit Shqiptar "Për të drejtat e autorit dhe të drejtat e tjera lidhur me të", nuk mund të riprodhohet, ruhet, transmetohet a përdoret me asnjë formë a mjet grafik, elektronik apo mekanik, përfshirë por jo kufizuar vetëm në fotokopje, skanime, dixhitalizim, rrjet web apo sisteme të tjerë, pa lejen me shkrim të botuesit.

Shtëpia Botuese Universitare **U. F. O Press**

Adresa: Rr. Asim Vokshi, Nr. 137, Tiranë,
Shqipëri.



Tel: +355 4 2235397

Mobile + 355 (0) 672039235

e-mail: ufopress@yahoo.com

Shtypur në shtypshkronjën U.F.O. Press

Dhjetor 2011

*Të punojmë së bashku për shtimin
e literaturës në gjuhën shqipe*

Shtëpia Botuese Universitare
U.F.O Press është pjesë
e Albanian University.
www.albanianuniversity.edu.al

REFORMA DHE LEGJISLACIONI

Përmbajtja

<i>FJALË PARAPRIJËSE</i>	1
<i>PJESA I - REFORMA SHKOLLORE</i>	3
KREU I - FILOZOFI & IDE PËR ARSIMIN	7
Kodi Hammurabit (1700 p.e.s)	7
Platoni (427-347 p.e.s)	8
Marcus Fabius Quintilianus (afërsisht 35-100)	9
Thomas Aquinas (1225-1274)	10
Emile Durkheim (1858-1917)	11
John Dewey (1859-1952)	12
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve	15
KREU II - ÇËSHTJE QË LIDHEN ME REFORMAT	17
II.1. ÇËSHTJE TË PËRGJITHSHME	18
Përhapja e reformës në shkallë të gjerë	18
Mësuesi dhe zhvillimi i tij profesional.....	19
Përgjegjshmëria	21
Standardet	22
II.2. REFORMA ME BAZË STANDARDET. VLERËSIMI I	26
REZULTATEVE TË TË NXËNIT	
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve.....	29
KREU III - VIZIONI DHE PERSPEKTIVA BOTËRORE PËR ARSIMIN KONTEKSTI EVROPIAN	33
III.1. KONFERENCA BOTËRORE “ARSIM PËR TË GJITHË”, MBAJTUR NË JOMTIEN, TAILANDË, NGA 5 - 9 MARS 1990, ME TEMË “PLOTËSIMI I NEVOJAVE THEMELORE PËR TË NXËNË”	35

Deklarata	35
III. 2. KONFERENCA BOTËRORE "ARSIM PËR TË GJITHË", MBAJTUR NË DAKAR, SENEGAL NGA 26-28 PRILL 2000	44
Deklarata.....	44
III.3. KONVENTA EVROPIANE "PËR MBROJTJEN E TË DREJTAVE TË NJERIUT"	53
Misioni, ratifikimi nga Republika e Shqipërisë	53
Komente	55
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve	58
KREU IV - REFORMAT ARSIMORE NË SHQIPËRI	59
IV.1. REFORMIMI I SHKOLLËS DERI MË 1907	60
Karakteristika	60
Figura të shquara	64
Ngjarje të rëndësishme	68
IV. 2. REFORMIMI I SHKOLLËS GJATË PERIUDHËS 1908 - 1942	68
Periodha 1908-1912	68
Ngjarje të rëndësishme	69
Periodha 1913-1942	73
Ngjarje të rëndësishme	75
IV. 3. REFORMIMI I SHKOLLËS GJATË PERIUDHËS 1945-1990	78
PJESA II - LEGJISLACIONI SHKOLLOR NË SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR	83
KREU V - DOSJA LIGJORE E SHKOLLËS NË SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR	87
V. 1. ÇËSHTJE TË PËRGJITHSHME	87
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve	90
V.2. LIGJI NR. 7952, DT. 21. 06. 1995	94
Arsimi special	110
Promovimi i punës së shkollës në mjediset e saj	113
Marrëdhëniet prindër-fëmijë	115
Për prindërit	115
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve	117
V.3. LIGJ NR. 10171 "PËR PROFESIONET E RREGULLUARA NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË"	118
Procedura & instrumente në vlerësimin e mësuesve	140
Vlerësimi i mësuesit: Korniza për cilësi	141

Për t'u pasur në vëmendje	142
Figura e mësuesit dhe nevoja për një kod etike	150
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve	153
V.4. DISPOZITA NORMATIVE (PËR ARSIMIN PARAUNIVERSITAR)	154
V.5. UDHËZIM PËR NORMAT E PUNËS MËSIMORE NË ARSIMIN PARAUNIVERSITAR DHE STANDARDE TË LIDHURA ME TO	213
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve	219
KREU VI - PROJEKTLIGJI PËR SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR	221
VI.1 KOMENTE	221
VI.2. PROJEKTLIGJ "PËR SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR"	227
Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve.....	272
BIBLIOGRAFIA.....	273

FJALË PARAPRIJËSE

“Një fëmijë i arsimuar keq, është një fëmijë i humbur”

John F. Cennedy

Në vendin tonë, në këto dy dekadat e fundit, janë bërë përpjekje të dukshme për të ndryshuar shkollën. Ndonëse rëndësia e shkollimit për të gjithë është e padiskutueshme, filozofia e shkollimit, shoqëruar me prioritetet që duhen vendosur e standardet që duhen përdorur, kanë ngjallur e vazhdojnë të ngjallin debate.

“Reforma dhe legjislacioni në sistemin parauniversitar” ka synim të kontribuojë në rritjen profesionale të liderëve arsimorë aktualë dhe potencialë që punojnë në shkolla të ndryshme, drejtori a zyra rajonale arsimore, në faza të ndryshme të karrierës së tyre apo në përgatitjen e profesionistëve të ardhshëm që aspirojnë të punojnë në arsim, si në sektorin publik ashtu dhe në atë privat.

Materialet e paraqitura informojnë profesionistin që ka dëshirë të zgjerojë njohuritë e tij në këtë fushë; ndihmojnë kërkuesin e pavarur që synon të ndërmarë një studim të thelluar lidhur me reformat dhe legjislacionin arsimor; orientojnë prindërit, politikëbërësit e vendimmarrësit për iniciimin e nismave të vlefshme për ndryshime pozitive në mjedisin arsimor.

Në pjesën e parë përfshihen idetë dhe teoritë e disa prej filozofëve më me ndikim në fushën e arsimit, rreth çfarë dhe si duhet të mësojnë nxënësit – arsimi si mjet dhe synim. Më tej, jepet vizioni dhe perspektiva botërore për arsimin, sipas deklaratës së përbashkët të pjesëmarrësve në konferencat “Arsim për të gjithë”, mbajtur në Jomtien, Tailandë, nga 5-9 mars 1990 dhe në Dakar, Senegal, më prill 2000, për të vazhduar, në kontekst evropian, me një dokument të rëndësishëm, Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, ratifikimin e saj nga

shteti shqiptar si dhe dy raste, që sillen si shembuj; po në këtë pjesë, trajtohen reformat arsimore të ndërmarra në arsim: në hartimin e politikave e në drejtim, në kurrikul, në mënyrat e mësimdhënies e të mësimnxënies si dhe në vlerësimin e nxënësve dhe të shkollave. Historia e reformave arsimore në Shqipëri është kapitulli në vijim, së bashku me synimet dhe drejtimet e tyre, shkallën e përfshirjes dhe të përhapjes. Trajtimi ndjek planin kronologjik. Në libër do të gjeni disa nga sfidat kryesore që kanë shoqëruar zbatimin e këtyre reformave, natyrën dhe ndikimin që kanë ushtruar, jetëgjatësinë, përpjekjet, sukseset dhe dështimet.

Në pjesën e dytë, domeni i njohurive zgjerohet me ligje, dispozita e vendime që janë në zbatim në fushën e arsimit në Shqipëri, përfshirë edhe projektligjin e ri “Për sistemin arsimor parauniversitar shqiptar”. Synimi kryesor është njohja e legjislacionit të arsimit shqiptar, krijimi i një vizioni të saktë për mënyrën e funksionimit të tij, përfshirja e orientuar dhe e kualifikuar në gjykimin e standardeve dhe të vlerave arsimore.

Në fund të çdo kreu është vendosur rubrika “Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve”

Çfarë dhe si mund të ndryshojnë shkollat në sistemin parauniversitar, në përpjekje për t’iu përgjigjur numrit gjithmonë e më të madh të nxënësve që mbarojnë shkollën e mesme dhe kërkojnë të vazhdojnë studimet e larta apo si të mund të orientohen e “t’ia dalin” në tregun aktual të punës?

Çfarë dhe si mund të ndryshojnë shkollat në sistemin parauniversitar, në përpjekje për t’iu përgjigjur prindërve, të cilët fillojnë të përgatisin të ardhmen e fëmijëve të tyre që kur i kanë në bangat e klasës së parë?

Kjo mbetet për t’u parë e diskutuar, si një sfidë, për të gjithë ata që punojnë në këtë nivel shkollimi të fëmijëve tanë dhe për të gjitha reformat.

Vendosja në një libër e reformës me legjislacionin, synon të tregojë se çdo iniciativë për të ndryshuar legjislacionin, duhet të shoqërohet, domosdoshmërisht, me ndryshime në mënyrat tona të të menduarit dhe bazohet në forma të reja pune, reflektuar të gjitha këto në nisma apo reforma të reja *dhe anasjelltas*, shkalla e suksesit të të cilave, në fund të fundit, përbën horizontin e arritjeve të një shoqërie, në rastin tonë në fushën e arsimit. Libri është një orvatje për të hapur horizonte të reja të menduari.

Valbona NATHANAILI

PJESA I

REFORMA SHKOLLORE

Hapi i parë drejt përmirësimit të arsimit është të kuptojmë diversitetin, në nevoja dhe preferenca, të atyre që kanë më shumë nevojë për të: prindërve dhe fëmijëve, pa lënë mënjanë, sigurisht, edhe mësuesit.

HYRJE

Shkollat luajnë një rol shumë të rëndësishëm në të ardhmen e një kombi. Në ditët e sotme, një numër gjithmonë e më i madh aktorësh: politikanë, mësues e prindër gjenden të përfshirë në debatet për funksionin e shkollës dhe rikonceptimin e misionit të saj, në modifikimin e praktikave të shkollimit, në ndryshimin e rolit të mësuesve dhe të drejtuesve të shkollës, në kërkesat për përgjegjshmëri dhe cilësi, të sistemuara, përgjithësisht, nën të njëjtin emër: reformë, si për shembull reforma në kurrikul apo reforma bazuar në standarde, të cilat, kur ka qenë e nevojshme, janë mbështetur edhe me legjislacionin përkatës. Por, pavarësisht emërtimeve që kanë reformat në arsim, thelbi është po ai: përmirësimi i cilësisë së shkollimit të fëmijëve dhe, për më tepër, karakterizohen nga e njëjta veçori: aftësia për të hapur debat, për të rivlerësuar, sipas një optike të re, aksiomat dhe besimet e djeshme, si për shembull filozofia e shkollimit: esencialiste apo progresiste, në frymën e Platonit apo të John Dewey; perenialiste apo klasike, në frymën e Hutchins e Adler apo të Mason? Më tej akoma, tematikat e debateve lidhen me motivimin e mësuesit dhe përgatitjen shkencore e pedagogjike të tij; testet e standartizuar dhe ndikimin e tyre në arritjet akademike të nxënësve; gjatësinë e një ditë-shkolle; përmasat e klasës dhe ndikimi i saj në cilësinë e nxënies; risitë teknologjike dhe shfrytëzimi i tyre në orën e mësimi apo jashtë saj; tekstet; performanca e nxënësve; përmbajtja etj.

Në vendin tonë, në fillim të viteve '990, prioritetet ju dha ndryshimit të kurrikulës

dhe këto vitet e fundit reforma po orientohet drejt standardeve, ndërkohë që filozofia e shkollimit, pavarësisht përpjekjeve dhe nismave të ndryshme, vazhdon të jetë po ajo.

Reforma është ndryshim: ndryshim të menduari dhe të perceptuari, pasqyruar në ndryshim në marrëdhënie e produkt.

Reforma arsimore, nëpërmjet rregullimeve institucionale, siguron autoritetin e mjaftueshëm të MASH-it, në mënyrë që të kombinojë politikëbërjen, shpërndarjen e burimeve, shërbimet teknike, monitorimin dhe vlerësimin e cilësisë. Konkretizimi i këtij misioni arrihet nëpërmjet një rrjeti të ri institucionesh, që krijohet në sektorin e arsimit dhe që shtrihet në nivel qendror, të mesëm dhe shkollor¹.

Por, sa kanë arritur këto reforma të ndikojnë vërtet jetën e shkollës, atë çfarë mësohet dhe si mësohet? Sa të suksesshme kanë qenë në ofrimin e një arsimimi cilësor për fëmijët? Liderët arsimorë, historikisht, janë përpjekur t'i bëjnë sa më të dukshme këto ndryshime. Por a kanë shkollat kapacitetin e mjaftueshëm për të zbatuar reformën? Kuptimi e zbatimi i standardeve, motivimi dhe vlerësimi i mësuesve, nxitja e nxënësve dhe matja e performancës së tyre, artikulimi i vizioneve dhe përfshirja e një numri sa më të madh aktorësh në vendimmarrjen e shkollës, janë disa nga problemet me të cilat përballet çdo drejtor shkolle a drejtorie arsimore, çdo mësues a specialist që kontribuon në fushën e arsimit.

Nga ana tjetër, duke njohur e kuptuar përpjekjet e gjithanshme dhe të gjithëkohshme për përshtatjen e arsimimit të fëmijëve në përputhje me nevojat e shoqërisë, jemi në gjendje të vlerësojmë e gjykojmë reformat e ndërmarra në sistemin tonë arsimor dhe politikat e praktikat e ndryshimit, të kuptojmë sa të përshtatshme janë paradigmat tona të të mësuarit.

¹ Karameta P., "Inspektoriati i arsimit". (cituar: Karameta P., 2003. "Inspektimi i shkollave. Sistemi, procesi, metodologjia". Tiranë: Shtëpia Botuese albPAPER, f. 11.

KREU I

FILOZOFI & IDE PËR ARSIMIN

Çfarë dhe si duhet të mësojmë? Kjo është një çështje e cila ka qenë në qendër të vëmendjes të të gjithë filozofëve, të të gjitha kohërave dhe, në të njëjtën kohë, edhe një vijë ndarjeje për shumë shkolla.



KODI HAMMURABIT (1700 p.e.s)

Që në kohë shumë të lashta ekzistonin marrëveshje ose, më mirë, 'kontrata', që u garantonin qenieve njerëzore të drejta dhe, në të njëjtën kohë, u siguronin elementet për mbrojtjen e këtyre të drejtave, duke shprehur qartë edhe pushtetet, edhe ndarjen e tyre, përgjegjësitë dhe ndëshkimet në rastin e mosmarrjes së këtyre përgjegjësiave. Kodi (një përmbledhje ligjesh) më i vjetër i shkruar që njihet është ai i Hammurabit, sundimtarit të Babilonisë, metropolit të parë të botës, hartuar afro 1700 vjet para lindjes së Krishtit. Kodet janë gjetur nga një mision arkeologjik francez, udhëhequr nga De Morgan, në janarin e vitit 1902, pranë qytetit Suzi, jo shumë larg Gjirit Persik. Sot gjenden në muzeun e Luvrit, Paris, të gdhendur në një monument guri të zi, tetë metra të lartë. Vendosja në një shtyllë të tillë të lartë, me sa duket, ka synuar që çdo njeri të mund të lexonte dhe të kuptonte me lehtësi se çfarë kërkohej prej tij.²

Kodi i Hammurabit nuk është një kod në kuptimin e vërtetë modern të kësaj fjale. Nuk ka një grupim sistematik normash juridike që i përkasin një fushe të përcaktuar qartë. Megjithatë, ky dokument është me të vërtetë madhështor, jo vetëm për nga numri i artikujve që përmban (282 nene), por edhe nga përmbajtja e tyre.³ Parimi

² Muka P. et al., 2003. "Edukimi ndërkulturor dhe i të drejtave të njeriut në shkollë", manual për trajnerë. UNESCO, f. 113.

³ Anastasi A., 2011. "Historia e institucioneve". Shtëpia Botuese "Dajti 2000", Tiranë, f. 27.

bazë i këtij kodi mund të simbolizohet me shprehjen “sy për sy, dhëmbë për dhëmbë”. Në kodin e Hammurabit mund të lexojmë një shprehje të tillë: “Nëse një njeri i’a ka dhënë barkën e tij me qira një lundërtari, i cili e fundos ose e humbet atë nga pakujdesia, atëherë ky duhet t’ia zëvendësojë atë të zotit”.

Në kodin e Hammurabit një vend të rëndësishëm zënë përshkrimi i përgjegjësisë dhe i kujdesit prindëror, kohëzgjatja e kësaj përgjegjësie, mënyrat e ndarjes së pasurisë ndërmjet fëmijëve apo detyrimet reciproke prindër-fëmijë, të gjitha të shprehura në terma mjaft konkretë dhe pa ekuivoke. Bien në sy të drejtat dhe detyrimet e shumta që ka babai ndaj fëmijëve, të cilat kanë lidhje si me **personalitetin e fëmijës**, pasojë e marrëdhënieve personale jopasurore e që përfshijnë mirërritjen dhe kujdesin për ta, kur thuhet se *Babai ka kontrollin e fëmijëve të tij deri në martesë*, ashtu edhe me ato që lidhen me **pasurinë e fëmijës** dhe që lindin si rezultat i marrëdhënieve pasurore, kur thuhet se *Babai ka të drejtë ta punësojë fëmijën duke e çuar pranë një zanatçiu e të marrë rrogën e përfutur nga puna e tij apo edhe deri për ta shitur*, të drejta që, gjithsesi, mbarojnë me mbushjen e moshës madhore.

✻ PLATONI (427-347 p.e.s)

*Ekselenca nuk dhurohet, por është një aftësi që fitohet me praktikë. Ne nuk veprojmë “drejt” sepse jemi ekselentë.
Në fakt, ekselenca arrihet duke vepruar “drejt”.*

Një nga filozofët më me influencë në kulturën perëndimore është Platoni . Më 387 p.e.s, në Athinë, Platoni hapi shkollën e tij të quajtur Akademi, të cilën e drejtoi deri në fund të jetës. Shumë shpejt shkolla shndërrohet në qendrën intelektuale të Greqisë dhe nga shumë studiues njihet si universiteti i parë. Ndryshe nga mësuesi i tij, Sokrati, Platoni la një trashëgimi të pasur në shkrime. Një nga më të njohurat është *Republika*, vepër në të cilën Platoni përshkruan idetë e tij për njeriun e drejtë dhe shtetin ideal. E shkruar në formë dialogu, një vend të rëndësishëm zënë mjetet dhe synimet e arsimit.

Sipas Platonit, arsimi e plotëson njeriun, i jep vendin e duhur në shoqëri dhe e aftëson për të ndikuar pozitivisht në të. Në filozofinë e tij për arsimin, Platoni nënvizon ekselencën dhe përjashton barazinë. Sipas Platonit, fëmijët nuk duhet të edukohen nga mamatë e tyre, por të merren në kujdestari nga shteti, duke u dhënë kështu mundësinë të zhvillohen në përputhje me aftësitë e tyre: ata më të zgjuarit duhet të marrin arsimim më të lartë.

Në veprat e tij theksohet forca e arsimit në përvetësimin e dijeve. Dijet zhvillohen përmes proceseve të njohjes dhe të të menduarit, të cilat e kanë burimin

tek mendja – burimi i realitetit. Ai e sheh shoqërinë të ndarë në tri klasa. Në klasën më të ulët bëjnë pjesë qytetarët, bujqit, tregtarët dhe zanatçinjtë; kjo klasë përfaqëson *dëshirën* dhe është për plotësimin e nevojave të shoqërisë. Klasa e mesme, në të cilën bëjnë pjesë luftëtarët, përfaqëson *vullnetin*, është për të ruajtur rendin dhe shoqërinë. Në klasën më të lartë bëjnë pjesë mbretërit dhe filozofët. Kjo klasë përfaqëson *intelektin* dhe zotëron dijen e vërtetë; ajo është paracaktuar për të drejtuar dhe qeverisur, falë përgatitjes superiore të anëtarëve të saj. Ligjet janë për klasën e lartë dhe të mesme.

Për klasën e ulët shteti nuk duhet të kujdeset shumë “sepse nëse këpucarët bëhen të këqinj e të korruptuar e vetëm duken se janë ata që duhet të jenë, po pa qenë, në të vërtetë, të tillë, kjo nuk është një fatkeqësi për shtetin”. Formimi i qeveritarëve, si bazë themelore për shtetin, i përket, pra, pjesës më të rëndësishme të së Tërës. Ky formim duhet të ndodhë nëpërmjet të mësuarit të shkencës filozofike...⁴.

Platoni besonte se ajo që përjetojmë nuk është gjë tjetër veçse hija e një realiteti më të madh; si idealist, përkrahte idenë se mbështetja e tepërt në botën fizike i shkapet njerëzit nga një realitet edhe më i madh, bota jofizike.

Sipas Platonit, të rinjtë ndikohen shpejt, prandaj duhet të mbrohen. Me këtë model është ndërtuar puna në universitetin e Harvardit. Studentët e vitit të parë i kanë pjesë të përgatitjes së tyre takimet me 5-6 studentë të tjerë dhe me një tutor. Në këto takime, të gjithë së bashku diskutojnë materiale të ndryshme të fushës së studimit. Mësuesi është zotëruar i një lënde të posaçme dhe duhet të imitohet.

Platoni njihet si babai i teorisë esencialiste në arsim. Esencializmi huazon nga idealizmi i Platonit konceptin se mendja është burim i realitetit qendror dhe, për pasojë, duhet zhvilluar përmes të mësuarit⁵.

Esencializmi jep esencën e dijeve njerëzore dhe karakterizohet nga rigoriziteti akademik.



MARCUS FABIVS QUINTILIANUS (afërsisht 35-100)

Në Romën e lashtë, Marcus Fabius Quintilianus, një orator i shquar i shekullit të

⁴ Platoni “Republika”, IV. 421 A. (cituar: Hegel G. V. F., 2004. “Platoni”, Tiranë: Botimet Dritan, f. 198.

⁵ Sadker M. P. & Sadker D. M., 1995. “Mësuesit, shkollat dhe shoqëria”, Tiranë: Eureka, f. 225.

parë, mësues dhe autor, mendonte se arsimi është një mjet i mirë për shoqërizimin e njerëzve me njëri-tjetrin dhe kjo mund të arrihej duke frekuentuar shkollat publike, sepse në mjediset e tyre fëmijët e së njëjtës moshë mund të krijojnë marrëdhënie e të mësojnë nga njëri-tjetri. Sipas Quintilianus, misioni i shkollës duhet të jetë formimi i personit si i tërë, përfshirë anën morale dhe intelektuale. Motoja e tij: “*Shoqëria ka nevojë për njerëz efektivë. Shkolla ka detyrën t’i përgatisë*”. Interesante është lista e librave që rekomandonte për plotësimin e arsimit të fëmijëve: gjeometri, muzikë, astronomi, filozofi.

✱ THOMAS AQUINAS (1225-1274)

*Një person që e pranon Kishën si udhëheqëse të pagabueshme,
do të besojë verbërisht çfarë i thotë Kisha.*

Thomas Aquinas ishte filozof dhe teolog, i cili arrit të bashkojë në një sintezë të shkëlqyer, pikëpamjet e filozofisë klasike me ato të teologjisë së krishterë.⁶ Vepra e tij kryesore është *Summa Theologica (Përmbledhje e teologjisë)*, e cila konsiderohet si një nga punët më me influencë në historinë e Krishtërit Perëndimor. Si teolog, Aquinas artikulon arsyet, synimet dhe kuptimin e teologjisë dhe hedh bazat e trajtimit të saj si shkencë më vete. Si *skolastik*, kërkon të kuptojë teologjinë në dritën e punimeve të filozofëve të lashtë, konkretisht të Aristotelit, në përpjekje për të gjetur lidhje ndërmjet vullnetit të Zotit dhe arsyes, ndërmjet shkencës dhe teologjisë, ndërmjet besimit dhe filozofisë: *që të kuptosh Zotin të duhet besim dhe mendim racional*. Bindjet e Aquinas përbëjnë themelet e perenializmit, një nga filozofitë kryesore të shkollimit. “*Perennial*” do të thotë i përjetshëm dhe, në përputhje me këtë koncept, sipas Aquinas-it, disa ide janë të përjetshme dhe duhen zbuluar nga çdo brez, vit pas viti. Filozofia e tij e shkollimit gjeti shtrirje të gjerë në të gjithë katolicizmin romak, duke u bërë baza e ngritjes së një arsimit që ka mbijetuar deri në ditët tona.⁷ Natyra njerëzore dhe vërteta janë ashtu siç kanë qenë vite më parë; arsimi bëhet duke studiuar mendimtarët e mëdhenj. Mësimi është cilësi e mendjes dhe jo sasi informacioni e memorizuar.

Nga *Summa Theologica*: *Çfarë është mësimi? Mësimi është kur një person mëson një tjetër; mësuesi përcjell tek mendja e nxënësit dijet e tij, si të*

⁶ Stumpf S. F., 2006. “*Filozofia, historia & problemet*”. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 168.

⁷ Sadker, M.P. & Sadker, D.M., 1995. “*Mësuesit, shkolla dhe shoqëria*”. Tiranë: Shtëpia Botuese “Eureka”, f.228.

hedhësh ujë në një enë, por është sekondar në procesin e të mësuarit; vetë nxënësi duhet të përpiqet për më shumë, të arrijë të zbulojë vetë, në mënyrë të pavarur; nxënësve duhet t'u japim vetëm parimet kryesore, fundamentale, të shmangen pyetjet dhe diskutimet e kota; mësuesi e ndriçon duke hedhur për diskutim çështje të ndryshme apo duke vënë në dukje marrëdhënie që, ndoshta, ai nuk është në gjendje t'i konceptojë.

Mësuesi. Mësuesi duhet të zotërojë tri cilësi: qëndrueshmëri, qartësi dhe synime të pastra. Mësuesi udhëheq procesin e nxënies së një personi, duke kaluar nëpër po atë shteg që e ka përshkruar edhe vetë kur ka mësuar të nëjëjtën gjë. Njeriu mund të mësojë sepse i duhet (nga përvoja) dhe nëpërmjet mësuesit. Të dyja dijet funksionojnë njëllor.

Perenializmi mëson të vërteta të përjetshme, kërkon edukim për secilin, në mënyrë të diferencuar, që të gjithë të edukohen cilësisht njëllor, *“krem të cilësisë më të lartë për të gjithë dhe jo qumësht i skremuar për disa e krem për të tjerë”* (Mortimer Adler). Baza filozofike: neotomizëm.

✱ EMILE DURKHEIM (1858-1917)

*T'u mësosh fëmijëve se çfarë është e moralshme, nuk do të thotë
t'u predikosh, as t'i indoktrinosh; duhet t'u shpjegosh.
Nëse refuzojmë ta bëjmë një gjë të tillë, t'u shpjegojmë fëmijëve
gjithçka është e nevojshme, nëse nuk provojmë t'indihmojmë
të kuptojnë arsyet e këtyre rregullave, pseduhet të sillen
në përputhje me to, atëherë i kemi dënuar të kenë
një moral inferior dhe të paplotë.*

Emile Durkheim është një nga figurat më të shquara të rretheve intelektuale të Francës së fundit të viteve '800 dhe fillimit të viteve '900; sot njihet si babai i sociologjisë.⁸ Temat kryesore të punës së tij mund të klasifikohen në dy kategori kryesore: *e para* është prioriteti që ka shoqëria ndaj individit dhe, *e dyta*, që shoqëria mund të studiohet shkencërisht.⁹ Ndonëse për secilën nga temat e mësipërme ka mendime të kundërta me ato të shprehura nga Durkheim, edhe sot e kësaj dite, mënyra e interpretimit dhe e studimit të tyre ngjallin shumë

⁸ Gouldner, 1958. (cituar: Ritzer G., 2008. *“Sociological Theory”*, seventh edition. New York: McGraw-Hill Companies, Inc., f. 74.

⁹ Ritzer G., 2008. *“Sociological Theory”*, seventh edition. New York: McGraw-Hill Companies, Inc., f. 74

interes.

Ne jetojmë në një shoqëri që tenton t'ia bashkëngjisë të gjitha atributet qenieve njerëzore, individëve, edhe për probleme që, në mënyrë të qartë, kanë ngjyrimë sociale, si për shembull racizmi, ndotja e mjedisit apo recensionit ekonomik.¹⁰ Sipas Durkheim, sociologjia përbëhet nga "fakte sociale", të cilat e tejkalojnë të kuptuarin tonë intuitiv dhe, për rrjedhojë, duhet të studiohen shkencërisht. Veprat e tij kryesore janë "Ndarja e punës në shoqëri" (tema e doktoraturës), "Rregullat e metodave sociologjike", "Format elementare të jetës fetare", si dhe shumë artikuj në gazeta e revista të njohura të asaj kohe.

Interes të veçantë për ne paraqesin përpjekjet e tij për të reformuar shoqërinë, që i sheh të pandara nga përpjekjet për reformimin e arsimit. Më 1902, Durkheim merr postin e përgjegjës të Departamentit të Edukimit pranë Universitetit të Sorbonës. Deri në atë kohë, përqasjet mbizotëruese ishin të llojit që e shihnin arsimin ose si një "zgjatim" të rolit të kishës, ose si një mënyrë për të shpalosur natyrën individuale. Durkheim argumenton se arsimi duhet të ndihmojë fëmijët për të pasur dhe demonstruar një sjelljeje të moralshme në shoqëri. Ai besonte se shkollat janë të vetmet institucione që janë në gjendje të sigurojnë themelet sociale të një morali modern.¹¹ Më tej akoma, sipas Durkheim, klasa është një mikros shoqëri, në të cilën duhet të bëhen përpjekje të përbashkëta për të ngulitur sjellje të moralshme, kategorizuar në tri elemente kryesore: pajisjen e individëve me disiplinë, në gjendje t'i përmbajë pasionet që i kërcënojnë e kërkojnë t'i gllabërojnë; zhvillimin e sensit të përkushtimit ndaj shoqërisë dhe sistemit të saj moral; zhvillimin e autonomisë, të asaj autonomie që kërkon disiplinë dhe që përfshirjen në shoqëri e bën pa paragjykimë.

✱ JOHN DEWEY (1859-1952)

Arsimi është shkencë. Si i tillë ka metoda dhe, rezultatet e tij, mund të maten.

Fundi i shekullit XIX dhe fillimi i shekullit XX, në ShBA karakterizohet nga kritika të ashpra për mënyrën tradicionale të të mësuarit në shkolla. John Dewey ishte një nga filozofët më me influencë në pedagogjinë e shkollimit amerikan, nismëtari, zëdhënësi dhe frymëzuesi i një prej lëvizjeve më jetëgjata në arsimin amerikan: lëvizjes progresiviste. Progresivizmi ishte një lëvizje që kërkonte të ndryshonte bërthamën e shkollimit, për të kaluar nga mësimdhënia me qendër mësuesin,

¹⁰ *Ibid*

¹¹ *Ibid*, f. 106.

faktin e riprodhimit të tij, në një pedagogji tjetër, bazuar në të kuptuarin e proceseve të menduarit të fëmijëve e të kapacitetit të tyre për të mësuar dhe për të përdorur idetë në kontekstin e problemeve të jetës reale, në një të mësuar me qendër nxënësin.¹²

Sipas Dewey, arsimi duhet bazuar në besimin se njerëzit janë qenie sociale, të cilat mësojnë më mirë nëpërmjet aktiviteteve të lira, duke fituar shkathtësi e përvetësuar teknika që do t'u shërbejnë si mjet për të arritur objektiva me interes jetësor. Fryma e edukimit duhet të jetë *eksperimentale*, sepse mendja është në thelb një instrument për zgjidhjen e problemeve dhe, kështu, është më e rëndësishme të provojmë mjete alternative për zgjidhjen me sukses të problemeve, sesa të zbatojmë formulime teorike të shkëputura.¹³

Në përpjekje për të eksperimentuar dhe materializuar teoritë e idetë të tij, më 1896, Dewey themelon shkollën laborator pranë universitetit të Chicago-s, që shumë shpejt u bë një nga shkollat më të famshme, vendi ku mbledheshin dhe diskutonin reformatoret më të flaktë. Në shkollën e krijuar sipas modelit 'Dewey' mungojnë klasat tradicionale, fëmijët mësonin në grup, duke kaluar nga një mjedis në tjetrin dhe duke eksperimentuar në shkenca të ndryshme, në një atmosferë tolerante dhe krijuese, ku mbizotëronte iniciativa dhe angazhimi individual i nxënësve në projekte të larmishme: "*mësojmë duke bërë*", rrjedhojë e pragmatizmit të Dewey-it. Kjo shkollë shumë shpejt u pasua me të tjera të ngjashme dhe, më e rëndësishmja, frymëzoi një reformë në shkollë të gjerë, mbështetur në një literaturë të fuqishme pedagogjike dhe shoqëruar me ndryshimet përkatëse në kurikulum. Në të gjithë vendin, shkollat zgjeruan programet e tyre, me synimin për t'i përshtatur sa më mirë me nevojat e nxënësve dhe të komunitetit; pasuruan infrastrukturën me biblioteka, laboratorë e sheshe për lojra; përfshinë projektet si pjesë të përgatitjes së nxënësve; bënë pjesë të mësimdhënies bisedat me specialistë e profesionistë, anëtarë të komunitetit përreth shkollës.

Në kuadër të reformimit të kurikulumës, në distrikte të ndryshme, lindën iniciativa të reja, të cilat pasuruan dhe çuan më tej idetë progresiviste për arsimin.¹⁴ Është për t'u përmendur përshtatja e mësimdhënies në përputhje me përparimin individual ose, ndryshe, përshtatja e kurikulumës sipas kërkesave individuale të çdo nxënësi, e cila u quajt me emrin plani "Winnetka", sipas qytetit ku u zbatua për herë të parë, por që u modifikua për shkak të pamundësisë për të punuar individualisht me çdo nxënës dhe u kalua në punën në grup, sipas modelit të progresit të diferencuar. Kjo e dyta njihet si "Rruga e zhvillimit". Në fundin e

¹² Elmore R. F., 2011. "*Reforma shkollore, nga brenda jashtë*". Tiranë: Shtëpia Botuese Universitare U.F.O Press, f. 18.

¹³ Stumpf S. F., 2006. "*Filozofia, historia & problemet*". Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 396.

¹⁴ Elmore R. F., 2011. "*Reforma shkollore, nga brenda jashtë*". Tiranë: Shtëpia Botuese Universitare U.F.O Press, f. 20.

viteve '930 dhe fillimin e viteve '940, reforma ishte bërë një çështje kombëtare, shoqëruar me një numër jashtëzakonisht të madh botimesh në ndihmë të përgatitjes së mësuesit për t'u përshtatur me këtë pedagogji të re, nën moton "t'i mësojmë fëmijët si të mendojnë", "t'i përgatisim për jetën jo duke u kërkuar të riprodhojnë mekanikisht dije të vjetëruara e që nuk u hyjnë në punë, por duke i aftësuar për zgjidhjen e problemeve aktuale, që nuk kanë lidhje vetëm me matematikën apo shkencën e tokës, por që janë pjesë e së përditshmes". Shkollimi duhet bërë përmes rigjenerimit të përvojës, por në kushte të reja: fëmijët duhet të sjellin 'shtëpinë në shkollë' dhe duhet të çojnë 'shkollën në shtëpi', nëse synojmë të kemi zhvillimin e tyre në mënyrë sa më të natyrshme.

Reforma arriti të përhapej në të gjithë vendin dhe idetë e saj mbizotëruan në sistemin shkollor amerikan për afro gjysmë shekulli. Kritik të ashpra erdhën pas vitet '950. Botimi i raportit të Këshillit Kombëtar për Ekselencën në Arsim, më 1983, me titull *Një komb në rrezik*, tregonte standardet e ulëta në performancën e nxënësve amerikanë, e cilësonte kurrikulën të tipit *kafë, ku antipastat dhe ëmbëlsira mund të merren lehtë si pjata kryesore* dhe, vetë mësuesit, si të papërgatitur. Raporti kërkonte ndryshime në:

- përmbytjen akademike, duke e cilësuar si mediokre apo edhe katastrofë për sistemin amerikan
- pritshmëritë, më shumë kërkesa për sasinë e nivelin e dijeve që duhet të nxënë
- kohën dhe shpërndarjen e saj në funksion të etapave të ndryshme të orës mësimore
- mësimdhënien, karakterizuar nga një nivel më i lartë akademik

Ky mund të quhet fundi i "sundimit" të lëvizjes progresiste në sistemin shkollor amerikan. Idetë e lëvizjes progresiviste, të moderuara, gjejnë zbatim edhe sot në shumë shkolla në ShBA.

Progresivizmi mëson procesin e problemzgjidhjes, duke hartuar programe të veçanta në varësi të nevojave të nxënësve. Baza filozofike: eksperimentalizmi.

✱ ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

- Çfarë mendimi ka Platoni për arsimimin e gruas?
- Sipas Platonit, si duhet të jetë natyra e arsimimit të hershëm? Cilat janë fazat e arsimimit që rekomandon Platoni? Sa duhet të zgjasë arsimimi i njeriut?
- Nëse do të ishit nxënës, cilin prej filozofive të mësipërme do të zgjidhnit?
- Programi Saber-Tooth¹

New - Fist ishte edukator dhe mendimtar i shkëlqyer i kohëve parahistorike. Ai i shikonte fëmijët e fisit të tij që luanin me kocka, shkopinj e me guriçka shumëgjyresh dhe e merrte me mend se çfarë do duhej t'u mësohej që të ndihmonin për të përfutur më shumë ushqim, strehim, veshmbathje, siguri, me një fjalë një jetë më të mirë.

Ai krijoi një plan pune: për të fituar ushqim dhe strehim përcaktoi se njerëzit e fisit të tij duhej të mësonin të peshkonin pa pasur gjë në duar, të qëllonin me kamzhik dhe të rripnin kuajt e vegjël leshtorë dhe, që të jetonin jashtë çdo rreziku, duhej të mësonin si të largonin tigrat Saber Tooth me zjarr. Kështu, New-Fist zhvilloi programin e parë. Ai përbëhej nga tre tema themelore:

1. kapja e peshkut me dorë;
2. goditja e kuajve leshtorë.
3. trembja e tigrave Saber-Tooth me zjarr.

New-Fist u mësoi fëmijëve këto tema dhe ata u kënaqën me këto lloj aktivitesh më shumë se nga loja me guriçkat shumëgjyreshë. Vitet kalonin dhe të gjithë fëmijët e fisit sistematikisht kishin qenë të përgatitur për këto 3 aftësi. Fisi ishte i lumtur dhe i sigurt.

Gjithshka do të kishte qenë mirë dhe historia mund të kishte përfunduar, sikur të mos ndodhte një gjë e paparashikuar: fillimi i Epokës së re të Akullit, e cila krijoi një akullnajë të madhe që shtrihej deri poshtë tek fisi. Akullnaja turbulloi

¹⁵ Peddiwell A., (Benjamin H.), 1939. *Cituar*: Sadker, M.P. & Sadker, D.M., 1995. "Mësuesit, shkolla dhe shoqëria". Tiranë: Shtëpia Botuese "Eureka", f.147.

ujërat e përrenjve, saqë ishte e pamundur për njerëzit të zinin peshk pa përdorur diçka; uji i shkrirë i akullnajës e ktheu tokën në kënetë dhe kuajt e vegjël leshtorë u larguan për në vende malore dhe të thatë. Ata u zëvendësuan nga antilopa të ndrojtura dhe të shpejta, me nuhatje aq të fortë për rrezikun, saqë asnjë nuk mund t'u afrohej për t'u hipur. Dhe, së fundi, sikur të mos kishin mjaftuar vetëm këto të këqia, rritja e lagështirës së ajrit i bëri tigrat Saber-Tooth të prekeshin nga pneumonia dhe të ngordhnin. Ndërkohë, tigrat u zëvendësuan nga një rrezik edhe më i madh, arinjtë e egër polarë, të cilët nuk kishin frikë nga zjarri. Prosperiteti dhe siguria u shndërruan në kujtime të largëta për fisin që vuante.

- Vazhdoni historinë.
- Mendoni se duhen mbajtur, edhe në situatën e re, temat e mëparshme?
- Shtjelloni "Për çfarë duhen shkollat!"

KREU II

ÇËSHTJE QË LIDHEN ME REFORMAT

Vështirësia e vërtetë e një reforme nuk qëndron në zhvillimin e ideve të reja, por në shkëputjen prej të vjetrave.

Mbas viteve '990, një nga ndryshimet më të rëndësishme, të marra në shkallë vendi, është reformimi i sistemit arsimor shqiptar, i cili shkallë-shkallë, preku të gjithë elementët, me një intensitet të lartë e shpesh të paqëndrueshëm, duke reflektuar më së miri, do shtoja në mënyrë perfekte, realitetin shoqëror të tipit tranzitor. Sot, mund të themi se, në vija të përgjithshme, struktura është ravijëzuar dhe elementët po marrin formë përfundimtare. Ndër objektivat e shumta dhe të ndryshme që kanë pasur reformat e marra, në libër trajtohen disa aspekte që lidhen me reformën kurrikulare dhe reformën me bazë standardet, secila me një histori relativisht të shkurtër këtu, në Shqipëri, afro një dekadë, duke pasur në vëmendje, po ashtu, disa çështje të përgjithshme që lidhen me reformat, si:

- Përhapja e reformës në shkallë të gjerë
- Mësuesit dhe zhvillimi i tij profesional
- Gjuha dhe terminologjia e përdorur (përgjegjshmëri, standarde) .
- Dokumentimi i reformës

Nga ana tjetër, termi kurrikul, nga dita në ditë, po merr kuptim gjithmonë e më të zgjeruar, duke përfshirë, aktualisht, mësimdhënien dhe mësimnxënien, njohuritë dhe aftësitë që duhet të dinë e zotërojnë nxënësit, si dhe të gjithë elementët mbështetës që ndihmojnë në zhvillimin e përvetësimit me sukses nga ana e tyre. Një numër gjithmonë e më i madh studiuesish po fokusohen në kurrikulën, në përpjekje për ta bërë shkollën sa më efektive, mësimin sa më cilësor dhe nxënësin sa më të përgatitur për tregun e punës apo vazhdimin e studimeve në hallka të tjera të sistemit arsimor.

Kurrikula tradicionale përqendrohet më shumë në aftësitë themelore dhe

II.1. ÇËSHTJE QË LIDHEN ME REFORMAT

mësimin akademik, për të cilën gjithkush nga ne ka një ide të qartë, mjafton të sjellë në vëmendje mënyrën si kemi mësuar në shkollë deri dje. Në të kundërt, trendet e reja synojnë të nxjerrin në pah nevojën për aftësi më të larta të mendiut dhe domosdoshmërinë për të lidhur atë që mësohet në klasë me çfarë ndodh jashtë mureve të klasës, me botën përreth.

Disa nga trendet më të rëndësishme në reformën arsimore bazuar në kurrikul janë:

- Kurrikula dhe tekstet.
- Vlerësimi i rezultateve të të nxënës (Në libër trajtohet Matura Shtetërore)
- Drejtimi dhe administrimi i arsimit.

II.1.ÇËSHTJE TË PËRGJITHSHME

✿ PËRHAPJA E REFORMËS NË SHKALLË TË GJERË

Një nga vështirësitë kryesore të një reforme është ajo e depërtimit në të gjitha shkollat, tek të gjithë mësuesit apo, sikundër e përcakton Elmore, “përhapja e përmirësimit në shkallë të gjerë”¹ dhe vazhdon më tej: “përtëritjet që kërkojnë ndryshime të mëdha, që kërkojnë të prekin bërthamën e shkollimit, rrallë depërtojnë më shumë se në seksione të tilla si shkolla dhe klasa dhe, po ashtu, edhe kur zbatohen, rrallë zgjasin për një kohë shumë të gjatë”².

Më poshtë janë pesë themelet mbi të cilat duhet të mbështetimi ose duhet të ndërtojmë në realizimin e përhapjes së reformës në shkallë të gjerë.

Pesë parimet për përmirësimin e shkollës³

1. Liderhip mësimor, që do të thotë drejtues nga radhët e mësuesve dhe besim të dyanshëm mësues-drejtues. Është mirë që liderhipi të jetë i qëndrueshëm;
2. Kapacitet profesional, përfshirë:
 - cilësi në zhvillimin profesional që ofrohet në shkollë

¹ Elmore R. F., 2011. “Reforma shkollore nga brenda jashtë. Politika, praktika dhe performanca”. Harvard Press. Botimi shqip: Tiranë, Shtëpia Botuese Universitare UFO Press, f. 7.

² Ibid. f. 9.

³ Payne Ch. M., 2011. “So much reform, so little change. The persistence of failure in Urban Schools”. Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 46.

- bashkëbisedim i mësuesve me njëri-tjetrin lidhur me mësimdhënien e tyre dhe të kolegëve
 - përgjegjësi kolektive nga ana e të rriturve lidhur me çfarë ndodh brenda godinës së shkollës
3. Klimë nxënieje, ku nxënësit perceptojnë se ndaj tyre ka pritshmëri të lartë, ndjejnë se mësuesit personalisht tregojnë kujdes për ta, janë të sigurtë.
 4. Përfshirja e familjes dhe e komunitetit, shprehur në mënyrën si komunikojnë prindër e mësues dhe shkallën e burimeve njerëzore dhe sociale në komunitet.
 5. Cilësi mësimi, shprehur në formën e sfidave intelektuale gjatë procesit të nxënies dhe përfshirjen akademike të nxënësve në të.

✱ MËSUESI DHE ZHVILLIMI I TIJ PROFESIONAL

Reforma kërkon që mësuesi të shkojë përtej rolit tradicional të profesionistit të izoluar në muret e klasës, përtej besimit se mësuesi i di të gjitha dhe ta lemë të lirë në ushtrimin e zanatit. Reforma kërkon integrimin e mësuesit në jetën e përditshme të shkollës dhe të fëmijëve, në orientimin e mësimi drejt botës reale, duke vënë në plan të parë arsyetimin, mendimin kritik e zgjidhjen e problemeve, si dhe zhvillimin e aftësive komunikuese. Shoqëria duhet të ushtrojë presion të vazhdueshëm me synim krijimin e kapaciteteve të nevojshme që do të ndikojnë në zhvillimin profesional të tyre, për të qenë *“më shumë pjesë e zgjidhjes, se pjesë e problemit”*⁴, në identifikimin e arritjeve të nxënësve, në përcaktimin e efektivitetit të programeve që zhvillohen, në orientimin e përmirësimit në përputhje me objektivat e caktuar.

Sot, në vend të praktikantit të pavarur dhe të izoluar, inkurajohet modeli i bashkëpunimit. Këto konceptime të reja në rritjen profesionale të mësuesve janë nxitur si rrjedhojë e nevojës urgjente për t’u njohur me teknologjitë e reja dhe informimin për praktika të suksesshme të menazhimit të orës së mësimi. Reformat në ditët tona po orientohen drejt programeve që mbështesin dhe inkurajojnë përdorimin e teknologjisë dhe risive në shkencë. Sfida e ditëve të sotme mbetet adoptimi i programit me kontekstin specifik.

Por, nevoja për të përmirësuar dhe për të ndryshuar mënyrën dhe cilësinë e nxënies së nxënësit, për të rritur standardet, për të ristrukturuar sistematikisht programin dhe organizuar, në mënyrë gjithëpërfshirëse, orën e mësimi, shpesh komplikohet ose pengohet nga disa faktorë që duhen marrë në konsideratë.

1. Njohuritë dhe motivimi i pamjaftueshëm i mësuesve.

⁴ Elmore R., 2011. “Reforma shkollore nga brenda jashtë”. Tiranë: U.F.O Press. f. 241.

II.1. ÇËSHITJE TË PËRGJTHSHME

2. Mungesa: të fleksibilitetit, në kohë dhe në hapësirë, për t'u transmetuar të gjithë nxënësve atë sasi dijes, konceptesh e aftësish për të cilat kanë nevojë; të kohës për planifikim, reflektim, shkëmbim informacioni
3. Zhvillimi i mësimi në të njëjtën mënyrë siç është bërë edhe para 20 vjetësh, ndonëse dija e informacioni, me të cilët vijnë nxënësit sot në shkollë, është krejtësisht e ndryshme nga ajo e brezave të mëparshëm.
4. Struktura ose modelet e marrëdhënieve mësues-nxënës tentojnë të jenë të ngurta, të tilla që nuk mbështesin dhe inkurajojnë për më shumë, që nuk transmetojnë vlera, që nuk krijojnë premisa pozitive.
5. Tendenca për të zhvlerësuar çdo lëvizje të re sociale, justifikuar me thënie të tilla si "kam parë shumë reforma si këto; kanë ndodhur shumë ndryshime, dhe unë prapë jam ai që isha"; ose, për të bërë *shumë*, në *pak* kohë.

Rezistenca ndaj ndryshimit shfaqet me dëshirën për të ruajtur *status quo*-në ekzistuese, nëpërmjet ofrimit të të njëjtave kurse apo lëndëve që janë ofruar edhe dekada më parë, objektivave lëndorë të papërditësuar, materialeve të vjetëruar që përdoren në klasë apo vlerësimeve tradicionale etj.

Në ShBA, në mesin e viteve '980, një vend të veçantë zë koncepti i "mësuesit profesionist si element thelbësor i reformës shkollore".⁵ Në vitet e fundit të shekullit të kaluar, reforma fokusohet tek mësuesi si individ dhe tek matja e shkallës së suksesit gjatë zbatimit të një kurrikule të veçantë. Në fillimin e viteve 2000, një perspektivë e tillë sfidohet nga disa studiues, të cilët argumentojnë se kapaciteti i mësuesve për të zbatuar dhe mbështetur reformat kurrikulare lidhet direkt me marrëdhëniet që ata krijojnë me kolegët e tjerë.⁶

Në një përpjekje për të gjetur karakteristikat e përbashkëta të shkollave që "ia dilnin mirë", u vëzhguan 210 të tilla. Shkollat u listuan në bazë të rezultateve: ato që ia dilnin më mirë u vendosën në krye; më tej, u krahasuan 30 shkollat e klasifikuara si "më të mira", me 30 "më të këqijat". Studimi tregoi se, në morinë e çështjeve që u morën në konsideratë, marrëdhëniet cilësore ndërmjet anëtarëve të stafit të shkollës ishin ndër faktorët që ndikonin fuqishëm në klasifikimin e shkollave në krye apo në fund të listës. Në 30 shkollat më të mira, mësuesit kishin deklaruar, përgjithësisht, se kishin sensin e respektit ndaj njëri-tjetrit dhe ishin të lirë të shprehnin shqetësimet dhe dyshimet që kishin tek kolegët e tjerë,

⁵ Daly A. J., 2010. "Social network theory and educational change". Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 116.

⁶ Lieberman A. & Miller L., 1999. "Teachers: Transforming their World and Their Work". New York: Teachers College Press. (Cituar: Daly A. J., 2010. "Social network theory and educational change". Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 116).

⁷ Payne Ch. M., 2011. "So much reform, so little change. The persistence of failure in Urban Schools". Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 35.

ndërkohë që, në 30 shkollat që u vendosën në fund të klasifikimit, mësuesit shpreheshin se nuk i besonin njëri-tjetrit apo se vetë kolegët e tyre, në përgjithësi nuk donin t'ia dinin për komunitetin përreth apo punët e shkollës.⁷

Për rrjedhojë, për të përmirësuar zhvillimin profesional të mësuesve, na duhet të ndryshojmë në mënyrë thelbësore normat e marrëdhënieve ndërmjet tyre. Përfundimet e mëtejshme në të cilat arritën studiuesit lidhen me faktin se komuniteti i mësuesve profesionistë është një nga faktorët kryesorë, që ndikon në interpretimin dhe zbatimin e politikave të reja dhe të ndryshimit. Në përgjigje të këtyre përfundimeve, shumë administratorë dhe udhëheqës të zhvillimit profesional, riformatuan programet në mbështetje të zhvillimit profesional, duke i fokusuar në krijimin e komuniteteve të mësuesve dhe në nxitjen e krijimit të marrëdhënieve bashkëpunuese mësues-trajnues ose mësues-mësues.⁸ Në dekadën e fundit, kërkimet në zhvillimin profesional kanë gjetur ndikimin pozitiv që ushtrojnë rrjetet formale të mësuesve në motivimin dhe kapacitetin për ndryshim të mësuesve si individë. Aftësia e mësuesve për t'u përballur me ndryshimin, si një element i rëndësishëm për një reformë të suksesshme, influencohet nga mekanizmat socialë që formatojnë interpretimin dhe zbatimin e politikave arsimore.⁹

✿ PËRGJEGJSHMËRIA

Përgjegjshmëria është njohja dhe të qenit përgjegjës për veprimet, vendimet, politikat dhe rezultatit e punës në përputhje me rolin dhe pozitën që ke në sistem. Koncepti lidhet si me individin: mësuesin apo nxënësin, ashtu edhe me vetë shkollën. *Para kujt, për çfarë dhe si jam i përgjegjshëm.*

Mësuesit e formatojnë përgjegjshmërinë me: sistemin e brendshëm shkollor të përgjegjësisë (ose të llogaridhënies), si për shembull rregulloren e brendshme e shkollës; pritshmërinë kolektive, për shembull shkalla e pritshmërisë së të gjithë mësuesve për performancën e nxënësve, nisur nga sfondi social; influencat e brendshme, si për shembull filozofia e drejtimit të drejtuesit apo opinionin e një mësuesi të vjetër; zbatimin e legjisllacionit përkatës: cilat janë penaltitetet kur ka mospërputhje; kontrollet e vazhdueshme: zbatimi i orarit të lëvizjeve në shkollë,

⁷Darling-Hammond & McLaughlin. "Policies that Support Professional Development in an Era of Reform"; Lieberman A. "Networks Learning Communities: Shaping the future of teacher development", *Journal of Teacher Education* 51, no.3 (2000): 221-227; Lieberman A. & Miller L., "Teachers". (Cituar: Ibid).

⁹Bidwell Ch. "Analyzing Schools as organization"; Spillane J.P. "External Reform Initiatives and Teachers' Efforts to Reconstruct Their Practice: The Mediating Role of Teachers' Zone of Enactment", *Journal of Curriculum Studies* 31, no. 2 (1991): 143-175. (Cituar: Ibid).

II.1. ÇËSHITJE TË PËRGJITHSHME

përdorimi i mjeteve në orën e mësimit, si kontrollohen detyrat e nxënësve etj; skemat efektive të motivimit, si për shembull shpërblimet apo bonuset që jepen për punë jashtë orarit apo për rezultate të mira në testin vjetor; si edhe përfshirjen e prindërve në jetën e shkollës.

Nga ana tjetër, shkolla gjendet në një tryzni të jashtme përgjegjshmërie, krijuar nga legjislacioni, vendimet, udhëzimet e rregulloret e dala nga institucionet eprore. Ato u kërkojnë shkollave të vlerësojnë dhe raportojnë nivelet e arritjeve; të auditojnë përdorimin e fondeve publike që kanë në përdorim; të nxisin pjesëmarrjen e kontrollin e publikut në punët e shkollës;

Në këtë dualitet përgjegjshmërie, të brendshëm e të jashtëm, peshorja anon nga përgjegjshmëria e brendshme. Nëse sistemet e jashtme të përgjegjshmërisë janë të njëjta për të gjitha shkollat brenda një sistemi shkollos, nuk mund të presim që edhe shkollat, me larminë dhe diversitetin e problemeve që paraqesin, të përgjigjen po njëjloj. Sistemet e jashtme të përgjegjshmërisë, nëse duan të jenë të suksesshëm, duhet të kenë në vëmendje këtë mozaik funksional. Shkollat duhet të kenë më shumë autonomi për krijimin e sistemeve të tyre të brendshme të përgjegjshmërisë.

✱ STANDARDET

Hartimi i standardeve dhe trajtimi i problemeve që lidhen me to është një nga elementet kryesore në arkitekturën e reformës arsimore. Përkrahësit më të flaktë të standardeve kanë dëshirë të theksojnë se janë mjeti më i mirë për të vlerësuar arritjet e nxënësve, pavarësisht origjinës apo sfondit social, duke na dhënë mundësinë të veçojmë të talentuarin e të ndihmojmë të prapambeturin, të ndryshojmë kurrikulën e të hartojmë planet për zhvillim. Duke vazhduar më tej, ata pohojnë se standardet unifikojnë diplomat: nëpërmjet testeve të standardizuara diplomat e të gjitha shkollave janë ekuivalente, nota ka të njëjtën vlerë dhe nuk kemi inflacion arritjesh.

Standardet arsimore shprehin shkallën e arritjeve në një fushë të caktuar, janë kritere që gjykojnë nivelin e përparimit ose kërkesa të miratuara nga institucione të specializuara që shprehin një cilësi të dëshiruar. Standardet hartohen në disa baza të caktuara, zakonisht, në përputhje me: misionin e arsimit, synimet e përgjithshme të lëndës, moshën, përvojën e grumbulluar deri në atë moshë nga fëmija, dijet e mëparshme etj. Shpesh, në jetën e përditshme, identifikojmë fjalën standard me *normë* apo *parametër*.

Standardet shtetërore vendosen nga agjenci të caktuara dhe të licencuara nga shteti. Standardet shtetërore, për shkollat, zakonisht janë minimale. Vetë shkollat, në varësi të synimeve e kërkesave që kanë, vendosin standardet e tyre,

që mund të jenë më të larta se ato shtetërore.

Standardet mund të formulohen edhe në formën e objektivave për një cikël të caktuar shkollor, si për shembull objektivat që duhet të arrijë nxënësi në përfundim të ndjekjes së ciklit fillor.

Standardet ndihmojnë në hartimin e kurrikulës, teksteve shkollore, programeve për përgatitjen dhe kualifikimin e mësuesve etj. dhe janë sisteme shumë të mira monitorimi, që na shërbejnë për të mbledhur dhe analizuar informacionin që në faza të hershme të procesit, me synim marrjen e vazhdueshme të masave për një progres në përputhje me objektivat si dhe për verifikimin e programit në kontekstin e vlerësimit.

1. Standardet mund të jenë:

- **për nxënësin:** përshkruajnë çfarë duhet të dijë dhe çfarë duhet të jetë i aftë të bëjë një nxënës, në një nivel të caktuar shkollimi apo në një lëndë të caktuar.

Për shembull: 1. Nxënësi i përgjigjet pyetjeve të rendit të lartë dhe bën pyetje të rendit të lartë.

2. Nxënësit bëjnë punime me shkrim dhe me gojë që reflektojnë të menduarin kritik.

- **për mësuesin:** përshkruajnë çfarë duhet të dijë dhe çfarë duhet të jetë i aftë të bëjë një mësues nga pikëpamja e njohurive, shprehjeve, vlerave e qëndrimeve për të ndihmuar nxënësit në arritjen e standardeve dhe në përmbushjen e misionit të lëndës apo shkollës në tërësi.

Për shembull: 1. Mësuesi e zhvillon mësimin duke pasur në qendër nxënësin, secili nxënës vlerësohet si individ.

2. Mësuesi paraqet me efektivitet përmbajtjen e lëndës, sipas kurrikulumit kombëtar.¹⁰

2. Standardet mund të jenë:

- **akademike:** përshkruajnë çfarë duhet të dijë dhe çfarë duhet të jetë i aftë të bëjë një nxënës (mësues), në një nivel të caktuar shkollimi (në nivel).

Për shembull: 1. Standard për mësuesin e lëndës “Edukatë qytetare” konsiderohet njohja me *ligjet e prodhimit, shpërndarjes*

¹⁰ Temple Ch., et al, 2006. “Strategji të mësimdhënies dhe të të nxënës për klasat mendimtare”. Tiranë: Qendra për Arsimit Demokratik, f. 207-215.

II.1. ÇËSHITJE TË PËRGJITHSHME

dhe konsumit në një shoqëri që funksionon sipas ligjeve të ekonomisë së tregut.

2. Standard për mësuesin e lëndës “Edukatë qytetare” konsiderohet njohja me përmbajtjen e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë dhe veçoritë e saj.¹¹

- **përmbajtjeje:** përshkruajnë sasinë e dijeve në një nivel të caktuar të shkollimit ose njohuritë e domosdoshme që duhet të ketë një mësues, pavarësisht lëndës që zhvillon.

Për shembull: 1. Formimi teorik i mësuesve në fushat e psikologjisë, pedagogjisë, didaktikës, historisë së arsimit etj.
2. Formimi i mësuesve rreth kërkesave të legjislacionit shkollos, përdorimit të dokumentacionit zyrtar dhe njohuritë e tyre për kurrikulën në përgjithësi, programin e planin mësimor.

- **performance:** përshkruajnë shkallën e aftësive të demonstruara, të mjaftueshme për ta kategorizuar nxënësin (mësuesin) në shkallën e vlerësimeve;

Për shembull: 1. Mësuesi i lëndës “Njohuri për shoqërinë”, në shkollën e mesme, duhet të jetë i aftë të interpretojë grafikë që ilustrojnë probleme të ndryshme sociale, të formulojë një poster të thjeshtë e të nxisë nxënësit për të krijuar vetë të ngjashëm etj.
2. Standard për mësuesin e lëndës “Edukatë qytetare” është të përpunojë një pyetësor të thjeshtë teknologjik.¹²

3. Standardet mund të jenë:

- **cilësorë dhe/ose**

- **sasiorë.** Udhëzimi i ministrit të Arsimit dhe të Shkencës, për normat e punës mësimore në arsimin parauniversitar dhe standarde të lidhura me to, në mbështetje të nenit 102 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, nenit 64 të ligjit nr.7952, datë 21.06.1995, “Për arsimin parauniversitar”,

¹¹ Instituti i Studimeve Pedagogjike. 1997. “Standardet për nxënësin dhe mësuesit në lëndën e edukimit qytetar”. Tiranë: Instituti i Studimeve Pedagogjike, f. 57-66.

¹² Ibid

¹³ INEE, 2004. “Minimum standards for education in emergencies, chronic crises and early reconstruction”. INEE. p. 9.

TABELË: Përqasja tradicionale vs. Përqasja bazuar në standarde

Përqasja tradicionale	Përqasja bazuar në standarde
■ Mësuesi, përgjithësisht, bën ‘vlerësimin’ e nxënësit pasi ka zhvilluar një pjesë të caktuar të programit mësimor: një kapitull, një përsëritje etj. ■ Mësimi udhëhiqet, zakonisht, nga teksti ose udhëzuesi për zhvillimin e programit mësimor. Planifikimi i orëve të ndryshme mësimore bëhet në bazë të një tematike të caktuar dhe, zakonisht, i kushtohet pak ose aspak kujdes apo vëmendje asaj që kanë nevojë të dinë nxënësit apo çfarë duhet të jenë të aftë të bëjnë me informacionin apo aftësitë e mësuara. Realizimi me sukses ose jo i punës së mësuesit maten, kryesisht, nëse nxënësit arrijnë të zgjidhin detyrat e dhëna.	■ Mësuesi e bën ‘vlerësimin’ në fillim. Që në fillim të procesit të mësimit mësuesi duhet të përcaktojë e vlerësojë se çfarë duhet të dinë nxënësit dhe, mbi bazën e tyre, të përcaktojë çfarë do të mësohet. Në gjuhën pedagogjike njihet si “planifikimi së prapthi” pra, mësuesi, fillon mësimdhënien duke pasur në mendje “rezultatit”. ■ Mësimi bazuar në standarde vendos targetin e cilësisë së performancës që ne duam të arrijmë me nxënësit. Duke pasur në vëmendje këtë performancë, mësuesit planifikojnë dhe zhvillojnë mësimin. Standardet janë të njëjta për të gjithë nxënësit, që do të thotë se rezultatet duhet të jenë të njëjta për të gjithë, por rrugët për arritjen e tyre mund të jenë të ndryshme.

i ndryshuar, hyrë në fuqi në semestrin e dytë të vitit shkollor 2009-2010 vendos standarde për numrin e nxënësve për klasë.

Treguesit e standardeve

Treguesit e standardeve (ose niveli i arritjeve të tyre) janë sinjalet që na vënë në dijeni nëse standardet janë përfutur apo jo. Ato shërbejnë si mjet për të matur dhe komunikuar impaktin (ose rezultatit) e programeve, sikundër edhe procesin (ose metodat) që është përdorur. Pa treguesit, standardet nuk do të ishin gjë tjetër veçse deklarata që dëshmojnë vullnetin e mirë për të arritur diçka, por të pazbatueshme në praktikë.¹³ Për të njëjtin standard mund të përcaktohen disa nivele arritjeje: 1, 2, 3...

II.2. REFORMA ME BAZË STANDARDET. VLERËSIMI I REZULTATEVE TË TË NXËNIT

a. Kuptimi i reformës me bazë standardet. Reforma me bazë standardet ose “lëvizja për përgjegjshmëri” siç e quajnë shumë studiues, është një reformë që mbështetet në rezultate. Pas një reforme të tillë, zakonisht qëndron ideja se nëse vendosim standarde të larta për kurrikulën, hartojmë teste që vlerësojnë performancën e nxënësve në termat e standardeve, u japim shkollave fleksibilitetin që u nevojitet për të ndryshuar kurrikulën, i bëjmë shkollat rreptësisht të përgjegjshme për rezultatin, atëherë arritjet e nxënësve do të jenë më të larta. Pra, ideja është si të institucionalizojmë pritshmëri të larta për secilin, si të motivojmë mësuesit pa ngurtësuar lirinë profesionale.¹⁴

Sisteme të jashtme, zakonisht agjenci të licencuara, hartojnë standardet e arritjeve për nxënësit, të përshkruara, në mënyrën më të zakonshme, në formën e testeve, por nuk mungojnë edhe mënyra të tjera, me synim matjen e cilësisë së arritjeve dhe, mbi bazën e tyre, nxjerrjen e mësimave dhe hartimin e politikave me synim ose ndryshimin që do të prodhojë këto rezultate (kur nuk arrihen), ose ritjen e mëtejshme. Nga përkufizimi, reforma ka dy etapa:

1. Rezultatin (mbi bazën e testit të standardizuar, të njëjtë për të gjithë)
2. Masat që pasojnë rezultatin (përgjegjshmërinë).

Në fund të këtij kreu, në rubrikën “Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve”, do të mund të diskutoni lidhur me përparësitë dhe kritikën që i bëhen kësaj lëvizjeje. Më tej, është e rëndësishme të theksohet se ndryshimi i mënyrës së vlerësimit të arritjeve akademike të nxënësve, kërkon edhe një rikonceptim të të gjithë programit mësimor dhe të vetë orës mësimore. Po ndalem në përballjen e disa karakteristikave të mësimin tradicional me atë të ngritur mbi bazën e standardeve si dhe të krijimit të Maturës Shtetërore, pika b.

b. Krijimi i Maturës Shtetërore. Të mësuarit cilësor në këtë kohë është shumë më i rëndësishëm se më parë. Sot nuk kemi nevojë për nxënës që nuk dinë të

¹⁴ Payne Ch. M., 2011. “So much reform, so little change. The persistence of failure in Urban Schools”. Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 169.

shkruajnë e të lexojnë (jo vetëm në kuptimin e analfabetizmit!), që nuk dinë të përdorin kompjuterin, që nuk dinë të shfrytëzojnë burimet e informacionit, që nuk dinë si të thithin të rejat më të fundit të shkencës, që nuk dinë si të përballen e të zgjidhin problemet me njerëz të ndryshëm. Ka ardhur koha të bëjmë një rivlerësim të shkollimit tonë, të asaj që u ofrojmë prindërve e u japim fëmijëve.

Një nga lëvizjet në përgjigje të kësaj nevoje, është zhvillimi i testeve që masin arritjet akademike të nxënësve në një disiplinë të caktuar, në një nivel të caktuar të shkollimit, ndryshe reforma bazuar në standarde. Në vendin tonë një shembull i tillë është **Matura Shtetërore**.

Funksionimi i maturës shtetërore filloi në vitin shkollor 2005-2006. Imperativi për ndryshimin tërësor të vlerësimit të arritjeve të nxënësve në fund të ciklit shkollor të mesëm të lartë, në vendin tonë, vjen si rrjedhojë e kërkesës së vazhdueshme për cilësi. Duke pasur një sistem të jashtëm që mat, në mënyrë objektive, rezultatet e shkollës, pas krahasimit të tyre me ato të shkollave të tjera, jemi në gjendje të krijojmë standardet e vlerësimit e të vetëvlerësimit të brendshëm, tani të njëjta për të gjitha shkollat. Nga ana tjetër, rezultatet e këtyre testeve janë të dhëna të mira që mund të shërbejnë si baza për ndërtimin e një përgjegjshmërie korrekte, sepse ndihmojnë nxënësit, mësuesit, prindërit e publikun të identifikojnë pikat e dobëta e të forta të kurrikulës dhe të mësimit, të ndërtojnë strategjitë e duhura për përmirësim apo të ndryshojnë vendimmarrjen. Por, përpos faktorëve të mësipërm, pati edhe një kontekst tjetër: doli si rrjedhojë e përballjes së vlerësimeve që bënte vetë shkolla si institucion, me vlerësimin që i bëhej performancës së nxënësve nga burime të jashtme, sikundër ishin testet e pranimit për në universitet apo testet e organizuara nga drejtoritë arsimore të zonës. Realiteti ishte akoma më i hidhur për nxënësit që u takonin zonave të largëta të vendit, për të cilët hendeuku ndërmjet rezultateve që certifikonte shkolla e mesme dhe rezultatit që merrnin, p.sh., në provimet e pranimit, ishte akoma më i thellë. Në publik ishte krijuar një klimë e përgjithshme dyshimi në seriozitetin e vlerësimeve që bënin mësuesit dhe në vetë kapacitetin e shkollës. Po aq shqetësues ishin sinjalet që vinin nga burime të ndryshme për vlerësime jo reale dhe të bazuara në sfonte të ndryshme: mësues të korruptuar, të paafte etj. Vërtet, sistemi i ri është shumë më realist se i pari. Sidoqoftë, mund të themi se problemet që shoqërojnë vlerësimet e nxënësve, bazuar në teste, janë të natyrave të ndryshme:

- **Besueshmërie.** Nuk të ndihmojnë për të krijuar një mendim të përgjithshëm e të saktë për cilësinë e shkollimit, pasi përfundimet e testeve *nuk janë reale*, nuk janë në gjendje të vlerësojnë arritjet akademike apo shkallën e performancës, si shumatore të njohurive, shprehive, aftësive, marrëdhënieve e proceseve të ndërgjegjësimit e zhvillimit.

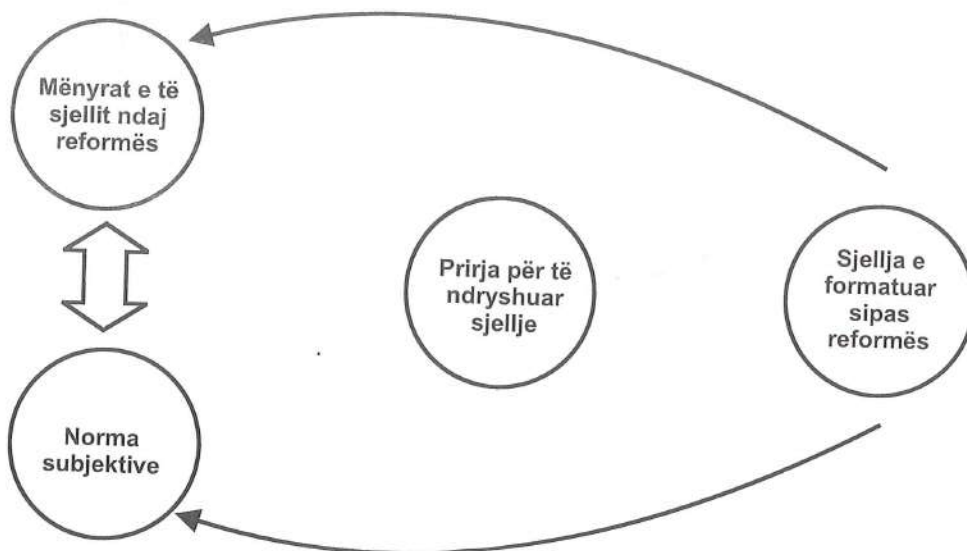
II.2. REFORMA ME BAZË STANDARDET

- **Financiare.** Kërkojnë shpenzime të shumta për t'u zhvilluar: para për mbikëqyrësit, për vlerësuesit e për hartuesit e tezave.
- **Teknike.** Kërkohen hapësira të shumta e të monitoruara për të zhvilluar e ndjekur zhvillimin e provimeve. Provimet zhvillohen në të gjithë vendin në të njëjtën ditë.
- **Etike.** Kërkohen sisteme të fuqishme morale që monitoruesit të mos lejojnë parregullsi në zhvillimin e provimit, gjë që pothuaj është e pamundur për shkak të numrit jashtëzakonisht të madh që duhet të përfshihen. Problemi bëhet më emergjent në rrethet e vogla, ku njohjet dhe lidhjet nxënës-monitorues janë faktorë që ndikojë ndjeshëm e që duhen pasur në konsideratë.
- **Kurrikulare.** Shumë studiues besojnë se duke ushtruar trysni të fuqishme tek mësuesit për rezultatet, ka gjasa të përqendrohen vetëm tek testet, duke lënë mënjanë ose, në rastin më të mirë, duke neglizhuar shumë aspekte të tjera të saj. Në rubrikën “Çështje që sugjerohen për vazhdimin e diskutimeve”, do të keni mundësi të zgjeroni argumentin.

✿ ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

■ Konteksti social dhe formatimi i mënyrave të të sjellurit: korniza teorike (shih figurën)

Në argumentimin tonë, ngrihet teoria se mënyra e të sjellit të mësuesit ndaj reformës varet nga mënyra e të sjellit të kolegëve të tij. Sa më poshtë është dhënë paraqitja grafike e kornizës teorike të këtyre influencave. Interpretimi dinamikën e këtyre marrëdhënieve, nëse: *normë subjektive* është trysnia sociale e perceptuar për të performuar ose jo sipas kërkesave të reformës; *teoria e përpunimit të informacionit social* është procesi i zhvillimit, përmes të cilit individët përpunojnë mënyra sjelljeje të ndjeshme ndaj marrëdhënieve që zhvillohen në vendin e punës dhe kontekstit të tyre.



Burimi: Daly A. J., 2010. "Social network theory and educational change". Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 80 (Sipas Ajzen & Madden).

■ Struktura familjare

Nga dita në ditë, strukturat familjare po bëhen gjithmonë e më të larmishme. Një dukuri e tilla po shoqërohet me kërkesa të shumta ndaj shkollës, shumë më të ndryshme se ato të viteve më parë. Listoni disa faktorë që do të ndikojnë pozitivisht për rritjen e rolit social të shkollës.

ÇËSHITJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

■ Barazia

Lëvizjet demografike po bëhen karakteristikë e shoqërive të sotme. Kjo do të thotë që popullsia shkollore do të jetë gjithmonë e më shumë e ndryshme sa i takon prejardhjes familjare. Më tej akoma, ndryshime të dukshme do të vihen re në aftësitë dhe kapacitetet e nxënësve, në një amplitudë shumë më të gjerë se sot. Listoni disa çështje që mendojnë se një drejtues shkolle, mësues, prind apo fëmijë do të kenë shqetësim sa i takon mundësive të njëjta për të gjithë.

■ Përfshirja e prindërve

Shkalla e përfshirjes së prindërve apo prania e tyre në çdo etapë të shkollimit të fëmijës është një faktor i rëndësishëm në rritjen e arritjeve arsimore të fëmijëve. Përfshirja e prindërve, në një kuptim shumë të gjerë, është pjesëmarrja aktive e tyre në procesin e shkollimit të fëmijës. Si prindërit, edhe mësuesit, janë familjar me një koncept të tillë. Në vendin tonë janë mëse normale organizimi i takimeve periodike me prindër, zgjedhja dhe përfaqësimi i prindërve në Këshillat e Shkollës dhe të klasës apo në Bordet e Shkollës, sikundër edhe forma të tjera informale komunikimi prindër-mësues apo prindër-shkollë. Studiuesit e fushës, me përfshirje të prindërve në shkollimin e fëmijëve, nënkuptojnë tre procese: *prindërimin*, që është tërësia e vlerave, praktikave dhe mënyrave të të sjellurit të prindërve në rritjen e fëmijëve të tyre; *marrëdhëniet shkollë-prindër*, që janë lidhje formale dhe informale që vendosen ndërmjet shkollës dhe familjes; *përgjegjësia për nxënien*, që përfshin aktivitetet që zhvillohen në shtëpi dhe shkollë në ndihmë të nxënies së aftësive të ndryshme nga ana e fëmijëve. Sigurisht që peisazhi familjar është shumë i ndryshëm jo vetëm nga një qytet në një tjetër, por edhe brenda vetë një qyteti. Nisur nga argumentimet e mësipërme, jepni:

1. Forma të tjera aktivitetesh me të cilat shkolla mund të mbështesë familjet apo përfshirjen e tyre në shkollimin e fëmijëve.
2. Tregoni si ndikon peisazhi familjar (në termat e të ardhurave, vendndodhjes gjeografike etj.) në cilësinë e mbështetjes që jep familja në shkollimin e fëmijëve të tyre.
3. Sillni shembujsh programesh, të ndërmarra nga shkolla të ndryshme, që promovojnë përfshirjen e familjeve në jetën e shkollës.

■ Përqasja tradicionale vs. përqasja bazuar në standarde

Në mendimin tuaj, zgjeroni listën me përparësi dhe kufizime për secilën nga përqasjet në hartimin dhe zbatimin e një programi mësimor.

■ Pro dhe kundra Maturës Shtetërore. Pro dhe kundra vlerësimit mbi bazën e testeve të standardizuara.

Nisur nga argumentimet në paragrafët e mësipërm apo ato që mund të sillni ju, mendoni se:

1. Testet e standardizuar në përgjithësi dhe, në rastin tonë, Matura Shtetërore, e orienton, e profilizon dhe e kufizon punën e mësuesit, duke rezultuar në një mesatarizim të nxënësve dhe të arritjeve të tyre?
2. A çojnë testet e standardizuar në diferencimin e shkollave, për shembull, në krijimin e shkollave të elitës?
3. Janë testet e standardizuar faktorë pozitivë në rritjen e konkurrencës ndërmjet shkollave, në përpjekje për të fituar titullin “shkollë e mirë ose elitare”?
3. Ndikon matura shtetërore në inkurajimin dhe motivimin e nxënësve për të mësuar vetëm një grup lëndësh, kryesisht ato të “shportës”¹⁵? Çfarë do të bëjmë me nxënësit e talentuar.

¹⁵ Janë quajtur me dashamirësi lëndët që janë pjesë e Maturës Shtetërore

KREU III

VIZIONI DHE PERSPEKTIVA BOTËRORE PËR ARSIMIN. KONTEKSTI EVROPIAN

Të mësuarit përgjatë gjithë jetës është më shumë se një angazhim vetjak; është një angazhim social, një përgjegjësi, që individi e merr përpara shoqërisë, për të ndikuar pozitivisht në ndryshimin e progresin e saj

Në një vëzhgim kombëtar, të kryer në Shqipëri nga ORT/USAID, më vjeshtën e vitit 1997, me 1500 banorë, pyetjes se cila ka qenë arritja më e madhe në jetë (duhej të specifikonin vetëm një), 439 (afro 30%) zgjodhën si përgjigje shkollimin,¹ si preferencë e parë, përpara martesës, blerjes së një shtëpie, kushteve të jetesës, hapjes së një biznesi privat apo të fituarit të një shume parash.

Për një vend që del nga një shoqëri 'komuniste', e papajtueshme me shumë koncepte të pronës vetjake, arritja kryesore individuale dhe, njëkohësisht, edhe prona më e mirë, ishte arsimimi, pasi përkthehej në punë e siguri, vend të respektuar në shoqëri dhe, në një farë mase, edhe komfort. Ishte ndër të paktat "prona" që mund të zotëronte një person në konceptin material të pronës. Perspektiva e ndjekjes së një shkolle të lartë, në një analizë vlerësuese të performancës së nxënësve të asaj kohe, shihej si arritja më e madhe; mbarimi i shkollës së lartë - si starti më i mirë. Dhe këtu nuk bëhej dallim nëse jetoje në qytet apo në fshat, në Veri apo në Jug. Gjendja ishte kudo njëjloj. Shkollimi ishte një metër që diferenconte mundësitë, sistem që shpërndante pritshmëritë, pikë referimi që orientonte pothuaj të gjithë pjesën tjetër të jetës (në këtë analizë nuk përfshihet dalja e kuadrove nga klasa punëtore). E parë në këtë këndvështrim,

¹ ORT/USAID, mars 1999. "Udha e Shqipërisë drejt demokracisë", f. 334.

preferenca jonë për shkollim ishte plotësisht e justifikuar.

Nëse shoqëria shqiptare e viteve 1960-1990 mund të ndahet në klasa, arsimimi mund të ishte një pikënisje e shkëlqyer: klasa e personave që kishin mbaruar shkollën e lartë; klasa e personave që kishin mbaruar shkollën e mesme; gjithë pjesa tjetër e popullsisë. Privimi relativ i një pjese të mirë të rinisë në termat e rezultateve të pamjaftueshme për të vazhduar studimet e mëtejshme, prodhonte një privim absolut në termat e pozicionit social ose të një jete cilësore. Të qenët pa shkollë të lartë në shoqërinë shqiptare të asaj kohe vlerësohej shpesh si një handikap i madh aftësie, pavarësisht fse cilës familje i përkisje apo aftësive a cilësive të tjera që mund të zotëroje. Nga ana tjetër, mundësia e kufizuar për të vazhduar shkollën e lartë u shoqërua me një varg dukurish, pozitive e negative, të cilat direkt e jodirekt, ndihmonin në shtrembërimin e misionit të shkollimit. Historianët e arsimit kanë shumë gjëra për të thënë për këtë periudhë.

Por, ndërkohë që shoqëria shqiptare po bëhet gjithmonë e më shumë 'kapitaliste', e orientuar drejt pronës dhe përfuturit maksimal të të mirave materiale, edhe për sa kohë shkollimi do të vazhdojë të jetë tema kryesore dhe më e preferuar brenda familjes? Edhe për sa kohë në buxhetin familjar, pjesën e 'luanit' do ta marrë arsimi?

Kjo është një periudhë vendimtare për arsimin shqiptar.

Në vijim janë:

- Deklaratat e dala nga dy konferenca shumë të rëndësishme për arsimin, të zhvilluara në kuadrin e nismës "Arsim për të gjithë". Konferenca e parë është mbajtur në Jomtien, Tajlandë, me temë "Plotësimi i nevojave themelore për të nxënë", nga 5-9 mars 1990 dhe e dyta në Dakar, Senegal, nga 26-28 prill 2000.
- Një përmbledhje e shkurtër e Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut për fushën e arsimit, shoqëruar me dy raste.

Dokumentacionet dhe nismat në përmirësim të misionit dhe filozofisë së shkollimit duhet të hartohen në frymë të tyre.

III.1. Konferenca Botërore “ARSIM PËR TË GJITHË”, mbajtur në Jomtien, Tailandë, nga 5 - 9 mars 1990, me temë “PLOTËSIMI I NEVOJAVE THEMELORE PËR TË NXËNË”

* DEKLARATA

HYRJE

Më shumë se 40 vjet më parë, kombet e të gjithë botës, mbështetur në Deklaratën Universale për të Drejtat e Njeriut, pranuan se “*çdo njeri ka të drejtë të arsimohet*”. Por pavarësisht përpjekjeve të rëndësishme, bërë nga të gjitha kombet, në të katër anët e globit, me synim sigurimin e **së drejtës për t’u arsimuar për të gjithë**, realiteti është si më poshtë:

- më shumë se 100 milionë fëmijë, nga të cilët afro 60 milionë vajza, nuk kanë mundësi të ndjekin shkollimin fillor
- më shumë se 960 milionë të rritur, nga të cilët dy të tretat femra, janë analfabetë, ndërkohë që analfabetizmi funksional² është një problem i rëndësishëm për të gjitha vendet, të industrializura apo në zhvillim.
- më shumë se një e treta e të rriturve në botë nuk kanë mundësi të përvetësojnë aftësi të reja e të njihen me zhvillimet e teknologjisë, që do të mund të përmirësonin cilësinë e jetës së tyre dhe të përshtateshin e formësoheshin në përputhje me ndryshimet sociale e kulturore.
- më shumë se 100 milionë fëmijë dhe një numër i pafund të rriturish nuk kanë mundur të mbarojnë programet bazë të arsimit; miliona të tjerë përmbushin kërkesat për ndjekjen e këtyre pogramëve, por nuk përftojnë njohuritë dhe aftësitë themelore.

Në të njëjtën kohë, bota po përballlet me probleme të frikshme: barrën e

² Analfabetizmi funksional është një term që përdoret për të përshkruar aftësitë e papërshtatshme në shkrim dhe lexim, të pamjaftueshme për të menazhuar nevojat e jetës së përditshme apo për të siguruar një vend pune ku kërkesa për to është përtej një niveli minimal.

PLOTËSIMI I NEVOJAVE THEMELORE PËR TË NXËNË, MARS 1990

borxhit në rritje, kërcënimin e rënies dhe stanjacionit ekonomik, rritjen e shpejtë të popullsisë, zgjerimin e pabarazive ekonomike ndërmjet dhe brenda kombeve, luftën, problemin e punësimit, konfliktin civil, krimin e dhunshëm, vdekjet e parandalueshme të miliona fëmijëve dhe degradimin e mjedisit në një numër gjithmonë e më të madh vendesh. Këto probleme kufizojnë përpjekjet për plotësimin e nevojës themelore për të mësuar, duke rezultuar në pengesa të mëdha për arsimin bazë në vitet '90 në pjesën më të madhe të vendeve më pak të zhvilluara; në vende të tjera, rritja ekonomike ka rezultuar me më shumë financime në arsim, por, edhe në këto raste, me miliona njerëz janë përsëri të varfër, të pashkolluar ose analfabetë. Në disa vende të industrializuara, shkurtime të shpenzimit të qeverisë kanë përkeqësuar gjendjen e arsimit. Nga ana tjetër, mungesa e arsimit bazë, në një pjesë gjithmonë e më të konsiderueshme të popullsisë, e pengon shoqërinë të trajtojë me forcë dhe synim të orientuar këto probleme. Këto probleme kanë rezultuar

Bota është në prag të shekullit të ri. Mundësi dhe perspektiva të reja hapen përpara. Mund të flasim për progres të vërtetë në rrugën drejt paqes dhe një bashkëpunimi më të madh ndërmjet kombeve. Çdo ditë e më shumë po realizohen të drejtat themelore të grave si dhe pozitat e tyre; zhvillimet kulturore dhe ato të dobishme shkencore po njohin një rritje të paparë. Në mbarë botën disponohet një sasi e vlefshme informacioni, një pjesë e mirë e të cilit është shumë i rëndësishëm për mbijetesë dhe mirëqenien bazë. Ky informacion rritet në mënyrë eksponenciale: sot disponojmë shumë më tepër se vetëm pak vite më parë dhe shkalla e rritjes po përshpejtohet gjithmonë e më shumë. Pjesë e informacionit janë edhe mënyrat e përfuturit të njohurive që kanë më shumë rëndësi për jetën apo të mësimit se si duhet të mësojmë. Efekti është sinergjik, kur informacioni i rëndësishëm shoqërohet me një tjetër karakteristikë moderne të përparuar: aftësinë tonë të re për të komunikuar. Këto forca të reja, në kombinim me përvojën e grumbulluar në reforma, risi, kërkime shkencore dhe me një progres të mrekullueshëm në arsim, e shndërrojnë synimin "Arsim bazë për të gjithë", për të parën herë në histori, në një synim të arritshëm.

Për rrjedhojë, ne, pjesëmarrësit në Konferencën Botërore "Arsim për të gjithë", mbledhur në Jomtien, Tailandë, nga 5 deri më 9 mars 1990:

Duke rikujtuar se arsimi është një e drejtë themelore e të gjithë njerëzve, burra dhe gra, të të gjitha moshave, në të gjithë botën;

Duke kuptuar se arsimi mund të ndihmojë në krijimin e një bote më të sigurt, më të shëndetshme e më të begatë dhe, njëkohësisht, mund të kontribuojë për një progres social, ekonomik e kulturor, për tolerancë dhe bashkëpunim

ndërkombëtar;

Duke ditur se arsimi është një element i domosdoshëm, jo një kusht i mjaftueshëm, për përmirësim personal dhe social;

Duke njohur se dija tradicionale dhe trashëgimia kulturore e vendit kanë të drejtën për të qenë vlerë e vlefshmëri dhe kapacitetin për të përcaktuar e promovuar zhvillim;

Duke pranuar se, në përgjithësi, sistemi ligjor arsimor aktual ka mangësi serioze, gjë që kërkon një përmirësim cilësor, nëse kërkojmë të jetë i disponueshëm për të gjithë;

Duke pranuar se një arsim bazë bindës është jetik për fuqizimin e arsimit në nivele më të larta dhe për zhdukjen e analfabetizmit shkencor e teknologjik si dhe krijimin e kapaciteteve në këto fusha, për të krijuar premisat për zhvillim të pavarur; *dhe*

Duke njohur nevojën për t'u dhënë brezave të sotëm e të ardhshëm një vizion më të gjerë për arsimin bazë dhe një angazhim të përtërirë lidhur me të, në gjendje të trajtojnë shkallën dhe kompleksitetin e sfidës;

Deklarojmë sa më poshtë:

ARSIM PËR TË GJITHË: SYNIMI

Neni 1

Plotësimi i nevojave themelore për të nxënë

Çdo person: fëmijë, i ri dhe i rritur, duhet të jetë në gjendje të përfitojë nga mundësitë për arsimim, hartuar në funksion të plotësimit të nevojave themelore për të nxënë. Këto nevoja përfshijnë mjetet e domosdoshme të të nxënës (shkrim e këndim, të folurit, numra e zgjidhje problemash) dhe përmbajtjen themelore të saj (dije, aftësi, vlera dhe mënyra të sjellë) që i duhen një qenieje njerëzore për të qenë i aftë të mbijetojë, të zgjerojë kapacitetin, të jetojë e punojë me dinjitet, të marrë pjesë në zhvillim, të përmirësojë cilësinë e jetës, të marrë vendime në dije të plotë dhe të vazhdojë të nxërrë. Qëllimi i nevojave themelore për të nxënë dhe mënyra si do të plotësohen ato, mund të jenë të ndryshme nga vendi në vend, të varen nga kultura apo, në mënyrë të pashmangshme, të ripërtërihen me kalimin e kohës. Kënaqja e këtyre nevojave themelore i fuqizon individët e çdo shoqërie, duke i mbushur, në të njëjtën kohë, me përgjegjësinë për të respektuar dhe ndërtuar kulturën e tyre kolektive dhe trashëgiminë gjuhësore e shpirtërore, i

PLOTËSIMI I NEVOJAVE THEMELORE PËR TË NXËNË, MARS 1990

nxit të përkrahin arsimimin e të tjerëve, të çojnë më tej kauzën e drejtësisë sociale, të mbrojnë mjedisin, të jenë tolerantë ndaj sistemeve shoqërore, politikë e fetarë që janë të ndryshme nga të tyret, të garantojnë ruajtjen e vlerave humane dhe të drejtave njerëzore të pranuar dhe të punojnë për paqe e solidaritet ndërkombëtar në një botë të ndërruar.

Një tjetër synim, jo më pak i rëndësishëm për zhvillimin e arsimit është transmetimi dhe pasurimi i kulturave dhe vlerave morale të përbashkëta. Këto janë vlerat në të cilat individët dhe shoqëritë gjejnë identitetin dhe meritat e tyre.

Arsimi bazë është më shumë se një synim në vetvete. Është themeli për të nxënë dhe për t'u zhvilluar për gjatë gjithë jetës, mbi të cilin vendet mund të ndërtojnë sistematikisht nivele dhe cile të mëtejshme arsimimi dhe apo tipe të ndryshme trajnimi.

ARSIM PËR TË GJITHË:

VIZION I ZGJERUAR DHE ANGAZHIM I RIPËRTËRIRË

Neni 2

Formësimi i vizionit. Për t'i shërbyer nevojave themelore të të gjithëve për të nxënë, kërkohet më shumë se një riangazhim për arsim bazë sikundër është sot. Nevojitet një "vizion i zgjeruar", në gjendje të shohë përtej niveleve të sotme të burimeve, strukturave institucionale, kurrikulës dhe sistemeve konvencionale, i ndërtuar mbi bazën e përvojave më të mira ekzistuese. Sot hapen mundësi të reja, rezultat i konvergjencës së informacionit gjithmonë në rritje me kapacitetin e paprecedent për të komunikuar. Ne duhet t'i kapim këto mundësi me kreativitet dhe vendosmëri, për të qenë sa më shumë efektivë.

Vizioni i zgjeruar, sikundër do të shprehemi më shumë në nenet 3-7, përfshin:

- Mundësi universale dhe përkrahje barazisë;
- Fokusim në nxënie
- Zgjerim të mjeteve dhe synimit të arsimit bazë;
- Pasurim të mjedisit ku mësohet
- Fuqizim partneritetesh.

Realizimi i një potenciali shumë të madh për progres dhe fuqizim njerëzor kushtëzohet nga aftësia e njerëzve për të marrë arsim, për t'u orientuar në sasinë e dijeve të ofruara dhe nëse i kanë mjetet për t'i bashkëpërdorur ato.

Neni 3

Universalizimi i aksesit dhe promovimi i barazisë

Arsimi bazë duhet t'u sigurohet të gjithëve: fëmijëve, të rinjve dhe të rriturve. Për këtë qëllim, duhet të zgjerohet ofrimi i një shërbimi cilësor të arsimit bazë dhe të jemi të vendosur, në marrjen e masave që çojnë në reduktimin e pabarazive. Që arsimi bazë të jetë i barabartë, të gjithë fëmijëve, të rinjve dhe të rriturve duhet t'u jepet mundësia për të arritur dhe mbajtur një nivel të pranueshëm nxënieje. Përparësia më e rëndësishme është sigurimi i aksesit dhe përmirësimi i cilësisë së arsimit për vajzat e gratë dhe zhdukja e çdo pengese që vështirëson pjesëmarrjen aktive të tyre. Duhet të eliminojmë të gjitha stereotipet tona gjinore në arsim. Ka vend për angazhim aktiv në zhdukjen e pabarazive në arsim. Grupet më pak të shërbyer: të varfërit, fëmijët e rrugës dhe të punës, popullsia rurale dhe ajo e zhvendosur, nomadët dhe migrantët, popullsia indigjene, minoritetet etnike, raciale dhe linguistike, refugjatët, njerëzit e zhvendosur për shkak të luftës ose të papunët nuk duhet të vuajnë diskriminim në aksesin për mundësi për nxënie. Nevojat e të paaftëve për të nxënë kërkojnë vëmendje speciale. Kërkohet të ndërmerren hapat e nevojshëm për të siguruar akses të barabartë në arsim për çdo kategori personash të paaftë, si pjesë integrale e sistemit arsimor.

Neni 4

Fokusimi në nxënie

Të zgjeruara a jo, mundësitë për arsim gjithmonë përkthehen në zhvillim kuptimplotë si për individin, ashtu edhe për shoqërinë, me kusht që njerëzit të mësojnë nga këto mundësi, p.sh., si të materializojnë njohuritë e dobshme, si të zotërojnë aftësi arsyetimi, teknikë dhe vlera. Për rrjedhojë, fokusimi në arsimin bazë duhet të jetë tek dijet dhe rezultatet e përfutuara nga mësimi aktual dhe jo, ekskluzivisht, në numrin e të regjistruarve, pjesëmarrjen e vazhdueshme në programet e organizuara dhe plotësimin e kërkesave të çertifikimit. Sigurisht, përjasjet aktive dhe që nxisin pjesëmarrjen janë shumë të vlefshme për sigurimin e dijeve të përfutuara nga nxënësit dhe për mundësimin e tyre për të arritur potencialin më të plotë. Për rrjedhojë, është e nevojshme të përcaktohen nivele të pranueshme të përfutimit të dijeve për programet mësimore dhe të punohet për përmirësimin e zbatimit e sistemeve që mundësojnë akses në nxënie.

Neni 5

Zgjerimi i mjeteve dhe i shtrirjes së arsimit bazë

Diversiteti, kompleksiteti dhe natyra në ndryshim i nevojave themelore për të nxënë fëmijëve, të rinjve dhe të rriturve kërkon zgjerimin dhe ripërkufizimin, në mënyrë të vazhdueshme, të shtrirjes së arsimit bazë, duke përfshirë komponentet e mëposhtme:

e nevojshme të përgjithshme fizike dhe emocionale, me synim pjesëmarrjen e tyre aktive në arsim dhe përfundimin e tij. Njohuritë dhe aftësitë që rrisin mjedisin e nxënies duhet të integrohen në programet komunitare të nxënies për të rritur. Arsimimi i fëmijëve dhe i prindërve apo i kujdestarëve të tjerë të tyre është reciprokisht mbështetës; ky ndërveprim, duhet të përdoret për të krijuar, për të gjithë, një mjedis vibrant dhe të ngrohtë nxëniejeje.

Neni 7

Fuqizimi i partnershipit

Autoritetet arsimore kombëtare, rajonale dhe lokale duhet të kenë të vetmin detyrim: atë të sigurimit të arsimit bazë për të gjithë, por kjo nuk do të thotë se duhet të përkrahin e mbështesin çdo qenie humane apo të përmbushin të gjitha kërkesat financiare apo organizative në realizimin e kësaj detyre. Është e nevojshme të krijohen partnershipe në të gjitha nivelet: partnershipe ndërmjet të gjithë nënsektorëve dhe formave të arsimit, të njihet roli i veçantë që kanë mësuesit si dhe roli i administratorëve apo personelit tjetër arsimor; partnershipe ndërmjet arsimit dhe departamenteve të tjera të qeverisë që kanë lidhje me arsimin, përfshirë ato të planifikimit, financave, punës, komunikimit apo sektorëve të tjerë socialë; partnershipe ndërmjet qeverisë dhe organizatave joqeveritare, sektorit privat, komuniteteve lokale, grupeve të besimit dhe familjeve. Njohja e rolit jetik që kanë familjet dhe mësuesit është veçanërisht e rëndësishme. Në këtë kontekst, termat dhe kushtet e shërbimit të mësuesve si dhe statusi i tyre, të cilët përbëjnë një faktor vendimtar në zbatimin e arsimit për të gjithë, duhet të përmirësohen me urgjencë në të gjitha vendet, në përputhje me Rekomandimet për Statusin e Mësuesit të ILO/UNESCO (1996). Partneritetet e pastra dhe të sinqerta kontribuojnë në planifikimin, zbatimin, menazhimin dhe vlerësimin e programeve të arsimit bazë. Kur flasim për “vizion të zgjeruar dhe angazhim të ripërtërirë”, partneritetet gjenden në thelb të tij.

ARSIM PËR TË GJITHË – KËRKESA

Neni 8

Zhvillimi i një politike mbështetëse

Me synim sigurimin e plotë të arsimit bazë dhe përdorimin e tij si nga individët, ashtu edhe në funksion të përmirësimit të shoqërisë, kërkohet mbështetja politike e disa sektorëve: socialë, kulturorë dhe ekonomikë. Sigurimi i arsimit bazë për të gjithë varet nga vullneti politik; ky vullnet ngrihet mbi masa fiskale të përshtatshme dhe vihet në lëvizje nga reforma politike arsimore dhe institucione të fuqishme. Politikat e duhura ekonomike, të tregut, të punës, të punësimit dhe ato të kujdesit shëndetësor rrisin iniciativat e nxënësve dhe kontribuojnë në zhvillim

Mobilizimi i burimeve

Zgjerim i sektorit publik do të thotë thithje e të gjitha burimeve të agjencive qeveritare, përgjegjëse për zhvillimin njerëzor, nëpërmjet rritjes absolute dhe proporcionale të alokimeve drejt shërbimeve të arsimit bazë, por duke pasur në vëmendje, më së miri, kërkesat konkurruese për burimet kombëtare, për të cilat arsimi është i rëndësishëm, por jo i vetmi. Kujdesi serioz për përmirësimin e efikasitetit të burimeve dhe programeve ekzistuese arsimore shpie jo vetëm në më shumë prodhim, por besojmë se mund të rezultojë edhe në më shumë burime të reja. Detyra urgjente për plotësimin e nevojave për arsim bazë mund të kërkojë një rialokim ndërmjet sektorëve, si për shembull, transferimin e shpenzimeve nga sektori ushtarak në atë arsimor. Mbi të gjitha, duhet kërkuar një mbrojtje e veçantë për arsimin bazë në vendet që po përballen me rregullime të ndryshme strukturore apo me barrën e borxheve të jashtme. Sot, më shumë se kurrë, arsimi duhet të shihet si përmasë e rëndësishme në projektimin e çdo shoqërie, kulture dhe ekonomie.

Fuqizimi i solidaritetit ndërkombëtar

Plotësimi i nevojave themelore për arsim bazë përbën një përgjegjësi humane të përbashkët dhe universale. Kjo kërkon solidaritet ndërkombëtar dhe marrëdhënie të drejta ekonomike, me synim ndreqjen e pabarazive ekzistuese ekonomike. Të gjitha kombet zotërojnë njohuri dhe përvoja të vlefshme, të cilat duhet të bëhen pjesë e dijes së përbashkët, për të ngritur politika dhe programe arsimore efektive. Arsimi bazë ka nevojë për rritje të konsiderueshme dhe në terma afatgjatë në burime. Komuniteti botëror, përfshirë agjencitë dhe institucionet ndërqeveritare, kanë përgjegjësinë urgjente të zbusin kufizimet që pengojnë disa vende për arritjen e synimit “arsim për të gjithë”. Kjo do të thotë adoptim masash që rrisin buxhetin

kombëtar të vendeve më të varfëra ose shërbejnë për lehtësimin e barrës së borxheve të rënda. Kreditorë e debitorë duhet të kërkojnë formula të reja dhe të paanshme për heqjen e këtyre barrave, sa kohë që kapaciteti i shumë vendeve në zhvillim për t'iu përgjigjur me efektivitet nevojave për arsim bazë dhe atyre të tjera themelore, mund të ndihmohet në një masë të madhe nga gjetja e zgjidhjeve për problemin e borxhit. Nevojat për arsim bazë të të rriturve dhe fëmijëve duhet të merren në konsideratë kudo që ekzistojnë, në çdo vend. Vendet më pak të zhvilluara dhe me të ardhura të ulëta kanë kërkesa speciale, të cilat duhet të kenë përparësi në mbështetjen ndërkombëtare për arsim bazë në vitet '90.

Të gjitha kombet duhet të punojnë së bashku për zgjidhjen e konflikteve dhe mosmarrëveshjeve, për t'i dhënë fund pushtimeve ushtarake, për zgjidhjen e problemit të popullsisë së zhvendosur ose lehtësimin e kthimit të tyre në vendet e origjinës si dhe për t'u siguruar se nevojat e tyre për arsim bazë po plotësohen. Vetëm një mjedis i qetë dhe i qëndrueshëm mund të krijojë kushtet ku çdo qenie njerëzore, fëmijë dhe i rritur, njëlloj, mund të përfitojnë nga synimet e kësaj Deklarate.

Ne, pjesëmarrësit në Konferencën Botërore "Arsim për të gjithë", riafirmojmë të drejtën e të gjithë njerëzve për t'u arsimuar. Kjo qëndron në themel të vendosmërisë sonë, veçan e të bashkuar, për t'u siguruar të gjithëve arsimim. Ne angazhohemi të veprojmë e bashkëpunojmë në përputhje me sferat tona të përgjegjësisë, të marrim të gjithë hapat e nevojshëm për të arritur synimet e **arsim për të gjithë**. Të gjithë bashkë, u bëjmë apel qeverive, organizatave përkatëse dhe individëve, t'i bashkohen kësaj sipërmarrjeje urgjente.

Nevojat për arsim bazë të të gjithëve mund dhe duhet të plotësohen. Nuk mund të ketë mënyrë më kuptimplote për të filluar Vitin Ndërkombëtar për Shkrim & Lexim, për të çuar më tej synimet e Dekadës së Njerëzve me Aftësi të Kufizuara të Kombeve të Bashkuara (1983-1992), Dekadën Botërore për Zhvillim Kulturor (1991-2000), Dekadën e Katërt për Zhvillim të Kombeve të Bashkuara (1991-2000) të Konventës për eliminimin e diskriminimit të grave dhe të strategjive për avancimin e tyre si dhe të Konventës për të drejtat e fëmijëve. Kurrë më shumë se sot nuk ka qenë koha e përshtatshme për të angazhuar vetveten në sigurimin e mundësve për mësim bazë për të gjithë njerëzit në botë.

Për rrjedhojë, ne adoptojmë *Deklaratën Botërore për "Arsim për të gjithë": plotësimin e nevojave bazë për arsim* dhe biem dakord për *sfondin e veprimeve në plotësimin e nevojave bazë për arsim*, për arritjen e synimeve të vendosura në këtë Deklaratë.

III. 2. Konferenca Botërore “ARSIM PËR TË GJITHË”, mbajtur në Dakar, Senegal nga 26-28 prill 2000

Forumi botëror për arsimin në Dakar u bën thirrje kombeve të zgjerojnë konceptin e tyre “Arsim për të gjithë”. Këto deklaratë e vënë theksin në mundësitë e barabarta që duhet të kenë të gjithë për t’u arsimuar dhe në përmirësimin e cilësisë së arsimit.

DEKLARATA

Kuadri i punimeve në Dakar, i konferencës “Arsim për të gjithë”, është përmbushja e angazhimeve tona kolektive.

1. Duke u takuar në Dakar, Senegal, më prill 2000, ne, pjesëmarrësit në Forumin Botëror të Arsimit, angazhohemi në arritjen e synimeve dhe objektivave të “Arsim për të gjithë”, për çdo qytetar dhe për çdo shoqëri.
2. Kuadri i punimeve në Dakar është ai i një angazhimi kolektiv për veprim. Qeveritë kanë detyrimin të sigurojnë arritjen dhe mbështetjen e synimeve dhe objektivave të “Arsim për të gjithë”. Kjo është një përgjegjësi që do të përmbushet me shumë efektivitet përmes një partnerशिpi me bazë të gjerë ndërmjet të gjitha vendeve, përkrahur nga bashkëpunimi me institucione dhe agjenci rajonale dhe ndërkombëtare.
3. Ne ripohojmë vizionin e Deklaratës Botërore të “Arsim për të gjithë” (Jomtien, 1990), mbështetur në “Deklaratën e të drejtave të njeriut” dhe në “Konventën e të drejtave të fëmijëve”, që të gjithë fëmijët, të rinjtë e të rriturit, kanë të drejtën të marrin një arsim që përmbush nevojat e tyre themelore për të mësuar në kuptimin më të mirë dhe të plotë të termit, një arsim që përfshin mësimin për të ditur, për të bërë, për të jetuar dhe qenë së bashku; një arsim, që zbulon dhe nxit talentet dhe potencialet e çdo individi, që zhvillon personalitetet dhe është në gjendje, në këtë mënyrë,

t'i ndihmojë në përmirësimin e jetës dhe transformimin e shoqërisë ku jetojnë.

4. Ne mirëpresim angazhimin e komunitetit ndërkombëtar për arsim bazë gjatë viteve '990, në mënyrë të veçantë: Samitin Botëror për Fëmijët (1990), Konferencën e Kombeve të Bashkuara për Mjedisin dhe Zhvillimin (1992), Konferencën Botërore për të Drejtat e Njeriut (1993), Konferencën Botërore për Arsimimin e Fëmijëve me Nevoja të Veçanta, mundësi dhe cilësi (1994), Konferencën Ndërkombëtare për Popullsinë dhe Zhvillimin (1994), Samitin Botëror për Zhvillim Social (1995), Takimin për plotësimin e angazhimeve në terma afatmesëm të Forumit Konsultativ Ndërkombëtar për Arsimimin e të Rriturve (1996), Konferencën e Pestë Ndërkombëtare për Arsimimin e të Rriturve (1997) dhe Konferencën Ndërkombëtare për Punën e Fëmijëve (1997). Sfida është përmbushja e këtyre angazhimeve.
5. Vlerësimi i "Arsim për të gjithë, 2000" tregon se në shumë vende është bërë një progres i dukshëm. Por është e papranueshme që në vitin 2000, më shumë se 113 milionë fëmijë nuk kanë mundësi të marrin arsimin fillor bazë dhe 880 milionë të rritur janë analfabetë, që diskriminimi gjinor vazhdon të jetë i pranishëm në sisteme të ndryshme arsimore dhe që cilësia e nxënies dhe e përvetësimit të vlerave njerëzore dhe aftësive janë larg aspiratave dhe nevojave të individëve dhe shoqërive. Të rinjve dhe të rriturve u mohohet e drejta e marrjes së njohurive dhe aftësive të nevojshme për gjetjen e një punësimi fitimprurës dhe për pjesëmarrje të plotë në shoqërinë e tyre. Pa përshpejtuar progresin drejt një arsimi për të gjithë, objektivat tona kombëtare dhe ndërkombëtare për reduktimin e varfërisë do të zhvlerësohen dhe pabarazitë ndërmjet kombeve do të zgjerohen edhe më tej.
6. Arsimi është një e drejtë humane themelore; është çelësi për zhvillim të qëndrueshëm, paqe dhe stabilitet. Për rrjedhojë, arsimi është mjet i domosdoshëm për pjesëmarrje efektive në shoqërinë dhe ekonominë e shëmbëllt të njëzetentjete, të cilat gjenden nën ndikimin e një globalizimi të shpejtë. Përmbushja e synimeve të "Arsim për të gjithë" nuk duhet të shtyhet për më vonë. Nevoja për arsim bazë mund dhe duhet të trajtohet si një çështje urgjente.
7. Ne, të gjithë së bashku, zotohemi në arritjen e synimeve që vijojnë:
 - (i) Zgjerimin dhe përmirësimin e kujdesit dhe arsimit gjithëpërfshirës

ARSIM PËR TË GJITHË, PRILL 2000

nevojshme prania e një lidhshpi kombëtar të fuqishëm dhe e një vullneti të mirë politik, në secilin prej vendeve ku kemi shqetësime. Sidoqoftë, vullneti politik mbështetet nga burimet. Komuniteti ndërkombëtar është në dijeni se aktualisht, në shumë vende, ka një mungesë në burime për arritjen e arsimit për të gjithë brenda një periudhe kohore të caktuar. Duhet të realizojmë mobilizimin e burimeve të reja financiare, mundësisht në formën e granteve dhe të asistencës koncensionare, nëpërmjet agjencive bilaterale dhe multilaterale, përfshirë Bankën Botërore dhe bankat për zhvillim rajonal si dhe sektorin privat. Ne konfirmojmë se për asnjë vend nuk do të jetë në rrezik serioz aritja e synimit të tij për arsim për të gjithë nga mungesa e burimeve.

11. Komuniteti ndërkombëtar i përgjigjet këtij zotimi kolektiv, duke inicuar një nismë globale me efekt të menjëhershëm, me synim zhvillimin e strategjive dhe mobilizimin e burimeve të nevojshme për një mbështetje efektive ndaj përpjekjeve kombëtare. Opsionet që duhen pasur në vëmendje, në përputhje me këtë nismë, përfshijnë:

- (i) Rritjen e financimeve të jashtme për arsimin, në veçanërisht për arsimin bazë;
- (ii) Sigurimin e një parashikueshmërie më të madhe në shpërndarjen e asistencës;
- (iii) Lehtësimin e strukturave donatore, në koordinimin me sa më shumë efektivitet të tyre;
- (iv) Fuqizimin e përqasjeve me bazë të gjerë sektoriale;
- (v) Ofrimin e borxheve në kushte lehtësuese dhe shumë të shpejta në kohë dhe/ose anulimin e tyre, kur bëhet fjalë për reduktimin e varfërisë, me një orientim të fuqishëm ndaj arsimit bazë; dhe
- (vi) Inicimin e monitorimeve më efektive dhe më të rregullta të progresit të bërë në plotësimin e synimeve dhe të objektivave të "Arsim për të gjithë", përfshirë vlerësimet periodike.

12. Tashmë kemi evidenca, nga shumë vende, se çfarë mund të arrihet nëse ndërmarrim iniciativa kombëtare të fuqishme dhe që mbështeten nga një bashkëpunim efektiv zhvillimi. Progreset që arrihen sipas kushteve të tilla mund dhe duhet të përshpejtohen nëpërmjet rritjes së mbështetjes ndërkombëtare. Në të njëjtën kohë, vendeve me strategji më pak të zhvilluara, përfshirë vendet në tranzicion, vendet e prekura nga konfliktet dhe vendet në postkrizë, duhet t'u jepet përkrahja për të cilën kanë nevojë për të pasur progres më të shpejt drejt arsimit për të gjithë.

13. Ne do të fuqizojmë mekanizmat ndërkombëtare dhe rajonale të përgjegjshmërisë për t'u dhënë një shprehje sa më të qartë këtyre zotimeve si dhe për t'u siguruar se Struktura "Dakar për Veprim" është në axhendën e çdo organizate ndërkombëtare dhe rajonale, të legjislacionit të çdo shteti dhe të çdo forumi lokal vendimmarrës.
14. Vlerësimi i "Arsim për të gjithë, 2000" thekson se sfida më e madhe për "Arsim për të gjithë" është ajo e vendeve të sub-Saharës Afrikane, e vendeve në Azinë e Jugut dhe e vendeve më pak të zhvilluara. Në përputhje me këtë vlerësim, ndërkohë që asnjë vendi në nevojë nuk duhet t'i mohohet asistenca ndërkombëtare, përparësi duhet t'u jepet këtyre rajoneve dhe vendeve. Vendeve në konflikt ose vendeve që po përjetojnë barrën e rindërtimit duhet t'u jepet, po ashtu, një vëmendje e veçantë për ndërtimin e sistemeve të tyre arsimore, të tilla që të plotësojnë nevojat e të gjithë nxënësve.
15. Zbatimi i synimeve dhe i strategjive të mësipërme kërkon galvanizimin e menjëhershëm të mekanizmave kombëtarë, rajonalë dhe ndërkombëtarë. Për të qenë sa më shumë efektivë, këta mekanizma duhet të mundësojnë pjesëmarrjen dhe, ku është e mundur, të ngrihen mbi ato ekzistuese. Kërkohet pjesëmarrja e të gjitha grupeve të interesit dhe të partnerëve të ndryshëm; mënyrat e veprimit të tyre duhet të jenë transparente dhe të karakterizohen nga përgjegjshmëria për realizimin e tyre, si një përgjigje gjithëpërfshirëse, në fjalë dhe mendim, me Deklaratën e Jomtien-it dhe këtë Strukturë, "Dakar për Veprim". Në funksionet e këtyre mekanizmave duhet të përfshihen, në shkallë të ndryshme, avokatësia, mobilizimi i burimeve, monitorimi dhe gjenerimi e ndarja e njohurive për "Arsim për të gjithë".
16. Zemra e aktivitetit të "Arsim për të gjithë" është në vetë vendin ku zbatohet. Forumet e "Arsim për të gjithë" duhet të fuqizohen ose të ngrihen në mbështetje të arritjeve të "Arsim për të gjithë". Të gjitha ministratë dhe organizatat e rëndësishme të shoqërisë civile duhet të jenë sistematikisht të pranishme në këto forume. Ato duhet të jenë transparente e demokratike dhe të përbëjnë strukturën për zbatim në nivel subkombëtar. Vendet, më e shumta deri në vitin 2002, duhet të kenë përgatitur planet e tyre kombëtare për "Arsim për të gjithë". Për vendet që kanë sfida tepër të rëndësishme, të tilla si kriza komplekse apo katastrofa natyrore, komuniteti kombëtar duhet t'u sigurojë një përkrahje të veçantë teknike. Çdo plan kombëtar i "Arsim për të gjithë", duhet të:

ARSIM PËR TË GJITHË, PRILL 2000

- (i) hartohet nga qeveria, në konsultim direkt dhe sistematik me shoqërinë civile kombëtare;
- (ii) sigurojë një përkrahje të koordinuar të të gjithë partnerëve të zhvillimit;
- (iii) specifikojë reformat që janë në përputhje me gjashtë synimet e “Arsim për të gjithë”;
- (iv) ketë një strukturë të përshtatshme financiare;
- (v) ketë afat kohor zbatimi të përcaktuar më së miri dhe të jetë veprim-orientues;
- (vi) përfshijë indikatorët e performancës në terma afat-mesëm;
- (vii) arrijë harmoni në të gjitha përpjekjet për zhvillim njerëzor, nëpërmjet përfshirjes së tij në strukturën e planit për zhvillim kombëtar dhe në procesin e realizimit të tij.

17. Në ato vende ku këto procese dhe plane janë në zbatim, anëtarët partnerë të komunitetit ndërkombëtar duhet të përfshihen në mënyrë të qëndrueshme, të koordinuar dhe koherente. Secili partner duhet të kontribuojë, sipas përparësisë krahasuese, në përkrahje të planeve kombëtare të “Arsim për të gjithë”, për të plotësuar mangësitë në burime.

18. Aktivitetet rajonale, në mbështetje të përpjekjeve kombëtare, duhet të bazohen në organizatat, rrjetet dhe iniciativat ekzistuese rajonale dhe subrajonale, duke rritur numrin e tyre aty ku është e mundur. Rajonet dhe subrajonet duhet të vendosin për udhëheqjen e rrjetit të “Arsim për të gjithë”, i cili duhet të shndërrohet në Forum Rajonal ose Subrajonal, me një mandatim të qartë nga “Arsim për të gjithë”, ku është e rëndësishme përfshirja sistematike dhe koordinimi me të gjithë shoqërinë civile të rëndësishme dhe organizata të tjera, rajonale dhe subrajonale. Këto Forume Rajonale apo Subrajonale të “Arsim për të gjithë”, duhet të lidhen organikisht me Forumet Kombëtare të “Arsim për të gjithë” dhe të jenë të përgjegjshme përpara tyre. Funkcionet e tyre do të jenë: koordinimi i të gjitha rrjeteve të rëndësishme; vendosja dhe monitorimi i objektivave rajonale/subrajonale; avokatësia; dialogu politik; promovimi i partneriteteve dhe i bashkëpunimit teknik; ndarja e përvojave më të mira dhe e mësimave të përftuara; monitorimi dhe raportimi për përgjegjshmërinë; promovimi për mobilizimin e burimeve. Përkrahja rajonale dhe ndërkombëtare do të jetë në mbështetje të fuqizimit të Forumeve Rajonale e Subrajonale si dhe të kapaciteteve të rëndësishme për “Arsim për të gjithë”, veçanërisht në Afrikë dhe Azinë e Jugut.

19. UNESCO do të vazhdojë të luajë rolin e saj të mandatuar në koordinimin

e partnerëve të EFA-s dhe të mbajë gjallë impulsin e lindur të bashkëpunimit. Në këtë kontekst, drejtori i përgjithshëm i UNESCO-s do të mbledhë, çdo vit, një grup të vogël e fleksibël të nivelit të lartë, i cili do të shërbejë si një levë për angazhim politik dhe mobilizimin e burimeve financiare e teknike. I informuar nga raporti monitorues i Institutit Ndërkombëtar për Planifikimin Arsimor të UNESCO-s (IIEP), Zyra Ndërkombëtare për Arsimin e UNESCO-s (IBE), Instituti për Arsimin UNESCO dhe, në veçanti, nga Instituti për Statistikat i UNESCO-s dhe nga konkluzionet e informacionit e Forumeve EFA në rang rajonal e nënrajonal, grupi do të jetë, po ashtu, një mundësi për të mbajtur të përgjegjshëm komunitetin ndërkombëtar për angazhimet e marra në Dakar. Në grup do të bëjnë pjesë udhëheqësit më të lartë të qeverive të vendeve të ndryshme, të shoqërisë civile të vendeve të zhvilluara e atyre në zhvillim si dhe të agjencive të zhvillimit.

20. UNESCO do të shërbejë si Sekretariat. Ajo do të rishohë programet e saj për arsimin me synim vendosjen e përfundimeve dhe prioritetëve të Dakarit në zemër të punës së saj. Ko do të thotë krijim i grupeve të punës për secilin nga gjashtë synimet e adoptuara në Dakar. Sekretariati do të punojë në bashkëpunim të ngushtë me organizatat e tjera. Gjatë këtij bashkëpunimi, mund të lindë nevoja e përfshirjes së një pjese të stafit pikërisht nga këto organizata.

21. Realizimi i “Arsim për të gjithë” mund të kërkojë mbështetje shtesë financiare nga vendet dhe një rritje të asistencës për zhvillim apo hapjen e dritës jeshile të borxheve për arsimin nga dhurues bilateralë dhe multilateralë, kosto e vlerësuar në afro 8 miliardë \$ në vit. Për këtë arsye, është e qartë se kemi nevojë që qeveritë kombëtare, dhuruesit bilateral e multilateral, përfshirë Bankën Botërore dhe bankat rajonale për zhvillim, shoqërinë civile e fondacionet e ndryshme, të marrin angazhime të reja dhe konkrete financiare.

28 prill 2000, Dakar, Senegal

DETYRA

Në rajon

1. Duhet të lehtësohet ndarja e informacionit, njohja e praktikave të mira dhe e përvojave interesante për menazhimin dhe përmirësimin e sistemeve bazë të arsimit në të gjithë rajonin, me synim gjetjen dhe konvergjimin në zgjidhje të përbashkëta. Ky bashkëpunim rajonal duhet të mbështetet në strukturat

ARSIM PËR TË GJITHË, PRILL 2000

ndërqeveritare dhe joqeveritare ekzistuese (Këshilli i Evropës, UNESCO, OECD, EU, CIS, NAFTA, OSCE³ etj.)

2. Duke parë nevojën për përmirësimin e mëtejshëm të sistemeve arsimore, veçanërisht në ekonominë e goditura rëndë të Evropës Qendrore dhe Lindore, nevojitet rritja e asistencës financiare dhe sigurimi i saj. Në këtë kontekst, ftohen agjencitë bilaterale, rajonale dhe multilaterale, të rivlerësojnë përparësitë e tyre dhe të marrin në konsideratë rritjen, në mënyrë domethënëse, të ndihmës së tyre në fushën e arsimit.

Në tërë botën

Duhet të lejojmë që arsimi të luajë rolin e tij të rëndësishëm për shtrirjen e zhvillimit, në kontekstin e globalizimit dhe të respektimit të përgjegjësiave të çdo vendi. Kjo mund të arrihet nëpërmjet zbatimit të masave të mëposhtme:

1. Fuqizimin e vendeve në zhvillim në identifikimin e nevojave të tyre, në ecjen në rrugën e zhvillimit dhe përfundimin e tij, përmes një bashkëpunimi të ngushtë, për arritjen e synimeve të vendosura në Forumin e Dakar-it.
2. Inkurajimin e organizatave ndërkombëtare, veçanërisht Institutin e Statistikave të UNESCO, në përmirësimin dhe mbledhjen e të dhënave të krahasueshme ndërkombëtare dhe zhvillimin e kërkimeve cilësore, në gjendje t'i mundësojnë komunitetit në mbarë botën të vlerësojë shkallën e arritjes së synimeve vendosura në Dakar. Ky proces duhet të realizohet në këshillim dhe bashkëpunim me institutet rajonale dhe kombëtare të kërkimit dhe të statistikave; për ndërtimin e kapaciteteve, t'u kërkohet asistencë agjencive ndërkombëtare lidhur me mbledhjen e statistikave dhe analizimin e tyre.

³ Akronimet janë mbajtur në anglisht.

III.3. Konventa Evropiane

“PËR MBROJTJEN E TË DREJTAVE TË NJERIUT”

“Çdo vend anëtar i Këshillit të Evropës duhet të pranojë parimet e shtetit të së drejtës dhe të gëzimit nga ana e të gjithë personave, brenda juridiksionit të tij të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore ...”

Pjesë nga Statuti i KE.

✱ MISIONI, RATIFIKIMI NGA REPUBLIKA E SHQIPËRISË

Konventa për mbrojtjen e të drejtave të njeriut u përfundua në Romë, më 4 nëntor 1950, dhe u nënshkrua nga 10 qeveritë pjesëmarrëse. Konventa hyri në fuqi më 3 shtator 1953 dhe që nga ai vit, është kthyer në një nga traktatet më të forta dhe më efektive në fushën e mbrojtjes së të drejtave të njeriut. Konventës i janë shtuar disa protokolle.

Nëpërmjet kësaj Konvente, shtetet anëtare të Këshillit të Evropës angazhohen të garantojnë disa të drejta themelore njerëzore për të gjithë ata persona që janë nën juridiksionin e tyre. Rëndësia e Konventës qëndron edhe në faktin se shoqërohet me një mekanizëm mbrojtës, që është ngritur në Starsburg, me synin hetimin e shkeljeve dhe vënien e fajtorëve përpara përgjegjësisë.

Mekanizmat e mbrojtjes funksionojnë në dy mënyra: 1. Çdo shtet palë ka të drejtë të ankohet pranë Komisionit Evropian, nëse mendon se një Shtet tjetër palë nuk i përmbush detyrimet e tij në bazë të Konventës. 2. Çdo individ mund t'i drejtohet drejtpërsëdrejti këtij komisioni, me një ankesë kundrejt një shteti që është palë dhe që ka bërë një deklaratë të posaçme, me anën e së cilës njeh kompetencën e komisionit në këtë fushë (të gjitha shtetet e kanë bërë një deklaratë të tillë).

Komisioni Evropian ose Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut merr vendimin nëse e pranon për shqyrtim ose jo çështjen.

Vendi ynë e ka ratifikuar këtë Konventë me ligjin nr. 8317, datë 31.7.1996.

LIGJ, nr. 8137, datë 31.7.1996

**PËR RATIFIKIMIN E KONVENTËS EVROPIANE PËR
MBROJTJEN E TË DREJTAVE TË NJERIUT DHE LIRIVE
THEMELORE**

Në mbështetje të **nenit 16** të ligjit nr.7491, datë 29.4.1991 “Për dispozitat kryesore kushtetuese”, me propozimin e Këshillit të Ministrave,

**KUVENDI POPULLOR
I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË
VENDOSI:**

Neni 1

Ratifikohet konventa “Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”.

Neni 2

Ratifikohen protokollot shtesë nr.1, nr.2, nr.4, nr.7 dhe nr.11 të konventës “Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”.

Neni 3

Njihet dispozita e **nenit 3** të protokollit shtesë nr.1, si e zbatueshme në përputhje me dispozitat e ligjit nr.8001, datë 22.9.1995, si dhe të ligjit nr.8043, datë 30.11.1995, për një periudhë 5 (pesë) vjeçare nga momenti i depozitimit të instrumenteve të ratifikimit.

Neni 4

Duke iu referuar **nenit 25** të kësaj Konvente, njihet kompetenca e Komisionit Evropian të të Drejtave të Njeriut për të pranuar peticione nga çdo person, organizatë joqeveritare apo grup personash, që pretendojnë të jenë viktime të një shkeljeje të të drejtave të garantuara në konventën “Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”, si dhe në protokollat shtesë nr.1, nr.4 dhe nr.7, për rastet kur shkelja e të drejtave të garantuara në këto dokumente ka ndodhur pasi ato kanë hyrë në fuqi për Republikën e Shqipërisë.

Neni 5

Duke iu referuar **nenit** 46 të kësaj Konvente, në kushtet e reciprocitetit njihet juridiksioni i Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut për interpretimin dhe zbatimin e konventës “Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”, si dhe të protokolleve shtesë nr.1, nr.4 dhe nr.7, për rastet kur shkelja e të drejtave të garantuara në këto dokumente ka ndodhur pasi ato kanë hyrë në fuqi për Republikën e Shqipërisë.

Neni 6

Ky ligj hyn në fuqi menjëherë.

Shpallur me Dekretin Nr. 1573, datë 2. 8. 1996 të Presidentit të Republikës së Shqipërisë, Sali Berisha.

Botuar në Fletoren Zyrtare nr.20, faqe 724.



KOMENTE

Në konventën evropiane “Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore”, paragrafët për arsimin formulohen në **kapitullin 14, E drejta për arsim, Protokollin nr. 1, neni 2** dhe thuhet: “Asnjë personi nuk mund t’i mohohet e drejta për arsimim. Shteti, në ushtrimin e çdo funksioni që lidhet me arsimimin dhe mësimdhënien, respekton të drejtën e prindërve për të siguruar këtë lloj arsimi dhe edukimi në përputhje me bindjet e tyre filozofike e fetare”.

Në fjalinë e parë, neni parashikon se shteti nuk i mohon askujt të drejtën për arsim. Kjo do të thotë se shteti nuk mund të ndërhyjë në ushtrimin nga një person i së drejtës për arsim, për shembull duke e ndaluar atë të shfrytëzojë mundësitë për arsim të ofruara nga shteti. Fjalja e dytë e nenit parashtron dy elemente të tjera të së drejtës për arsim:

Së pari, i jep kompetenca të plota shtetit të përcaktojë natyrën dhe fushën e veprimit të angazhimit të tij në arsimim dhe mësimdhënie. Në përgjithësi, kjo do të thotë se shteti nuk ka asnjë detyrim të sigurojë disa lloje mundësish për arsim ose të garantojë që çdo individ të marrë arsimin që dëshiron.

Së dyti, u garanton të drejtën prindërve që t’u respektohen bindjet në lidhje me arsimin e fëmijëve të tyre.⁴

⁴ Interpretimi sipas Gomien D., 2000. “Udhëzues i shkurtër i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut”. Këshilli i Evropës, f. 133.

KONVENTA EVROPIANE "PËR MBROJTJEN E TË DREJTAVE ... KOMENTE"

Sa më poshtë janë dy raste marrë në shqyrtim nga Gjykata Evropiane dhe arsyetimet e saj lidhur me të drejtën për arsim dhe konstatimin nëse ka shkelje a jo të kësaj të drejte.

■ RASTI I PARË: Campbell dhe Cosans vs Mbretërisë së Bashkuar

Dy mama skoceze, znj. Grace Campbell dhe znj. Jane Cosans, nga Mbretëria e Bashkuar, iu drejtuan Gjykatës Evropiane me pretendimin se ndëshkimi trupor që përdorej në shkollat ku mësonin djemtë e tyre ishte në kundërshtim me nenin 3 të Konventës: "**Ndalimi i torturës:** askush nuk mund t'i nënshtrohet torturës, dënimeve, trajtimeve çnjerëzore ose degraduese".

Në fillim Gjykata shqyrtoi argumentin e Qeverisë së Mbretërisë së Bashkuar se funksionet që lidheshin me administrimin e brendshëm të shkollave nuk ishin funksione që lidheshin me "arsimin dhe mësimdhënien", sipas kuptimit të nenit 2, duke argumentuar se:

Edukimi i fëmijëve është tërësia e mënyrave, me të cilat në çdo shoqëri, të rriturit përpiqen t'u transmetojnë më të rinjve kulturën dhe bindjet e tyre dhe vlera të tjera, ndërsa mësimi ose shkollimi i referohet transmetimit të njohurive dhe zhvillimit intelektual ...

Në një kuptim mund të thuhet se përdorimi i ndëshkimit fizik i përket administrimit të një shkolle, por, në të njëjtën kohë, kur përdoret, është pjesë përbërëse e procesit me anë të të cilit shkollla kërkon të arrijë objektivin për të cilin është krijuar, duke përfshirë zhvillimin dhe formimin e karakterit dhe të kapacitetit mendor të nxënësve të saj.

Më pas, Gjykata shqyrtoi natyrën e bindjeve filozofike të prindërve.⁵

Duke pasur në konsideratë Konventën në tërësi, shprehja "bindje filozofike", në kontekstin aktual, sipas mendimit të Gjykatës, ka kuptimin bindje të tilla që meritojnë respekt në një "shoqëri demokratike" ... dhe nuk janë të papajtueshme me dinjitetin njerëzor; krahas kësaj, ato nuk duhet të jenë në konflikt me të drejtën themelore për arsim të fëmijës, ku i gjithë neni 2 mbizotërohet nga fjalia e tij e parë ...

Pikëpamjet e aplikantëve kanë lidhje me një aspekt të rëndësishëm dhe me peshë të jetës dhe të sjelljes së njeriut, pikërisht me integritetin e personit, legjitimitetin ose mungesën e tij për të kryer ndëshkime fizike dhe evitimin e ankthit që shkakton rreziku i ndëshkimeve të tilla. Janë pikëpamje që i plotësojnë të gjitha kriteret e ndryshme të renditura më lart ...

Në shkurt 1982, Gjykata Evropiane arriti në përfundimin se Mbretëria e Bashkuar ishte në kundërshtim me Konventën Evropiane, duke mosrespektuar

⁵ Ibid, f. 134.

kundërshtimet e prindërve ndaj ndëshkimeve trupore që jepeshin në shkollë. Në fakt, asnjëri nga djemtë nuk ishte ndëshkuar fizikisht dhe Gjykata nuk e pranoi deklaratën e ndëshkimit fizik, por arsyetoi se Mbretëria e Bashkuar kishte dështuar në respektimin e të drejtës së prindërve për arsimimin e fëmijëve të tyre, sepse në nenin 2 të Protokollit 1 thuhet: “Asnjë personi nuk mund t’i mohohet e drejta për arsimim. Shteti, në ushtrimin e çdo funksioni që lidhet me arsimimin dhe mësimdhënien, respekton të drejtën e prindërve për të siguruar këtë lloj arsimi dhe edukimi në përputhje me bindjet e tyre filozofike e fetare”. Jeffrey Cosans, 15 vjeç, ishte përjashtuar nga shkolla sepse kishte refuzuar marrjen e ndëshkimit fizik. Gjykata gjeti se atij i ishte mohuar e drejta për të marrë arsimim.

Ky gjykim si dhe vendime të tjera marrë nga Komisioni Evropian për të Drejtat e Njeriut në favor të aplikimeve bërë nga prindërit dhe fëmijët e tyre në shkolla të ndryshme të Mbretërisë së Bashkuar, bënë që më 1987, legjislacioni arsimor i këtij vendi të hiqte ndëshkimin trupor për të gjitha shkollat e sistemit publik dhe, më shtator 1999, të hiqej edhe nga shkollat private.

■ RASTI I DYTË: Kjeldsen, Busk Madsen dhe Pedersen vs Danimarkës

Konteksti: Shteti i Danimarkës ka bërë pjesë të kurrikulës orën e edukimit seksual, orë e detyrueshme për t’u ndjekur nga të gjithë. Ky ndryshim në kurrikulë është aprovuar sipas të gjitha procedurave të rregullta. Krahas riorganizimit të kurrikulës, janë përshtatur edhe disa rregulla apo marrëveshje të caktuara. Gjatë dhënies së kësaj ore mësimi **nuk duhet**: 1. të ketë pornografi; 2. që mësuesi ta zhvillojë një lëndë të tillë duke qenë vetëm për vetëm me nxënësin; 3. që mësuesi të jape informacion për metoda të ndryshme të kryerjes së marrëdhënieve seksuale; **dhe 4. mësuesit duhet** të kenë kujdes me fjalorin, duke mënjanuar përdorimin e fjalëve vulgare. Të pakënaqur me këto kufizime, prindërit e disa fëmijëve të një shkolle fillore shtetërore, pretendonin se fëmijët e tyre nuk ishin tërësisht të mbrojtur dhe të sigurt gjatë zhvillimit të mësimi ‘edukatë seksuale’. Ata kishin bërë disa peticione për të mos lënë fëmijët të ndjekin këtë orë mësimi, por drejtorja e shkollës nuk i kishte marrë parasysh. Rrugëzgjidhja që gjetën ishte largimi i fëmijëve nga shkolla dhe drejtimi në Gjykatën Evropiane. Neni 76 i Kushtetutës daneze shprehet: “Të gjithë fëmijët që janë në moshë shkollore kanë të drejtën të ndjekin mësimin në shkollën fillore falas”.

Neni 2 i protokollit 1 të Konventës Evropiane “Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut”, thotë: “Asnjë personi nuk mund t’i mohohet e drejta për arsimim. Shteti, në ushtrimin e çdo funksioni që lidhet me arsimimin dhe mësimdhënien, respekton të drejtën e prindërve për të siguruar këtë lloj arsimi dhe edukimi në përputhje me bindjet e tyre filozofike e fetare”.

KONVENTA EVROPIANE "PËR MBROJTJEN E TË DREJTAVE ... , KOMENTE"

Procesi: Pretenduesit argumentonin se qeveria daneze kishte shkelur nenin 2 të protokollit nr. 1 të konventës evropiane "Për mbrojtjen e të drejtave të njeriut", duke refuzuar përjashtimin e fëmijëve të pretenduesve nga mësimet e detyrueshme të edukatës seksuale në shkollë.

Shteti argumentonte se neni 2 lidhet vetëm me mësimet fetare dhe jo me të gjitha format e mësimi, sikundër ishte rasti i mësimi të edukatës seksuale.

Rezultati i rastit: Gjykata u shpreh se çdo mësimdhënie duhet të respektojë bindjet morale dhe fetare të prindërve, duke vazhduar se Shteti "duhet të tregojë kujdes që informacioni apo dijet e transmetuara e të përfshira në kurrikul janë përcjellë me objektivitet, në mënyrë kritike e pluraliste. Shteti ndalohej të ndjekë synimin e çdo lloj doktrinimi që mund të konsiderohet si mungesë respekti ndaj bindjeve fetare apo morale të prindërve"; për shembull, neni 2 mund të thuhet se është shkelur nëse, gjatë përcjelljes së lëndës së edukatës seksuale tek fëmijët, mësuesi e mbështet zhvillimin e saj duke manifestuar ndonjë tip të veçantë sjelljeje seksuale apo e zhvillon në një moshë të caktuar.

Sidoqoftë, mësimet për edukatën seksuale, të cilat legjislacioni i lejon të përcillen tek nxënësit, nuk kanë ndonjë sasi indoktrinimi apo mbrojtjeje të ndonjë lloji të veçantë sjelljeje seksuale. Për më tepër, prindërit e kanë të drejtën të edukojnë fëmijët e tyre në shtëpi me ato bindje morale dhe fetare që mendojnë se janë më të mirat për ta, për rrjedhojë, përcjellja e edukimit seksual në vetvete nuk përbën shkelje të nenit 2.

Arsyetim: Besimet morale dhe filozofike të prindërve të përfshirë në këtë rast nuk janë në kundërshtim, në gjithçka, me ato të shkollës. Situata bëhet shumë më komplekse kur besimet fetare të prindërve janë në kundërshtim të plotë me ato që mësohen në shkolla, si për shembull, kur fëmijët ndjekin shkolla fetare.

✱ ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

- Nisur nga arsyetimi i rasti të dytë të sjellë si shembull, një praktikë të tillë duhet ta arsyetojmë si të drejtë kulturore apo ta trajtojmë si shkelje të të drejtave të fëmijës për të marrë arsim fillor?

Mbledhja e Kuvendit të Peshkopëve Shqiptarë, e njohur me emrin *Koncili i Arbërit* (1703), i cili vendosi që të gjitha shënimet në regjistrat shqiptarë të mbaheshin në gjuhën shqipe.⁴

Një nga shkollat më të njohura të kësaj periudhe është Akademia e Voskopojës, që funksionoi gjatë gjysmës së dytë të shek. XVIII. Mësimet zhvilloheshin në greqisht dhe drejtues i akademisë së Voskopojës ishte Theodhor Kavalioti (1728-1789). Me iniciativën e tij, në program u fut mësimi i lëndëve shkencore, si fizikë, logjikë dhe metafizikë. Nga veprat e njohura të Kavaliotit mund të përmendim: “Logjika”, 1749; “Fizika”, 1752 dhe “Metafizika” dhe “Protopiria”, botuar në Venedik më 1770, një fjalor trigjuhësh me 1200 fjalë greqisht-arumunisht-shqip. Duhet të vemë në dukje, akoma, se qyteti i Voskopojës ishte një nga qendrat më të rëndësishme kulturore, me institucione të ngritura dhe zeje të përparuara, përfshirë edhe një shtypshkronjë.

Deri më 1879, në Shqipëri nuk ekzistonte asnjë shkollë kombëtare shqipe.⁵ Turqia, për shkak të sundimit të tejzgjatur të saj në viset shqiptare, sigurisht pati edhe ndikimin më të madh në shkollimin e popullsisë. Shkollat turke ishin kryesisht të ciklit të ulët (*mektepe, nga turqishtja, shkollë*) dhe të përqendruara në disa nga qytetet kryesore të vendit. Gjuha e mësimit ishte ajo turko-osmane e arabe; mësohej leximi i librit tëshenjtë, kur’anit si dhe pak shkrim me shkronja arabe; në disa qytet u çelën shkolla edhe të një shkalle më të lartë, *medresetë*, ku mësohej edhe gramatikë arabe apo doktrinë islame. Por, faktorë të ndryshëm, ekonomikë e politikë, si: *dekompozimi i perandorisë osmane, marrëdhëniet e ndërsjellta dhe shpesh të komplikuar ndërmjet popullsive të ndryshme të Ballkanit me njëra-tjetrën dhe me fqinjët joballkanikë, trysnia e shteteve të huaja dhe e Fuqive të Mëdha, si dhe reforma e Tanzimatit, e viteve 1839-1876*, ndikuan jo vetëm në përmirësimin e kurrikulës së atyre pak shkollave turke ekzistuese, por, çfarë është më e rëndësishmja, për hapjen e shumë shkollave të tjera, me influenca joturke. Në një situatë të tillë, pasqyra e gjendjes mund të përshkruhet në këtë mënyrë: në pjesën më të madhe të shkollave, për fëmijët “muslimanë” ose “turq”, mësimi zhvillohet në turqisht; për fëmijët “ortodoksë” ose “grekë” kemi shkolla në greqisht dhe, për fëmijët “katolikë” ose “latinë”, në italisht. Mund të themi më tej se numri i nxënësve në këto shkolla ishte shumë i kufizuar, ndërkohë që administrata mbështetej nga autoriteti fetar përkatës. Përgjithësisht, mësuesit ishin prifti ose hoxha i zonës. Si shkolla

⁴ CDE & UNICEF, 2006. “Arsimi në Shqipëri, dosje kombëtare. Tregues dhe prirje”. Tiranë: Qendra për arsim demokratik, f. 8

⁵ Demiraj Sh. & Prifti K., 2008. “Kongresi i Manastirit”. Botimi i katërt. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, f. 30.

⁶ Ibid f.15, 32-33.

REFORMIMI I SHKOLLËS DERI MË 1907

TABELA 1. SHPËRNDARJA E SHKOLLAVE TË HUAJA NË VISE TË
NDRYSHME SHQIPTARE DHE INFLUENCAT PËRKATËSE⁷

SHKOLLA TË FINANCUARA NGA FEJA MYSLIMANE

Vilajeti/ qendra	Data	Fillore (iptadije)	ruzhdiye/ idadije	Karakteristika
Shkodër Kosovë Manastir Janinë	fundi i shek. XIX (vitet '890)	1125	62	Mësimi zhvillohej në turqisht, pjesë e programit ishin mësimet për islamin; aplikohen mbas reformës arsimore të Tanzimatit.

SHKOLLA TË FINANCUARA NGA FEJA ORTODOKSE

Vilajeti/ qendra	Data	Fillore <i>djem&vajza</i>	Fillore <i>vetëm vajza</i>	Karakteristika
Janinë	1882	643	22	Mësimi zhvillohej në greqisht, tipi fetar
Gjirokastrë	1894	84		
Berat	1894	84		

SHKOLLA TË FINANCUARANGA AUSTRO-HUNGARIA

Vilajeti/ qendra	Data	Fillore <i>djem&vajza</i>	Fillore <i>vetëm vajza</i>	Karakteristika
Prizren	1889	643	22	Mësues është Mati Logoreci; mësohet shqip; ndiqet edhe nga fëmijë myslimanë.
Shkodër (qytet)	Fillimi shek. XX	7		Kryesisht shkolla fetare katolike; administroheshin nga institucione klerike; pak ishin shkolla të mirëfillta fillore laike; shumë prej tyre frekuentohen edhe nga fëmijë myslimanë; në shumë shkolla mësimi në italisht zëvendësohet me mësimin në gjuhën shqipe.
Shkodër (vilajet)		21		
Kosovë (vilajet)		8		
Manastir (sanxhak)		3		
Durrës, Tiranë etj.		<i>ekzistojnë</i>		

⁷ Të dhënat për plotësimin e tabelës janë marrë nga: a. HHStA,PA,A. Informacion i konsullit austriak në Shkodër. më 19 shkurt 1907; promemorje e konsullit Kral mbi Shqipërinë nga viti 1901 deri në fillim të vitit 1905. Vjenë. prill 1905. Informacion i konsullit austriak në Shkodër. 25 shtator 1909; në Durrës. 6 tetor 1903; shih edhe *Archives du Ministère des Affaires Etrangères, France. Correspondance politique. Turquie. Politique interieure, Albanie*, v.VII. (më tej: AMAE). Informacion i konsullit francez në Shkup. 18 gusht 1902. (cituar: Demiraj Sh. & Prifti K.. 2008. "Kongresi i Manastirit". *Botimi i katërt*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë. Instituti i Historisë. f. 38); b. Historia e popullit shqiptar. II. f. 301

SHKOLLA TË FINANCUARA NGA ITALIA

Vilajeti/ qendra	Data	Karakteristika
Shqipëri e Jugut	Fundi i shek. XIX	Shkollat italiane shfaqen që pas vitit 1896; mësimi zhvillohet italisht. Në periudhën e tabelës fillon edhe mësimi i kufizuar i gjuhës shqipe (2 orë/javë). Janë djem & vajza.
Shkodër, Janinë, Durrës, Vlorë	1901-1906	

TABELA 2. SHPËRNDARJA E SHKOLLAVE SHQIPE.
PERIUDHA 1887 - 1907

Qendra	Data	Cikli	Drejtues/ mësues	Karakteristika
Korçë	7.3.1887	fillor	Pandeli Sotiri	Njihet si shkolla e parë shqipe; financohet nga patriotët shqiptar; ndiqet nga fëmijë të besimeve të ndryshëm; vajza & djem;
	23.10.1891	fillor	Sevasti Qirjazi	Shkollë vetëm për vajza; nuk kishte rëndësi besimi; Gj. Q. në këtë periudhë punonte për Shoqërinë Biblike Angleze.
Pogradec	Prill 1887	fillor	Koço Sotiri	
Prizren	1889	fillor	Mati Logareci	Financohet nga austro-hungarezët; ndiqet nga fëmijë të besimeve të ndryshme.
Kolonjë (rreth)	1892	6 fillore		Me iniciativën e P. N. Luarasit
Elbasan	1892	mesëm	Aleksandër Xhuvani	Shkollë pedagogjike
Shkodër	1892	mesëm		Shkollë e mesme pedagogjike për aftësimin e mësuesve që shërbenin në fshatrat e Krujës dhe të Shkodrës.

shërbenin zakonisht mjediset brenda xhamisë ose kishës, pavarësisht faktit nëse ishte ortodokse apo katolike. Në tabelën 1 do të gjeni shpërndarjen gjeografike të shkollave në territorin e Shqipërisë, kryesisht për periudhën fundi i shek. XIX dhe fillimi i shek. XX, shoqëruar me disa karakteristika të secilës prej tyre, në varësi të politikave të shtetit përkatës.

Në këtë periudhë nuk mund të flitet për sistem arsimor të njësuar. Përgjegjësia e hapjes dhe e mbylljes së shkollave, buxheti dhe administrimi i tyre, përgjithësisht identifikohen me institucionin fetar përkatës; po ashtu, kurrikula, kohëzgjatja e ditës së shkollës apo edhe frekuentimi. Objektivi kryesor mbetej mësimi i fesë. Autoriteti që jep leje për hapjen e shkollës është Patriakana e Stambollit. Është

REFORMIMI I SHKOLLËS DERI MË 1907, FIGURA TË SHQUARA

për t'u theksuar se vazhdon të mohohet ekzistenca e kombit shqiptar dhe të operohet me formulën *një fe, një komb*. Mohimi i kombësisë dhe, bashkë me të, edhe i gjuhës, përmes një dhune strukturore, kishin prodhuar një varg patologjik: popullsi e përçarë shqiptare, mungesë lidhesh dhe institucione shkollore e arsimore, padituri masive dhe prapambetje.

Shkollat e para në gjuhën shqipe fillojnë të shfaqen në vitin 1887. Në tabelën 2 paraqitet shpërndarja e shkollave të para shqipe (fillore dhe të mesme), periudha 1887 - 1907. Pranojmë, zyrtarisht, si shkollën e parë shqipe, shkollën e hapur në Korçë, më 7 mars 1887, me drejtues Pandeli Sotiri dhe me lejen e Perandorisë Osmane. Shtrirja e shkollave është e kufizuar. Problem kryesor është ai i njësimit të alfabetit shqip, i cili më shumë se çështje simbolesh, po shndërrohej në çështje mbijetese. Në Shqipërinë e Jugut dhe të Mesme përdoret alfabeti i Stambollit, ndërkohë që në Shqipërinë e Veriut (kryesisht në Shkodër), përdoren dy, tri dhe më shumë alfabetë të ndryshme. Më tej akoma, në diasporë qarkullojnë alfabetë të tjera që, në rastin më të mirë, vështirësonin, në mos e bënin të pamundur krijimin dhe unifikimin e një sistemi shkollore shqip.

✿ FIGURA TË SHQUARA

Figura të rëndësishme të kësaj periudhe, përpjekjet e të cilëve mund të identifikohen me një lëvizje për reformimin e shkollave në viset shqiptare, ishin Naum Panajot Bredhi (Veqilharxhi) dhe Sami Frashëri. Reforma që kërkonin të ndërmerrnin lidhej me njehsimin e alfabetit të gjuhës shqipe dhe me mësimin e fëmijëve në gjuhën shqipe. Duke folur me termat e sotëm, mund të quhen si **reforma me bazë përmbajtjen**.

Naum Veqilharxhi (1797-1866)

U lind në Vithkuq të Korçës. Që në moshë fare të re shpërngulet në Rumani. Duke jetuar në gjirin e një komuniteti shqiptar të fuqishëm, me aktivitet të gjerë, pikëpamjet e tij janë ato të një patrioti: kundër shkollave të shumta të huaja që po hapeshin në atë periudhë në Shqipëri. Sipas Veqilharxhit, *kemi nevojë për një shkollë të re shqipe nga gjuha, racionaliste nga përmbajtja dhe masive nga shtrirja*.⁸ Më vitet '820 është vetë autor i një alfabeti shqip dhe, më 1844, boton "Fort i shkurtër e i përdorshim

⁸ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2002. "Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, vitet '30 të shekullit XIX deri më 1912". Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 99 (cituar).

ËVETAR SHQIP, për çdo si cilë që do të mposnjë të kënduarit e të shkruarit bukur shqip”, një abetare e vogël e poligrafuar, e cila mund të quhet si abetarja e parë në gjuhën shqipe.⁹

Më 1845 “**Ëvetari**” botohet për herë të dytë (“Fare i ri **ËVETAR SHQIP**”, për dielm nismëtorë), shumë më i plotë dhe i shoqëruar me një parathënie, ku gjejnë vend idetë e tij për reformimin e shkollës shqip: Veqilharxhi bën apel për shkolla shqip dhe arsimimin e fëmijëve vetëm në këto shkolla: “*Edukata dhe arësimi që nuk jepen në gjuhë amtare e pengojnë, e vonojnë dhe e cungojnë zhvillimin mendor të fëmijëve*”, shkruan ai. Përveç parathënies së botimit të dytë të **Ëvetar-it**, pikëpamjet e tij zënë vend edhe në “Qarkoren”, një letër e gjatë, botuar në greqisht të cilën ia dërgon nipit, por me të cilën, faktikisht, i drejtohet bashkëatdhetarëve ortodoksë në Shqipëri.

Sipas Veqilharxhit, një nga arsyt kryesore të prapambetjes së vendit ishte edhe shkalla e madhe e padijes. Për këtë arsye, shkolla duhet ndjekur nga të gjithë, pavarësisht gjendjes sociale që i përkasin fëmijët. Një vend të veçantë në procesin e mësimi ai i kushton zhvillimit të arsyes: “Arsyeja është një mjet shumë i rëndësishëm, që dallon njeriun nga kafshët. Mësimi duhet të zhvillohet shkallë-shkallë, duke filluar nga më e ulëta tek më e larta, nga më e thjeshta në më të ndërlikuarën”. Është iluminist.

Sami Frashëri (1850-1904)

Më 12 tetor 1880 zgjidhet kryetar i Shoqërisë së të Shtypurit Shkronja Shqip, themeluar në Stamboll.

Më 1886 boton në Bukuresht “Abetare e gjuhës shqip” dhe “Shkronjëto e gjuhës shqipe” (gramatika).

Më 1888 shoqëria “Dituria” boton, përsëri në Bukuresht, veprën e tij “Dheshkronjë” (Gjeografia). Më 1897 Komiteti Shqiptar i Stambollit, kryesuar nga Sami Frashëri, shpall manifestin “Ç’duan shqiptarët”.

Në veprën e Sami Frashërit “*Shqipëria ç’ka qenë, ç’është e ç’do të bëhetë*”, mendime për shpëtimin të mëmëdheut nga reziket që e kanë rethuarë (botuar të parën herë në Bukuresht, mars 1899), krye e tretë, “*Ç’do të bëhetë Shqipëria*”¹⁰ gjejmë një program të mirëfilltë për arsimin shqiptar. Në programin e Frashërit shtjellohet ideja e një arsimit të detyruar dhe pa pagesë, për të gjitha shtresat e popullsisë; mësimi duhet të zhvillohet

⁹Ibid. f.99.

¹⁰Frashëri S., “*Shqipëria ç’ka qenë, ç’është e ç’do të bëhetë*”, 1962. Tiranë: N. Sh. Botimeve “Naim Frashëri”, f. 79.

REFORMIMI I SHKOLLËS DERI MË 1907, FIGURA TË SHQUARA

në gjuhën shqipe, si për djemtë dhe për vajzat, si për shqiptarët dhe për pakicat kombëtare. Sistemi shkollor i propozuar prej tij përmban hallkat kryesore: fillor, të mesëm e të lartë, duke u kushtuar kujdes edhe nevojave për arsim profesional: *një shkollë ushtërie, një për metaletë e për pyjetë, një për bujqësinë edhe shumë e shumë të tjera për dituri e për mjeshtëri të veçanta* apo për krijimin e një biblioteke kombëtare. Frashëri ishte për një shkollë laike, e varur krejtësisht vetëm nga shteti; një kujdes të posaçëm, në programin e tij, ai i kushton edhe mësimin të fëmijëve të minoriteteve në gjuhën e tyre, por pasi të kenë mësuar shqipen.

Më tej, sipas Frashërit, në administratën e shtetit shqiptar nuk mund të punësohet dikush që nuk flet e shkruan gjuhën shqipe: *po s' ditnë të shkruajn' e të këndojnë shqip, në nonjë punë të qeverisë s' hyjnë dot, as në këshillat mundinë të xgjidhenë si mise*. Sa më poshtë, vijon një paragraf nga vepra në fjalë e S. Frashërit.

DITURIA

Në ka një gjë, për të cilën Shqipëtarët duhet të kujdesenë me të teprë, ajo pa ndryshim është **Dituria**. Gjithë katundetë e gjithë pshatratë a dy tre pshatra t' afërta bashkë duhet të kenë shkolla të para dhe qytetetë të kenë nga më shumë se një, pas madhërisë së tyre. Gjithë djemt' e vashatë që më 7 vjeç e gjer më 13 do të jenë të shtrënguarë të venë domosdo në shkollë edhe ata prindërë, që të mos dërgojnë fëmijënë në shkollë, do të qërtohen' e të shtrëngohenë t'i dërgojnë fëmijënë në shkollë, do të qërtohen' e të shtrëngohenë t'i dërgojnë. Mësimi do të jetë pa nonjë pagesë, edhe të varfëret do t'u epenë edhe fletoretë e karta etj. pa pagesë. Në mes të çdo nënëgastre do të jetë një shkoll' e dytë për djemt edhe një për vajzat. Në mest të çdo gastre do të jenë veç shkollavet të dyta (**ryshdije, skolion**), edhe të treta (**i' dadije, gjimnasion**) për djem e për vajza veçan edhe shkolla për mjeshtëri pas vëndit a për bujqësi etj.

Në kryeqytet të Shqipërisë, përveç shkollavet të dyta e të treta do të jetë një gjithëmësimë (**dar-yl-fynun, panepistimion**), një shkollë ushtërie, një për metaletë e për pyjetë, një për bujqësinë edhe shumë shumë të tjera për dituri e për mjeshtëri të veçanta. Më pastaj edhe dy gjithëmësimë duhet të hapenë: një në Shqipëri të Sipërme e një në të Poshtërmet. Shkoll' e aniërisë duhet të jetë mb'anë të detit, tek të jen' edhe aniat' e luftësë, në Durrësë a në Ujë-të-Ftohtë (afër Vlorësë).

Një këshillë diturije (**akademie**) duhet të jetë në kryeqytet, e cila të

kujdesetë për gjuhët' e për livratë, që duhenë etj. Një shtypëtorë e qeverisë do të meritë me të shtypurë livratë, që duhenë për shkollatë edhe të nxjerrë fletore fletore dituri, të përkohëshme e çdo gjë, që duhetë për të xgjuarë Shqipëtarët. Disa shoqëria do të bëhenë me ndihmët të ministrisë së diturisë për të shpënë përpara dheshkronjënë, istorinë, dhekërkunjënë (**gjeologjia**), metalet' e të tjera punëra të Shqipërisë; edhe cilado nga këto do të nxjerrë një herë në muajt a më pakë një fletore të përkohçime, në të cilat të rrëfëhetë gjithë ç'ka gjetur' a çpikurë shoqëria.

Në kryeqytetë të Shqipërisë do të jenë dy shkolla të mbëdha për gjuhërat; në njërit nga këto do të mësohenë gjuhërat' e ra t' Evropësë: francishtja, gjermanishtja, italishtja, ingjlishtja, slavishtja, greqisht' e re etj.; në tjetërë gjuhërat' e vjetëra: Greqisht' e vjetërë, latinishtja, arabishtja, persishtja, sankrishtja, etj. Cilado nga këto shkolla do të ketë një këshillë, e cila do të jetë e mbledhurë prej njerëssh, që dinë këto gjuhëra, edhe do të përpiqenë të shkruajn' e të shtypinë livra mësimi etj. në këto gjuhë, edhe shtypëtorë e qeverisë do të ketë shkronjat e gjithëve këtyre gjuhe për të shtypurë ato.

Një musië e përgjithçime do të jetë në kreqytetë për gjithë sa gjërëra të vjetëra, shtaturëra, fytyrëra, gurë të shkruarë, etj., që do të gjendenë në Shqipëri e gjetkë edhe qeveri' e kësaj musie do të mihnj' e të rëmojë gjithë vëndet e qytetevet të vjetërë për të kërkuarë antikëra. Një tjetërë musië do të jetë për istori të naturtë edhe këshill' e kësaj do të bënë kërkimenëpër të tërë Shqipërit për barëratë, drurëtë, metaletë, gjërërat' e gjalla etj. të Shqipërisë, si edhe gjërërat' e vjetra të dhetregonjësë e të njeritregonjësë. Cilado nga këto të dy këshilla të musiëvet do të nxjerrë një fletore një herë në muajt, në të cilat të shkruajnë kërkimetë e gjendjet' e tyre edhe shumë diturirëra prej ç'bëhenë n' Evropë e gjetkë për këto punëra. Një bibliotek' e madhe do të bëhetë e të ketë brënda livra etj. të shkruara të nevojta e të vyera në gjithë gjuhët, që munt të merenë vesh në Shqipëri.

N'ata vënde të Shqipërisë, që flitenë edhe të tjera gjuhë përveç shqipesë, si bullgarisht, greqisht, vllahisht, ata që flasinë këto gjuhë do të mësojnë në shkollat e para gjuhën' e tyre edhe shqipenë bashkë: shkollat' e dyta e të lartëta do të jenë shqip; po në dashçinë, munt të bëjnë edhe shkolla të mbëdha në gjuhët të tyre për vehte; po, po s'ditnë të shkruajn' e të këndojnë shqip, në nonjë punë të qeverisë s'hyjnë dot, as në këshillat mundinë të xgjidhenë si mise.

* NGJARJE TË RËNDËSISHME

- **Lidhja Shqiptare e Prizrenit** dhe programi i saj për zhvillimin arsimor e kulturor, 1878-1881. Kërkesat kryesore: njohja zyrtare e gjuhës shqipe dhe përdorimi i saj në të gjithë administratën dhe sistemin arsimor e kulturor brenda territoreve shqiptare; themelimi i një sistemi arsimor.
- **Shoqëria e të shtypurit të shkronjave shqip**, Stamboll, 12 tetor 1879. Në krye të saj është Sami Frashëri. Ndryshe njihet me emrin Shoqëria e Stambollit ose Shoqëria e Shkronjës. Detyrat kryesore të saj ishin lëvrimi i gjuhës shqipe dhe çelja e shkollave shqipe.
- Përgatitet nga një grup autorësh: J. Vreto, S. Frashëri, P. Vasa dhe K. Hoxhi) dhe botohet **"Alfabetarja e gluhësë shqip"**, Stamboll, 1879. Kjo abetare u ndërtua mbi bazën e metodës silabike dhe fillon me alfabetin dhe rrokjet. Pas rrokjeve, kalon në formimin e fjalëve dhe pastaj jep copa këndimi, vjersha, njohuri mbi natyrën, historinë e vendit etj.¹¹
- Themelohet në Sofje bërthama e parë e **"Shoqërisë për arsim në Shqipëri"**, 1889.

IV. 2. REFORMIMI I SHKOLLËS GJATË PERIUDHËS 1908 - 1942

* PERIUDHA 1908-1912

Periudha 1908-1912 është periudha kur shkollat shqipe lulëzojnë në të gjithë vendin, ndonëse shpesh në kushte të vështira dhe pa një program të konsoliduar. Kjo periudhë përkon me atë të revolucionit xhonturk, por ndonëse revolucioni xhonturk dhe lëvizja politike-shqiptare në Shqipëri u zhvilluan paralelisht, ngjarjet e mëvonshme treguan se mbështetja që xhonturqit kërkonin tek shqiptarët ishte thjesht për interesa të çastit: përmbysja e perandorisë së vjetër osmane dhe vendosja e një regjimi të ri pushtimi, pa praninë e forcave të huaja përëmdimore. Shpallja, më korrik 1908, e "Hyrietit"

¹¹ Osmani Sh., 1983. *"Fjalor i pedagogjisë"*. Tiranë: Shtëpia Botuese "8 Nëntori", f. 14.

ose “Lirisë” nga Abdyl Hamiti II ishte një ngjarje që bëri të ëndërrojë të gjitha figurat përparimtare shqiptare, duke krijuar kushte të favorshme që deri më atë kohë as nuk mund të mendoheshin. Në të gjithë vendin, patriotët shqiptarë krijojnë klubet e tyre, një lloj organizate me karakter demokratik, ku ftojnë të marrin pjesë intelektualët e vendit, përfaqësues të parisë e borgjezisë së vendit apo të tregtarëve e prodhuesve të vegjël, me detyrë kryesore realizimin e aspiratës së tyre shekullore: mësimin në shkolla të gjuhëe shqipe. Gjatë muajve shtator-tetor 1908 u çel shkolla e parë shqipe në Gjirokastrë, shkolla “Liria”.¹² Rifilloi shkolla e vajzave e Korçës; në Manastir dhe në Nistrovë të Dibrës hapen shkolla shqip. E njëjta gjë përsëritet edhe në shumë qytete të tjera të Shqipërisë, si në Elbasan, Berat, Vlorë, Tiranë etj. Brenda dy muajve, gusht-shtator 1908, në qytetet dhe fshatrat e Shqipërisë u hapën rreth 20 shkolla fillore shqip të ditës dhe 15 shkolla nate. Në gusht të vitit 1908, arrihet të sigurohet futja e mësimin shqip në shkollat turke dhe greke të qytetit të Tiranës. Në të gjitha qytetet e vendit intensifikohen përpjekjet për futjen e lëndëve në gjuhën shqipe në shkollat ekzistuese, ndonëse ka shumë kundërshtime dhe në mjaft qytete këto kërkesa nuk pranohen.

Me përpjekjet e Klubit Arsimor të Shkupit, të Hasan Prishtinës e të atdhetarëve të tjerë kosovarë, në vjeshtën e vitit 1909 u hapën shkolla shqipe në vilajetin e Kosovës. Më 1909, në ditët e para të shtatorit, në Elbasan u mbajt Kongresi Arsimor i Elbasanit, me shumë rëndësi për fatet e arsimit në Shqipëri. Me vendim të tij, më 1 dhjetor 1909, u çel Shkolla Normale që gazeta “Korça” e quajti “universitet shqiptar”. Në vjeshtën e vitit 1909 gjuha shqipe ishte futur si lëndë pothuajse në të gjitha gjimnazet (idadijet) turke të Shqipërisë dhe në shumë shkolla qytetëse (ruzhdiqe).

Gjatë vitit shkollor 1909-1910, përveç qyteteve të tjera, gjuha shqipe u fut edhe në gjimnazet turke të Elbasanit, të Vlorës, të Beratit dhe të Shkupit.

✱ NGJARJE TË RËNDËSISHME

- **Kongresi i Manastirit, 14-22 nëntor 1908** i zhvilloi punimet në kushtet e pushtimit turk. Detyrë kryesore: *çështja e njësimit të alfabetit shqip*. Dy nga vendimet që u morën ishin:

1. Zgjedhjen, për përdorim, të vetëm dy alfabeve shqip, secili me bazë

¹² Demiraj Sh. & Prifti K., 2008. “Kongresi i Manastirit”, Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë. Instituti i Historisë, f. 61.

REFORMIMI I SHKOLLËS 1908-1912, NGJARJE TË RËNDËSISHME

latine, një lloj kundërpërgjigje ndaj përpjekjeve të xhonturqve për të imponuar alfabetin arab dhe për t'i identifikuar shqiptarët me turqit. Kongresi vendosi përdorimin e alfabetit të Stambollit dhe atë të Manastirit. Me këtë vendim synohej t'i jepej fund kaosit të alfabeve dhe, njëkohësisht, sikundër shkruan Gjergj Qiriazi: "Brenda këtyre dy vjetëve, para se të mbledhet kongresi tjetër, do të kuptohet se cili [alfabet] do të përdoret më shumë dhe do të adoptohet si alfabet kombëtar".

2. Në të gjitha shkollat popullore dhe ruzhdije, gjuha e mësimi duhet të ishte gjuha shqipe. Gjuha turke do të mësohej së pari nga viti i katërt dhe tutje.¹³

Nga të dy alfabetet që u miratuan, ai latin, i përpunuar nga Kongresi, kishte të mirën se ishte homogjen nga karakteri i gërmave, i lehtë në të shkruar dhe mjaft i përshtatshëm nga ana teknike. Me kalimin e kohës, alfabeti i thjeshtë latin, i përpunuar në Kongresin e Manastirit, u aprovua nga të gjithë dhe mbeti alfabeti i vetëm i shqipes.¹⁴

Komisioni që u ngrit për hartimin e alfabetit, kishte në krye Gjergj Fishtën. Në krah të këtij personaliteti të madh të letrave shqipe, gjendeshin dy personalitete të tjera të mëdha, si Mit'hat Frashëri dhe Luigj Gurakuqi. Komisioni përbëhej nga 11 veta.

- **Kongresi i Dibrës, 23-29 korrik 1909.** Kongresi u organizua me nismën e Komitetit Qendror "Bashkim e përparim", pra me iniciativën e turqve të rinj, nisur nga situata e vështirë e krijuar në vend. Synimi ishte forcimi i lidhjeve me parinë shqiptare dhe krijimi i një imazhi të ri në sytë e evropianëve, atë të bashkëpunimit. Në të morën pjesë edhe Vehbi Dibra, Sotir Peci, Dervish Hima, Loni Ligor. Për shkak të qëndresës së pjesës më të madhe të patriotëve shqiptarë, ndonëse ushtrohej trysni e vazhdueshme nga ana e organizatorëve, në rezolutën prej katër pikash hartuar ditë më parë fillimit të punimeve, u arrit të futeshin edhe disa kërkesa me karakter kombëtar shqiptar, të natyrës kryesisht kulturore (nenet dytësore ose të nevojshme), ndërmjet të cilave "hapja, në Shqipëri, e shkollave të para, të dyta, tregtare, kolegje dhe, gjuha e vendit, domethënë shqipja, do mësohej lirisht në kufijt e dëshiruar"; po ashtu, u kërkuar që të gjitha komunitetet fetare të përdornin gjuhën e vendit. Rëndësia e Kongresit

¹³ Demiraj Sh. & Prifti K., 2008. "Kongresi i Manastirit". Botimi i katërt. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë. Instituti i Historisë. f. 152.

¹⁴ Osmani Sh., 1983. "Fjalor i pedagogjisë". Tiranë: Shtëpia Botuese "8 Nëntori". f. 328.

¹⁵ Akademia e Shkencave e Shqipërisë. Instituti i Historisë. 2002. "Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, Rilindja Kombëtare", vëllimi dytë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena. f. 415.

të Dibrës lidhet me rëndësinë e shndërrimit të një tubimi turk në arenë të kërkesave për pavarësi e progres.

- **Kongresi Kombëtar për Problemet e Arsimit ose Kongresi i Shkollave**, i zhvilloi punimet nga 2-8 shtator 1909, në Elbasan. Kongresi u thirr me iniciativën e Klubit Shqiptar të Selanikut. Ndërmjet pjesëmarrësve ishin edhe Gjergj e Sevasti Qirjazi. Akti themelor i Kongresit të Elbasanit ishin Vendimet ose, siç u quajt ndryshe, Rezoluta prej 15 nenesh, që u miratua dhe u nënshkrua nga të gjithë delegatët. Dy nga vendimet më të rëndësishme të kësaj Rezolute ishin:¹⁵

1. Hapja, në Elbasan, në vjeshtën e atij viti, e një Shkolle Normale (pedagogjike) me gjashtë klasa, e cila do të përgatiste mësues për shkollat fillore shqipe. Shkolla pedagogjike do të mbahej me kontributin e të gjitha klubeve dhe shoqërive shqiptare. Kongres miratoi edhe një rregullore të veçantë për Shkollën Normale.
2. Për t'i vënë shkollat shqipe nën një drejtim unik e të përqendruar në shkallë kombëtare, Kongresi vendosi të krijohej në Korçë Shoqëria Qendrore Shkollore "Përparimi", ndryshe, Shoqëria e Mësonjëtorëve Shqiptare, e cila do të kishte për detyrë të kujdesej për mbajtjen e administrimin e Shkollës Normale të Elbasanit si dhe për hapjen e shkollave të tjera shqipe apo botimin e librave të nevojshëm. Shoqëria do të kishte arkën e saj, që do të plotësohej me kontributin e klubeve, të shoqërive dhe të atdhetarëve të veçantë. Me qëllim që Shoqëria "Përparimi" të ushtronte lirisht dhe pa pengesa veprimtarinë e saj, Kongresi kërkoi që ajo të njihej zyrtarisht si "person juridik" nga qeveria turke; u hartua një rregullore e veçantë e kësaj shoqërie, e cila do t'i paraqitej gjithashtu për miratim qeverisë. Shoqëria duhej të kërkonte ndihmën financiare të shtetit turk.

Kongresi ngarkoi "të gjitha klubet dhe shoqëritë, si edhe çdo shqiptar, të përpiqeshin të vinin gjuhën shqipe në të gjitha shkollat e vendit". Në mënyrë të veçantë, u ngarkua klubi qendror (i Manastirit) të "nxirrte lejen që gjuha shqipe të hynte zyrtarisht në të gjitha shkollat e Shqipërisë", ndërsa me pikën 8 të Vendimeve, Kongresi i Elbasanit ngarkonte klubin qendror që sa më parë të "kërkonte futjen e gjuhës shqipe si gjuhë mësimi në të gjitha shkollat shtetërore fillore dhe qytetëse (ruzhdie)". Përmbushja e këtyre kërkesave do të shënonte një hap të rëndësishëm për shndërrimin e të gjitha shkollave të huaja (turke ose në gjuhë të tjera) në shkolla shqipe dhe për themelimin e një sistemi kombëtar shkollor në Shqipëri. Kongresi ngarkonte gjithë atdhetarët shqiptarë

REFORMIMI I SHKOLLËS 1908-1912, NGJARJE TË RËNDËSISHME

të kërkonin nga këshillat e vilajeteve hapjen e shkollave bujqësore, aq të nevojshme për popullsinë e zonave bujqësore të vendit.

Kongresi i Elbasanit i dha një shtytje të re lëvizjes për shkollën dhe për arsimin kombëtar në përgjithësi.

- **Shoqëria “Përparimi”** (Shoqëria e Mësonjëtorëve Shqiptarë), Shoqëria e Mësuesve Shqiptarë, u themelua më **20 shtator 1909**, me qendër në Korçë, mbështetur në vendimet e Kongresit të Elbasanit. Në kryesinë e saj u zgjodhën atdhetarët e njohur Orhan Pojani (kryetar), Stavri Karoli, Idhomenë Kosturi e Mihal Gramenoja.

Me qëllim që Shoqëria “Përparimi” të ushtronte ligjërisht të gjitha kompetencat e saj si një institucion qendror e drejtues i arsimit kombëtar, kryetari i saj, Orhan Pojani, duke pasur mbështetjen e deputetëve atdhetarë shqiptarë të parlamentit, bëri përçapje pranë Këshillit të Shtetit në Stamboll për të siguruar njohjen e saj zyrtare si person juridik. Megjithëse kjo kërkesë u kundërshtua nga qeveria turke, Shoqëria “Përparimi” u kthye në të vërtetë në një organizatë arsimore kombëtare. Ajo dha një ndihmesë të veçantë për sigurimin e fondeve të nevojshme financiare për Shkollën Normale të Elbasanit dhe për shkollat e tjera shqipe. Duke iu përgjigjur thirrjes që shpërndau për këtë qëllim brenda e jashtë Shqipërisë, dhjetëra klube dhe shoqëri atdhetare të vendit, organet e shtypit shqiptar, shoqëritë e kolonive të mërgimit dhe qindra atdhetarë, derdhën në arkën e saj shuma të mëdha të hollash. Shoqëria synonte të ngrinte një sistem të ri arsimor, të shqyrtonte programet mësimore të shkollave ekzistuese, të kontribuonte në hapjen e shkollave të reja dhe të hartonte tekstet që nevojiteshin për shkollat shqip.

- **Më 1 dhjetor 1909** u çel në Elbasan Shkolla Normale (e njohur ndryshe edhe si shkolla pedagogjike), që mund të quhet edhe si shkolla e parë e mesme kombëtare shqipe. Mësuesit e saj të parë ishin Aleksandër Xhuvani, Sotir Peci, Simon Shuteriqi, Sali Çeka, Kostaq Cipo etj. Drejtori i parë ishte Luigj Gurakuqi. Në fjalën e hapjes, që ka hyrë në histori, Gurakuqi thotë: *“Elbasani, sikundër asht mezi i Shqypnies landore, ashtu do të jetë edhe mezi i Shqypnies mendore: do të jetë truni, do të jetë zembra e të gjithë shqyphtarëve. Këtu kadundëji me qytetarin, malësori me fusharakun do të bashkëtrajtohen e do të bahen një; këtu toska me gegën do të derdhen, do të treten, do të përzihen bashkë... këtu gjuha shqype... do të marrë një trajtë e një fytyrë të përbashkme, këndeji do të dalin shqyphtarë, vetëm shqyphtarë!”*

Shkolla Normale kishte gjashtë klasa, me një plan mësimor prej 30 lëndësh, humanitare, të shkencave të natyrës etj. Ajo dallohej për karakterin e saj kombëtar, që përcaktohej nga përmbajtja e lëndëve dhe nga fakti se

pranonte nxënës të të gjitha besimeve fetare, myslimanë e të krishterë.

Në vitin e parë të themelimit të saj (1909-1910), Shkollën Normale të Elbasanit e ndjekin 160 nxënës të ardhur nga të gjitha anët e Shqipërisë. Reputacioni i shkollës, si vatra e përgatitjes së mësuesve të talentuar, rritet nga viti në vit.

✱ PERIUDHA 1913-1942

Edhe në vitet pas shpalljes së Pavarësisë, shqetësimi kryesor vazhdon të jetë shtrirja e shkollës shqipe. Figura të shumta janë në radhët e para të përpjekjeve për konsolidimin e saj. Vendosja e një alfabeti të vetëm, pas Kongresit të Manastirit ishte një hap i rëndësishëm përpara në këtë rrugë. Një ngjarje e rëndësishme është formimi i “Komisës Letrare të Shkodrës” (1916- 1917), ku merrnin pjesë intelektualët më në zë të kohës për të diskutuar çështjet egjuhës shqipe. Komisia Letrare, ndonëse veproi për një kohë shkurtër, arriti të unifikonte përpjekjet e bëra gjatë Rilindjes për gjuhën letrare kombëtare, duke mbajtur ato karakteristika që ishin përdorur më shumë, që gjendeshin në pjesën më të madhe të botimeve shqip. Po ashtu, në të gjithë vendin operojnë klube të ndryshëm, të gjithë me të njëjtin synim, por gjendja e vështirë financiare është një faktor që duhet pasur në vëmendje kur analizojmë këtë periudhë të historisë së arsimit shqip.

Vitet 1920-1939 janë të mbushura me ngjarje të rëndësishme, nga të cilat një vend të veçantë zënë Kongresi i Lushnjës, qeveria e Fan Nolit dhe formimi, më 2 dhjetor 1922, i qeverisë së kryesuar nga Ahmet Zogu.

Kongresi i Lushnjës vuri themelet e bashkimit të popullit shqiptar, porë edhe kohën kur u zhvillua: pas Luftës së Parë Botërore, kur shtetet fqinj synonin parcelizimin e Shqipërisë sipas interesave dhe influencave të vjetra. Boshtin e punimeve të Kongresit të Lushnjës e përbënte ideja e rimëkëmbjes së shtetit shqiptar të ngritur pas kaq përpjekjesh dhe sakrificash më 28 nëntor 1912. Statuti i Lushnjës përbën të parën kushtetutë të Shtetit Shqiptar të miratuar nga një përfaqësi kombëtare¹⁶. Nga ky kongres doli qeveria kombëtare shqiptare, ndonëse u ruajt forma monarkike e qeverisjes. Qeveria vendoset në Tiranë dhe, më 11 shkurt 1920, Tirana shpallet kryeqyteti i Shqipërisë.

Në vorbullën e ngjarjeve që karakterizojnë Shqipërinë e asaj kohe, shumica e qeverive janë jetëshkurtëra dhe nuk arrijnë të venë në jetë asnjë nga programet e

¹⁶ Omari L. et al. 2007. “Historia e shtetit dhe e së drejtës në Shqipëri”. Tiranë: Shtëpia Botuese “Luarasi”. f. 331.

¹⁷ Ibid. f. 353.

REFORMIMI I SHKOLLËS 1913-1942

propozuara. Qeveria e Hasan Prishtinës qëndron në fuqi për vetëm 3 ditë (7-10 dhjetor 1921), ndërkohë që në histori dalin edhe emra të tjerë kryeministrash 'ditorë' si P. Evangjeli, I. Kosturi, Xh. Ypi apo I. Vrioni; qeveria e kryesuar nga Fan Noli qëndron vetëm për gjashtë muaj (16 qershor 1924 - 26 dhjetor 1924) dhe më jetëgjata është ajo e udhëhequr nga A. Zogu, ndonëse me ndërprerje (2 dhjetor 1922 – 16 qershor 1924 dhe 5 janar 1925 - 7 prill 1939).

QEVERIA E NOLIT & MASAT PËR DEMOKRATIZIMIN E ARSIMIT

Qeveria e Nolit mori një varg masash për demokratizimin e arsimit: zbatimin e arsimit fillor të detyrueshëm, ndarjen e bursave shtetërore me kritere më të drejta, rritjen e autoritetit të mësuesit, lidhjen e mësimi me praktikën, ndarjen e shkollës nga feja etj.¹⁷, por për shkak të kohës së shkurtër, është e pamundur të flasim për një reformë të mirëfilltë.

QEVERIA E AHMET ZOGUT & REFORMA ARSIMORE

Në periudhën e dytë të qeverisë së kryesuar nga A. Zogu (janar 1925- prill 1939), kemi kalimin e Shqipërisë nga republikë, në monarki (1 shtator 1928). Me ardhjen përsëri në fuqi, më 1925, një nga vendimet e para që merr është ajo e shkrirjes së Ministrisë së Arsimit,¹⁸ me arsyetimin e largimit të politikës nga arsimit, por që e krijon përsëri vetëm gjashtë muaj më vonë, më qershor të po atij viti, duke caktuar si Ministër të Arsimit Xhaferr Ypin. Gjatë procesit të riorganizimit të shtetit dhe të kthimit të tij në monarki, krijohet një administratë e fuqishme. Sipas strukturave të reja të krijuara, në qendrën e çdo prefekturë vepronte këshilli administrativ, kryesuar nga prefekti, por që është me rëndësi të theksojmë se anëtar i këtij këshilli ishte edhe përgjegjësi i arsimit për atë prefekturë, sepse na tregon për fillesat e një mirëorganizimi të sistemit arsimor shqiptar.

U arrit profilizimi i shkollës kombëtare në tërë tiparet e saj, veçanërisht mbas reformës Mosi-Ivanaj, duke tentuar drejt një shkolle laike, të njëjtë në të gjitha krahinat e Shqipërisë, me frymë përparimtare edukimi, me ndërgjegje e ideale kombëtare. Në këtë kuadër duhet të shihet edhe lëvizja për mosnjohjen dhe

¹⁷ Ibid, f. 360

¹⁸ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2007, "*Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, Rilindja Kombëtare*", vëllimi tretë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 255.

²⁰ O. Shefik, 2008, "*Fjalor i pedagogjisë*", Tiranë: Shtëpia Botuese "8 Nëntori", f. 42

mospërdorimin e titujve të origjinës, si “pasha”, “bej”, “aga” etj., në letërkëmbimin zyrtar dhe brenda administratës shtetërore, caktimi i së dielës si ditë pushimi, ndalimi i përshëndetjes në mënyrë fetare, me duar e me zë apo zëvendësimi i veshjeve popullore qytetare me ato evropiane, përpjekje në emër të shkëputjes totale nga influenca osmane. Shteti laik ndoqi rrugën e shekullarizmit, do me thënë të pakësimit të ndikimit të klerit në disa sfera të jetës shoqërore, përfshirë edhe atë arsimore.

Gjatë kësaj kohe kemi edhe një rritje të numrit të shkollave në shkallë vendi. Vetëm gjatë vitit 1926-1927 funksionin 536 shkolla fillore, ishin të punësuar 830 mësues dhe numri i përgjithshëm i nxënësve kishte vajtur në 26612, që, ndonëse ishte një arritje për vendin tonë, krahasuar me numrin e popullsisë, ishte shumë i vogël. Në arsimin e mesëm kemi këto shifra: në dhjetë shkolla të mesme që ka vendi japin mësim 101 arsimtarë dhe mësojnë 1328 nxënës; shkolla me konvikte janë 6, me 25 arsimtarë dhe 574 nxënës; shkollat femërore janë më të pakëta: pjesëmarrja e vajzave në gjimnaze është në masën 10 %.¹⁹

Më 1938, gjendja e arsimit të mesëm, në shkallë vendi, ishte si vijon: 3 gjimnaze, një lice, Shkolla Normale, Instituti Tregtar dhe disa shkolla qytetëse, me një total prej 11 shkollash të mesme.²⁰

SHKOLLAT GJATË PUSHTIMIT ITALIAN

Pas pushtimit të Shqipërisë nga Italia, pjesa më e madhe e shkollave të huaja, joitaliane, u mbyllën, duke u dhënë përparësi vetëm shkollave italiane. Ndër shkollat që u mbyllën, mund të përmendim edhe Liceun e Korçës. Ndër masat e tjera që u morën, përfshihen: futja e lëndëve të reja, si ajo e edukatës fashiste, mësimi i fesë, mësimi i kulturës dhe historisë romane, mësimi i gjuhës italiane dhe listimi i saj në lëndët e detyrueshme etj. Lëvizje të ndjeshme u bënë edhe sa i takon administratës dhe personelit mësimor, të cilët në pjesën më të madhe ishin italianë.

✱ NGJARJE TË RËNDËSISHME

- Kongresi Kombëtar i Lushnjës i zhvilloi punimet në janar të vitit 1920. Ministër i Arsimit u caktua Sotir Peci. Në vazhden e vendimeve dhe detyrave të këtij kongresi, Peci i kushtoi një rëndësi të veçantë organizimit kombëtar të arsimit dhe dhe njësimit të tij. Ai është iniciatori i thirrjes së **Kongresit Arsimor të Lushnjës, gusht 1920**, me pjesëmarrjen e personaliteteve më të shquara nga fusha e pedagogjisë dhe e letrave shqip. Kongresi shtroi

REFORMIMI I SHKOLLËS 1913-1942, NGJARJE TË RËNDËSISHME

problemin e sistemit arsimor, të strukturës dhe përmbajtjes së tij, njësimi të gjuhës në tekstet shkollore, përzgjedhjen e një kuadri të përgatitur mësimor, unifikimin e programeve dhe teksteve (hartuar gjithmonë nga Ministria e Arsimit, nga një komision i posaçëm). Kongresi mori në shqyrtim kualifikimin e arsimtarëve, si rezultat i përfundimit të shkollave e niveleve të ndryshme; u vendos që, duke filluar nga klasa III fillore, të mësohej edhe një gjuhë e huaj e dytë; u caktuan ditët e pushimit për secilin besim fetar; shkollat private detyroheshin të punonin me programe të hartuara nga Ministria e Arsimit si dhe t'i nënshtroheshin kontrollit të saj. Viti shkollor, sipas vendimeve të Kongresit të Lushnjës, fillonte më 10 shtator e vazhdonte deri më 30 qershor. Arsimi fillor ishte pa pagesë, i detyruar për të dyja gjinitë dhe fillonte në moshën 6-vjeçare; në qytet, shkolla fillore ishte me pesë klasë, ndërkohë që në fshat vetëm me tri klasë. Në përpjekje për të ulur numrin e analfabetëve, u vendos që çdo prefekturë të kishte mësues për të dhënë mësim nëpër fshatra. Vendimet ishin të rëndësishme edhe në drejtim të njësimi të dokumentacionit bazë shkollor (u shkruan modelet e orareve, dëshmime shkollore, amzave, regjistrave të përditshëm e të përjavshëm).

- **Kongresi Arsimor Kombëtar i Tiranës**, i zhvilloi punimet nga **22 korriku** deri më **3 gusht të vitit 1922**. Të pranishëm ishin figurat më përparimtare të kohës, të njohura edhe për kontributin konstant e frytdhënës për konsolidimin e shkollës shqipe, si Aleksandër Xhuvani, Jani Minga, Thoma Papapano, Ilia Dilo Sheperi, Salih Çeka etj. Një nga vendimet kryesore ishte krijimi i një shkolle laike, në përputhje me klauzolat e statutit të zgjeruar të Lushnjës, ku parashikohej ndarja e fesë nga shteti,²¹ gjë e cila ra ndesh me forcat konservatore, veçanërisht me klerin katolik, i cili kishte luajtur një rol të rëndësishëm, në të shkuarën, në ruajtjen dhe përhapjen e gjuhës shqipe. Të mos harrojmë që në veri të vendit shumica e shkollave drejtohej e administrohej nga kisha katolike, e cila, në këtë rast, argumentonte se e drejta e zgjedhjes së mënyrës së shkollimit të fëmijëve u takon prindërve dhe jo shtetit. Vendime të tjera të rëndësishme lidhen me: hapjen e shkollave të ulëta 3-vjeçare profesionale dhe të gjimnazit gjashtëvjeçar, pasi ishte

²¹ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2007. *"Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, Periudha e Pavarësisë"*, vëllimi tretë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 190.

²² Nën drejtimin e H. Mosit, më 16 prill 1917, inicohet, në Shkodër, krijimi i një Biblioteke Kombëtare, e cila më 1920 shpërngulet në Tiranë, në mjediset e Ministrisë së Arsimit. Nga data 10 dhjetor 1922, shpërngulet në një nga ndërtesat më të mira të asaj kohe dhe njihet me emrin *Biblioteka Kombëtare* dhe në momentin e përirimit kishte rreth 6000 vëllime.

kryer e plotë shkolla fillore; futjen e lëndëve të edukimit moral e qytetar, punës praktike dhe punës me dorë; forcimi i lëndëve të edukimit shkencor dhe pakësimi i mësimëve të fesë deri në masën 50%.

■ **Kongresi Arsimor Kombëtar, në gusht të vitit 1924, në Tiranë.** Nga vendimet më të rëndësishme që u morën janë: zbatimi i arsimit të detyruar edhe për femrat; hapja e shkollave gjysmëgjimnaze në Elbasan, Durrës e Berat; themelimi i “Lidhjes së Përgjithshme të Arsimitarëve të Shqipërisë”; ngritja e sistemit të konvikteve për fëmijët e zonave malore.

■ **Reforma MOSI- IVANAJ.** Në vitin 1930, në kabinetin qeveritar të mbretit Zog, postin e Ministrit të Arsimit e mban Hil Mosi²². Mision i detyrës së tij bëhet nevoja urgjente për reformimin e shkollës shqipe. Thelbi i reformës të ndërmarrë në këtë periudhë ishte që të gjitha shkollat të punonin me një program të miratuar nga Ministria e Arsimit, i cili do të kishte shtrirje kombëtare, pra, i detyrueshëm për t’u zbatuar nga të gjithë. Vetëm pasi të zbatonin programin e dërguar nga Ministria e Arsimit, shkollat mund të bënin pjesë të punës së tyre edhe programe të veçanta por, edhe këto, nën mbikëqyrjen e rreptë të ministrisë. Në këtë mënyrë, synohej të kufizoheshin sa më shumë shkollat e huaja, të cilat, pas viteve ’920, po lulëzonin në të gjithë vendin, veçanërisht shkollat italiane. Vdekja e parakohshme e Hil Mosit bën që në krye të Ministrisë të vijë një intelektual tjetër po aq i devotshëm ndaj shkollës shqipe: Mirash Ivanaj (Ministër i Arsimit nga 1932-1935). Ivanaj shkon edhe më tutje me reformën në arsim: ai kërkon mbylljen e të gjitha shkollave private, përfshirë edhe ato fetare. Reforma me bazë përmbajtjen miratohet më 14 shtator 1932. Në dekretin e miratuar nga Parlamenti, u ndalohej shtetasve shqiptarë të frekuentonin shkollat e huaja dhe prindërve të dërgonin fëmijët në këto shkolla, të cilët, në rast të kundërt, do të gjobiteshin ose mund të shkonin edhe në burg.²³

Tezat e kryesore të reformës së tij, Ivanaj i parashtron para Parlamentit Shqiptar. Ato përfshinin:

- shtetëzimin dhe kombëtarizimin e shkollës shqip, nëpërmjet mbylljes së të gjitha shkollave fillore e të mesme, private e të huaja, dhe kalimin e tyre në varësi të Ministrisë së Arsimit
- laicizimin e shkollës shqip
- vlerësimin e mësuesve dhe qëndrimin ndaj tyre

²³ Puto A., 2009. “*Shqipëria politike, 1912-1939*”. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 500.

²⁴ *Ibid*, f. 503.

REFORMIMI I SHKOLLËS 1913-1942, NGJARJE TË RËNDËSISHME

- krijimin e një buxheti të veçantë për arsimin
- kritere të reja në planifikimin dhe shpërndarjen e bursave të studimit

Në fund të prillit 1933, parlamenti miraton reformën "Ivanaj". Ministri kalon në një masë ekstreme: kalimin e të gjitha shkollave të mesme profesionale të disa qyteteve kryesore të vendit, si në Shkodër, Berat, Gjirokastrë, Tiranë dhe Korçë, nën varësinë e Ministrisë së Arsimit. Një vendim i tillë ngjalli shumë pakënaqësi, brenda e jashtë vendit. Zëdhënës të kësaj pakënaqësie bëhen edhe At Gjergj Fishta dhe, veçanërisht, minoriteti grek, pasi reforma mbyll dhjetë shkolla private greke që subvencionoheshin nga qeveria greke²⁴. Këta të fundit e çojnë çështjen në Gjykatën e Hagës, e cila në prill të vitit 1935, shprehet në favor të palës greke. Vendimi shoqërohet me dorëheqjen e Ivanaj dhe rihapjen e shkollave në zonën e minoriteteve.

Për shkak të rrethanave të krijuara, reforma kufizohet në botimin e rregullores "*Për shkollat private të minoriteteve*" ku, ndërmjet të tjerave, lejohet marrja në punë e mësuesve nga minoriteti, por me aprovimin e Ministrisë së Arsimit. Më tej akoma, arrihet që mësuesit e këtyre shkollave të ishin nënsh tetas shqiptarë, që njihnin shqipen dhe që kishin mbaruar normalen; lëndët do të jepeshin në gjuhën e minoritetit, por me programe e libra të miratuara nga Ministria e Arsimit; shkollat do të mbaheshin me shpenzimet e popullsisë vendase, por kontrolli administrativ dhe i cilësisë së mësimin do të udhëhiqej nga ministria.

Në një konkluzion të përgjithshëm, mund të flasim për sistem arsimor shqiptar pothuaj të konsoliduar në nivel të ulët dhe në hapat e parë në atë të mesëm.

IV. 3. REFORMIMI I SHKOLLËS GJATË PERIUDHËS 1945 -1990

Reformimi i shkollës nga regjimi komunist zë fill që në vitin 1944. Në datat 25 deri më 27 nëntor, në qytetin e Korçës zhvillon punimet Kongresi i Arsimtarëve Antifashistë të Shqipërisë. Të ndërgjegjshëm për situatën e vështirë arsimore në të cilën ndodhej vendi (afro 80 % e popullsisë nuk dinte shkrim e këndim), një nga vendimet kryesore është zhdukja e analfabetizmit nëpërmjet organizimit dhe zgjerimit të rrjetit të shkollave dhe institucioneve përkatëse, si dhe gjetja e alternativave që do të ndihmonin për zgjidhjen e këtij problemi. Në kongres hidhen bazat për krijimin e organizatës "Bashkimi i Mësuesve Antifashistë Shqiptarë".

Situata ekonomike në Shqipërinë e pas çlirimit është shumë e vështirë, por entuziazmi i krijimit të një shteti shqiptar, shpresa se frytet e një lufte shekullore më së fundi po bëheshin realitet, shtoi mekanizmat e shumtë që u vunë në lëvizje, përfshirë opinionin shoqëror, i gjithë vendi angazhohet në zgjidhjen e problemit të analfabetizmit. Mungojnë shkollat, mungojnë mësuesit, por zgjidhja gjendet shumë shpejt: në një kohë rekord meremetohen shkollat ekzistuese, hapen shtëpitë për kthimin e tyre në shkolla dhe ish-partizanët lënë pushkët për të marrë penën, duke kaluar nga një mision fisnik sikundër ishte ai i çlirimit të vendit, në një tjetër akoma më fisnik, në ndriçimin e mendjes dhe edukimit të brezit të ri me një tjetër lloj shkolle, me një tjetër lloj metodike, me një tjetër lloj synimi.

Reformat arsimore më të mëdha të ndërmarra në periudhën 1944-1990 janë ato të vitit 1946 dhe të vitit 1963, por shqyrtimi i literaturës pedagogjike që pasqyron këto reforma e bën të vështirë një analizë objektive, sepse ndërthurja e ideologjisë me tekstin është shumë komplekse, duke e bërë pothuaj të pamundur të gjesh të shkruar diçka mbi thelbin e shkollimit, mbi metodikën e ndërtimit dhe të transmetimit të dijeve apo të ndarjes së përgjegjësisë, veçanërisht për këto të fundit, përgjegjësitë në shkolla, të cilat fillojnë e komplikohen pas futjes së sekretarit të partisë në administratën e shkollës dhe, më vonë, edhe në drejtimin e saj.

Reforma e vitit 1944 fillon me shndërrimin e të gjitha shkollave në shtetërore, sipas dy vijave themelore: masivizimin dhe shndërrimin revolucionar të përmbajtjes.²⁵ Më 1946-ën formohet Komisioni i Reformës Arsimore. Po në këtë vit, Kuvendi Popullor i Republikës së Shqipërisë dekreton ligjet mbi “Mbi arsimin fillor të detyruar” dhe “Për reformën arsimore”.

Në bazë të këtyre ligjeve, për të gjithë fëmijët (djem e vajza) që kishin mbushur moshën 7 vjeç, arsimi fillor u bë i detyruar, detyrim që zgjaste deri në moshën 14-vjeçare. U përcaktuan hallkat dhe shkallët e sistemit arsimor: arsimi parashkollor, arsimi i përgjithshëm, arsimi profesional dhe arsimi për të rritur. Arsimi i përgjithshëm zgjaste 11 vjet dhe përbëhej nga: shkolla unike me afat shtatëvjeçar, nga të cilat katër i përkisnin fillores, si dhe shkolla e mesme, me afat katërvjeçar. Një nga detyrat që shtronte reforma ishte që, të gjithë personat, nga 12-40 vjeç, që nuk dinin shkrim e këndim, të ndiqnin kurset kundër analfabetizmit. Programi i shkollës fillore përbëhej nga shkrim, këndim, aritmetikë, histori, gjeografi dhe këngë revolucionare. Në qarkoren e parë, të vitit 1944, për zhdukjen e analfabetizmit dhe detyrimin e ndjekjes së shkollës fillore, thuhet se “*ndër shkolla mund të përdorëshin tekstet e vjetra, por jo ato pjesë, të cilat nuk pajtoheshin me frymën e lëvizjes komuniste*”.

Sistemi komunist i jepte përparësi arsimit, sepse e shihte si një mjet për përhapjen

²⁵ Universiteti Shtetëror i Tiranës, ISP, 1972. “Pedagogjia”, për shkollat e larta. Tiranë, Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, f. 161.

REFORMIMI I SHKOLLËS 1945-1990

e ideologjisë komuniste.²⁶ U hodhën hapat e parë për futjen e frymës së luftës dhe të revolucionit popullor në përmbajtjen e shkollës si dhe për demokratizimin e gjithanshëm të saj. Deri nga fundi i viteve '950, shkolla kishte arritur të merrte formë dhe përmbajte socialiste. Më 1951 arsimi i detyruar shtrihet deri në klasën e 7-të dhe, më 1963, deri në klasën e 8-të (me ndryshimin e strukturës së sistemit arsimor). Në vija të përgjithshme, karakteristikat kryesore të shkollës së kësaj periudhe janë:

- laike dhe shtetërore
- arsim i detyruar 7-vjeçar
- përmbajtje ideologjiko-politike (u futën lëndë të reja, si njohuri për marksizëm – leninizmin)
- falas
- u hartuan tekste të reja
- marrëdhëniet mësues-nxënës konceptohen ndryshe
- ka përparësi kualifikimi i mësuesve
- rritet roli i organizatave të rinisë dhe të pionierit
- ndalohet hapja e shkollave private

Fjala që përdoret më shpesh në dokumentet e kohës është “demokratizimi i arsimit”, i përdorur në kontekstin e: të drejtave dhe mundësive të të gjithë popullit për t’u arsimuar, pjesëmarrjes së tij aktive në zgjidhjen e problemeve arsimore (nëpërmjet diskutimeve masive, konferencave, konsultimeve), lidhjen e ngushtë të shkollës me jetën (u pa në një aspekt tepër të ngushtë dhe pragmatik, duke futur aksionin, mësimin e punës prodhuese që, në rastin më të mirë, ishin disa punishte ku prodhoheshin në mënyrë artizanale pajisje të thjeshta); në shumë tekste, lidhja e shkollës me praktikën shihej duke vendosur artificialisht, në fund të zhvillimit të një teme të caktuar, edhe zbatimin e saj në praktikë, gjë e cila, për më tepër, nuk përditësohej nga viti në vit apo kishte shumë formalizëm; përmbajtja e teksteve duhej të ishte në funksion të zhvillimit ekonomik-shoqëror dhe të mbrojtjes së vendit. “*Reforma dhe ndryshimi në programe do të jenë të përshtatshme me konditat e krijuara në vendin tonë dhe me nevojat që paraqiten për ndërtimin e Shqipërisë së re*”²⁷.

Reformat në arsim inicioheshin kryesisht në përputhje me fjalimin e sekretarit të parë të P.P.Sh-së, E. Hoxha, mbajtur në kongrese, plenum apo

²⁶ “Udha e Shqipërisë drejt demokracisë”. ORT/USAID. mars 1999. f. 46.

²⁷ E. Hoxha. 1969. Vepra, vëll.3, f. 305-306. Cituar: O. Shefik. 2008. “Fjalor i pedagogjisë”. Tiranë: Shtëpia Botuese “8 Nëntori”.

në takimet me popullin. Termat e referencës së reformës duhej të ishin patjetër në përputhje me idetë e hedhura në këto fjalime. *“Idetë themelore mbi reformën shkollë, mbi bazën e lidhjes së ngushtë të shkollës me jetën dhe të mësimit me prodhimin u dhanë në tezat e KQ të PPSH dhe të KM të RPSH, të cilat iu nënshtruan një diskutimi të gjerë popullor dhe u miratuan nga Plenumi XIX i KQ të PPSH (1960), duke u konkretizuar me vendimet e Kongresit IV të PPSH (1961)”*²⁸

Ligji “Për riorganizimin e sistemit arsimor në RSH”, dekretuar nga Kuvendi më 1963, vuri si detyra:

- forcimin e brendisë ideologjike, parë si ndryshime në përmbajtje dhe metodë; zhvillimin e mendimit pedagogjik me bazë marksizëm-leninizmin; politizimi dhe ideologjizmi i tejskajshëm i shkollës dhe i mendimit pedagogjik.
- lidhjen e shkollës me prodhimin, rrjedhojë e zbatimit me konsekuencë të parimit marksist-leninist të lidhjes së shkollës me prodhimin, me praktikën e ndërtimit socialist të vendit
- ngritjen e nivelit shkencor të shkollës

Këto detyra u shoqëruan me ndryshime të rëndësishme në programet dhe tekstet shkollë. Arsimi i detyruar nga 7-vjeçar bëhet 8-vjeçar. Një shtrirje të rëndësishme patën shkollat e mesme profesionale. Me mbarimin e arsimit të mesëm, nxënësit ose ndiqnin arsimin e lartë ose punonin në profesionin që kishin fituar në shkollë të mesme. *“Sistemi ynë arsimor bazohet mbi parime demokratike socialiste, përshkohet tërësisht nga boshti ideologjik marksist-leninist dhe zhvillohet mbi bazën e lidhjes organike të mësimit me punën prodhuese dhe me edukimin fizik e ushtarak”* (ligji nr. 1624, dt. 24.12.1969, “Mbi sistemin e ri arsimor”, neni nr. 1²⁹).

Lëvizjet ideologjike të viteve ‘960 – ‘970 shtrihen edhe në fushën e arsimit. Në shkollë zbatohet kontrolli punëtor e fshatar, si mjet i fuqishëm politik dhe ideologjik për të fuqizuar rolin drejtues të klasës punëtore në tërë sistemin e shoqërisë sonë socialiste, për ta çuar përpara procesin e revolucionarizimit të mëtejshëm të gjithë jetës së vendit tonë si dhe për t’i prerë rrugën lindjes së revizionizmit dhe restaurimit të kapitalizmit³⁰.

Në shkollën 8-vjeçare futen lëndët e punës me dru dhe me metal, ekonomi

²⁸ O. Shefik. 2008. “Fjalor i pedagogjisë”. Tiranë: Shtëpia Botuese “8 Nëntori”, f. 603.

²⁹ Cituar: *Ibid*, f. 622

³⁰ *Ibid*, f. 337

REFORMIMI I SHKOLLËS 1945-1990

shtëpiake dhe edukatë qytetare, puna bujqësore dhe puna e dobishme shoqërore; në shkollën e mesme të përgjithshme përfshihet puna prodhuese, lëndë të arsimit politeknik, si dituri makinash dhe elektroteknikë dhe edukimi ushtarak (trekëndëshi i famshëm mësim-punë prodhuese-kalitje fizike e ushtarake)

Si prioritet i shkollës, në të gjitha ciklet e saj, vendoset përvetësimi i bazave të edukatës komuniste dhe të lëndëve të marksizëm – leninizmit. Në këtë mënyrë, shkolla thellonte karakterin e saj politik e ideologjik duke dëmtuar, sigurisht, përgatitjen shkencore e profesionale të kuadrove të rinj.³¹

Parimet mbi të cilat mbështetej sistemi arsimor ishin:

1. Centralizimi dhe udhëheqja, nga shteti, në mënyrë të planifikuar, në përputhje me detyrat e zhvillimit ekonomik-shoqëror socialist të vendit.
2. Uniciteti dhe vijueshmëria (shkolla të njëjta si në qytet dhe në fshat, si për nga përmbajtja, ashtu edhe nga struktura).
3. Pa pagesë; sistem bursash për fëmijë të ndryshëm që, sipas propagandës së kohës, u jepeshin “masave punonjëse që jetonin e punonin në zonat e thella malore apo ato fshatare”.
4. Të drejta të barabarta ndërmjet burrit dhe gruas në marrjen e arsimit në të gjitha hallkat e tij.
5. Garantimi i së drejtës për të gjitha pakicat kombëtare për të marrë arsim në gjuhën amtare.

³¹ Gjeçovi Xh., et al, 2009. “Historia e popullit shqiptar, 1939-1990”, vëllimi i katërt. Shtëpia Botuese Toena, f. 289.

PJESA II

LEGJISLACIONI SHKOLLOR NË SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Legjislacioni nuk ndikon direkt në jetën e përditshme të shkollës, në të ashtuquajturin mësimdhënie dhe nxënie, në përfshirjen e komunitetit apo krijimin e mjedisit të përshtatshëm për të gjithë tipet e nxënësve. Çështje të tilla janë objekt i politikave “të vogla”, procedurave dhe rregullimeve që bëhen në përshtatje me nevojat specifike të shkollës. Por legjislacioni krijon të gjithë hapësirën e nevojshme që ato të marrin jetë. Legjislacioni i “mirë” shkon edhe më tej: krijon vizione, mundëson iniciativa, zgjeron kufijtë e bashkëpunimit e të përfshirjes, është aq fleksibël sa t’u përgjigjet sfidave dhe ndryshimeve të kohës, është aq korrekt sa të mos përmbajë asnjë mundësi për abuzim. Njohja, interpretimi dhe zbatimi i legjislacionit janë pjesë e përgatitjes profesionale të drejtuesve dhe mësuesve të shkollës, të cilët, të pajisur me njohuri të tilla, aftësohen për marrjen e vendimeve, për hartimin e dokumentacionit, për ndarjen e detyrave dhe të përgjegjësisë, në kërkimin dhe dhënien e llogarisë, për kryerjen me profesionalizëm të detyrës.

KREU V

DOSJA LIGJORE E SHKOLLËS NË SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

V. 1. ÇËSHTJE TË PËRGJITHSHME

Sa më poshtë janë ligjet dhe dokumentet kryesore që udhëheqin punën e përditshme në shkollë, të ndara në disa kategori, së bashku me disa komente apo udhëzime kur ka qenë e nevojshme.

LIGJE

1. Ligji nr. 7952 “Për sistemin arsimor parauniversitar”, dt. 21.06.1995, ndryshuar me ligjin nr. 8387, datë 30 .7. 1998, “Për disa ndryshime në ligjin nr. 7952”, dt. 21.06.1995 “Për sistemin parauniversitar shqiptar”, **ndryshuar** me ligjin nr. 9903, datë 17. 4. 2008, “Për një ndryshim dhe shtesë në ligjin nr.7952”, datë 21.6.1995, “Për sistemin arsimor parauniversitar”, të ndryshuar, përmban 67 nene, sipas krerëve:

- *Kreu I:* Dispozita të përgjithshme
- *Kreu II:* Sistemi arsimor publik
- *Kreu III:* Arsimi special publik
- *Kreu IV:* Arsimi privat
- *Kreu V:* Struktura plotësuese të arsimit
- *Kreu VI:* Drejtimi i sistemit arsimor parauniversitar
- *Kreu VII:* Marrëdhëniet financiare të sistemit arsimor

DOSJA LIGJORE E SHKOLLËS

- *Kreu VIII: Dispozita të fundit*

2. Kodi i Punës i Republikës së Shqipërisë

3. Kontrata e punës

4. Ligji nr. 10171, datë 22.10.2009, “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë” (i ndryshuar), përmban 20 nene, sipas kërërve:

- *Kreu I: Dispozita të përgjithshme*
- *Kreu II: Kushtet dhe kriteret për ushtrimin e profesionit të rregulluar*
- *Kreu III: Autoritetet përgjegjëse*
- *Kreu IV: Përgjegjësitë e profesionistit*
- *Kreu V: Dispozita të fundit*

Kreu I “Dispozita të përgjithshme”, neni 5 “Profesionet e rregulluara”, pika 1, g, përcaktohet edhe profesioni i mësuesit si *profesion i rregulluar*. Në projekt-ligjin për sistemin arsimor parauniversitar, në nenin 68: “Ushtrimi i profesionit të mësuesit”, pika 1, shkruhet: “Për të fituar të drejtën e ushtrimit të profesionit të mësuesit, çdo mësues i diplomuar duhet të kryejë praktikën profesionale dhe të kalojë në provimin e shtetit, siç parashikohet në ligjin nr. 10171, datë 22.10.2009 “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë” dhe aktet nënligjore të nxjerra në zbatim të tij”, që do të thotë se edhe ushtrimi i profesionit të mësuesit rregullohet sipas këtij ligji.

5. Ligji nr. 8872, datë 29.03.2002 për “Arsimin dhe formimin profesional në Republikën e Shqipërisë”.

DISPOZITAT NORMATIVE (Për arsimin parauniversitar)

VENDIME

1. Vendim nr. 78, datë 8.2.2006 “Për krijimin e maturës shtetërore dhe pranimet në shkollat e larta publike”
2. Vendim nr. 707, datë 16.10.2003 “Për riorganizimin e drejtorive arsimore të rretheve në drejtori arsimore rajonale dhe në zyra arsimore”
3. Etj.

UDHËZIME

- Për ngarkesën mësimore (dalin çdo vit nga MASH)
- Për fillimin e vitit të ri shkollor (dalin çdo vit nga MASH)
- Të ndryshme

DOKUMENTE TË RËNDËSISHME

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë
2. Deklarata universale e të drejtave të njeriut
3. Konventa e të drejtave të fëmijëve
4. Listë me ngjarjet kryesore
5. “Strategjia kombëtare e zhvillimit të arsimit parauniversitar, 2004-2015”
6. Gazeta “Mësuesi”
7. Periodikë të ndryshëm për arsimin
8. Bibliotekë personale e pasur
9. Paketa të programeve orientuese për kualifikimin e mësueseve

DOKUMENTACIONI SHKOLLOR

Në kreun XV të Dispozitave Normative, “Dokumentacioni, historiku i shkollës”, neni 74, pikat 1 dhe 2, cilësohet detyra e shkollës për sistemimin, mirëmbajtjen dhe ruajtjen e dokumentacionit dhe duke vazhduar më tej, me listimin e dokumentave të detyrueshëm apo me kohën e ruajtjes së tyre në shkollë. Po listojmë disa që janë shumë të rëndësishëm (por jo sipas rëndësisë!):

- Plan i vjetor i shkollës, mësimor dhe edukativ, për vitin shkollor në vijim
- Ndarja e detyrave të anëtarëve të drejtorisë, roli dhe përgjegjësitë (numri i telefonit të shtëpisë dhe i celularit për secilin drejtues).
- Planet mujore
- Lista e personelit mësimor për vitin shkollor përkatës, me të dhënat individuale (përfshirë, por jo kufizuar adresat e kontaktet), njëloj si dorëzohet në sektorin e burimeve njerëzore në DAR (ose ZA)
- Ndarja e ngarkesës mësimore javore, me orë, sipas profileve
- Të dhëna për numrin e dhomave që ka shkolla (mësimi, zyra)
- Numri i paraleleve sipas klasave që zhvillojnë mësim (me numrin e nxënësve përkatës dhe mesataren për secilin cikël, në shkollat nëntëvjeçare)
- Plan për aktivitete crossculturale (nëse ka)

ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

- Rregullorja e brendshme të shkollës
- Plani i bordit të shkollës
- Gjendja sociale e nxënësve të shkollës
- Orari i zhvillimit të mësimi në shkollë, sipas turneve
- Numri i librave të amzës
- Pikat e forta dhe të dobëta të shkollës
- Cilës njësi bashkiake i përket
- Trofetë e shkollës; albumi fotografik; historiku i shkollës.
- Për shkollat që kanë konvikt, numri i konviktorëve (M/F) dhe në cilin konvikt jetojnë.
- Plani i punës së departamenteve
- Planet mësimore sigluar nga mësuesi i lëndës dhe anëtari i drejtorisë që mbulon atë fushë
- Transparenca e fondeve komunitare shkollore nga bordi
- Etj



ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE¹

■ **Njohja me Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë.** Mbasi të keni lexuar Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, përcaktoni nenet që i takojnë arsimimit të fëmijëve. Në një studim më të përgjithshëm, përgjigjuni pyetjeve të mëposhtme.

Kompetenca e synuar: *Duke përdorur tekstin e Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, tregoni referencat dhe bëni komentet tuaja për bazën ligjore dhe për përmbushjen në kushtet aktuale të të drejtave dhe përgjegjësi të mëposhtme:*

- E drejta dhe detyrimi për arsim. Arsimimi dhe kualifikimi sipas aftësive, i fëmijëve dhe i të rinjve.
- Barazia para ligjit dhe mosdiskriminimi

¹Çështjet që sugjerohen janë marrë dhe klasifikuar sipas materialeve të shpërndara nga Qendra e Trainimit dhe e Kualifikimit, pjesë e paketës së programeve orientuese për kualifikimin e mësuesve për vitin shkollor, 2004-2005.

- Liria e shprehjes, e drejta e informimit dhe e marrjes së këtij të fundit
- Liria e ndërgjegjes dhe e shprehjes
- Ndalimi i torturës dhe i punës së detyruar
- Mbikëqyrja e të miturit për qëllime edukimi ose për shoqërimin e tij në organin kompetent
- Problemi i mbledhjes, përdorimit dhe bërjes publike të të dhënave rreth personit
- Liria dhe fshehtësia e korrespondencës
- E drejta për t'u drejtuar kërkesa, ankesa dhe vërejtje organeve publike dhe detyrimi i këtyre të fundit për t'u përgjigjur
- Mbrojtja e veçantë nga shteti i martesës dhe i familjes, i fëmijëve, të rinjve, grave shtatzëna dhe e nënave të reja
- Mbrojtja e fëmijëve nga dhuna, keqtrajtimi, shfrytëzimi dhe përdorimi për punë
- E drejta për kujdes dhe sigurim shëndetësor
- Përkujdesja dhe ndihma për të moshuarit, për jetimët dhe për invalidët si dhe riaftësimi e integrimi në shoqëri i të paaftëve
- Mbrojtja e trashëgimive kulturore dhe kujdesi i veçantë për gjuhën shqipe
- Të drejtat e pakicave
- Instrumentet për monitorimin e procesit të integritetit evropian
- Negociatat për Marrëveshjen e Stabilizim Asociimit; eksperiencat dhe realiteti shqiptar
- Strukturat e integritetit evropian dhe koordinimi ndërinstitutional

■ **Njohja me Strategjinë e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar 2004-2015.** *Literatura: Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, "Strategjia kombëtare e zhvillimit të arsimit parauniversitar, 2004-2015", Tiranë, 2004, botim më vete, nën kujdesin e Institutit të Studimeve Pedagogjike, në versionin shqip dhe anglisht, f. 3-45.*

Struktura e re e arsimit

- Sillni argumente të tjera që vërtetojnë se struktura e re e arsimit parauniversitar (5+4+3) dhe e arsimit të detyruar (5+4) do të afrojë sistemin tonë arsimor me atë të vendeve të tjera të BE-së dhe OECD-së si dhe do të mbështesë reduktimin e varfërisë, *shih f. 17.*

Institucionet e reja në nivel kombëtar

- Sillni informacion dhe komentet tuaja rreth krijimit të tri institucioneve të

reja: IKS, QATK, QKAVP, të cilat priten të rrisin përmirësimin e cilësisë së procesit mësimor.

Integrimi vertikal dhe horizontal

- Komentoni idenë e paraqitur në strategji se "... Integrimi i lëndëve do ta bëjë procesin e nxënies më efektiv, por do të ulë dhe numrin e teksteve shkollore nga një për çdo lëndë, në një numër të kufizuar tekstesh, duke menazhuar kështu më mirë impaktin e kostos në arsimin parauniversitar ...", *shih f. 19.*

Zgjedhja e lëndëve nga nxënësit dhe kurrikula gjithëpërfshirëse

- Sillni konceptin tuaj për rolin e lëndëve me zgjedhje dhe komentoni idenë e paraqitur më poshtë se: "... politikat që udhëheqin përdorimin e lëndëve me zgjedhje dhe të gruplëndëve, i shërbejnë forcimit të fleksibilitetit ..", *shih f. 19.*

Procesi i kurrikulës për trajnimin e mësuesve

- Sillni kuptimin tuaj për kompetencat profesionale të mësuesit dhe argumentoni pse formulimi i kompetencave profesionale të mësimdhënies sipas cikleve përbëjnë "thembrën e Akilit" në procesin e formimit të një mësuesi kompetent, si dhe garanton më tej cilësi në mësimdhënie, *shih f. 20.*

Sigurimi i cilësisë/ licencimi i mësuesve

- Ofroni skemën tuaj të motivimit për të tërhequr dhe mbajtur mësuesit në punë, duke u nisur nga realitete që ju i njihni. Ndaluni dhe komentoni nevojën për licensim të mësuesit pas diplomimit të tij. Veçoni diplomimin nga licencimi, *shih f. 21.*

Trajnimi i mësuesve gjatë punës dhe rrjetet profesionale

- Listoni mundësitë institucionale ekzistuese, si dhe faktorët që favorizojnë dhe e pengojnë zhvillimin profesional të mësuesit në punë. Komentoni dhe sugjeroni rrugët për identifikimin, klasifikimin dhe përbmushjen e nevojave të mësuesve në punë, duke iu referuar strategjisë aktuale, *shih f. 21.*

Zhvillimi i teksteve shkollore

- "Tekstet alternative sigurojnë cilësi në mësimdhënie." Sillni argumente të tjera dhe bëni komentet tuaja rreth kësaj ideje, të paraqitur në strategjinë kombëtare, *shih f. 23.*

Burimet alternative të mësimdhënies

- Duke u nisur nga fakti që burimi kryesor i mësimdhënies aktuale mbetet teksti i nxënësit, sillni mendimin tuaj dhe listoni disa burime alternative të mësimdhënies shtesë, përveç tekstit të nxënësit, duke u nisur nga mundësitë reale. Komentoni idenë e paraqitur në strategji rreth krijimit të bibliotekave në klasa dhe bibliotekës-internet, *shih 23*.

Trainimi dhe kualifikimi i personelit

- Çfarë mundësish ekzistojnë në shkollën tuaj për trajnimin e personelit mësimor?
- Cilat janë nevojat më të ngutshme për trajnimin tuaj, duke marrë shkas nga politikat e reja të profesionit të mësimdhënies të paraqitura në strategji?
- Ç'mendime keni dhe çfarë sugjeroni për zhvillimin profesional të mësuesve në nivel lokal?
- Çfarë motivimi dhe stimulimi duhet të ketë një mësues i mirëtrajnuar dhe i certifikuar?
- Ç'mund të thoni për vendosjen dhe përdorimin e sistemit të krediteve lidhur me trajnimin dhe atestimin e mësuesve?
- Çfarë sugjeroni lidhur me rolin që duhet të luajnë drejtoritë arsimore rajonale, përkatësisht zyrat e trajnim-kualifikimit, si dhe ato të këshillimit, për të mbështetur zhvillimin profesional të mësuesve?

V.2. LIGJI NR. 7952, DT. 21. 06. 1995

Ligji nr. 7952, dt. 21. 06. 1995

ndryshuar me

Ligjin nr. 8387, datë 30 .7. 1998, “Për disa ndryshime në ligjin nr. 7952”,
dt. 21.06.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar shqiptar”, në
mbështetje të nenit 16, të ligjit nr. 7491, datë 29.4.1991 “Për dispozitat
kryesore kushtetuese”, “Për sistemin arsimor parauniversitar”,

ndryshuar me

Ligjin nr. 9903, datë 17. 4. 2008, “Për një ndryshim dhe shtesë në ligjin
nr.7952”, datë 21.6.1995, “Për sistemin arsimor parauniversitar”, të
ndryshuar, në mbështetje të neneve 78 dhe 83 pika 1 të Kushtetutës.

KUVENDI POPULLORI REPUBLIKËS SË SHQIPERISË

VENDOSI:

KREU I

PARIME TE PERGJITHSHME

Neni 1

Arsimi në Republikën e Shqipërisë është përparësi kombëtare. Ai realizohet në
përputhje me parimet e sanksionuara në legjislacionin në fuqi, mbështetet në
traditat e arritjet e shkollës sonë kombëtare dhe kryhet në përputhje me
marrëveshjet dhe traktatet ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e
Shqipërisë. Arsimi respekton të drejtat e fëmijëve dhe të të rriturve, të
sanksionuara në këto dokumente.

Neni 2

Arsimi ka për mision emancipimin shpirtëror, progresin material dhe zhvillimin social të individit.

Neni 3

Shtetasit e Republikës së Shqipërisë gëzojnë të drejta të barabarta për t'u arsimuar në të gjitha nivelet e arsimit që përcakton ky ligj, pavarësisht nga gjendja sociale, kombësia, gjuha, seksi, feja, raca, bindjet politike, gjendja shëndetësore dhe niveli ekonomik.

Neni 4

Arsimi në Republikën e Shqipërisë realizohet në institucione arsimore publike dhe private, në përputhje me dispozitat e këtij ligji.

Neni 5

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përgjigjet për realizimin e politikës shtetërore të arsimit laik, të miratuar nga Këshilli i Ministrave.

Neni 6

Mësimet në institucionet arsimore publike të Republikës së Shqipërisë zhvillohen në gjuhën shqipe, me përjashtim të rasteve që parashikon ndryshe ky ligj.

Neni 7

- 7.1. Arsimi parauniversitar publik ka karakter laik.
- 7.2. Në institucionet arsimore publike ndalohet indoktrinimi ideologjik e fetar.

Neni 8

Të gjithë fëmijët e moshës 6-vjeçare në Republikën e Shqipërisë regjistrohen në shkollat e arsimit të detyruar, i cili zgjat jo më pak se 8 vjet. Nxënësi është i detyruar të ndjekë arsimin e detyruar deri në moshën 16 vjeç.

Neni 9

Në institucionet arsimore publike shteti u siguron nxënësve falas mjediset mësimore, bazën materiale të tyre dhe personelin mësimdhënës.

Neni 10

- 10.1 Personave, që u përkasin pakicave kombëtare, u krijohen mundësi të mësojnë dhe të mësohen në gjuhën amtare, të mësojnë historinë dhe kulturën e tyre brenda kuadrit të planeve dhe programeve mësimore.
- 10.2 Për të mundësuar një pjesëmarrje aktive dhe të barabartë në jetën

Ligji nr. 7952, KREU I "PARIME TË PERGJITHSHME"

ekonomike, shoqërore, politike e kulturore të Republikës së Shqipërisë, shteti krijon kushte që personat e pakicave të moshës shkollare të mësojnë gjuhën shqipe, historinë dhe kulturën shqiptare.

- 10.3** Planet e programet mësimore, si dhe raportet e përdorimit të gjuhës amtare dhe asaj zyrtare në procesin mësimor, përcaktohen me akte të veçanta të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.
- 10.4** Arsimi, për personat e pakicave, realizohet në njësi shkollimi dhe institucione arsimore të caktuara, hapja dhe funksionimi i të cilave bëhet sipas procedurave të përcaktuara nga Këshilli i Ministrave.

Neni 11

- 11.1** Personat me kombësi shqiptare, që jetojnë jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë, kanë të drejtë të arsimohen në Republikën e Shqipërisë. Pranimi i tyre bëhet sipas akteve nënligjore të miratuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- 11.2** E drejta e shtetasve të huaj për t'u arsimuar në institucionet arsimore publike të Republikës së Shqipërisë përcaktohet me akte nënligjore të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.

Neni 12

- 12.1** Institucionet arsimore publike bashkëpunojnë me prindërit për realizimin e detyrave të tyre.
- 12.2** Komuniteti i shkollave publike, i përbërë nga nxënësit, mësuesit, gjithë personeli tjetër i shkollës, prindërit dhe partnerë të tjerë socialë, synon ngritjen e nivelit mësimor-edukativ të nxënësve dhe integrimin optimal të tyre në jetën, emancipimin dhe përparimin e vendit.

Neni 13

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton me akte nënligjore kriteret e ekuivalentimit, për rastet e fëmijëve shqiptarë që vijnë nga shkolla jashtë vendit. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton kriteret për dhënien e Medaljes së Artë nxënësve që përfundojnë arsimin e mesëm publik apo privat me rezultate të shkëlqyera.

Neni 14

- 14.1** Në institucionet shkollare dhe parashkollare publike mësuesi është figura qendrore shkencore e pedagogjike. Ai zbaton programet e përcaktuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës. Mësuesi ka të drejtë të zgjedhë metodat dhe mekanizmat e përshtatshëm për zbatimin e programit themelor, duke u bazuar në aftësitë dhe përgatitjen e tij profesionale, duke

siguruar një edukim të harmonizuar, duke ruajtur personalitetin e nxënësve dhe duke shmangur çdo ndikim që mund të krijojë me bindjet e tij sociale, politike e fetare.

- 14.2 Kërkesat bazë për përgatitjen kryesore dhe kualifikimin e mësuesve përcaktohen nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- 14.3 Mësuesit dhe personeli tjetër mësimor kanë të drejtën e kualifikimit pasuniversitar sipas kërkesave të Ministrisë së Arsimit dhe e Shkencës, si dhe forma të tjera në bashkëpunim me institucione kualifikuese të specializuara brenda e jashtë vendit.

KREU II SISTEMI ARSIMOR PUBLIK

Neni 15

Sistemi arsimor publik në Republikën e Shqipërisë përbëhet nga rrjeti i institucioneve arsimore publike, që realizojnë tërësinë e planeve dhe programeve mësimore në nivele të ndryshme shkollore e parashkollore. Kërkesat e programeve për institucionet shkollore dhe parashkollore publike përcaktohen nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

Neni 16

- 16.1 Rrjeti i instituconeve arsimore publike përbëhet nga shkolla të tipeve të ndryshme, duke përfshirë shkollat me kohë të plotë dhe me kohë të shkurtuar. Kriteret për hapjen dhe funksionimin e këtyre institucioneve përcaktohen me akte nënligjore të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.
- 16.2 Sistemi arsimor publik përbëhet nga:
- 16.2.1 Arsimi parashkollor publik
 - 16.2.2 Arsimi i detyruar publik
 - 16.2.3 Arsimi i mesën publik.
 - 16.2.4 Arsimi special publik.

ARSIMI PARASHKOLLOR PUBLIK

Neni 17

- 17.1 Arsimi parashkollor publik është niveli i parë i sistemit arsimor publik në Republikën e Shqipërisë.
- 17.2 Institucionet që realizojnë arsimin parashkollor janë kopshtet e fëmijëve.

Neni 18

Institucionet parashkollore publike, në bashkëpunim me prindërit, synojnë edukimin

Ligji nr. 7952, KREU II “SISTEMI ARSIMOR PUBLIK”

e zhvillimin e personalitetit të fëmijëve dhe i parapërgatitin ata për në shkollë.

Neni 19

- 19.1 Regjistrimi në kopshte i fëmijëve të moshës 3-6 vjeç bëhet sipas dëshirës së prindërve dhe në përputhje me aktet e Ministrisë së Arsimit dhe e Shkencës.
- 19.2 Kopshtet funksionojnë gjatë gjithë vitit.
- 19.3 Kopshtet mund të jenë pa ushqim ose me ushqim. Kriteret e pagesës në kopshtet me ushqim caktohen nga Këshilli i Ministrave.

ARSIMI I DETYRUAR PUBLIK**Neni 20**

Arsimi i detyruar publik është arsimi bazë, i njësuar dhe i përgjithshëm. Institucionet e tij shtrihen në të gjithë territorin e Republikës së Shqipërisë.

Neni 21

Arsimi i detyruar publik synon të zhvillojë aftësitë intelektuale, krijuese, praktike dhe fizike të nxënësve, të zhvillojë personalitetin e tyre dhe t’i pajisë ata me elementet themelore të kulturës së përgjithshme dhe edukatën qytetare.

Neni 22

- 22.1 Shkolla e arsimit të detyruar publik përfshin dy cikle:
- ciklin fillor;
 - ciklin e lartë.
- 22.2 Cikli i lartë është vazhdim logjik dhe i natyrshëm i ciklit fillor.
- 22.3 Cikli fillor dhe cikli i lartë kanë tipare organizative dhe pedagogjike specifike, të cilat përcaktohen nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- 22.4 Shkolla e arsimit të detyruar mund të jetë shkollë me cikël të plotë ose shkollë me kohë të shkurtuar. Shtetasit që kanë mbushur moshën 16 vjeç, por që nuk kanë përfunduar arsimin e detyruar, mund të ndjekin shkolla me kohë të shkurtuar. Këto shkolla funksionojnë në përputhje me udhëzimet përkatëse të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.

Neni 23

Sipas numrit të nxënësve, terrenit dhe klimës, procesi mësimor mund të realizohet edhe në klasa kolektive. Për këto raste, Ministria e Arsimit dhe e Shkencës nxjerr udhëzimet përkatëse.

Neni 24

Të gjithë prindërit, fëmijët e të cilëve i përfshin detyrimi shkollor, janë të detyruar

t'i dërgojnë fëmijët e tyre në institucione publike ose private të arsimit të detyruar.

Neni 25

- 25.1** Regjistrimi i fëmijëve në klasën e parë të shkollës së arsimit të detyruar bëhet me këto dokumente:
- 25.1.1** Çertifikata e lindjes.
 - 25.1.2** Çertifikata e vaksinimeve e përcaktuar nga Ministria e Shëndetësisë.
- 25.2** Regjistrimi i fëmijëve në klasat e tjera të shkollës së arsimit të detyruar bëhet me këto dokumente:
- 25.2.1** Dokumenti i përfundimit të klasës së mëparshme.
 - 25.2.2** Çertifikata e vaksinimeve e përcaktuar nga Ministria e Shëndetësisë.
- 25.3** Institucioni arsimor, ku duhet të regjistrohet fëmija, përcaktohet nga organet e pushtetit lokal, me propozim të drejtorisë arsimore të rrethit.

ARSIMI I MESEM PUBLIK

Neni 26

Arsimi i mesëm publik synon të zhvillojë në mënyrë sa më të plotë e harmonike personalitetin dhe potencialin e nxënësve, për t'i aftësuar ata të kontribuojnë në mënyrë sa më aktive në zhvillimet ekonomike, politike, sociale e kulturore të vendit.

Neni 27

Arsimi i mesëm publik i përgatit nxënësit për të ndjekur universitetin, shkolla të tjera të larta ose për të ushtruar profesione të caktuara.

Arsimi i mesëm publik organizohet sipas niveleve të ndryshme të shkollimit, dallimeve të përmbajtjes dhe të profileve profesionale, në shkolla me kohë të plotë ose të shkurtuar. Sipas numrit të nxënësve, terrenit dhe klimës, procesi mësimor, në raste të veçanta, mund të bëhet edhe me klasa kolektive. Për këto raste Ministria e Arsimit dhe e Shkencës nxjerr udhëzimet përkatëse.

Neni 28

- 28.1** Të gjithë shtetasit kanë të drejtë të arsimohen në shkollat e mesme publike, pasi të kenë përfunduar shkollën e arsimit të detyruar.
- 28.2** Pranimet në shkollat e mesme publike bëhen sipas kriterëve që përcakton Ministria e Arsimit dhe e Shkencës. Ajo përcakton gjithashtu edhe kriteret për kalimin e nxënësve nga një lloj shkolle e arsimit të mesëm publik në një tjetër.

Neni 29

Në klasën e parë të shkollave të mesme publike me kohë të plotë pranohen nxënës jo më të mëdhenj se 16 vjeç, me përjashtim të rasteve të veçanta të miratuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

SHKOLLAT E MESME TË PËRGJITHSHME PUBLIKE**Neni 30**

- 30.1** Shkollat e mesme të përgjithshme publike japin një kulturë të përgjithshme, që është zgjerim e thellim i kulturës dhe njohurive të fituara në shkollat e arsimit të detyruar. Afati i këtyre shkollave është 4 vjet.
- 30.2** Për të mundësuar që nxënësit të fitojnë njohuri, aftësi dhe përgatitjen e nevojshme personale për studime në shkollën e lartë, në fusha të ndryshme ose për një formim të caktuar profesional, shkollat e mesme të përgjithshme mund të kenë drejtime të orientuara, që dallohen nga planet dhe programet mësimore.

Neni 31

Në shkollat e mesme të përgjithshme publike, krahas formimit të përgjithshëm mund të zhvillohen edhe lëndë ose kurse fakultative dhe lëndë me zgjedhje, sipas kriterëve të përcaktuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

Neni 32

Për fusha specifike, si ato artistike, socialkulturore etj., funksionojnë shkolla të mesme publike të veçanta. Afati i studimit për këto shkolla varet nga fusha e studimit dhe përcaktohet nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

SHKOLLAT PROFESIONALE PUBLIKE**Neni 33**

Shkollat profesionale publike strukturohen në 2 nivele:

- Niveli i parë, i cili zgjat 2 ose 3 vjet, pas arsimit të detyruar dhe përgatit punëtorë të kualifikuar për të gjitha specialitetet.
- Niveli i dytë, i cili zgjat 5 vjet pas klasës së tetë, ose 3 vjet pas klasës së dhjetë dhe përgatit teknikë, të aftë për të punuar e drejtuar në ndërmarrje të ndryshme.

Neni 34

Shkollat profesionale publike të nivelit të parë realizojnë përgatitjen profesionale me karakter të theksuar praktik. Në përfundim të tyre nxënësit marrin një certifikatë për nivelin e përgatitjes profesionale, krahas dëftesës

së shkollës. Modalitetet e certifikatës përcaktohen nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, në bashkëpunim me ministritë dhe institucionet e tjera qendrore.

Neni 35

Nxënësit që mbarojnë shkollat profesionale publike të nivelit të parë, mund të vazhdojnë studimet në shkollat profesionale publike të nivelit të dytë ose në shkollat e mesme të përgjithshme. Me mbarimin vetëm të shkollës profesionale publike të nivelit të parë, nxënësit nuk mund të vazhdojnë drejtpërdrejt shkollën e lartë.

Neni 36

Nxënësit që mbarojnë shkollat profesionale publike të nivelit të dytë, krahas certifikatës së shkallës së përgatitjes profesionale, marrin edhe diplomën e maturës. Këta nxënës mund të vazhdojnë shkollën e lartë.

Neni 37

Për organizimin e arsimit profesional publik, Ministria e Arsimit dhe e Shkencës bashkëpunon me ministritë dhe institucionet e tjera qendrore, veçanërisht për studimin e nevojave të tregut të punës.

Neni 38

- 38.1 Krahas arsimimit dhe kualifikimit profesional të nxënësve, në shkollat profesionale publike kryhen edhe kurse të kualifikimit të mëtejshëm, si shërbime për llogari të ministrive ose institucioneve të tjera qendrore.
- 38.2 Duke u bazuar në mundësitë dhe specifikat që kanë shkollat profesionale publike, atyre u jepet një autonomi më e madhe administrative e financiare në krahasim me shkollat e tjera, për rritjen e efektivitetit të përgatitjes profesionale, sipas akteve nënligjore.

KREU III ARSIMI SPECIAL PUBLIK

Neni 39

- 39.1 Arsimi special publik është pjesë përbërëse e sistemit arsimor publik në Republikën e Shqipërisë.
- 39.2 Arsimi special publik synon që, nëpërmjet përdorimit të formave dhe metodave të veçanta, të sigurojë zhvillimin sa më të plotë të mundësive të personave që paraqesin paaftësi fizike, mendore ose emocionale, në përputhje me nevojat e tyre dhe kërkesat për një jetë sa më dinjitoze.

Ligji nr. 7952, KREU III "ARSIMI SPECIAL PUBLIK"

Neni 40

- 40.1** Arsimimi i fëmijëve që paraqesin nevoja të veçanta kryhet falas në institucionet arsimore publike, nëse kjo është dëshira e prindërve dhe zgjidhja më e drejtë profesionale. Shteti merr masa për sigurimin gradual të kushteve të nevojshme për realizimin e integritit.
- 40.2** Për fëmijët, të cilët paraqesin nevoja të veçanta, që nuk mund të plotësohen brenda sistemit shkollor, ngrihen klasa dhe institucione të posaçme, ku trajtimi i specializuar bëhet falas.
- 40.3** Kriteret për përcaktimin e fëmijëve që përfitojnë arsimin special vendosen me akte nënligjore të Këshillit të Ministrave.

Neni 41

Për kualifikimin e kuadrit të arsimit special hapen degë dhe kurse specializimi të veçanta.

Neni 42

Për ndjekjen dhe studimin e problematikës së arsimit special krijohen me akte nënligjore struktura dhe institucione të posaçme.

**KREU IV
ARSIMI PRIVAT****Neni 43**

Krijimi i institucioneve arsimore private lejohet në të gjitha nivelet e arsimit parauniversitar. Shtetasit shqiptarë ose të huaj kanë të drejtë t'i ndjekin këto institucione, në përputhje me rregullat e pranimi të tyre.

Ndër institucionet arsimore, publike, parauniversitare mund të privatizohen vetëm institucionet e arsimit profesional. Në këto raste mjediset, pajisjet dhe trualli i tyre privatizohen në përputhje me dispozitat në fuqi.

Ndalohet ndryshimi i destinacionit të institucionit arsimor publik të arsimit profesional të privatizuar.

Neni 44

44.1 Hapja e institucioneve arsimore private laike, në të cilat mësimi zhvillohet në gjuhën shqipe, bëhet vetëm me leje të dhënë nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës. Për rastet e institucioneve arsimore private, ku mësimet zhvillohen edhe në gjuhë të huaj, ose kur zhvillohen edhe lëndë fetare, kjo leje jepet nga Këshilli i Ministrave, me propozimin e Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës propozon institucionin arsimor publik të arsimit profesional, i cili do të privatizohet. Miratimi bëhet

- nga Këshilli i Ministrave me vendim të veçantë. Mënyrat dhe fazat e procesit të privatizimit përcaktohen nga Ministria e Ekonomisë Publike dhe e Privatizimit dhe nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- 44.2** Leja jepet kur planet, programet mësimore dhe kushtet e realizimit të tyre nuk bien në kundërshtim me interesat kombëtare me legjislacionin shqiptar, me rendin publik, normat morale dhe higjienën, si dhe kur sigurohen kushtet materiale të domosdoshme, së bashku me personelin e nevojshëm mësimor.
- 44.3** Gjuha dhe letërsia shqipe, historia e kombit shqiptar dhe gjeografia e Shqipërisë zhvillohen detyrimisht në shqip.
- 44.4** Kriteret dhe procedurat për dhënien e lejes për shkollat private laike, në të cilat mësimi bëhet në gjuhën shqipe, rregullohen me akte nënligjore të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës. Për shkollat e tjera private, në të cilat zhvillohen edhe lëndë fetare, ose në të cilat mësimi bëhet edhe në gjuhë të huaj, këto kriteret ose procedura caktohen me akte nënligjore të Këshillit të Ministrave, me propozimin e Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës. Leja për hapjen e institucioneve arsimore private nuk mund të jepet më parë se 3 muaj dhe jo më vonë se 1 vit nga koha e dorëzimit të kërkesës.
- 44.5** Kur provohen shkelje të dispozitave të këtij ligji, leja e dhënë për institucionet arsimore private laike, në të cilat mësimi bëhet në gjuhën shqipe, hiqet nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës. Për institucionet e tjera arsimore private kjo leje hiqet nga Këshilli i Ministrave.
- 44.6** Shkollat private, të cilave u është hequr leja, mund të bëjnë kërkesë për ta rifituar atë për vitin e ardhshëm shkollor.

Neni 44/a

Krahas institucioneve arsimore private të niveleve të arsimit parauniversitar, lejohet hapja dhe funksionimi i institucioneve arsimore, private, plotësuese. Quhen të tilla ato institucione arsimore e njësi shkollimi, që funksionojnë jashtë strukturave të institucioneve arsimore, publike e private dhe ku punohet në drejtim të arsimit dhe edukimit në lëndë e specialitete të veçanta, brenda ose jashtë planeve mësimore, të miratuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

44/a.2 Leja për funksionimin e institucioneve arsimore, private, plotësuese, jepet nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, jo më parë se dy muaj nga data e depozitimit të kërkesës.

44/a.3 Kriteret për hapjen dhe funksionimin e tyre përcaktohen me akte nënligjore të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.

Neni 45

45.1 Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton njëvlefshmërinë për njohjen e dokumenteve të përfundimit të një klase a një shkolle private. Nëse

Ligji nr. 7952, KREU IV "ARSIMI PRIVAT"

shkolla private zhvillon edhe lëndë fetare, Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton njëvlefshmërinë për njohjen e pjesës laike të programit në përfundim të një klase a të një shkolle të tillë private.

- 45.2** Nxënësit mund të kalojnë nga një shkollë private në një shkollë publike sipas akteve nënligjore të veçanta, të përcaktuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

Neni 46

Për dhënien e lejes së hapjes së institucioneve arsimore private, ato duhet të provojnë se kanë personel pedagogjik me arsimin përkatës e me kualifikimin e duhur dhe se janë të pajisura me mjetet mësimore për të realizuar kërkesat e planit e të programeve mësimore, si dhe sigurojnë kushtet materiale të domosdoshme, së bashku me personelin e nevojshëm mësimor.

Neni 47

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës dhe organet e saj arsimore në rrethe kontrollojnë periodikisht procesin mësimor laik në shkollat private për të verifikuar realizimin e kërkesave të planit e të programeve mësimore të miratuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

Neni 48

- 48.1** Për shkollat private të arsimit të detyruar leja jepet vetëm kur ato marrin përsipër të realizojnë kërkesat e planit e të programeve mësimore të detyrueshme për shkollat publike të përcaktuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- 48.2** Në rastet e heqjes së lejes shkollave private të arsimit të detyruar, Ministria e Arsimit dhe e Shkencës dhe organet e saj në rrethe marrin masat e nevojshme për t'i sistemuar nxënësit në shkolla të tjera.

Neni 49

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton rastet e veçanta kur arsimi i detyruar zhvillohet pranë familjes në rrugë private. Përvetësimi i programeve mësimore kontrollohet me provime që jepen në shkollat publike të arsimit të detyruar.

KREU V**STRUKTURAT PLOTESUESE TE ARSIMIT****Neni 50**

- 50.1** Në Republikën e Shqipërisë veprojnë edhe struktura të tjera plotësuese që ndihmojnë, mbështetin dhe pasurojnë sistemin arsimor, si qendra

kulturore, qendra të vlerësimit, qendra të dokumentacionit shkollor, lektoriune, kurse speciale, qendra të formimit profesional, institute të rritjes së shkallës së kualifikimit etj.

- 50.2** Strukturat plotësuese të arsimit janë nën varësinë e dikastereve dhe të organizmave që i kanë krijuar.

KREU VI

DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Neni 51

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës është organi më i lartë administrativ publik i arsimit. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, nëpërmjet specialistëve të saj dhe institucioneve vartëse, harton dhe përpunon programet e zhvillimit të arsimit në përputhje me prirjet dhe zhvillimet arsimore ndërkombëtare, si dhe veçoritë kombëtare, rajonale, socialekonomike e demografike të Shqipërisë.

Neni 52

- 52.1** Ministria e Arsimit dhe e Shkencës ose institucione të tjera vartëse që ajo cakton, miratojnë dokumentet themelore arsimore, që përfshijnë planet, programet dhe tekstet mësimore për institucionet publike arsimore.
- 52.2.** Ministria e Arsimit dhe e Shkencës ka të drejtën e eksperimentimit për përmirësimin e cilësisë në arsim në përputhje me standardet ndërkombëtare, në bashkëpunim me institucione të specializuara të vendit dhe të huaja.
- 52.3** Inspektimet në procesin mësimor bëhen vetëm nga organet e specializuara të caktuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.

Neni 53

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton strukturën e vitit shkollor, ngarkesën mësimore të trupit pedagogjik, numrin e nxënësve për klasë, për të gjitha nivelet e institucioneve arsimore publike.

Neni 54

- 1.** Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar është organ këshillimor i Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës dhe i Këshillit të Ministrave, për politikën e zhvillimit të arsimit parauniversitar.
- 2.** Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar këshillon, formulon mendime dhe propozime për:
 - a)** hartimin e strategjive dhe të programeve kombëtare për arsimin parauniversitar, drejtimit e politikave respektive dhe përgatitjen e akteve ligjore;

Ligji nr. 7952, KREU VI "DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR"

- b) reformën e kurrikulave dhe të teksteve për arsimin parauniversitar;
 - c) projektbuxhetin e parashikuar për arsimin parauniversitar dhe metodologjinë e shpërndarjes së tij;
 - ç) standardet për vlerësimin e institucioneve të arsimit parauniversitar;
 - d) zhvillimin e politikave të veçanta, të kërkuara nga ministri i Arsimit dhe i Shkencës, si dhe rrugët e financimit të tyre.
3. Mënyra e organizimit dhe e funksionimit të Këshillit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar bëhet me vendim të Këshillit të Ministrave.

Neni 54/a

1. Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar përbëhet nga 23 anëtarë, si më poshtë: ministri i Arsimit dhe i Shkencës, një përfaqësues nga drejtoritë arsimore rajonale, një përfaqësues i Ministrisë së Financave, një përfaqësues i Ministrisë së Brendshme, një përfaqësues i Ministrisë së Punës, Çështjeve Sociale dhe Shanseve të Barabarta, një përfaqësues i Ministrisë së Shëndetësisë, një përfaqësues i Ministrisë së Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave, një përfaqësues i shoqatës së bashkive, një përfaqësues i shoqatës së komunave, një përfaqësues i shoqatës së këshillave të qarqeve dhe 13 anëtarë të tjerë, ekspertë të zgjedhur me konkurrim publik. Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar kryesohet nga ministri i Arsimit dhe i Shkencës.
2. Anëtarët, ekspertë të Këshillit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar, janë figura të njohura për kontributin e tyre shkencor në fushën e arsimit dhe të shkencës, që zotërojnë, së paku, diploma të nivelit të dytë dhe të nivelit të dytë të integruar dhe kanë njohje të mirë të përvojës ndërkombëtare në fushën e zhvillimit të arsimit parauniversitar. Ata përzgjidhen me konkurrim publik nga një komision i ngritur në Ministrinë e Arsimit dhe të Shkencës. Komisioni përbëhet nga një përfaqësues nga Këshilli i Ministrave, një përfaqësues nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës dhe një përfaqësues nga Këshilli Kombëtar i Arsimit dhe i Formimit Profesional, të caktuar nga vetë këto institucione.
3. Komisioni i përzgjedhjes, pasi shqyrton plotësimin e kriterëve profesionale, në përputhje me këtë ligj, rendit në një listë kandidatët, sipas pikëve të fituara. Kriteret dhe procedurat për përzgjedhjen e kandidatëve caktohen me udhëzim të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës dhe bëhen publike.
4. Këshilli i Ministrave cakton në detyrën e anëtarit të Këshillit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar 13 nga kandidatët e klasifikuar.
5. Anëtarët ekspertë zgjidhen për një mandat 7-vjeçar, pa të drejtë rizgjedhjeje.
6. Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar mbështetet nga një sekretariat teknik, që ndodhet pranë Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.
7. Pagesa e anëtarëve të këtij këshilli, si dhe përbërja e detyrat e anëtarëve të

sekretariatit caktohen me vendim të Këshillit të Ministrave.

Neni 55

- 55.1 Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton kriteret për hapjen e institucioneve arsimore publike dhe private laike.
- 55.2. Hapja e kopshteve është në kompetencë të komunave dhe bashkive.
- 55.3 Hapja e shkollave të arsimit të detyruar dhe atyre të arsimit të mesëm të përgjithshëm publik, me përjashtim të rasteve të parashikuara ndryshe në këtë ligj, bëhet nga bashkitë, për qytetet dhe nga këshilli i rrethit, për komunat, pasi të jetë marrë miratimi nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- 55.4 Hapja e shkollave profesionale publike, e shkollave speciale publike dhe atyre të përcaktuara në nenin 32, është në kompetencë të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.

KREU VII MARRËDHENIET FINANCIARE TË SISTEMIT ARSIMOR

Neni 56

Arsimi publik në Republikën e Shqipërisë financohet nga buxheti i shtetit, si dhe nga burime të tjera të parashikuara me ligj.

Neni 57

- 57.1 Krahas detyrave kryesore të mësimdhënies, shkollat e arsimit të detyruar e të mesëm publik mund të kryejnë edhe veprimtari ekonomike me përfitime financiare në fushat që kanë lidhje me zbatimin e programeve mësimore, në përputhje me dispozitat ligjore.
- 57.2 Shkollat profesionale publike me qendra të përgatitjes praktike veprojnë si njësi ekonomike për realizimin e veprimtarisë prodhuese, të shërbimeve etj., duke kontraktuar me persona juridikë shtetërorë e privatë.

Neni 58

Personat juridikë shtetërorë e privatë, në bazë të kapaciteteve të tyre, duhet të pranojnë dhe t'u krijojnë kushte të përshtatshme për kryerjen e praktikave nxënësve të shkollave profesionale sipas specialiteteve të tyre. Marrëdhëniet, që rrjedhin nga ky bashkëpunim, rregullohen me marrëveshje ndërmjet palëve të interesuara drejtpërsëdrejti ose institucioneve përfaqësuese të tyre.

SANKSIONET

Neni 59

Kur nxënësit e moshës 6 deri 16 vjeç, të cilët i përfshin detyrimi shkollor, mungojnë

pa arsye në shkollë ose e braktisin atë, prindërit e tyre dënohen për kundërvajtje administrative me gjobë nga 1 000 deri në 10 000 lekë, si vijon:

- 59.1** Kur nxënësi mungon në mësim pa arsye, në 30-50 për qind të kohës në dy muaj të njëpasnjëshëm, masa e gjobës është 1 000 deri në 3 000 lekë dhe, në rast përsëritjeje gjatë po atij viti, gjoba bëhet 5 000 lekë.
- 59.2** Kur nxënësi mungon në mësim pa arsye mbi 50 për qind të kohës në dy muaj të njëpasnjëshëm, masa e gjobës është 5 000 deri në 7 000 lekë dhe, në rast përsëritjeje gjatë po atij viti ose braktisje të shkollës, gjoba bëhet 10 000 lekë.
- 59.3** Vendimi i gjobës jepet nga kryetari i bashkisë apo komunës, sipas propozimit të drejtorit të shkollës. Kundër vendimit të gjobitjes mund të bëhet ankim brenda 10 ditëve nga dita e shpalljes së njoftimit në gjykatën e rrethit ku është kryer kundërvajtja.
- 59.4** Përjashtohen nga gjoba ata prindër, fëmijët e të cilëve janë regjistruar në një shkollë shqiptare a të huaj, brenda vendit, me kusht që të paraqesin dokumentin e regjistrimit pranë drejtorisë së shkollës në vendbanimit të tyre.
- 59.5** Përjashtohen nga gjoba ata prinder, fëmijët e të cileve janë të regjistruar në një shkollë jashtë vendit.

Neni 60

Ndalohet punësimi i fëmijëve që përfshihen në detyrimin shkollor. Kur vërtetohen raste të punësimit të fëmijëve të moshës së detyrimit shkollor, punëdhënësi shtetëror ose privat dënohet për kundërvajtje administrative nga inspektori i punës me gjobë 100 000 lekë dhe, në rast përsëritjeje, me gjobë 200 000 lekë.

Kundër vendimit të dënimit mund të bëhet ankim dhe protestë, brenda 10 ditëve nga dita e shpalljes ose e njoftimit, në gjykatën e rrethit ku është kryer kundërvajtja.

Neni 61

Hapja e institucioneve arsimore private dhe e institucioneve arsimore private plotësuese në kundërshtim me kriteret e përcaktuara në dispozitat e këtij ligji përbën kundërvajtje administrative. Kundërvajtësit në çdo rast dënohen me gjobë, përkatësisht 500 000 lekë dhe 200 000 lekë si dhe me ndërprerje të veprimtarisë së filluar.

Vendimi për gjobë dhe ndërprerje të veprimtarisë merret nga ministri i Arsimit dhe i Shkencës për institucionet arsimore private laike dhe nga Këshilli i Ministrave, për institucionet arsimore private, në të cilat zhvillohen edhe lëndë fetare ose në të cilat mësimi bëhet edhe në gjuhë të huaj.

Kundër vendimit të dënimit mund të bëhet ankim, brenda 10 ditëve nga data e shpalljes ose e njoftimit, në gjykatën e Tiranës.

Neni 62

Shqyrtimi i kundërvajtjeve administrative dhe ekzekutimi i vendimeve të dënimit me gjobë bëhet sipas dispozitave të caktuara në ligjin nr.7697, datë 7.4.1993 “Për kundërvajtjet administrative”.

DISPOZITA TË FUNDIT

Neni 63

Këshilli i Ministrave, me propozimin e Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës, nxjerr akte nënligjore në fushën e arsimit dhe ngarkon atë apo ministri të tjera, sipas rastit, për zbatim.

Neni 64

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës ka të drejtë të miratojë rregulloren, udhëzime e urdhra për zbatimin e këtij ligji. Ajo përcakton llojin e dëftesave shkollore për çdo klasë e cikël.

Neni 65

Ligji nr. 4624, datë 24.12.1969 “Për sistemin e ri arsimor”, ligji nr.7887, datë 8.12.1994 “Për detyrimin shkollor”, si dhe aktet e tjera nënligjore, që bien në kundërshtim me këtë ligj, shfuqizohen.

Shkollat private ekzistuese të hapura në periudhën 1991-1993 i nënshtrohen të gjitha dispozitave të këtij ligji. Shqyrtimi i kërkesave për vazhdimin e funksionimit të shkollave private ekzistuese, të hapura në periudhën 1991-1993, si dhe ekuivalentimi i diplomave të lëshuara nga këto shkolla, bëhet brenda një periudhe 3-mujore nga hyrja në fuqi e këtij ligji.

Neni 66

Shteti garanton sigurimin e jetës dhe të veprimtarisë së mësuesve e nxënësve si dhe paprekshmërinë e institucioneve arsimore dhe të territoreve të tyre.

Neni 67

Ky ligj hyn në fuqi 15 ditë pas botimit në Fletoren Zyrtare.

*Shpallur me Dekretin nr. 1144, datë 3.7.1995
të Presidentit të Republikës së Shqipërisë, Sali Berisha.*

*Shpallur me Dekretin nr. 2178, datë 3.8.1998,
të Presidentit të Republikës së Shqipërisë, Rexhep Mejdani.*

*Shpallur me Dekretin nr. 5696, datë 5.5.2008 të
Presidentit të Republikës së Shqipërisë, Bamir Topi.*

✱ ARSIMI SPECIAL

Deri më vitet '80 historia e arsimit special në Shqipëri nuk ka pothuaj asgjë për të thënë: fëmijët dhe, në përgjithësi, individët me aftësi të kufizuara, mbaheshin larg syve të shoqërisë. Mundësitë që ofroheshin nuk ishin shumë: mbylleshin ose në shtëpi, ose në institucione të specializuara, që administroheshin nga Ministria e Shëndetësisë. Në të dyja rastet, kujdesi kufizohej vetëm në pikëpamje fizike. Nuk mund të flitej për programe të mirëfillta arsimimi, për zhvillim social apo integrimin e tyre në mënyrë të specializuar. Për më tepër, duke qenë se numri i këtyre institucioneve ishte shumë i vogël, pjesa më e madhe e këtyre individëve, kryesisht ata që vuanin nga shëndeti mendor, mbylleshin në spitale psikiatrike.

Më 1983, Këshilli i Ministrave vendosi hapjen dhe funksionimin e katër shkollave për fëmijët me paaftësi të lehta mendore. Këto shkolla funksiononin pranë shkollave normale, ishin të ngjashme në strukturë me to, vetëm se numri i fëmijëve për klasë ishte më i vogël, kishin nga dy mësues si dhe kishin përshtatur disa metoda speciale.

Përpyekjet e shumë prindërve, avokatia që i bënë çështjes së fëmijëve të tyre, çuan në krijimin e qendrave të ndryshme ditore dhe, më 1994, kalimin e varësisë dhe administrimit nga Ministria e Shëndetësisë, tek ajo e Punës dhe e Çështjeve Sociale. Ndryshimi i varësisë u shoqërua me një varg ndryshimesh pozitive: krahas doktorëve, pjesë e stafit u bënë edhe psikologët, terapistët dhe arsimtarët, që do të thotë akoma se, krahas kujdesit shëndetësor, një rëndësi e veçantë i kushtohet edhe zhvillimit social dhe emocional të individit, më shumë kontakte me familjarët etj.

Më 1995, në ligjin nr. 7952, datë 21.06.1995, "Për sistemin arsimor parauniversitar", në kreun III, i kushtohet një vëmendje e veçantë arsimit special publik. Kështu, në nenin 39.1 shkruhet: *Arsimi special publik është pjesë përbërëse e sistemit arsimor publik në Republikën e Shqipërisë* dhe, në nenin 39.2, shkruhet: *Arsimi special publik synon që nëpërmjet përdorimit të formave dhe metodave të veçanta të sigurojë zhvillimin sa më të plotë të mundësive të personave që paraqesin paaftësi fizike, mendore ose emocionale, në përputhje me nevojat e tyre dhe kërkesat për një jetë sa më dinjitoze*. Kreu për arsimin special publik përmban edhe tri nene të tjera, ku theksohet arsimimi falas i kësaj kategorie fëmijësh, si dhe kërkohet përgatitja e një kuadri mësimor sa më të kualifikuar.

Ndryshimet shoqërore çuan gradualisht edhe në zgjerimin e konceptit për fëmijët me aftësi të kufizuara, duke e zgjeruar rrethin e përfshirjes dhe, në të njëjtën kohë, duke kërkuar zgjidhje jo vetëm mjekësore, por edhe sociale, pra, duke i kthyer sytë nga shkollat dhe mësuesit. Ideja e një shkolle përfshirëse po bëhet nga dita në ditë mbizotëruese edhe në vendin tonë, sikundër në shumë vende të botës.

TABELA: VËSHTIRËSI DHE SHKAQE NË PROCESIN E NXËNIES

Çrregullimi	Vështirësi
Çrregullime sensore	<i>që lidhen me:</i> • të parin • të dëgjuarin • të prekurin
Çrregullime motore, probleme shëndetësore	<i>të tipit:</i> • paralizë cerebrale • poliomelit • gjymtime të ndryshme
Çrregullime konjitive, rezultat i çrregullimeve të sistemit nervor qendror	<i>të tipit:</i> • mungesë vëmendjeje
	<i>vështirësi specifike në:</i> • nxënie • shkrim • lexim dhe/ose aritmetikë
	<i>vështirësi të</i> • në nxënie; zakonisht u referohen si <i>të vonuar mendore</i> <i>përgjithshme:</i>
Çrregullimi	Shkaqe
Çrregullime emocionale dhe sociale	• shkallë e ulët • vetëvlerësimi • ankth • abuzim fizik dhe/ose psikologjik
Faktorë ekonomikë, socialë & fizikë	• marrëdhënie sociale • tradita kulturore • mundësi • politika • legjislacion • ekonomi • kushte fizike • mungesa të një mjedisi të përshtatshëm

Në tabelën shoqëruese jepen, në mënyrë të përmbledhur, vështirësitë që paraqesin fëmijët në procesin e nxënies.

Në shumë dokumente ndërkombëtarë bëhet apel për përfshirjen e këtyre fëmijëve në klasat e zakonshme të shkollave publike. Parimi i përfshirjes kërkon, sigurisht, angazhime të mëdha, jo vetëm nga mësuesit, por nga gjithë sistemi, kërkon ndryshimin e vetë konceptimit tonë për të mësuarin: nga mësimdhënie për të gjithë nxënësit dhe të së njëjtës përmbajtje, në mësimdhënie për secilin dhe në përputhje me nevojat individuale. Nxënës të ndryshëm kanë interesa të ndryshme, manifestojnë nevoja dhe sjellje të veçanta, reagojnë emocionalisht ndryshe; disa kanë nevojë për më shumë ndihmë, për më shumë mbështetje; disa janë të tronditur apo janë viktimë të dhunës. Detyra jonë është përshtatja e mjedisit të nxënies në përputhje me nevojat dhe aftësitë e çdo nxënësi.

Aspektet kryesore ku duhet të fokusohemi lidhen me: nxënësin, kornizën, synimet, përmbajtjen, metodat dhe organizimin, vlerësimin, komunikimin dhe

ARSIMI SPECIAL

TABELA: TRENDET E REJA NË ARSIM

PËRQASJA TRADICIONALE	PËRQASJA PËRFSHIRËSE
Arsim për disa	Arsim për të gjithë
Statik	Fleksibël
Mësimdhënie kolektive	Mësimdhënie individuale
Mësim në mjedise të veçuar	Mësim në mjedise të përbashkëta
Theksi vihet tek mësimdhënia	Theksi vihet tek nxënia
Mësimdhënie me qendër mësuesin	Mësimdhënie me qendër nxënësin
Diagnostik/përshkrues	Holistik
Mundësi që kufizohen nga përjashtimi	Barazimi i mundësive për të gjithë

Burimi: Jonsson T., 1994. "Inclusive education": Interregional Programme for disabled people, UNDP, f.78.

kujdesin. Nëse gjashtë aspektet e para lidhen me kurrikulën klasike, dy të fundit, komunikimi dhe kujdesi, lidhen me frymën e re që kërkon arsimi special. Me pak fjalë, kemi nevojë të rikonceptojmë objektivat, mësimdhënien dhe kurrikulën nëse duam të zbatojmë një përqsje përfshirëse. Duhet të kuptojmë se shkollat dhe qendrat e shtrenjta speciale jo vetëm nxisin ndarjen dhe izolimin, por nuk janë në gjendje të plotësojnë nevojat për arsim dhe trajnim të të gjithë fëmijëve me nevoja të veçanta.

Komunikimi, dialogimi, ndërmjetësimi dhe kujdesi i veçantë janë fjalët çelës në teoritë dhe kërkimet shkencore për arsimin special. Teoricienë të ndryshëm theksojnë se fëmijët nxënë përmes ndërveprimit me bashkëmoshatarët, të rriturit dhe me mjedisin në të cilin jetojnë. Për rrjedhojë, komunikimi është një nga mjetet më të mira në zhvillimin e proceseve konjitive. Komunikimi dhe teoritë e ndërmjetësimit, nëse do të jenë në qendër të kurrikulës, do të ndikojnë pozitivisht tek individët e vetë klasa. Fëmijët paraqesin shpesh vështirësi, pikërisht sepse kanë vështirësi në komunikim.

Një pyetje tjetër, që shoqëron kërkesën për përfshirje, është sa mundësi do të kemi të organizohemi në një klasë të tillë, kaq heterogjene në nevoja, aftësi e komunikim? Si mund të sigurohemi se jemi aq sa duhet fleksibël në punën tonë, aq sa të kemi plotësuar nevojat e të gjithë fëmijëve?

Arsimi special është gjetja e zgjedhjeve më të mira, e situatave më të pranueshme, është investim në bashkëpunim, ndërgjegjësim, solidaritet. Është një sfidë ndaj traditës së genit të zgjuar dhe trashëgimisë, është një angazhim profesional.

✿ PROMOVIMI I PUNËS SË SHKOLLËS NË MJEDISËT E SAJ

Shkolla duhet të japë sinjale të vazhdueshme dhe të qarta se po punon për përmirësimin e punës së saj, të tregojë strategjitë dhe të bëjë me dije format e punës. Sa më poshtë është mënyra si e ka konceptuar punën e saj në drejtim të përdorimit të praktikave efektive të mësimin dhe krijimit të një klime bashkëpunimi me synim përmirësimin e nxënies së nxënësve brenda në klasë¹, një shkollë në Boston. Drejtorja ka vendosur ta bëjë me dije për të gjithë anëtarët e shkollës dhe vizitorët e saj. Tabela sa më poshtë gjendet në muret e shkollës dhe një kopje e saj i është shpërndarë të gjithë komunitetit të prindërve.

TABELA: MËSIM EFEKTIV¹

Shkolla jonë është përfshirë në një përpjekje të vazhdueshme për të përmirësuar mësimin në çdo klasë dhe për të mbështetur çdo nxënës, me synim arritjen e një performance maksimale. Këto përpjekje, nën emërtimin “*Përpjekjet për përmirësimin e shkollës si e tërë*”, përbëjnë kornizën brenda së cilës zhvillohet puna jonë.

Pritshmëri për shkollën

- Në çdo klasë, mësuesit përdorin një përjasje bazuar në hulumtim, organizuar si më poshtë:
 - Mini-leksion/objektiva: mësuesi paraqet dhe/ose modelon objektivin ditor të të mësuarit, një fakt bazuar në standard, koncept, strategji ose aftësi (afërsisht 20% të orës mësimore, ku përfshihen detyra të tipit “bëje tani”, pesë minuta “*warm-up*” ose përsëritje e mësimin të zhvilluar një orë më parë.
 - Punë e pavarur: individuale ose punë në grup, nxënësit zbatojnë objektivin mësimor në leximin e materialit të tyre, shkrimit ose punës tjetër që u është caktuar, ndërkohë që mësuesi bisedon me nxënës të ndryshëm lidhur me objektivat mësimore (afërsisht 60 % e orës mësimore)
 - Ndarje mendimesh/përmbledhje: mësuesi përmbledh objektivin mësimor; nxënësit diskutojnë si e përdorën atë në punën e tyre (afërsisht 20% e orës mësimore)

¹ Burimi: Reville S. P & Coggins, 2007. “*A decade of Urban School Reform: Persistence and Progress in the Boston Public Schools*”, Harvard Education Press, f. 271.

ARSIMI SPECIAL

- Gjatë orës së mësimi, në çdo lëndë, nxënësit lexojnë, shkruajnë dhe zgjidhin probleme rregullisht si dhe bëjnë punë që kërkojnë shkallë të lartë konjitive, me synim dhënien e ndihmës për të arritur rezultate sa më të mira.
- Shkolla përdor kurrikul njëvjeçar në lëndët kryesore që formësojnë përmbajtjen dhe aftësitë
- Shkolla krijon marrëdhënie positive ndërmjet anëtarëve të stafit dhe nxënësve, që mbështesin një komunitet profesional nxëniesje për fëmijët. Shkolla ka një politikë sjelljeje të nxënësve.

Prova: Çfarë duhet të shohim dhe çfarë duhet të dëgjojmë

NË KLASË:

- Nxënësit janë në gjendje të shpjegojnë ato që mësojnë dhe pse dhe si lidhen me ato që kanë mësuar më parë; janë në gjendje të flasin lidhur me cilësinë e punës së tyre dhe çfarë ju duhet të përmirësojnë
- Mësues e nxënës përfshihen në një nivel të lartë diskutimesh, që shkojnë përtej përcaktimit mirë/keq apo përgjigjeve po/jo dhe tentojnë drejt nxjerrjes në pah të provave
- Mësuesit japin *feedback* specific dhe të shpejtë tek nxënësit për punë e kryer prej tyre, bazuar në standarde. Në takime të ndryshme, mësues e nxënës janë në gjendje të diskutojnë për punën e tyre.
- Në muret e klasës afishohen punët aktuale të nxënësve, grafikë apo paraqitje krijuar nga nxënësit e mësuesit, së bashku, në funksion të përmbajtjes që po studiohet, të standardeve shpjegues për vlerësimin e punës apo rregullat e brendshme të klasës. Studentët u referohen vazhdimisht këtyre paraqitjeve.
- Hapësira e klasës është organizuar në mënyrë të tillë që nxënësit mund të gjejnë, vetë, çfarë u nevojitet: libra, periodikë apo materiale të tjera.

NË SHKOLLË DHE PËRRETH SAJ:

- Çdo klasë ka hapësirën e nevojshme që mundëson leximin, shkrimin apo punën e pavarur të nxënësve në mënyrë individuale apo në grup si dhe hapësirën ku të mund të takohen të gjithë si klasë për të diskutuar apo folur. Punët më të mira të nxënësve gjenden në të gjitha muret e shkollës.
 - Çdo mësues është në gjendje të shpjegojë se çfarë po mëson aktualisht çdo nxënës i tij dhe *si* apo *pse* instrukcionet që u ka dhënë atyre do t'i ndihmojnë për të arritur më të mirën në lëndët kryesore akademike.
 - Mësuesit dhe drejtuesit takohen vazhdimisht, në takime të rregullta, për të diskutuar praktikën mësimore më të mira
 - Drejtuesit shpenzojnë përditë një pjesë të kohës së tyre të punës në klasa të ndryshme për të vëzhguar dhe diskutuar punën e bërë me mësuesit dhe nxënësit
 - Drejtuesit modelojnë nxënien bazuar në vëzhgimin e praktikave që ndiqen në shkollë, dretojnë ecurinë e saj dhe diskutojnë me stafin për të.
-

✱ MARRËDHËNIET PRINDËR-FËMIJË

Është e rëndësishme të theksohet se që nga kohët e lashta dhe deri në ditët tona, koncepti dhe vetë marrëdhënia prindër-fëmijë ka pësuar një evoluim të vazhdueshëm, jo vetëm sepse strukturat dhe modelet familjare ndryshojnë nga dita në ditë, por sepse edhe vetë jeta jonë është bërë shumë më komplekse dhe e mbushur me probleme të vjetra e të reja të nacionalizmit, emigrimit, lëvizjeve demografike nga një zonë më e prapambetur në një më të zhvilluar, të racizmit apo ksenofobisë. Sistemet tona të së drejtës gjenden gjithmonë përballë sfidave të reja, në përpjekje të zgjidhin a të trajtojnë praktika e çështje që shpesh janë vetë precedenti! Një nga aksiomat që jemi mësuar ta dëgjojmë gjithmonë është: “Familja është pikënisja e edukimit të fëmijës”. Vërtet prindërit kanë detyrimin moral e ligjor të edukojnë fëmijët e tyre, të zgjedhin e përshtasin për ta vlerat pozitive më të mira, por sa janë të aftë ta bëjnë? A duhet të ndërhyjë shteti, në rastet kur prindi nuk është në gjendje të zbatojë detyrimin e edukimit të fëmijës së tij? Nga ana tjetër, pjesë e dispozitave të kodit të familjes është detyrimi i prindërve, në përputhje me mundësitë e tyre ekonomike, për t’u kujdesur për arsimimin e fëmijëve, duke plotësuar, në të njëjtën kohë, edhe një nga të drejtat themelore të tyre si individë, atë të arsimimit, shprehur edhe në legjislacionin shqiptar. A janë në gjendje prindërit ta plotësojnë gjithmonë këtë detyrim?

Një rol të rëndësishëm për përzgjedhjen e llojit të edukimit më të mirë për fëmijën duhet të luajë edhe shkolla, nëpërmjet mekanizmave të saj, bazuar në aftësitë, prirjet natyrore dhe dëshirat e fëmijës. Në këtë pikëpamje, mësuesit duhet të jenë të përgatitur e të formuar, të aftë të nxisin ndërgjegjësimin për rëndësinë e të drejtave të njeriut, të krijojnë në shkolla një klimë të ngrohtë mirëbesimi e mirëkuptimi aktiv, ku një vend të rëndësishëm të zërë respekti për tjetrin, për kulturën e prejardhjen e tij. Një vend i rëndësishëm duhet t’i lehet lëndës së edukatës qytetare, mësimit të parimeve të demokracisë, kultivimit të respektit për të drejtat e tjetrit dhe trajtimit të diversitetit, si aspekt që zgjeron kulturën tonë. Duhet të kihet në vëmendje se edukimi nuk fillon e mbaron vetëm me arsimin formal të detyrueshëm, por është një proces i përhershëm, që zgjat përgjatë gjithë jetës.

✱ PËR PRINDËRIT

Në cilën shkollë do të mësojë fëmija im? Më poshtë janë dhënë disa faktorë që duhet të kihen në vëmendje gjatë zgjedhjes së shkollës më të përshtatshme për fëmijën tuaj, gjykuar jo vetëm si alternativë ndërmjet një shkolle private e një publike.

1. **Tradita dhe emri i fituar.** Në çdo qytet qarkullojnë thashetheme të formës:

MARRËDHËNIET PRINDËR - FËMIJË. ZGJEDHJA E SHKOLLËS

“Kjo shkollë nxjerr nxënës të fortë” ose “Filan shkollë ka nxënës të dobët”.
Kini në vëmendje çfarë flitet për shkollat. Pyesni ish-nxënës të saj, për të
konfirmuar ose jo ato që keni dëgjuar.

2. **Stafi pedagogjik.** Është e rëndësishme të dini se cilët mësues do t’i japin fëmijës mësim, sa të rinj janë në zanat apo sa të vjetër, a mungojnë shpesh në shkollë, cilat janë politikat e shkollës për raste të tilla, a e kanë pasion profesionin. E veçantë është tendenca e punësimit të mësuesve në shkollat private: ose marrin mësues shumë të rinj, me dy deri tre vjet përvojë në profesion, ose mësues shumë të rinj.
3. **Rezultatet.** Matura Shtetërore dhe zhvillimi i testeve të standardizuara në nivele të ndryshme të shkollimit ka thjeshtësuar shumë vlerësimin e shkollës në bazë të arritjeve akademike (kujdes, në bazë të cilësisë së notës dhe vetëm kësaj!). Ndërkohë, duhet të keni parasysh edhe elemente të tjera domethënëse, të tipit: Sa shpesh nxënësit e kësaj shkolle fitojnë konkurse apo olimpiada? A i nënshtrohen nxënësit me prirje të veçanta trajtimeve speciale në shkollë? Sa prej nxënësve të shkollës regjistrohen në universitet? etj.
4. **Veprimtaritë.** A zhvillohen veprimtaritë jashtëshkollore? A funksionojnë në shkollë grupe të ndryshme, të tipit: grupi i pikturës, dramës apo këngës? A organizohen herë pas here vizita në qendra historike a muze brenda e jashtë qytetit.
5. **Infrastruktura.** Si janë mjediset e shkollës, sa të pajisura janë me laboratore, si është numri i nxënësve për klasë, a kanë klasat sisteme ngrohjeje, funksionojnë palestra dhe a ka shkolla oborr.
6. **Prindërit e tjerë.** Opinioni i tyre lidhur me shkollën, si i kanë marrëdhëniet me mësuesit e drejtuesit, sa shpesh organizohen takime me prindër dhe sa merret parasysh mendimi i prindërve në jetën e shkollës, a funksionon bordi i prindërve dhe a e ndihmon ky bord shkollën.
7. **Orari i qëndrimit të fëmijës në shkollë.** Gjithmonë e më shumë ka prindër të cilët e mbarojnë ditën e punës pasdite vonë. Duke mos dashur që fëmijët e tyre të jenë gjithë ditën me çelës në qafë dhe pa kontroll, një nga kërkesat e tyre në zgjedhjen e shkollës është edhe sa e gjatë është dita shkollore. Dhe jo vetëm kaq. A janë të gatshëm mësuesit të ndihmojnë

nxënësit e prapambetur me orë të veçanta mbas mbarimit të orarit mësimor të zakonshëm.

Listës mund t'i shtohen edhe faktorë të tjerë, ndërkohë që listimi i tyre nga 1-7 nuk tregon, domosdoshmërisht, edhe radhën e preferencave. Është në dëshirën dhe të drejtën e prindit të bëjë renditjen në përputhje me atë që ai gjykon se është më e mira, për një arsimim sa më cilësor të fëmijës së tij. Në të njëjtë kohë, lista e mësipërme ndihmon në orientimin e kërkesave ndaj shkollës: prindi është në gjendje të kërkojë më shumë nga shkolla ose të dijë se çfarë të kërkojë.

ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

- Listoni detyrat që u jep prindërve shqiptarë “Kodi i familjes” dhe ligji nr. 7952 “Për sistemin arsimor parauniversitar”, në drejtim të edukimit të fëmijës së tyre. Ballafaqojini me detyrat e prindërve në projektligjin për sistemin arsimor parauniversitar.
- Bëni një listë me disa nga problemet kryesore që shqetësojnë arsimin shqiptar në ditët e sotme. Jepni rekomandimet për zgjidhjen e tyre.

V.3. Ligj nr. 10171

“PËR PROFESIONET E RREGULLUARA NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË”

Sa herë duam të vlerësojmë shkollën në të cilën kemi mësuar, gjithmonë, me apo padashje, fillojmë me mësuesit. Përpiqemi të sjellim në kujtesë ndonjë episod, mënyrë të sjelluri apo të pyeturi të tij mbi të cilën të bëjmë vlerësimin. Dikush e vlerëson për rreptësinë, njëloj sikundër një tjetër e nënçmon pikërisht për atë rreptësi. Është vështirë të vendosësh etalone dhe të thuash ky ishte më i miri dhe si ky duhet të jenë të gjithë.

Për të shmangur dozat e subjektivizmit, ndryshe, për ta bërë vlerësimin e mësuesve sa më korrekt dhe mbi bazën e instrumenteve plotësisht të besueshëm, ndërhyjnë teknikienët, nëpërmjet ligjit dhe dokumentave të tjerë. Më poshtë është ligji për profesionet e rregulluara, shoqëruar me disa komente.

Ligj nr. 10171, datë 22.10.2009

ndryshuar me

ligjin nr. 10 357, datë 16.12.2010

PËR PROFESIONET E RREGULLUARA NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË

**Në mbështetje të neneve 78 dhe 83 pika 1 të Kushtetutës,
me propozimin e Këshillit të Ministrave,**

KUVENDI I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË VENDOSI:

KREU I DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

Neni 1

Objekti i ligjit

Objekt i këtij ligji është përcaktimi i rregullave për mënyrën e organizimit dhe të funksionimit të profesioneve të rregulluara në Republikën e Shqipërisë.

Neni 2

Qëllimi i ligjit

Qëllimi i këtij ligji është:

- a) përcaktimi i kriterëve për ushtrimin e disa profesioneve të rëndësishme, të cilat lidhen me mbrojtjen e interesit publik, të sigurisë publike dhe të shëndetit, duke respektuar parimin e shqyrtimit të pavarur dhe autonomisë e profesionistëve;
- b) mbrojtja dhe garantimi i standardeve për disa profesione të rëndësishme, në mënyrë që ushtrimi i tyre të bëhet prej personave të kualifikuar, të cilët plotësojnë kushtet dhe kriteret e parashikuara nga ky ligj apo ligje të tjera.

Neni 3

Fusha e zbatimit

1. Ky ligj zbatohet për çdo person, i cili kërkon të ushtrojë një profesion të rregulluar në Republikën e Shqipërisë.
2. Ky ligj nuk zbatohet:
 - a) për veprimtaritë e ushtruara në profesionin e rregulluar, që lidhen me kryerjen e funksioneve në autoritetet gjyqësore.
 - b) për profesionet, të cilat, sipas legjislacionit në fuqi, kanë kërkesa të veçanta, por jo domosdoshmërisht të karakterit të formimit apo kualifikimit të kërkuar për profesionet e rregulluara.

Neni 4

Përkufizime

Në këtë ligj termat e mëposhtëm kanë këto kuptime:

- a) “Profesion i rregulluar” është një veprimtari apo grup veprimtarish profesionale, e drejta e ushtrimit të të cilave ose njëra nga format e ushtrimit rregullohet me ligj apo me akte nënligjore dhe kushtëzohet nga një nivel i caktuar formimi ose nga zotërimi i kualifikimeve profesionale të veçanta.
- b) “Kualifikime profesionale” janë kualifikimet e certifikuara me një titull studimi, një dëshmi aftësie, ose një përvojë profesionale.
- c) “Dokument zyrtar i formimit apo i kualifikimit profesional” është diploma, certifikata ose dëftesa, lëshuar nga autoriteti kompetent, në përputhje me rregullat dhe procedurat e parashikuara nga legjislacioni në fuqi, që certifikon përfundimin e suksesshëm të një formimi apo kualifikimi profesional, të zhvilluar brenda apo jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë.
- ç) “Autoritet kompetent” është çdo autoritet, i ngarkuar me akt ligjor apo nënligjor, si përgjegjës e rregullator për një apo më shumë profesione të rregulluara, për njohjen e së drejtës së ushtrimit të tyre, për pranimin e aplikimeve, të

LIGJ NR. 10171, KREU I, DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

deklarimeve dhe marrjen e vendimeve.

- d) “Përvojë profesionale” është ushtrimi i ligjshëm i një profesioni, për një periudhë të caktuar kohe, të parashikuar në marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë, me ligj apo me akt nënligjor.
- dh) “Praktikë profesionale” është ushtrimi i një profesioni të rregulluar për një periudhë të caktuar kohe nga ana e praktikantit, në drejtimin e përgjegjësinë e një profesionisti të kualifikuar, që mund të shoqërohet me një formim shtesë, sipas mënyrës së përcaktuar nga autoriteti kompetent, në bashkëpunim me urdhrin profesional përkatës.
- e) “Provim i shtetit” është kontrolli vetëm për njohuritë profesionale të kandidatit, që organizohet në përputhje me legjislacionin në fuqi. Ky provim kryhet sipas përcaktimeve të parashikuara në këtë ligj dhe vlerëson njohuritë dhe aftësitë e kandidatit për ushtrimin e një profesioni të rregulluar.
- ë) “Kandidat” është personi, i cili gëzon një dokument zyrtar të formimit apo kualifikimit profesional dhe që kandidon për të marrë titullin e një profesioni të rregulluar.
- f) “Urdhër profesional”, më poshtë UP, është enti publik kombëtar, i cili përfaqëson interesat e përbashkëta të profesioneve në një fushë të caktuar dhe rregullon marrëdhëniet ndërmjet tyre, në funksion të publikut.

Neni 5

Profesionet e rregulluara

1. Profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë janë profesioni i:
 - a) mjekut;
 - b) stomatologut;
 - c) farmacistit;
 - ç) infermierit;
 - d) mamisë;
 - dh) fizioterapistit;
 - e) veterinerit;
 - ë) arkitektit;
 - f) inxhinierit.
 - g) mësuesit
2. Profesione të rregulluara janë edhe profesionet e përcaktuara si të tilla me ligje të tjera, të veçanta.

KREU II

KUSHTET DHE KRITERET PËR USHTRIMIN E PROFESIONIT TË RREGULLUAR

Neni 6

Ushtrimi i profesionit të rregulluar

1. Të drejtën e ushtrimit të një profesioni të rregulluar e ka çdo person, i cili plotëson kriteret e përcaktuara në këtë ligj ose në ligje të tjera, të veçanta.
2. Profesionit ushtrohet si person fizik ose juridik, me cilësinë e të vetëpunësuarit ose të punësuarit, sipas kërkesave të përcaktuara nga UP-ja përkatëse.
3. Ushtrimi i një profesioni të rregulluar bëhet në përputhje me parimet e mëposhtme:
 - a) liria e konkurrencës së profesionistëve;
 - b) autonomia dhe pavarësia e gjykimit intelektual e teknik të profesionistit;
 - c) korrektësia dhe cilësia e shërbimeve për mbrojtjen e përfituesit të shërbimit e të interesave publike, duke garantuar ushtrimin korrekt e ligjor të profesionit, pavarësisht nga mënyra apo forma e ushtrimit të tij;
 - ç) liria e zgjedhjes nga përfituesi i shërbimit.

Neni 7

Formimi dhe kualifikimi profesional për ushtrimin e profesionit të rregulluar

Personi, që kërkon të ushtrojë një profesion të rregulluar, duhet të ketë përfunduar programin përkatës të akredituar të studimit dhe/ose kualifikime profesionale në atë profesion, të cilat vërtetohen me dokumente zyrtare, të lëshuara brenda ose jashtë vendit dhe të njohura në Republikën e Shqipërisë, në përputhje me legjislacionin në fuqi.

Neni 8

Kriteret për ushtrimin e një profesioni të rregulluar

1. Për të fituar të drejtën e ushtrimit të një profesioni të rregulluar, çdo kandidat duhet:
 - a) të kryejë praktikën profesionale;
 - b) të kryejë provimin e shtetit;
 - c) të regjistrohet në UP-në përkatëse.
2. Etapat e parashikuara në pikën 1 të këtij neni përcaktohen nga autoriteti kompetent përkatës, sipas veçantive të çdo profesioni të rregulluar.

LIGJ NR. 10171, KREU II, KUSHTE DHE KRITERE

Neni 9

Provimi i shtetit

1. Provimi i shtetit:
 - a) realizon garancitë publike për përgjegjësitë, që sjell ushtrimi i një profesioni të rregulluar.
 - b) kryen testimin e njohurive të kandidatit, që aspiron ushtrimin e një profesioni të rregulluar, duke siguruar uniformitet në vlerësimin e kandidatëve, në nivel kombëtar, përmes verifikimit të aftësive të nevojshme profesionale, sipas specifikave të çdo profesioni.
2. Përmbajtja e provimit të shtetit hartohet në përputhje me fushën e veprimtarisë profesionale.
3. Pas përfundimit me sukses të provimit të shtetit, kandidatit i jepet titulli profesional përkatës.
4. Përjashtohet nga detyrimi për të dhënë provimin e shtetit:
 - a) profesionisti që, në çastin e hyrjes në fuqi të këtij ligji, ushtron ose ka ushtruar një profesion të rregulluar;
 - b) profesionisti, i cili fiton të drejtën e ushtrimit të një profesioni të rregulluar jashtë Republikës së Shqipërisë, në përputhje me përcaktimet e Këshillit të Ministrave.

Neni 10

Organizimi i provimit të shtetit

1. Provimi i shtetit organizohet dhe zhvillohet nga ministria që mbulon fushën e arsimit, në bashkëpunim me autoritetin kompetent përkatës.
2. Me urdhër të ministrit që mbulon fushën e arsimit dhe të autoritetit kompetent përkatës ngrihet Komisioni i Provimit të Shtetit, me këtë përbërje:
 - a) një përfaqësues i caktuar nga ministri që mbulon fushën e arsimit;
 - b) një përfaqësues i autoritetit kompetent;
 - c) një përfaqësues, anëtar i UP-së përkatëse;
 - ç) dy përfaqësues nga personeli akademik i universiteteve, të akredituara për programin përkatës të studimit të profesionit të rregulluar, të cilët kanë titullin shkencor “profesor” dhe kanë, të paktën, 10 vjet përvojë pune në institucionet e arsimit të lartë.
3. Anëtarët e përcaktuar në shkronjat “c” dhe “ç” të pikës 2 të këtij neni emërohen sipas mënyrës së mëposhtme:
 - a) UP-ja i propozon autoritetit kompetent të paktën dy kandidatura, prej të cilave zgjidhet përfaqësuesi i përcaktuar në shkronjën “c” të pikës 2 të këtij neni;
 - b) Këshilli i Arsimit të Lartë dhe i Shkencës i propozon ministrit që mbulon

- fushën e arsimit, të paktën, katër kandidatura, prej të cilave përzgjidhen dy përfaqësuesit e përcaktuar në shkronjën “ç” të pikës 2 të këtij neni.
4. Në rast se përfaqësimi i UP-së në Komisionin e Provimit të Shtetit nuk është i mundur, autoriteti kompetent përfaqësohet me një anëtar shtesë.
 5. Kryetari i Komisionit të Provimit të Shtetit është përfaqësuesi i përcaktuar në shkronjën “a” të pikës 2 të këtij neni.
 6. Kriteret për përzgjedhjen e përfaqësuesve të përmendur në pikën 2 të këtij neni përcaktohen me urdhër të ministrit që mbulon fushën e arsimit, në bashkëpunim me autoritetin kompetent të fushës përkatëse.
 7. Ministri që mbulon fushën e arsimit përcakton rregullat për funksionimin e Komisionit të Provimit të Shtetit, shpërblimin e anëtarëve të tij, si dhe procedurat dhe mënyrën e zhvillimit të provimit të shtetit.
 8. Tematika, mënyra e zhvillimit dhe administrimi, përmes teknologjisë dixhitale të provimit të shtetit, përcaktohen me urdhër të ministrit që mbulon fushën e arsimit, pas këshillimeve me autoritetin kompetent.

Neni 11

Praktika profesionale

1. Praktika profesionale synon përvetësimin efektiv të njohurive teknike, praktike dhe etike të profesionit, mënyrat e së cilës përcaktohen nga autoriteti kompetent, me propozimin e UP-së përkatëse.
2. Praktika profesionale zhvillohet nën drejtimin e një profesionisti, person fizik apo juridik.
3. UP-ja përkatëse, nëpërmjet strukturave të veta, siguron që praktika të kryhet nën drejtimin e një profesionisti, i cili e ushtron profesionin prej jo më pak se tre vjetësh dhe jep garanci të mjaftueshme për përgatitjen teoriko-praktike të praktikantit.
4. Gjatë zhvillimit të praktikës profesionale, praktikantit i jepet një pagesë prej jo më pak se 50 (pesëdhjetë) për qind të rrogës bazë.
5. Pagesa apo shpërblimi vlerësues bëhet nga profesionisti, i cili drejton praktikën profesionale.
6. Përfshihet nga detyrimi për kryerjen e praktikës profesionale çdo individ, i cili provon se, për një periudhë të caktuar dhe në përputhje me kriteret specifike të një profesioni të rregulluar, ka qenë i angazhuar në një veprimtari profesionale, brenda ose jashtë vendit, që i ka dhënë mundësi të përvetësojë një përvojë profesionale të mjaftueshme në fushën e këtij profesioni.
7. Autoriteti kompetent, në bashkëpunim me UP-në përkatëse, përcakton kriteret, që përdoren për të vlerësuar nëse përvoja profesionale e kandidatit është e mjaftueshme për ta përfshirë nga detyrimi për kryerjen e praktikës profesionale, përmes një vendimi përfundimtar.

LIGJ NR. 10171, KREU III & IV

Neni 12**Regjistrimi në urdhrin profesional**

Çdo profesionist, për të fituar të drejtën e ushtrimit të një profesioni të rregulluar, regjistrohet në urdhrin profesional përkatës.

KREU III**AUTORITETET PËRGJEGJËSE****Neni 13****Kompetencat e Këshillit të Ministrave**

Këshilli i Ministrave, me propozimin e autoritetit kompetent, përcakton:

- a) kërkesat minimale për formimin dhe kualifikimet profesionale për profesionet e rregulluara;
- b) listën e specialiteteve, të nënspecialiteteve apo specialiteteve plotësuese për profesionet e rregulluara.

Neni 14**Autoriteti kompetent**

Autoriteti kompetent për profesionet e rregulluara në një fushë të caktuar është ministria që mbulon fushën përkatëse.

Neni 15**Urdhri profesional**

1. Misioni i UP-së është ruajtja e standardeve të larta në formimin dhe ushtrimin e profesionit të rregulluar, si dhe mbrojtja e publikut nga kequshtrimi i profesionit.
2. Personat që ushtrojnë një profesion të rregulluar organizohen në një UP, pa përjashtuar anëtarësimin në sindikata.
3. Organizimi dhe funksionimi i urdhrit profesional bëhet me ligj të veçantë.

KREU IV**PËRGJEGJËSITË E PROFESIONISTIT****Neni 16****Përgjegjësitë e profesionistit**

Profesionisti ka detyrime:

- a) të respektojë ligjet dhe kodin etik profesional;
- b) të bëjë të njohur për publikun titullin profesional të tij;
- c) të kujdeset për përditësimin e aftësive të veta profesionale;
- ç) të vërë në dijeni UP-në përkatëse për situata të mundshme të konfliktit të interesit, lidhur me shërbimin e kërkuar;
- d) të vërë në dijeni përfituesin e shërbimit për anëtarësinë e tij në UP-në përkatëse dhe të japë të dhëna për përvojën e tij profesionale, si dhe për situatat e mundshme të konfliktit të interesit, lidhur me shërbimin e kërkuar.

Neni 17

Kodi etik profesional

1. Kodi etik profesional, përmbajtja e të cilit duhet të jetë lehtësisht e kuptueshme nga të tretët, disiplinon ushtrimin e veprimtarisë profesionale të çdo profesionisti.
2. Kriteret dhe procedurat e hartimit të kodit etik profesional përcaktohen nga organet kombëtare të UP-së.
3. Kodi etik profesional udhëhiqet nga këto parime:
 - a) mbrojtja e interesave publikë, nëpërmjet ushtrimit korrekt të profesionit;
 - b) mbrojtja e besimit dhe e zgjedhjes së lirë nga përfituesi i shërbimit;
 - c) sigurimi i cilësisë së shërbimeve profesionale;
 - ç) sigurimi i të dhënave të duhura për përmbajtjen dhe mënyrat e ushtrimit të shërbimeve profesionale.
4. Kodi etik publikohet dhe përditësohet periodikisht nga UP-ja përkatëse.

Neni 18

Masat disiplinore

1. Profesionisti, që shkel detyrimet e parashikuara në këtë ligj, në ligje të veçanta, që rregullojnë fushën e veprimtarisë së tij, apo në kodin etik profesional ndëshkohet me masë administrative.
2. Llojet e masave administrative, autoriteti përgjegjës, procedurat e dhënies, të ankimit, parashkrimi apo shuarja e këtyre masave përcaktohen në ligjin për krijimin e UP-së përkatëse.

LIGJ NR. 10171 . RELACION MBËSHTETËS NË HARTIMIN E LIGJIT

KREU V
DISPOZITA TË FUNDIT**Neni 19****Nxjerrja e akteve nënligjore**

1. Ngarkohet Këshilli i Ministrave që, brenda 3 muajve nga hyrja në fuqi e ligjit, të nxjerrë aktet nënligjore përkatëse në zbatim të neneve 9 pika 4 shkronja b dhe 13 të këtij ligji.
2. Ngarkohet ministri që mbulon fushën e arsimit që, brenda 3 muajve nga hyrja në fuqi e ligjit, të nxjerrë aktet nënligjore përkatëse në zbatim të nenit 10 pikat 2, 6, 7 e 8 dhe të nenit 11 pika 7 të këtij ligji.

Neni 20**Hyrja në fuqi**

Ky ligj hyn në fuqi 6 muaj pas botimit në “Fletoren zyrtare”.

*Shpallur me Dekretin nr. 6322, datë 5.11.2009 të
Presidentit të Republikës së Shqipërisë, Bamir Topi.*

Relacion për projektligjin

**“Për një shtesë në ligjin nr. 10171, datë 22.10.2009,
“Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë”.**

Projektligji “Për një shtesë në ligjin nr. 10171, datë 22.10.2009, “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë”, është një ndryshim i ligjit ekzistues.

Ligji “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë” përcakton kriteret për ushtrimin e disa profesioneve të rëndësishme, të cilat lidhen me mbrojtjen e interesit publik, të sigurisë publike dhe të shëndetit të mjekut, stomatologut, farmacistit, infermierit, mamisë, fizioterapistit, veterinerit, arkitektit e inxhinierit.

Duke pasur parasysh rëndësinë që ka profesioni i mësuesit dhe objektivat e programit të qeverisë shqiptare për rritjen e cilësisë së shkollimit, propozohet përfshirja e profesionit të mësuesit në grupin e profesioneve të rregulluara.

Zhvillimet e fundit në sektorin e arsimit e bëjnë të nevojshme këtë ndërhyrje.

Sot shenjohej një rritje e ndjeshme e numrit të studentëve që studiojnë apo diplomohen në këtë fushë të shërbimit profesional në universitetet publike dhe private. Propozimi për rregullimin e profesionit të mësuesit përbën një hallkë të rëndësishme të procesit së reformës të ndërmarrë rishtazi nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës për profesionin e mësuesisë dhe arsimin parauniversitar. Rregullimi i këtij profesioni rrit profesionalizmin dhe, si pasojë, mundësitë.

Direktivat e Bashkimit European nuk e ndalojnë diçka të tillë, pasi, së pari, Procesi i Bolonjës nuk parashikon një harmonizim të sistemit arsimor, ndërkohë që për njohjen e një profesionisti parashikon një arsim, minimumi, prej 3 vjetësh. Gjithashtu, marrëveshjet ndërevropiane nuk vlejnë për barrierat hyrëse që një shtet mund të vendosë për punësimin e profesionistëve (shih EEC Treaty, nr. 4) dhe provimi i shtetit mund të përbëjë një barrierë të tillë. Ndërsa direktiva e njohjes së diplomave (Council Directive 89/48/EEC, 21.12.1998) nuk ndalon një shtet të vendosë si kusht për lirinë e ushtrimit të veprimtarisë edhe një provim shteti.

Për mësuesit që ushtrojnë aktualisht këtë veprimtari do të vlejnë dispozitat kalimtare të parashikuara nga ligji për profesionet e rregulluara.

KËSHILLI I MINISTRAVE

RREGULLORE

e urdhrit nr. 336, datë 14.7.2011

**“Për organizimin dhe zhvillimin e praktikave profesionale
për profesionin e rregulluar të mësuesit”**

Kjo rregullore është në përputhje me nenin 11 të ligjit nr. 10 171, datë 22.10.2009
“Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar.

KREU I TË PËRGJITHSHME

Neni 1

Objekti i rregullores

Kjo rregullore përcakton organizimin dhe zhvillimin e praktikave profesionale për profesionin e rregulluar të mësuesit.

RREGULLOREKREU I TË PËRGJITHSHME

1. “Praktikë profesionale për profesionin e rregulluar të mësuesit” është ushtrimi i profesionit të mësuesit nga praktikanti, nën drejtimin e përgjegjësinë e mentorit dhe realizohet për të fituar të drejtën e hyrjes në Provimin e Shtetit.
2. “Praktikant” është personi që gëzon një dokument zyrtar të formimit profesional në fushën e mësuesisë dhe që kandidon për të fituar të drejtën e ushtrimit të profesionit të mësuesit.
3. “Dokument zyrtar i formimit profesional në fushën e mësuesisë” është diploma e lëshuar nga institucionet e arsimit të lartë (IAL), në përputhje me rregullat e procedurat e parashikuara nga legjislacioni në fuqi dhe që certifikon përfundimin e suksesshëm të formimit profesional, të zhvilluar brenda apo jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë, në fushën e mësuesisë.
4. “Mentor” është mësuesi i institucionit arsimor të praktikave profesionale që drejton praktikën profesionale të një a më shumë praktikantëve që zhvillojnë praktikën në këtë institucion.
5. “Institucion arsimor” është kopshti dhe shkolla për të gjitha nivelet dhe llojet e institucioneve arsimore në arsimin parauniversitar.
6. “Institucioni arsimor i praktikave profesionale” (IAPP) është institucioni arsimor që i ofron të paktën një praktikanti, kryerjen e praktikës profesionale.

Neni 3

Synimi i praktikës profesionale

Praktika profesionale synon:

1. sigurimin e cilësisë së mësimdhënies nga mësuesit e rinj dhe performancë të lartë të profesionit të mësuesit;
2. përvetësimin e mëtejshëm të njohurive teoriko-profesionale, të aftësive e shprehive praktike dhe normave të etikës e të sjelljes së mësuesit;
3. zhvillimin e kapaciteteve të mësuesve të ardhshëm për një përshtatje më të mirë ndaj ndryshimeve të kurrikulës, mësimdhënies, si dhe komunikimit me fëmijët dhe të rinjtë.

Neni 4

Kryerja e praktikës profesionale

1. Subjektet që kryejnë praktikën profesionale
 - a) Ka të drejtën të zhvillojë praktikën profesionale, personi që ka fituar diplomën universitare në fushën e mësuesisë sipas ligjit nr.9741, datë 21.5.2007 “Për arsimin e lartë në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar, pas hyrjes në fuqi të ligjit nr.10 171, datë 22.10.2009 “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar.

2. Subjektet e përjashtuara për kryerjen e praktikës profesionale

- a) personi i cili, para hyrjes në fuqi të ligjit nr.10 171, datë 22.10.2009 “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar, ka fituar diplomën e IAL në fushën e mësuesisë dhe e ushtron/ose jo profesionin e mësuesit sipas kritereve të përcaktuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës (MASH);
- b) personi që e ka kryer praktikën profesionale dhe ka fituar të drejtën e ushtrimit të profesionit të rregulluar të mësuesit jashtë Republikës së Shqipërisë, në përputhje me përcaktimet e Këshillit të Ministrave. Në këtë rast personi nuk kryen praktikën profesionale, por zhvillon vetëm Provimin e Shtetit;
- c) personi që ka kryer të paktën një vit punë si mësues në një institucion arsimor dhe ka fituar diplomën sipas pikës 1 të këtij neni. Në këtë rast personi nuk kryen praktikën profesionale, por zhvillon vetëm Provimin e Shtetit.

KREU II

ROLI I INSTITUCIONEVE TË PËRFSHIRA NË PROCES

Neni 5

Autoriteti kompetent

Praktika profesionale organizohet nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës (MASH), përmes Drejtorisë së Burimeve Njerëzore dhe Koordinimit Rajonal (DBNJKR), drejtorive arsimore rajonale/zyrave arsimore (DAR/ZA) dhe institucioneve arsimore të praktikave profesionale (IAPP).

Neni 6

Përgjegjësitë e DBNJKR-së në MASH

Për organizimin dhe funksionimin e praktikës profesionale, DBNJKR-ja:

1. Siguron kryerjen e praktikës profesionale nga praktikantët;
2. Miraton programet e praktikës profesionale;
3. Publikon në faqen e internetit të MASH-it listën e IAPP-ve që ofrojnë mundësi për zhvillimin e praktikave profesionale (sipas shtojcës 1 “Lista e IAPP”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje);
4. Përcjell pranë Agjencisë Kombëtare të Provimeve (AKP) listën përfundimtare të praktikantëve që kanë kryer me sukses praktikën profesionale dhe kanë fituar certifikatën përkatëse, duke qenë të përshtatshëm për të dhënë Provimin e Shtetit;
5. Monitoron procesin e organizimit dhe zhvillimit të praktikës profesionale.

RREGULLORE KREU II ROLI I INSTITUCIONEVE TË PËRFSHIRA

Neni 7

Përgjegjësitë e DAR/ZA-së

Për organizimin e praktikës profesionale, DAR/ZA ka këto detyra:

1. Harton listën e IAPP-ve (publike o se private) në të cilat do të zhvillohen praktikat profesionale dhe e dërgon në DBNJKR (sipas shtojcës 1 “Lista e IAPP”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje);
2. Miraton ngarkesën e mentorit, si edhe ngarkesën e praktikantit për orët mësimore përkatëse;
3. Miraton listën e mentorëve pas vlerësimit të CV-së dhe të portofoleve me punimet më të mira të tyre;
4. Organizon rrjetin profesional të mentorëve për të shkëmbyer përvoja mes tyre;
5. Ndërpret punën e një mentori, kur ky nuk e kryen detyrën e tij sipas kësaj rregulloreje dhe e zëvendëson me një mentor tjetër;
6. Përcakton listën e praktikantëve sipas profileve përkatëse, për secilin IAPP;
7. Ndërpret praktikën e një praktikanti në raste të shkeljeve, në bazë të legjislacionit arsimor në fuqi;
8. Monitoron organizimin dhe zhvillimin e praktikave profesionale në IAPP;
9. Pajis praktikantët me certifikatën përkatëse për kryerjen me sukses të praktikës profesionale;
10. Përgatit listën e të gjithë praktikantëve që kanë fituar certifikatën dhe e dërgon në DBNJKR.

Neni 8

Përgjegjësitë e IAPP-së

Për organizimin dhe zhvillimin e praktikës profesionale, IAPP-ja ka këto detyra:

1. Përcakton normën e praktikantit për zhvillimin e orëve mësimore, orëve të vëzhgimit dhe orëve si mësues ndihmës;
2. Përcakton ngarkesën e mentorit për zhvillimin e orëve të vëzhgimit dhe orëve të këshillimit;
3. Përgatit listën e mentorëve dhe, së bashku me CV e portofolet e tyre përkatëse, i dorëzon në DAR/ZA;
4. Vlerëson praktikantët dhe i pajis ata me raportin e vlerësimit përkatës për kryerjen e praktikës profesionale, i cili firmoset nga mentori dhe drejtori i IAPP-së;
5. Krijon mundësi që praktikanti dhe mentori të kryejnë vizita sistematike të ndërsjella në orët mësimore të njëri-tjetrit, brenda normave të përcaktuara.

Neni 9

Institucionet e arsimit të lartë (IAL)

1. IAL-të që ofrojnë programe të mësuesisë:
 - a) bashkëpunojnë me IZHA-në për të hartuar programet orientuese për praktikat profesionale, në bazë të kompetencave kryesore të mësuesit;
 - b) vënë në dispozicion të studentëve të vitit të fundit programin e praktikës profesionale.
2. Kur institucionet e arsimit të lartë kanë në varësi të tyre institucione arsimore të praktikave profesionale (institucione arsimore ushtrimore), kryejnë rolin e DAR/ZA-së sipas kësaj rregulloreje.

KREU III MENTORI

Neni 10

Kriteret për mentor

1. Mentori:
 - a) duhet të ketë fituar kategorinë e dytë të kualifikimit të mësuesve në lëndën përkatëse dhe të jetë vlerësuar me të paktën “C” (Mirë) në provimin e kualifikimit, nëse e ka dhënë këtë provim;
 - b) duhet të ketë certifikatën e mentorit, nëse është mundur ky certifikim;
 - c) duhet të jetë vlerësuar me të paktën “Mirë” në programet e akredituara të trajnimit, nëse ka marrë pjesë në to;
 - d) duhet të ketë rezultate të larta e të qëndrueshme të nxënësve të tij, në Provimet e Maturës ose Lirimit, nëse lënda përfshihet në provim;
 - e) duhet të ketë performancë të lartë në miniteste të orës mësimore dhe të kapitullit;
 - f) duhet të jetë aktivizuar në projekte të ndryshme të DAR/ZA-së e më gjerë, nëse i është dhënë kjo mundësi;
 - g) përparësi kanë mësuesit që zotërojnë me dëshmi një gjuhë të huaj evropiane.
2. Mentori njeh mirë legjislacionin arsimor që ka të bëjë drejtpërdrejt me veprimtarinë e mësuesit.
3. Mentori dallohet ndër mësuesit për:
 - a) ide novatore, mësimdhënie interaktive dhe për aftësi krijuese profesionale;
 - b) qëndrimin etik me nxënësit, kolegët dhe prindërit;
 - c) korrektesë në kryerjen e detyrave si anëtar i personelit të institucionit arsimor;
 - d) gatishmërinë për të bashkëpunuar me kolegët;
 - e) aftësi komunikuese me praktikantët e rinj;

RREGULLORE KREU III MENTORI

- f) aftësi profesionale të transmetimit të saktë dhe të qartë të informacionit shkencor dhe didaktik te praktikantët.

Neni 11**Roli i mentorit**

Mentori ndihmon praktikantin të kryejë me sukses praktikën profesionale nëpërmjet:

1. Zhvillimit të aftësive dhe shprehive të praktikantit përmes vëzhgimeve, këshillimeve, rekomandimeve, komenteve dhe aktiviteteve të ndryshme për të lehtësuar certifikimin e tij;
2. Krijimit të mundësive për praktikantin, për zbatimin e metodave bashkëkohore dhe interaktive në mësimdhënie;
3. Përdorimit të mjeteve të ndryshme zhvillimore për praktikantin, si: detyra, pjesëmarrje në grupe pune, trajnime afatshkurtra, këshillime karriere personale etj.;
4. Zhvillimit të detyrave sfiduese nga ana e praktikantit për të zgjeruar njohuritë e tij profesionale;
5. Mbikëqyrjes së vazhdueshme të performancës së praktikantit, sipas instrumenteve të përcaktuara në këtë rregullore;
6. Sigurimit, për praktikantin, të informacionit të nevojshëm për sistemin arsimor shqiptar, duke i rekomanduar atij literaturë bashkëkohore;
7. Motivimit të praktikantit për të synuar nivele të larta të performancës.

Neni 12**Përgjegjësitë e mentorit**

Mentori ka përgjegjësi:

1. Për ecurinë e praktikës profesionale të praktikantit dhe për rezultatet e tij në përfundim të saj;
2. Të njohë praktikantin me këtë rregullore dhe me formatin e vlerësimit të praktikantit nga mentori;
3. Të hartojë, në bashkëpunim me praktikantin, planin mujor të orëve të vëzhgimit nga praktikanti dhe orët e planifikuara si mësues ndihmës (klasat dhe datat);
4. Të zhvillojë seanca bashkëbisedimi dhe këshillimi me praktikantin;
5. Të mbajë planin ditor të mentorit, ku përshkruan veprimtarinë e tij si mentor në orët e vëzhgimit dhe të shënojë konstatimet dhe këshillat kryesore për seancat këshilluese;
6. Të plotësojë vlerësimin e praktikantit për çdo orë vëzhgimi të planifikuar (sipas shtojcës 2 “Formati i vëzhgimit”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje);
7. Të ndihmojë praktikantin që të përgatisë portofolin që duhet të dorëzojë në përfundim të praktikës;

8. Të përgatisë raportin e vlerësimit, në përfundim të veprimtarisë së praktikantit (sipas shtojcës 3 “Vlerësimi i praktikantit”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje).

Neni 13

Norma e mentorit

1. Norma e mentorit për mentorimin e një praktikanti është sa 1/4 e normës së mësuesit përkatës. Kjo normë ndahet në: 2/3 për orët e vëzhgimit dhe 1/3 për orët këshilluese.
2. Një mentor mbulon 1-4 praktikantë. Kur mentorin mbulon më pak se 4 praktikantë, e plotëson normën e tij si mësues, duke dhënë mësim.
3. Mentori për klasat 1-5 është mësuesi i klasës dhe qëndron në klasë, kur praktikanti jep mësim.
4. Mentori i klasave 6-13 vëzhgon praktikantin gjatë dhënies së mësimit, i cili planifikohet në klasa të ndryshme.

Neni 14

Përzgjedhja e mentorëve

1. Mentori i përket një IAPP-je publike ose private.
2. Një komision, i kryesuar nga drejtori i institucionit arsimor dhe i përbërë nga nëndrejtorët ose kryetarët e ekipeve lëndore, harton listën e kandidatëve për mentor, pasi merr mendimin e mësuesve të përzgjedhur për mentor. Mentor mund të përzgjidhet edhe vetë kryetari i ekipit lëndor.
3. Drejtori i IAPP-së i dërgon drejtuesit të DAR/ZA-së përkatëse listën e mentorëve të propozuar, të shoqëruar me CV dhe portofolet përkatëse të tyre. Kjo listë përmban edhe numrin e praktikantëve për secilin mentor (sipas shtojcës 4 “Lista e mentorëve”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje).
4. DAR/ZA përzgjedh mentorët të cilët do të kryejnë detyrën e mentorit.

KREU IV

ORGANIZIMI I PRAKTIKËS PROFESIONALE

Neni 15

Aplikimi për zhvillimin e praktikës profesionale

1. Kandidati për praktikant përzgjedh IAPP-të nga lista vjetore e publikuar në faqen e MASH-it dhe dërgon kërkesën për zhvillimin e praktikës profesionale pranë DAR/ZA-së përkatëse (sipas shtojcës 5 “Formati i aplikimit”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje).
2. Kërkesës i bashkëngjiten këto dokumente:

RREGULLORE KREU IV ORGANIZIMI I PRAKTIKËS PROFESIONALE

- a) CV e praktikantit;
 - b) fotokopje e noterizuar e dokumentit të identifikimit;
 - c) fotokopje e noterizuar e diplomës së studimeve universitare në fushën e edukimit;
 - d) fotokopje e noterizuar e listës së notave të lëshuar nga institucioni i arsimit të lartë;
 - e) raporti mjeko-ligjor;
 - f) vërtetim nga prokuroria që nuk është në ndjekje penale;
3. Dokumentacioni (përveç formularit të aplikimit) dorëzohet pranë DAR/ZA-së vetëm në aplikimin e parë dhe shërben edhe për aplikimet pasardhëse, në rast se praktikanti nuk e kryen me sukses praktikën profesionale.
 4. Nëse praktikanti riaplikon në një DAR/ZA tjetër, ai tërheq dokumentacionin nga DAR/ZA, në të cilën kishte aplikuar në fillim dhe e dorëzon në DAR/ZA-në tjetër.

Neni 16

Pranimi i praktikantëve

1. DAR/ZA për zgjedh aplikuesit që do të kryejnë praktikën profesionale.
2. Aplikuesit për zgjidhen sipas këtyre përparësive:
 - a) Ka përparësi aplikuesi që banon në qytetin/fshatin ku gjendet IAPP, për të cilin ka aplikuar.
 - b) Ndër aplikuesit e pikës 2a, kanë përparësi: i) aplikuesja/aplikuesi me fëmijë; ii) aplikuesja/aplikuesi i martuar.
 - c) Ndër aplikuesit e pikës 2a që nuk i takojnë pikës 2b, ka përparësi aplikuesja/aplikuesi me notë mesatare më të lartë.
 - d) Ndër aplikuesit që nuk i takojnë pikës 2a, ka përparësi aplikuesja/aplikuesi me notë mesatare më të lartë.
3. DAR/ZA njofton aplikuesit që do të zhvillojnë praktikën profesionale në IAPP-në përkatëse.
4. DAR/ZA shpall në faqen e vet të internetit vendet e lira për praktikën profesionale.
5. Aplikuesi që nuk ka fituar të drejtën e zhvillimit të praktikës profesionale, riaplikon në po atë DAR/ZA ose në të tjera, derisa të mos ketë më vende të lira për të.
6. Aplikuesi për praktikant, për të cilin në një vit shkollor nuk disponohet ndonjë IAPP në sistemin arsimor publik ose privat, renditet në krye të përparësive për vitin pasues shkollor.
7. Kur ka vend të lirë në sistemin arsimor për zhvillimin e praktikës profesionale dhe kandidati për praktikant refuzon, atëherë ai renditet në fund të përparësive në vitet pasuese.
8. Kur aplikuesi për praktikant nuk është pranuar për zhvillimin e praktikës profesionale, ka të drejtë të aplikojë në vitet pasuese.
9. Kandidati për praktikant, që për zgjidhet nga DAR/ZA, humbet të drejtën e

- zhvillimit të praktikës profesionale, kur refuzon tre herë (tri vite shkollore të njëpasnjëshme ose jo) të zhvillojë praktikën profesionale në një IAPP të disponueshëm.
10. Kur praktikanti ndërpret praktikën profesionale për arsye personale, ai e përfundon atë në vitet pasuese.

Neni 17

Norma e praktikantit

1. Drejtori i IAPP-së përcakton shpërndarjen e normës mësimore të praktikantëve në orë si mësimdhënës, si mësues ndihmës dhe për vëzhgime të procesit mësimdhënës.
2. Praktikanti kryen praktikën profesionale për një vit të plotë shkollor (9 muaj).
3. Praktikanti e ka normën e praktikës profesionale sa norma e mësuesit të profilit përkatës.
4. Praktikanti jep mësim 1/4-ën e normës javore të mësuesit përkatës. Pjesa tjetër e normës ndahet: 1/2 e orëve si mësues ndihmës dhe 1/2 e orëve për vëzhgime të procesit mësimdhënës.
5. Praktikanti ka detyrime profesionale të njëjta me ato të mësuesve të institucionit arsimor, përfshirë pjesëmarrjen në mbledhjet e ekipit lëndor e të këshillit pedagogjik, si dhe detyrën e mësuesit kujdestar.

KREU V

ZHVILLIMI I PRAKTIKËS PROFESIONALE

Neni 18

Programet e praktikës profesionale

1. Praktika profesionale zhvillohet sipas një programi që hartohet nga Instituti i Zhvillimit të Arsimit (IZHA) në bashkëpunim me institucionet përkatëse të arsimit të lartë dhe miratohet nga DBNJKR-ja.
2. IZHA-ja, në bashkëpunim me MASH-in, organizon seanca informuese me DAR/ZA-të dhe me rrjetin e mentorëve për zbatimin e kësaj rregulloreje dhe për zbatimin e programeve të praktikës profesionale.
3. Një program i praktikës profesionale përmban kompetenca që duhet të jetë në gjendje të dijë dhe të bëjë praktikanti në përfundim të praktikës profesionale (sipas shtojcës 3 “Vlerësimi i praktikantit”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje).
4. Një program i praktikës profesionale përmban objektivat që duhet të përmbushë praktikanti për:
 - a) legjislacionin arsimor që ka të bëjë drejtpërdrejt me veprimtarinë e mësuesit;
 - b) dokumentacionin kurrikular për profilin përkatës të mësuesit;

RREGULLORE KREU V ZHVILLIMI I PRAKTIKËS PROFESIONALE

- c) praktikat bashkëkohore të suksesshme të mësimdhënie-nxënies dhe të vlerësimit të nxënësve;
 - d) anën shkencore të lëndës (lëndëve);
 - e) plotësimin e dokumentacionit të mësuesit (plani vjetor lëndor, regjistri, plani ditor, dëftesat, etj.);
 - f) zhvillimin moshor dhe marrëdhëniet me fëmijët dhe të rinjtë;
 - g) komunikimin dhe bashkëpunimin në grup;
 - h) kompetencat kroskurrikulare si përdorimi i TIK-ut, gjuhës shqipe, matematikës, gjuhës angleze (pavarësisht profilit përkatës).
5. Programet shpallen në faqen e internetit të MASH-it dhe IZHA-së, jo më vonë se 2 muaj para fillimit të praktikës profesionale.

Neni 19

Portofoli i praktikantit

Gjatë zhvillimit të praktikës profesionale, praktikanti plotëson portofolin e tij me përvojat më të mira. Portofoli përmban:

1. planin lëndor vjetor;
2. objektiva të arritjeve të nxënësve për një kapitull;
3. plane ditore të orëve mësimore (2-3 modele);
4. teste të orëve mësimore dhe të kapitujve (2-3 modele);
5. projekte kurrikulare të zhvilluara me nxënësit (1-2 modele);
6. shembuj të përdorimit nga praktikanti të burimeve të mësimdhënies, përveç tekstit të nxënësit;
7. shembuj të metodave që ka përdorur praktikanti, për të formuar te nxënësit aftësitë e:
 - a) komunikimit me gojë dhe me shkrim;
 - b) të menduarit kritik;
 - c) të menduarit krijues;
 - d) të punuarit në grup;
 - e) të menaxhimit nga nxënësit, të informacionit mësimor nga burime të ndryshme;
 - f) të përdorimit të TIK-ut në mësimdhënie;
 - g) të përdorimit të matematikës e gjuhës shqipe në mësimdhënie;
 - h) të punës me nxënësit me vështirësi në të nxënë;
 - i) të punës me nxënësit me prirje të veçanta;
8. “Raportin e praktikantit” me reflektime mbi përvojat e tij gjatë praktikës profesionale, me sukseset më të spikatura dhe vështirësitë kryesore (sipas shtojcës 6 “Raporti i praktikantit”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje).

KREU VI

VLERËSIMI I PRAKTIKANTIT

Neni 20

Vlerësimi i praktikantit nga mentori

1. I nënshtrohet vlerësimit, praktikanti që ka munguar jo më shumë se 20% të orëve mësimore vjetore.
2. Praktikantit që ka munguar më shumë se 20% deri në 30% të orëve mësimore vjetore, i shtyhet praktika 3 muaj. Praktikanti që ka munguar më shumë se 30% të orëve mësimore vjetore, përsërit të plotë praktikën profesionale.
3. Mentori vlerëson praktikantin në mbarim të praktikës duke u mbështetur tek vëzhgimet e tij, në intervistat që realizon me praktikantin dhe në portofolin e praktikantit.
4. Mentori vlerëson praktikantin për secilën kompetencë, të përshkruara në një format standard (sipas shtojcës 3 “Vlerësimi i praktikantit”, bashkëlidhur kësaj rregulloreje).
5. Vlerësimi për secilën kompetencë është në katër nivele:
 - a) Niveli “Shumë mirë”, kur praktikanti ka një nivel shumë të mirë në realizimin e kompetencës.
 - b) Niveli “Mirë”, kur praktikanti ka një nivel të mirë në realizimin e kompetencës.
 - c) Niveli “Mjaftueshëm”, kur praktikanti ka vështirësi në realizimin e kompetencës.
 - d) Niveli “Dobët”, kur praktikanti nuk e zotëron kompetencën.
6. Dokumenti i vlerësimit të praktikantit firmoset nga mentori dhe drejtori i institucionit.

Neni 21

Komisioni i vlerësimit të praktikantëve

1. Komisioni i vlerësimit të praktikantëve ngrihet me vendim të drejtuesit të DAR/ZA-së, kryesohet nga përgjegjësi i sektorit të kurrikulës dhe cilësisë dhe përbëhet nga: një specialist i sektorit të kurrikulës dhe cilësisë, një specialist i sektorit të programeve të zhvillimit të DAR/ZA-së, një drejtor i një institucioni arsimor të praktikës profesionale dhe një kryetar i ekipit lëndor përkatës.
2. Komisioni:
 - a) shqyrton dosjen e praktikantit që përmban dokumentin “Vlerësimi i praktikantit” nga mentori dhe portofolin e praktikantit;
 - b) interviston praktikantin.
3. Komisioni vlerëson “Dobët” praktikantin, kur në të paktën një kompetencë

RREGULLORE KREU VI VLERËSIMI I PRAKTIKANTIT

ka vlerësimin “dobët”. Në këtë rast, komisioni shtyn afatin e zhvillimit të praktikës profesionale në tre muaj. Shtyrja prej tre muajsh mund të përsëritet tri herë. Në këto raste, praktikanti mund të zhvillojë praktikën profesionale në të njëjtin institucion arsimor.

4. Komisioni vlerëson “dobët” praktikantin, kur në vlerësimin tërësor ka vlerësimin “dobët”. Në këtë rast komisioni shtyn afatin e zhvillimit të praktikës profesionale në 1 vit mësimor.
5. Kur praktikanti nuk e kalon me sukses praktikën profesionale edhe pas shtyrjes së afatit, nuk ka të drejtë ta zhvillojë më atë.
6. Komisioni vendos certifikimin e praktikantit në bazë të shqyrtimit të dosjes dhe intervistës së tij. Komisioni i merr vendimet me shumicën e votave.
7. Çertifikata e praktikës profesionale përgatitet nga DAR/ZA, firmoset e vuloset nga drejtuesi i DAR/ZA-së përkatëse dhe i dorëzohet praktikantit. Një fotokopje e çertifikatës ruhet në arshivën e DAR/ZA-së.

KREU VII

ANKIMIMI I PRAKTIKANTIT

Neni 22

Procedura e ankimimit

1. Praktikanti ka të drejtë të ankohet te drejtori i IAPP-së për cilësinë e ndihmës që i jep mentori dhe, nëse nuk konstaton përmirësime, mund të ankohet te drejtuesi i DAR/ZA-së përkatëse.
2. Praktikanti ka të drejtë të ankohet te drejtori i IAPP-së për vlerësimin përfundimtar të mentorit dhe më pas te drejtuesi i DAR/ZA-së përkatëse.
3. Ankimimi paraqitet me shkrim brenda tri ditëve nga paraqitja te praktikanti i vlerësimit të mentorit.
4. Përgjigjja me shkrim i nisët praktikantit brenda 10 ditëve nga data e marrjes së ankesës.
5. Komisioni i vlerësimit të praktikantëve pranë DAR/ZA-së jep përgjigjen përfundimtarë për praktikantin.

Neni 23

Kontrolli i ligjshmërisë

Procesi i organizimit dhe zhvillimit të praktikave profesionale është objekt vlerësimi nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, si dhe Inspektorati Kombëtar i Arsimit Parauniversitar.

Ministri i Arsimit dhe i Shkencës
Myqerem Tafaj

URDHËR nr. 336, datë 14. 7. 2011,

“Për miratimin e rregullores për “organizimin dhe zhvillimin e praktikave profesionale për profesionin e rregulluar të mësuesit”

Në përputhje me nenin 11 të ligjit nr.10 171, datë 22.10.2009 “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar,

URDHËROJ:

1. Duke filluar nga viti shkollor 2011-2012 të zhvillohen procedurat e organizimit dhe zhvillimit të praktikave profesionale për profesionin e rregulluar të mësuesit në përputhje me rregulloren e “Organizimit dhe zhvillimit të praktikave profesionale për profesionin e rregulluar të mësuesit”.
2. Ngarkohen për hartimin e programeve të praktikës profesionale Instituti i Zhvillimit të Arsimit (IZHA), Drejtoria e Burimeve Njerëzore dhe Koordinimit Rajonal në MASH.
3. Ngarkohen për zbatimin e këtij urdhri sekretari i përgjithshëm, drejtoria e Burimeve Njerëzore dhe e Koordinimi Rajonal në MASH, drejtoria e Programeve të Zhvillimit në MASH, Instituti i Zhvillimit të Arsimit, Inspektorati Kombëtar i Arsimit Parauniversitar, si dhe drejtoritë arsimore rajonale e zyrat arsimore.

Ky urdhër hyn në fuqi menjëherë.

***Ministri i Arsimit dhe i Shkencës
Myqerem Tafaj***

✿ PROCEDURA & INSTRUMENTE NË VLERËSIMIN E MËSUESVE

Çfarë duhet të kemi në vëmendje kur duam të vlerësojmë një mësues? Disa nga tematikat e debateve që shoqërojnë kontrollin ose jo të orës së mësimit të zhvilluar nga mësuesi janë:

- Problemi kryesor lidhet me faktin nëse duhet që mësuesi të lajmërohet më parë për kontrollin apo jo? Orët në dispozicion të kontrollit për një mësues, gjatë një viti shkollor, zakonisht janë të kufizuara dhe nuk shkojnë më shumë se 6 apo 7 në vit apo dhe më pak, ndërkohë që një mësues zhvillon afro 1000 orë. Për rrjedhojë, duhet ndjekur një politikë e caktuar në lajmërimin ose jo të kontrollit të orëve të mësimit të zhvilluara nga mësuesit, në përpjekje për të gjetur një raport sa më të drejtë ndërmjet tyre.
- Strategjia është të vëzhgosh sa më shumë dhe të ndërhysh sa më pak
- Zakonisht vëzhguesi ulet në fund të klasës, por janë të pranueshme edhe lëvizjet e tij në klasë, veçanërisht kur mësimi është kompleks apo kryhen aktivitete në grup.
- Mbajtja e shënimeve gjatë mësimit është aktiviteti kryesor i vëzhguesit. Për këtë, është e mira të kenë të qartë se çfarë do të vëzhgoni.

Në vijim janë disa instrumente për vëzhgimin e një ore mësimi. Elementet që vëzhgohen janë paraqitur apo grupuar në forma të ndryshme.

1. Bashkëbisedimi, intervista

- Gjatë bashkëbisedimit apo intervistës që, kryesisht, zë fill pas vëzhgimit të orës së mësimit, vlerësohen aftësitë e mësuesve për të reflektuar lidhur me mësimin e zhvilluar, nëpërmjet shkëmbimit të mendimeve, përshtypjeve dhe shënimeve mësues-vëzhgues apo qartësia në formulimin e objektiveve dhe të rezultateve të dëshiruara në fund të orës së mësimit. Kjo e ndihmon mësuesin të përfshihet akoma më shumë në zhvillim profesional, të zgjerojë përvojën e tij duke e krahasuar me atë të një personi tjetër etj.
- Protokolli i intervistës mund të përmbajë edhe pyetje shumë specifike, si: Sa vite punë keni si mësues? Po në këtë shkollë? Nga ndryshon kjo shkollë nga të tjera që keni parë apo ku keni dhënë mësime më parë? Ju pëlqen mësimeve? Etj.

- Në këtë pikë mund të klasifikojmë edhe pyetëtorët që mund të zhvillohen me nxënësit për probleme të caktuara. Pyetëtorët japin informacion më të gjerë. Pyetjet mund të jetë hapura, nga ato që kërkojnë një përgjigje të prerë ose thjesht të zgjedhin nga disa alternativa.

2. Vlerësimi dhe shqyrtimi i materialeve të ndryshme që pasqyrojnë punën e mësuesve:

- ditarët
- projekte të ndryshme
- punët e nxënësve, përfshirë komentet e mësuesit për punët e kryera, me një frekuencë të pranueshme
- komunikimet me prindërit.
- mbajtja e shënimeve për ecurinë e përparimit të çdo nxënësi
- evidenca të ngritjes së tij të vazhdueshme profesionale
- evidenca të kontributit që jep në shkollë (detyra që ka marrë përsipër, iniciativa etj).

✿ VLERËSIMI I MËSUESIT: KORNIZA PËR CILËSI

Problemi i vlerësimit të mësuesit dhe, kryesisht, të mësimin të zhvilluar prej tij, është gjithmonë subjekt për debat. Duke qenë një profesion tepër kompleks, në të cilin përfshihen jo vetëm probleme të përgatitjes akademike lëndore, por edhe njohuri nga pedagogjia, psikologjia e shkencat humane, lind nevoja e ndërtimit të skemave sa më efikase dhe të sistemeve shumëdimensionalë të vlerësimit, në gjendje të na tregojnë e masin efektivitetin e mësimdhënies, vlerat e mësuesit si qenie njerëzore apo arritjet e nxënësve të tij.

Sisteme të ndryshme shkollore, propozojnë skema të ndryshme vlerësimi të mësuesit dhe, bashkë me to, edhe klasifikimin e tyre në “të mirë” ose jo. Por, pavarësisht shumëllojshmërisë së tyre, misioni dhe parimet e sistemeve të vlerësimit duhet të jenë të njëjtë.

Misioni i një inspektimi vlerësimi të mësuesit duhet të jetë jo vetëm përcaktimi i cilësisë së mësimdhënies, por edhe nxitja dhe kultivimi e një mësimdhënieje sa më të mirë, zhvillimi i profesionistëve të vërtetë, jo në formën e varësisë mësues-vlerësim, po i materializuar në vetë sistemin e vlerësimit. Nëse sistemet e vlerësimit arrijnë ta përfshijnë mësuesin në aktivitete të ndryshme për ngritjen e tij profesionale, në vetëvlerësim, në diskutime me kolegë, larg modeleve të profesionistit të izoluar, atëherë sistemi e ka arritur synimin e tij.

Parimet mbi të cilat duhet të ngrihet vlerësimi janë *besueshmëria e sistemeve të vlerësimit dhe profesionalizmi*. Çdo sistem vlerësimi duhet të bazohet në një përkufizim të qartë të asaj se çfarë është një mësimdhënie e mirë, e pranuar nga të gjitha palët që janë pjesë e procesit të vlerësimit. Është e pamundur të themi se një praktikë mësimore është e mirë nëse akoma nuk e kemi modeluar atë, nëse nuk kemi përcaktuar të gjitha elementet përbërëse të saj si dhe shkallët e suksesit të secilit prej tyre. Për këtë, kërkohen standarde të qarta performance, si dhe tregues po aq të qartë të nivelit të këtyre standardeve.

Nga ana tjetër, drejtuesit, inspektorët ose personeli, ata që kanë marrë përsipër vlerësimin e mësuesve dhe të punës së tyre, ndryshe, kanë marrë përsipër të tregojnë sa “e mirë është e mira”, duhet të jenë të aftë të japin mendime të drejta e të marrin vendime të sakta, bazuar në prova plotësisht të përcaktuara e të matshme. Nëse një sistem vlerësimi nuk është në gjendje të na garantojë mundësitë e bërjes së këtyre lloj gjykimeve, atëherë ky system nuk është i besueshëm. Vlerësuesi duhet të jetë familjar me sistemin dhe kriteret e tij, të ketë përvojë në identifikimin e tyre në praktikën mësimore, aftësi në komunikimin me mësuesit dhe përdorimin me efikasitet të instrumentave dhe procedurave që kërkohen për vlerësim. Më tej akoma, edhe vetë mësuesi duhet të jetë familjar me sistemin e vlerësimit që do të përdoret për të matur punën e tij: është mirë që skemat e vlerësimit të afishohen në vende të dukshme në shkollë apo të bëhen pjesë e planeve të drejtorisë për kualifikimin e brendshëm. Në shkollat tona kanë qenë në traditë orët e hapura mësimore, ku mësues të lëndëve ose gruplëndëve të ndryshme, së bashku me drejtues të shkollës e anëtarë të DAR, marrin pjesë në orë të hapura dhe, në fund, diskutojnë me njëri-tjetrin anët pozitive e negative, arritjet e pengesat, pra, ndajnë përvojat dhe këndvështrimet e tyre. Sisteme të tilla vlerësimi kanë qenë të efektshme jo vetëm për mësuesin që zhvillonte orën e hapur, por për të gjithë pjesëmarrësit, duke e parë opsionin e një ore të tillë me përfitime shumëpalëshe.

✱ PËR T’U PASUR NË VËMENDJE

Imperativi i vlerësimit të mësuesve lidhet me disa elemente që, në pamje të parë, mund të duken të parëndësishme, por që përfitimet e konceptimit të tyre si dhe pasja në vëmendje ndikojnë, drejtpërsëdrejti, synimin tonë: sigurimin e një vlerësimi cilësor.

Koha e vlerësimit. Vëzhgimet tregojnë se performanca e mësuesve është më e mirë në fund të vitit shkollor se në fillim të tij. Përgjithësisht kërkohet kohë për të krijuar një rutinë të mirë dhe për të vendosur marrëdhënie të mira me

nxënësit. Për rrjedhojë, elementi kohë duhet pasur në konsideratë. Po ashtu, gjatë një dite pune, që për një mësues do të thotë 4-5 orë mësimi që zhvillon të njëjtën lëndë dhe të njëjtën temë, performanca më e mirë është në orën e dytë dhe të tretë të kësaj teme, sepse ka pasur mundësi të rikonceptojë pikat e forta dhe të dobëta të ores; ora e fundit mund të jetë bërë më rutinë se ç' duhet (ose e mërzhitshme – po thuhet të njëjta gjëra)!

Vjetërsia në profesion. Sa më e gjatë të jetë koha në profesion ose, sa më shumë vjetërsi të ketë mësuesi, aq më i sigurt bëhet në pikëpamje të përgatitjes akademike, të krijimit të marrëdhënieve, të menazhimit të klasës dhe të kohës, të formave të kontrollit, të mënyrave si e orienton bashkëbisedimin mësues-nxënës etj. Kjo ndodh edhe nëse mësuesi ka ndryshuar klasë apo shkollë. Një mësues me përvojë është në gjendje të përshtatet shumë më shpejt me mjedisin se një mësues i ri. Për rrjedhojë, problemet që mund të paraqesë ora e mësimi e një mësuesi të ri mund të jenë krejtësisht të ndryshme nga ato që dalin gjatë ndjekjes së orës së mësimi të zhvilluar nga një mësues i vjetër.

Pesha ose përqindja që zënë aspekte të ndryshme të mësimi. Mësuesit e zhvillojnë mësimin në klasa të ndryshme, që do të thotë se mund të jenë të ndryshme jo vetëm grupmosha apo lënda, por edhe përbërja sociale, problemet që paraqesin etj. A duhet që pesha e elementeve të ndryshme, që përbëjnë strukturën e një kornize vlerësimi të punës së mësuesit, të jenë të njëjtë? Me fjalë të tjera, a janë të njëjtë, në çdo rast e situatë, njëlloj të rëndësishëm, aspekte të ndryshme të mësimdhënies? Sigurisht, asnjë nuk është në gjendje të japë një përgjigje të prerë për këto probleme, por, për të bërë një gjykim sa më besueshëm, duhen pasur parasysh elementet që janë më të rëndësishme, që e shqetësojnë më shumë mësuesin.

Përdorimi i metodave të reja, ekperimentimet. Në përpjekje për t'u kualifikuar vazhdimisht, për të ndjekur reformën apo përdorur teknologji të reja, të papërdorura më parë, ekziston mundësia që performanca e mësuesit të mos jetë më e mira e mundshme. Vlerësimi i mësuesit në një situatë të tillë mund të jetë shqetësuese për të dhe pa asnjë interes për shkollën: mësuesit i duhet të përshtasë përvoja dhe mënyra të sjelljeve të reja, për të cilat nuk është ende i sigurt. Në raste të tilla, inspektimi duhet të formatohet me përpjekjet e mësuesit, ta ndihmojë në rritje e zhvillim profesional, ta nxisë për të ecur përpara, pra, duke u kufizuar vetëm në këto aspekte.

Ndërgjegjësimi për përgjegjësinë si vlerësues. Sfidat e një vlerësimi të mirë është të dish të kombinosh të gjitha vlerësimet e bëra, nga vëzhgimi i të gjitha

aspekteve të performancës, në një gjykim të vetëm. Për këtë nuk mjafton vetëm të dëgjosh, nga banka e fundit, orën e mësimi që po zhvillon filan mësues! Është e domosdoshme përdorimi i shumë instrumenteve, përfshirë vëzhgime formale e informale që shtrihen edhe jashtë klasës, pjesëmarrjen në më shumë se disa orë mësimi të zhvilluara nga ai mësues, eksplorimin me kujdes të të dhënave që mund të vijnë nga burime të ndryshme: kontrolli i fletoreve apo fletëve të punës që përdorin nxënësit, bashkëbisedimet me grupe prindërisht etj. Përsëri nuk mund të japin një formulë të saktë, por një profesionist i mirë është në gjendje të bëjë gjykime të mira, mbështetur në këto vërejtje!

Mësuesi jasht orës së mësimi. Përveç mjeteve tradicionale të vlerësimit të mësuesit, një ndihmesë shumë të mirë në vlerësimin e tij mund të japin shqyrtimi i aktivizimit në projekte të ndryshme, kurrikulare e jashtë saj, marrëdhëniet që krijon me drejtuesit e kolegët, me nxënësit e prindërit, përgjegjësitë që është në gjendje të marrë, shkalla e përgjegjshmërisë. Bazuar në struktura të tilla vlerësimi do të jemi në gjendje të krijojmë një kornizë më gjithëpërfshirëse vlerësimi dhe, në të njëjtën kohë, të hedhim bazat për krijimin e një plani për rritje të mëtejshme profesionale të tij.

Në vijim, jepen disa instrumenta vlerësimi, shoqëruar me kategorizime të ndryshme të elementëve që përbëjnë një orë mësimi. Meqenëse elementet që përcaktojnë shkallën dhe cilësinë e ndërveprimit mësues-nxënës janë të shumtë, edhe modelet e ofruara nuk janë unike. Por, pavarësisht larmisë së tyre, në secilin gjejmë katër aspekte kryesore: përgatitja dhe planifikimi, mjedisi i brendshëm, mësimdhënia, përgatitja profesionale.

INSTRUMENT PËR VËZHGIMIN & VLERËSIMIN E NJË ORE MËSIMI

Klasa _____ Lënda _____ Tema _____

Treguesit	Çështje që vëzhgohen për të mbledhur të dhënat	D	Mj	Mr	Sh.m	Vlerësimi
1. Mësuesi ka ndërtuar mësimin me strukturë të qartë	- Përgatitja shkencore dhe profesionale e mësuesit - Objektivat komunikohen qartë në fillim të mësimt - Mësuesit janë të qartë në fillim dhe në fund të mësimt për të siguruar lidhjen e njohurive					
2. Mësuesi është i qartë në shpjegim ose në dhënien e detyrave	- Udhëzimet dhe shpjegimet që përdor mësuesi janë të qarta - Përdoren teknika dhe pyetje për larmi veprimtarish - Arrihet ndërveprimi në orën e mësimt duke përfshirë të gjithë nxënësit në mësim					
3. Mësuesi kontrollon rregullisht nëse nxënësit kanë kuptuar lëndën mësimore dhe detyrat	- Mësuesi duhet të bëjë pyetje nëse është kuptuar mësimi - Të lejojë nxënësit të përgjithësojnë ose justifikojnë veprimet e tyre - Të ofrojnë mbështetje aktive gjatë këtij procesi - Punët me shkrim vlerësohen rregullisht dhe me aktësi					
4. Gjatë mësimdhënies mësuesi ka parasysh nivelet e ndryshme të nxënësve	- Kontrollohen nxënësit e dobët nëse është kuptuar mësimi - Mësuesi përqendrohet tek nxënësi i dobët dhe nxënësit e mirë (jo vetëm tek nxënësit mesatarë) nëpërmjet detyrave ose materialeve suplementare					
5. Mësuesi përdor lloje të ndryshme të metodave të mësimdhënies	- Forma e organizmit të mësimt: klasike, me grupe, individuale - Metoda e zgjedhur nga mësuesi, efektiviteti i saj - Veprimtaritë që përdoren në klasë					
6. Përdorimi i kohës dhe i mjeteve	- Koha përdoret mirë dhe nxënësit nxënë gjatë mësimt - Mjete mësimore, përgatitja dhe përdorimi i tyre					
7. Detyra për nxënësin	- Jepen kur duhet detyra të ndryshme - Objektivat e të nxënit janë të qarta dhe lidhen me përparimin që bëjnë nxënësit - Kontrolli dhe vlerësimi ritmik i detyrave të dhëna					
8. Dokumentacioni i mësuesit	- Hartimi dhe zbatimi i plan-programeve mësimore dhe edukative - Puna me regjistrin në përputhje me udhëzimet dhe legjislacionin përkatës - Përgatitja sistematike ditore					
	Vlerësimi sintetik					

Mësuesi: _____

INSTRUMENT PËR VËZHGIMIN & VLERËSIMIN E NJË ORE MËSIMI

Shkolla _____ **Klasa** _____
Lënda _____ **Tema** _____

1. Qartësia e objektivave: planifikimi / realizimi

- A janë planifikuar objektiva specifike, të qartë, konkretë e të matshëm.
- A ka parashikuar mësuesi veprimtari për realizimin e objektivave.
- A zhvillohet ora e mësimit në funksion të realizimit të objektivave.
- Arritjet e nxënësve në fund a përputhen me objektivat e caktuara.

2. Qartësia e udhëzimeve dhe e shpjegimeve nga mësuesi

- Shembujt për konkretizimin e koncepteve.
- Përdorimi i analogjive të ndryshme për të lehtësuar të kuptuarit e koncepteve.
- Modelet, shembujt dhe ilustrimet për efekt vizual.
- Lidhja e temës së re me ato të zhvilluara më parë.
- Mbahen parasysh njohuritë e nxënësve për temën e re.

3. Strategjitë mësimore të përdorura nga mësuesi

- Teknika që përdoren (puna në grup, në çift, veprimtari praktike, demonstrime, të pyeturit).
- Strategjitë e shpjegimit që përdor mësuesi (shpjegimi, hapja, skemat, analogjia etj.).
- Përdorimi i bazës materiale didaktike (glob, hartë, atlas, grafikë, dosjerët, mjete vizuale a dëgjimore).

4. Strukturë e qartë e mësimit

- Mobilizim mendor i nxënësve.
- Kalimet e qeta.
- Mbajtja e nxënësve të përfshirë vazhdimisht në veprimtari.

5. Përfshirja aktive dhe nxitja e mendimit kritik të nxënësve.

- Ritmi dhe ecuria e mësimit.
- Si sigurohet mësuesi se nxënësit po e ndjekin mësimin.

- Niveli i të menduarit kritik të nxënësve, respektimi i të menduarit ndryshe dhe i mendimit të kundërt.
- Rregulli në klasë (aftësi menazhuese, bashkëveprimi, respekti dhe dëgjimi reciprok mësues-nxënës, nxënës-mësues).
- Përdorimi i humorit nga mësuesit dhe nxënësit.

6. Vlerësime të tjera sipas rrethanave

- Dhënia, kontrolli dhe vlerësimi i detyrave të shtëpisë.
- Plotësimi dhe gjendja e punëve me shkrim, punëve praktike dhe laboratorike.
- Shënime për përparimin e nxënësve (për komunikimin me prindërit, me mësuesit e tjerë, me drejtorinë e shkollës, për të nxjerrë shkaqet e prapambetjes, për të planifikuar punën e diferencuar për përmirësim etj.).
- Testet, niveli i tyre, përpunimi i rezultateve, progresi i nxënësve nga njëri test tek tjetri.

Republika e Shqipërisë

Tiranë, më 17. 02. 2006

Shkolla e mesme “A. Buda”

Laparakë, Tiranë

VLERËSIM PUNE PËR MËSUESEN _____

1. Përkushtimi dhe angazhimi në punë:

- Njeh dhe zbaton legjislacionin e shkollës
- Kontribuon në demokratizimin e jetës në shkollë
- Me punën e saj ka arritur rezultate të mira në klasat ku jep mësim, si dhe në klasën në kujdestari (20 pikë)

2. Realizimi i standardeve lëndore të arritjes:

- Përgatitet sistematikisht dhe ka ambicie në punën e saj
- Realizon dhe zbaton me kompetencë profesionale planet mësimore
- Nxënësit e saj kanë arritje të vazhdueshme në mësimnxënie (40 pikë)

3. Figura e mësuesit:

- Ka etikë demokratike e profesionale
- Ka paraqitje profesionale, duhet të punojë më shumë për komunikimin
- Angazhohet në zgjidhjen e konflikteve në shkollë
- Ka aftësi për përfaqësim (10 pikë)

4. Mësuesi si mësues kujdestar:

- Di të drejtojë e organizojë klasën për mbarëvajtjen e procesit mësimor
- Siguron frymë demokratike dhe partneriteti në marrëdhëniet me nxënësit, mësuesit dhe komunitetin prindëror
- Marrëdhëniet me sindikatën, nxënësit dhe prindërit vlerësohen pozitivisht

(20 pikë)

5. Rezultatet në kualifikim:

- Merr pjesë dhe angazhohet në kualifikimet e organizuara nga institucionet mësimore
- Merr pjesë dhe angazhohet në kualifikimet e brendshme të organizuara nga shkolla
- Bën përpjekje për vetëkualifikim

(10 pikë)

Numri total i pikëve 100**INSTRUMENTI I VLERËSIMIT TË CILËSISË SË MËSIMDHËNIES**

Mësuesi ____ Shkolla ____ Data e vizitës ____ Klasa ____ Lënda ____ Tema ____

Treguesit për vlerësim		ShM	M	Mj	D	Vlerësim progresiv
Përgatitja ditore	Objektivat dhe përmbajtja e mësimi					
	Përcaktimi i strukturës së mësimi					
	Saktësia e përmbajtjes					
	Sistemësia e përgatitjes					
Zhvillimi imësimi	Motivimi i nxënësve					
	Përshtatja e nxënësve për fillimin e mësimi					
	Si lidhen veprimtaritë e mësuesit me ato të nxënësit					
	Nxitja e nxënësve për të mësuar në mënyrë të pavarur					
	Qartësia dhe vlëra e demonstrimeve të mësuesit					
	Gjallëria në orën e mësimi					
	Rrjedhshmëria e orës së mësimi					
	Konsolidimi i asaj që është mësuar					
	Si e njeh mësuesi se sa kanë nxënë nxënësit					
Cilësitë personale	Marrëdhëniet mësues nxënës					
	Stili i mësimdhënies					
	Sa angazhohet mësuesi në mësim					
	Mënyra e shprehjes dhe e artikulimit					
	Gjestikulacioni dhe fleksibiliteti i mësuesit					
	Niveli i zotërimit të disiplinës					
	Personaliteti i mësuesit					
Cilësitë drejtuese të mësuesit						
Vlerësimi përfundimtar						

SHKALLA E PERFORMANCËS LIDHUR ME TEKNIKAT E PYETJEVE & DISKUTIMEVE TË ZHVILLUARA

ELEMENTI	DOBËT	MJAFTUESHËM	MIRË	SHUMË MIRË
<i>Cilësia e pyetjeve</i>	Pyetjet e mësuesit, në mënyrë të dukshme, janë të gjitha të një cilësie të varfër; përgjigjet kërkojnë njohuri sipërfaqësore, shpesh riprovojnë vetëm kujtesën, të tipit po/jo, e saktë/gabuar.	Mësuesi kombinon pyetje të cilësisë së ulët me ato të cilësisë së lartë, sipas një rendi të shpejtë suksesiv. Vetëm disa prej këtyre pyetjeve të ftojnë të mendohesh përpara se të japësh përgjigje.	Pjesa më e madhe e pyetjeve që drejton mësuesi janë të një cilësie të lartë. Nxënësve u jepet koha e mjaftueshme për t'u menduar përpara se të japin përgjigje.	Pyetjet e çështjet që ngre mësuesi, në mënyrë të vazhdueshme, janë të një cilësie të lartë, me kohën e mjaftueshme në dispozicion që u jepet nxënësve për të formuluar përgjigjen. Nxënësit janë në gjendje të formulojnë vetë pyetje apo të ngrenë çështje për diskutim.
<i>Teknikat e diskutimeve</i>	Ndërveprimi mësues-nxënës mbizotërohen nga stili recitues/përsëritës; mësuesi ndërmjetëson si pyetjet, ashtu edhe përgjigjet.	Mësuesi bën përpjekje të përfshijë nxënësit në shumë në një diskutim të vërtetë, se në përsëritje, por me rezultate jo të rregullta.	Mësuesi hap një diskutim të vërtetë ndërmjet nxënësve, duke u hequr mënjatë kur është e nevojshme.	Nxënësit marrin përgjegjësi të konsiderueshme në suksesin e diskutimeve, duke iniciuar tematika dhe dhënë kontribute të paparacaktuara.
<i>Pjesëmarrja e nxënësve</i>	Një numër i vogël nxënësish mbizotërojnë të gjithë procesin e diskutimit.	Mësuesi përpiqet të përfshijë të gjithë nxënësit në diskutim, por me rezultate të kufizuara.	Mësuesi arrin me sukses të përfshijë të gjithë nxënësit në diskutim.	Vetë studentët kërkojnë të binden se të gjithë kanë thënë fjalën e tyre dhe janë dëgjuar.

Burimi: Hershberg T. & Robertson-Kraft C., 2009. "A grand bargain for education reform. New rewards and Supports for New Accountability". Harvard Education Press, f.64.

❀ FIGURA E MËSUESIT DHE NEVOJA PËR NJË KOD ETIKE

Të gjithë jemi të prekshëm kur bëhet fjalë për mësuesin! Për shkak të kompleksitetit të marrëdhënieve që karakterizojnë profesionin e mësuesit, puna dhe, në këtë prizëm të ri, edhe sjellja e tij, janë në optikën e gjykimit të shumë aktorëve në shoqëri.

Ka ardhur koha që edhe në vendin tonë, sikundër në shumë vende të tjera, të vendosim disa norma që, së bashku me vlerësimet që bëjnë teknikienët, të qartësojnë përgjegjësitë profesionale të mësuesit në sistemin arsimor parauniversitar. Këto norma nuk kanë për qëllim të tregojnë se si duhet të jetë një mësues, njëlloj sikundër nuk tentojnë të tregojnë penalizimet që duhet të merren në rast të kundërt. Por që të formuluar, dhe pastaj të pranuar nga të gjithë, rrisin besimin në figurën e mësuesit, shtojnë mbështetjen në punën e tij dhe e ndihmojnë të ushtrojë, me përgjegjësi e kompetencë, profesionin. Norma të tilla të sjelli dhe të vlerësuari çfarë është e mirë dhe jo e mirë, e drejtë dhe e gabuar për një profesion, ngritur mbi disa parime morale shoqërore, bazuar në precedentin, njihen me emrin Kod etike.

Më tej akoma, synim është hapja e një diskutimi lidhur me këtë tematikë, nisur edhe nga iniciativat e ndryshme, por që për fat të keq kanë qenë, në përgjithësi, sporadike dhe nuk janë dokumentuar.

Parimi 1- Kompetencë profesionale.

Një mësues duhet të zotërojë në nivel të lartë lëndën që jep, të sigurojë në vazhdimësi pasurimin e saj me arritjet më të fundit, të bëjë lidhjen e lëndës që jep me lëndët e tjera, me synim realizimin e objektivave mësimore në tërësi. Në mësimdhënie mësuesi nuk ndikohet nga bindjet apo interes të tij personale. Në tema për të cilat ekzistojnë interpretime apo opinione të ndryshme dhe që mund të ngjallin keqinterpretime në një klasë me kultura e besime heterogjene, mësuesi nuk mban një qëndrim personal, por ia lë së ardhmes një gjykim të tillë.

Parimi 2- Kompetencë pedagogjike

Një mësues i përgatitur nga pikëpamja pedagogjike shtron përpara klasës objektivat mësimore, njeh metodat e mësimdhënies dhe i zgjedh e i zbaton ato në përshtatje me veçoritë e klasës. Mësuesi i përgatitur pedagogjikisht

është fleksibël, përshtat mësimdhënien për çdo grup nxënësish apo nxënës të veçantë, i jep të drejtë çdo pjesëtari të klasës të jetë aktiv në orën e mësimi. Ai kombinon jo vetëm metodat e mësimdhënies, por edhe ato të vlerësimit dhe të pyeturit, duke i përgatitur nxënësit për të mbyllur me sukses vitin shkollor.

Parimi 3- Siguron një mjedis të ngrohtë në klasë për çdo nxënës

Mësuesi nuk duhet të fyejë nxënësin, me apo padashje. Kjo do të thotë se mësuesi njeh nxënësit që i janë besuar; në këtë mënyrë është në gjendje të përdorë një fjalor të zgjedhur me kujdes, të shmangë komentet emocionale që lidhen me zonën nga vjen nxënësi apo prejardhjen social-kulturore të tij dhe të jetë i kujdesshëm në fjalorin që përdor apo komentet që bën. Mësuesikërkon mendimin e çdo nxënësi për tema delikate, inkujaron nxënësit të respektojnë njëri-tjetrin, pavarësisht nga origjina, e kthen klasën në një mjedis të hapur e gjithëpërfshirës.

Parimi 4- Siguron zhvillimin intelektual për çdo nxënës

Me punën e tij të përditshme, mësuesi kontribuon në zhvillimin intelektual të nxënësit, të paktën përsa i takon lëndës ku jep mësim, duke nxitur te ata mendim të pavarur e kritik, duke i trajtuar me respekt e dinjitet. Një mësues i tillë është gjithmonë i aftë të japë udhëzime të sakta, pranon interpretime teorike alternative, ngjall besimin te nxënësit se mund të arrijnë çdo gjë, nuk frymëzon diskriminimin seksual, krijon për nxënësit me aftësi të kufizuara kushte të barabarta pjesëmarrjeje.

Parimi 5 - Nuk krijon konflikt interesi me nxënësit e tij

Kjo nënkupton që mësuesi në punën e tij nxitet vetëm nga synimet pedagogjike e kërkesat akademike, nuk krijon me nxënësit lidhje të ngushta personale, nuk mëson fëmijët e tij në klasat ku është mësimdhënë, nuk krijon marrëdhënie biznesi me prindërit e nxënësve të tij, nuk jep e merr dhurata me ta, nuk i nxit të marrin pjesë në grupime të ndryshme politike. Në qoftë se, për një arsye apo tjetër, mësuesi shkel ndonjë nga këto parime, është përgjegjësia e tij të lajmërojë sa më shpejt të jetë e mundur titullarin, me qëllim gjetjen e alternativave për të bërë një vlerësim sa më të pavarur e korrekt të nxënësit. Ky parim nuk e parjashton mundësinë e vendosjes së marrëdhënieve të mira me nxënësit, por i kufizon ato, me qëllim shmangien e çdo dëmtimi në zhvillimin e nxënësit.

Parimi 6 - Besueshmëria

Mësuesi njeh nxënësin, por i përdor këto njohje vetëm për zhvillimin social-akademik të tij, apo në komunikime private, që do të ndihmonin këtë zhvillim. Mësuesi i vë në dispozicion këto njohje për të tjerët vetëm kur beson se një informacion i tillë është i vlefshëm për nxënësin ose e ndihmon atë nga dëmtime që mund t'i sjellin të tjerët.

Parimi 7 - Respekti për kolegët

Një mësues respekton kolegët e tij dhe punon ngushtë me ata në interes të zhvillimit të nxënësve. Mosmarrëveshjet ndërmjet mësuesve janë thjesht personale dhe nuk duhet të ndikojnë në punën e tyre, aq më shumë në zhvillimin e nxënësve. Një mësues nuk duhet të bëjë komente para nxënësve lidhur me aftësinë profesionale të një mësuesi tjetër. Nëse një mësues ka dyshime të tilla për një koleg, ai e ndan këtë opinion me një koleg tjetër, përpara se të ndërmarrë veprime të mëtejshme.

Parime 8 - Respekti për institucionin

Është në interes të zhvillimit të nxënësit që mësuesi të njohë e të respektojë objektivat arsimore të vendosura në shkollë, të zbatojë politikat dhe standardet e shkollës. Ai është i ndërgjegjshëm për përgjegjësitë kolektive, nuk bën reklamë për një shkollë tjetër apo një sistem tjetër arsimi.

Parimi 9 - Vlerëson objektivisht nxënësin

Një mësues duhet të përdorë sa më shumë metoda vlerësimi, sipas standardeve të vendosura nga shkolla. Ai është i ndërgjegjshëm për avantazhet apo dizavantazhet të njërës apo tjetër metodë dhe punon për një vlerësim sa më të gjithanshëm të nxënësit. Politikat e vlerësimit u bëhen të qarta nxënësve që në fillim të vitit shkollor. Fletët e provimit, punët e pavarura, detyrat e shtëpisë, punët praktike vlerësohen me seriozitet dhe rezultatet e tyre u bëhen të ditura nxënësve, duke qartësuar çfarë kanë gabuar. Përfundimet u komunikohen edhe prindërve.

* ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

■ **Paga e meritës bazuar në rezultatet e arritjeve.** Drejtoria e shkollës vendos të shpërblejë mësuesit, nxënësit e të cilëve marrin rezultate shumë të mira në testet e standardizuara. A mendoni se një ide e tillë është e mirë? A ndihmon kjo iniciativë në rritjen e punës me nxënësit në klasë për të pasur rezultate sa më të mira dhe, rrjedhimisht, edhe një pagë më të mirë? Si do të reagonin prindërit nëse fëmija e tyre nuk do të bënte mësim me mësuesin e meritës?

■ Jepni mendimin tuaj për instrumentet e vlerësimit të punës së mësuesit në klasë.

■ Në cilat nga çështjet e mëposhtme ka arsye për pushimin e mësuesve nga puna (argumentoni mbështetur edhe në bazën ligjore):

- Homoseksualiteti
- Marrja pjesë në grevë
- Kritika publike për shkollën
- Të godasësh nxënësin

■ Një mësuese shumë kreative dhe efektive në klasë, e dashur për nxënësit dhe kolegët, e pamartuar, bashkëjeton me një shok të saj. Administrata e shkollës mendon se ajo po jep shembull negativ tek nxënësit. Shkolla publikisht bën të njohur se, meqenëse mësuesja bashkëjeton me një djalë, sjellja e saj ndikon negativisht tek nxënësit e shkollës fillore. Këshilli i shkollës pezullon mësuesen nga puna. Mendoni se:

- Mësuesja është viktimë e një veprimi të paligjshëm dhe duhet të padisë këshillin e shkollës për t'u rivendosur në punë
- Këshilli i shkollës ka të drejtë ta pushojë mësuesen nga puna dhe të evitojë shembullin e keq në klasë.

V.4. DISPOZITA NORMATIVE (Për arsimin parauniversitar)

KREU I

PARIME TË PËRGJITHSHME

Neni 1

Ligjet

Veprimtaria mësimore - edukative në kopshte e shkolla realizohet në përputhje me:

1. Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë.
2. Ligjin nr. 7952, datë 21.06.1995, "Për sistemin arsimor parauniversitar" ndryshuar me ligjin nr. 8381, datë 30.07.1998 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 7952 "Për sistemin arsimor parauniversitar".
3. Të gjitha aktet e tjera nënligjore në zbatim të tij.
4. Dokumentet ndërkombëtare ku aderon Republika e Shqipërisë.

Neni 2

Fusha e zbatimit të "Dispozitave normative"

"Dispozitat normative" (DN) zbatohen në të gjitha institucionet shkollore dhe parashkollore publike (kopshte, shkolla 8-vjeçare dhe të mesme me kohë të plotë dhe të shkurtuar, si dhe në institucionet e arsimit special), që përfshihen në rrjetin e institucioneve shkollore parauniversitare të Republikës së Shqipërisë.

Neni 3

Himni Kombëtar. Flamuri

Himni Kombëtar këndohet në ceremoni festive në shkollë.

Flamuri Kombëtar Shqiptar vendoset në çdo shkollë.

Neni 4

Synimet e shkollës

Shkolla në tërë veprimtarinë e saj gjithëpërfshirëse synon: - emancipimin shpirtëror dhe zhvillimin e personalitetit të nxënësve; - zhvillimin e mendimit dhe veprimit të tyre të pavarur, kritik, krijues, konstruktiv e tolerant; - edukimin e vlerave atdhetare, njerëzore, morale e demokratike; - mundësimin e krijimit të shanseve të barabarta për të gjithë nxënësit dhe aftësimin e tyre për përballimin e jetës.

Synimet e kopshtit të fëmijëve

Në veprimtarinë e tij kopshti i fëmijëve synon:

- të zhvillojë personalitetin e fëmijës parashkollor dhe ta parapërgatisë atë për shkollë;
- të sigurojë për secilin fëmijë shanse të barabarta edukimi;
- të edukojë fëmijën si një qenie të shoqërueshme dhe të aftë të krijojë marrëdhënie me të tjerët;
- të zgjerojë përvojën, njohjen, aftësitë ndijore, aftësinë për të vepruar, folur, menduar dhe imagjinuar nëpërmjet ushtrimeve të vazhdueshme.

Neni 5

Shkollat

1. Në rrjetin e institucioneve shkollore të Republikës së Shqipërisë funksionojnë:
 - a) Shkolla me kohë të plotë.
 - b) Shkolla me kohë të shkurtuar.
2. Struktura e vitit mësimor për çdo kategori shkolle përcaktohet në planin mësimor përkatës të miratuar nga Ministri i Arsimit dhe e Shkencës.

Kopshtet

1. Në rrjetin e institucioneve parashkollore të Republikës së Shqipërisë funksionojnë:
 - a) Kopshte me ushqim
 - b) Kopshte pa ushqim
2. Kopshtet funksionojnë gjatë gjithë vitit. Programi edukativ në kopshte zbatohet në të njëjtën periudhë si dhe në shkollat fillore. Në periudhën e verës, veprimtaritë edukative të kopshtit programohen nga mësueset dhe miratohen nga drejtoria e kopshtit.

KREU II

DETYRIMI SHKOLLOR DHE LIRIMI PREJ TIJ

Neni 6

Mosha

Arsimi parashkollor nuk përfshihet në arsimin e detyruar.

1. Në kopsht regjistrohen fëmijë të moshës 3-6 vjeçare. Fëmija që ka mbushur 3 vjeç një ditë para fillimit të vitit mësimor ka të drejtë të regjistrohet në kopsht.

KREU II DETYRIMI SHKOLLOR DHE LIRIMI PREJ TIJ

2. Fëmija 6 vjeç qëndron në kopsht deri një ditë para se të fillojë viti shkollor.
3. Nxënësi që përjashtohet nga detyrimi shkollor (neni 8, pika [2]), mund të qëndrojë në kopsht edhe një vit.

Mosha

1. Arsimi i detyruar sot është arsimi 8 - vjeçar nga klasa I - VIII.
2. Arsimi i detyruar përfshin të gjithë fëmijët e moshës 6 - 16 vjeç, me përjashtim të rasteve kur parashikohet ndryshe në këto dispozita.
3. Në Republikën e Shqipërisë, fëmija që ka mbushur moshën 6 vjeç deri 1 ditë para fillimit të vitit mësimor, përfshihet në detyrimin shkollor.
4. Shkolla deri në muajin prill merr nga gjendja civile, që e mbulon atë si zonë, listën e fëmijëve 6-vjeçarë dhe bën verifikimin e tyre.
5. Nxënësi (klasa V - VIII) që përfshihet në detyrimin shkollor, vendbanimi i të cilit ndodhet mbi 5 km larg nga shkolla, trajtohet në konviktet e shtetit. Është detyrë dhe përgjegjësi e DA dhe e pushtetit vendor të kujdesen dhe të sigurojnë shkollimin e këtij nxënësi.

Neni 7**Lirimi**

1. Nxënësi, një ditë pasi mbush moshën 16 vjeç, lirohet nga detyrimi shkollor.
2. Kur nxënësi mbush moshën 16 vjeç gjatë vitit mësimor, bëhen përpjekje, në bashkëpunim me të edhe prindërit e tij, që ai të vazhdojë mësimet deri në përfundim të vitit mësimor përkatës.
3. Nxënësi, që përfshihet në detyrimin shkollor, në raste të veçanta, kur aksidentohet apo sëmuret rëndë dhe nuk mund të lëvizë e të ndjekë mësimet në shkollë, vërtetuar kjo nga shërbimi shëndetësor, lejohet të marrë mësim në shtëpi. Për këta nxënës shkolla kontribuon me programe të reduktuara mësimore të hartuara nga mësuesit dhe të miratuara nga DA. Në këto raste nuk zbatohet neni 41 pika 1/c. Në vartësi të kushteve specifike të shkollës, drejtori cakton mësues të veçantë për ta konsultuar nxënësin në shtëpi, të paktën një herë në muaj, duke e konvertuar kohën e konsultimeve në orë mësimore, që llogariten në ngarkesën javore të mësuesit.

Neni 8**Përjashtimi nga detyrimi shkollor**

1. Nxënësi, i cili është larguar me familjen për emigrim jashtë shtetit, vërtetuar kjo nga organet e pushtetit vendor, përjashtohet nga detyrimi shkollor, duke bërë shënimet përkatëse në amzën e shkollës.

2. Në raste tepër të veçanta, për një fëmijë 6-vjeçar që ka zhvillim shumë të dobët, mbështetur në kërkesën me shkrim të prindit dhe bazuar në raportin mjeko-ligjor, me propozim të drejtorit të shkollës, DA mund të marrë vendim për shtyrjen e regjistrimit të nxënësit në klasën e parë një vit më vonë. Vendimi depozitohet në arkivin e DA, ndërsa kopja e tij në arkivin e shkollës.

KREU III

REGJISTRIMET NË SHKOLLË

Neni 9

Koha. Dokumentet

1. Data e fillimit dhe mbarimit të vitit shkollor është kompetencë e Ministrit të Arsimit dhe të Shkencës.
2. Regjistrimet e fëmijëve në kopshte dhe e nxënësve në shkollat 8-vjeçare dhe të mesme fillojnë dy javë përpara fillimit të mësimave dhe mbyllen, si rregull, një ditë para fillimit të shkollës.
3. Regjistrimi i fëmijës në kopsht dhe i nxënësit në klasën e parë të shkollës 8-vjeçare bëhet me këto dokumente:
 - a) Çertifikata e lindjes.
 - b) Çertifikata e vaksinimeve e përcaktuar nga Ministria e Shëndetësisë.
4. Regjistrimi i nxënësit në klasat e tjera të shkollës 8-vjeçare (Kp) bëhet me këto dokumente:
 - a) Dokumenti shkollor (dëftesa) i përfundimit të klasës paraardhëse.
 - b) Çertifikata e vaksinimeve e përcaktuar nga Ministria e Shëndetësisë.
5. Në klasën I të shkollës së mesme të përgjithshme nxënësi regjistrohet në bazë të "Dëftesës së lirimimit" (ose kopjes së saj të noterizuar), me përjashtim të rasteve që parashikohen ndryshe në DN.
6. Në **klasën I** të shkollës së mesme profesionale dhe socialkulturore nxënësi regjistrohet me këto dokumente:
 - a) Dëftesa e Lirimimit.
 - b) Dokumenti nga drejtoria arsimore e rrethit.
7. Në klasat e shkollës 8-vjeçare me kohë të shkurtuar (KSH) nxënësi, që është mbi moshën e detyrimit shkollor, regjistrohet në bazë të dëftesës së përfundimit të klasës paraardhëse. Në **shkollën e mesme me kohë të shkurtuar** (KSH) nxënësi regjistrohet në klasën I me këto dokumente:
 - a) Dëftesa e Lirimimit.
 - b) Çertifikata e lindjes me fotografi.
8. Në klasat e ndërmjetme të të gjitha shkollave të mesme, me kohë të plotë

KREU III REGJISTRIMET NË SHKOLLË

apo me kohë të shkurtuar, regjistrimi i nxënësit bëhet në bazë të dokumenteve shkollore (dëftesave të përfundimit të klasave paraardhëse).

9. Nxënësi, fitues i konkursit për një shkollë të mesme (ku pranimi bëhet me konkurs), konsiderohet i regjistruar në shkollën përkatëse.

Neni 10

Raste të veçanta

1. Dokumenti shkollor (dëftesa) origjinal i përfundimit të një klase i jepet nxënësit vetëm një herë.
2. Në raste të veçanta, kur mungon dokumenti shkollor origjinal (dëftesa) i përfundimit të një klase, regjistrimi i nxënësit në klasën pasardhëse, në të njëjtën shkollë, bëhet mbi bazën e amzës së shkollës. Regjistrimi i nxënësit në shkollë të tjera bëhet mbi bazën e vërtetimit të përfundimit të klasës, në të cilin shënohet dhe numri i amzës firmosur dhe vulosur nga drejtori i shkollës, ku nxënësi ka përfunduar klasën përkatëse. Për nxënësit e shkollave të mesme regjistrimi bëhet mbi bazën e vërtetimit me notat e të gjitha klasave paraardhëse.

Neni 11

E drejta e regjistrimit

1. Në kopsht fëmijët kanë të drejtë të regjistrohen në moshën 3,4 dhe 5 vjeç. Në varësi të vendeve të disponueshme, regjistrimet në kopsht vazhdojnë deri në dhjetor të vitit kalendarik.
2. Në klasën e parë të shkollave të mesme publike me kohë të plotë pranohen nxënës jo më të mëdhenj se 16 vjeç, deri 1 ditë para fillimit të vitit shkollor, me përjashtim të rasteve të veçanta të miratuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës (sipas LSAP - neni 29).
3. Nxënësi, i cili, për arsye të ndryshme, i ka ndërprerë mësimet në shkollën e mesme me kohë të plotë, ka të drejtë të regjistrohet përsëri në këtë lloj shkolle mbështetur në dëftesën e përfundimit të klasës paraardhëse, në qoftë se plotëson kriterin: mosha e tij deri në 1 ditë pas përfundimit të vitit (klasës) të fundit të shkollës të jetë jo më e madhe se 21 vjeç.

Neni 12

Ndarja territoriale

1. Regjistrimi i fëmijës në kopsht dhe i nxënësit në shkollën 8-vjeçare (Kp) apo në shkollën e mesme të përgjithshme (Kp), si rregull, bëhet në kopshtin dhe në shkollën e përcaktuar nga ndarja territoriale e vendbanimit e vendosur nga pushteti vendor me propozim të DA.

2. Fëmija parashkollor mund të regjistrohet në një kopsht, që ndodhet jashtë ndarjes territoriale të vendbanimit të tij kur këtë gjë e lejojnë kushtet dhe kapaciteti i lokalit. Nxënësi, me miratim të drejtorit të shkollës, mund të regjistrohet edhe në shkolla 8-vjeçare (Kp) apo në shkolla të mesme të përgjithshme (Kp) jashtë ndarjes territoriale të vendbanimit të tij, kur këtë gjë e lejojnë kushtet e kapacitetet e lokaleve.
3. Regjistrimi i nxënësit në shkollën 8-vjeçare me kohë të shkurtuar (apo qendrat e korrespondencës pranë një shkolle 8-vjeçare me kohë të plotë) dhe në shkollën e mesme me kohë të shkurtuar, si rregull, bëhet përkatësisht në shkollën brenda territorit të vendbanimit të tij.

Neni 13

Nxënësit shqiptarë (azilantë dhe të huaj) të ardhur nga jashtë shtetit

1. Nxënësi i moshës së shkollës 8-vjeçare, i cili ka ndjekur mësimet jashtë shtetit dhe vjen në Shqipëri për të vazhduar këtë shkollë, regjistrohet në bazë të dokumentit shkollor të shtetit nga vjen, të përkthyer e të vërtetuar në noteri dhe të sigluar në DA : a) në klasën pasardhëse, kur vjen në fillim të vitit shkollor; b) në klasën përkatëse, kur vjen gjatë vitit shkollor.
2. Nxënësi i moshës së shkollës 8-vjeçare, që nuk provon me dokument shkollor të shtetit nga vjen vazhdimin apo përfundimin e një klase, provohet për shkallën e njohurive nga një komision i posaçëm që ngrihet në DA. Komisioni harton procesverbalin përkatës të firmosur nga të gjithë anëtarët e tij (3 vetë). Mbi bazën e këtij procesverbali, i cili depozitohet në DA, drejtori i DA lëshon vërtetimin për regjistrimin e nxënësit në klasën që miraton ky komision. Shkolla në të cilën regjistrohet nxënësi, mban në amzën e saj vërtetimin e mësipërm.
3.
 - a) Nxënësi, i cili ka kryer 8 klasë shkollë dhe vjen nga një vend jashtë shtetit, ku arsimi i detyruar është 8-vjeçar ose më shumë, ka të drejtë të regjistrohet në klasën I të shkollës së mesme, apo të konkurrojë për pranim në një shkollë të mesme me konkurs.
 - b) Nxënësi, i cili ka kryer 9 klasë në një vend jashtë shtetit, ku arsimi i detyruar është mbi 8 vjet, ka të drejtën të regjistrohet në klasën e dytë të shkollës së mesme, mbas ekuivalentimit të dëftesës së klasës së 9 -të, në bazë të udhëzimit të veçantë të MASH, për ekuivalentimin e dokumentit shkollor të shtetit nga vjen, me PM të shkollës ku do të bëhet regjistrimi.
 - c) Nxënësi, i cili ka vazhduar në klasa të ndryshme të një shkolle të mesme jashtë shtetit, kur vjen gjatë vitit shkollor, mund të regjistrohet në klasa të ndërmjetme të shkollës së mesme, mbas ekuivalentimit të dëftesave.
 - d) Për pikat a), b) dhe c) nxënësi paraqet në DA dëftesën (dëftesat) shkollore të shtetit nga vjen të përkthyer dhe të vërtetuar në noteri. Në rastin e pikës

KREU III REGJISTRIMET NË SHKOLLË

a) DA bën siglimin mbi dëftesë. Në rastin e pikës b) dhe c) DA bën konvertimin dhe ekuivalentimin e dëftesave sipas udhëzimit të ekuivalentimit të MASH. Në të gjitha rastet DA i dërgon dokumentet në shkollën që shkon nxënësi, ku depozitohen dhe ruhen në amzën e shkollës.

Neni 14

Pranimet në shkollat (Kp) me konkurs

1. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton shkollat 8-vjeçare dhe të mesme, ku pranimet e nxënësve bëhen me konkurs.
2. Konkurset zhvillohen në bazë të rregullores së konkurseve dhe udhëzimeve të MASH për këtë qëllim.

KREU IV

PUNA MËSIMORE - EDUKATIVE (PME)

Neni 15

Puna mësimore-edukative në kopshte

1. Veprimtaria mësimore-edukative (VME) qëndron në themel të funksionimit të kopshtit.
2. VME në kopsht, për specifikën që ka edukimi në këtë moshë, përfshin gjithë kohën e qëndrimit të fëmijës aty. Pjesë përbërëse të VME për zbatimin e programit të edukimit në kopsht janë: puna në grupe të vogla si dhe puna me gjithë grupin e fëmijëve; organizimi i lojërave të strukturuar dhe të lira; organizimi i shëtitjeve, ekskursioneve, festave, ditëlindjeve; shfaqje filmi; pritja, përcjellja, ngrënia dhe tualeti; organizimi i veprimtarive me pjesëmarrjen e prindërve etj., që nuk bien ndesh me respektimin e individualitetit të fëmijëve dhe zhvillimin harmonik të tyre.
3. Realizimi i VME duhet të marrë parasysh vështirësitë dhe ritmet e të mësuarit të secilit fëmijë.

PME. Ora e mësimit

1. Puna mësimore-edukative qëndron në themel të të gjithë veprimtarisë së shkollës, brenda dhe jashtë saj.
2. PME realizohet në formë të ndryshme, të larmishme dhe efektive. Ora e mësimit është forma kryesore dhe njësisia bazë e PME në shkollë. Kohëzgjatja e saj është 45 minuta. Ora e mësimit është e pacenueshme.
3. Mësimi zhvillohet në klasë ose jashtë saj.
4. Pjesë përbërëse e të gjithë PME dhe në shërbim të saj janë edhe detyrat me

karakter praktik e krijues, ekskursionet mësimore, testimet, diskutimet e konkurset mësimore, si dhe veprimtari të tjera ndihmëse e plotësuese, që nuk bien në kundërshtim me P.M, por që në tërësi kontribuojnë në zhvillimin e individit, në mendimin e lirë e të pavarur të nxënësve.

5. Për organizimin e ekskursioneve dhe veprimtarive të ndryshme, drejtoria e shkollës u krijon mundësi mësuesve për grupim orësh.

Neni 16

Kurrikula

1. Veprimtaria mësimore-edukative (VME) në çdo kopsht mbështetet në programin edukativ të kopshtit. Realizimi i programit edukativ nëpërmjet zbatimit të metodologjive bashkëkohore të eksperimentuar në shkallë vendi, të cilat vënë në qendër të (VME) fëmijën parashkollor, përzgjidhen dhe miratohen nga drejtoria arsimore.
2. Puna mësimore - edukative, PME, në çdo shkollë mbështetet në radhë të parë në realizimin cilësor të 3 pjesëve kryesore të “Kurrikulës kombëtare” (plan mësimor, programe, tekste). Shkolla 8-vjeçare e llojit A dhe B dhe shkolla e mesme e llojit A dhe B (neni 5, pika [1]), punojnë me planet mësimore përkatëse.
3. Planet mësimore të të gjitha kategorive dhe llojeve të shkollave, miratohen nga ministri i Arsimit dhe i Shkencës. Programi i edukimit në kopsht dhe programet mësimore të lëndëve të ndryshme në shkollë porositen nga MASH në organet e specializuara dhe miratohen nga MASH. Për tekstet mësimore konkurohet pranë strukturave të autorizuar nga MASH. Për shqyrtimin paraprak të teksteve dhe programeve mësimore Ministri i Arsimit dhe i Shkencës formon komisionet e posaçme lëndore që funksionojnë pranë MASH. Miratimi i tyre bëhet nga ministri i Arsimit dhe i Shkencës.

Neni 17

Orari i mësimit në shkollë (Kp)

1. Mësimi, si rregull, në të gjitha shkollat fillon në orën 8⁰⁰, me përjashtim të rasteve kur kjo parashikohet ndryshe në këto Dispozita Normative. Ora e mësimit është 45 minuta.
2. Regjimi ditor i funksionimit të kopshtit përcaktohet në Udhëzimin e Ministrit për “Organikën tip të kopshteve”.
3. Në kopshtet dhe shkollat e zonave të thella malore apo në raste të kushteve të rënduara të motit, të terrenit ose për arsye të transportit rrugor, mësimi mund të fillojë më vonë. Kjo është në kompetencë të drejtorit të shkollës. Në këto raste, vihen në dijeni drejtoria arsimore dhe organet e pushtetit vendor.

KREU IV PUNA MËSIMORE-EDUKATIVE

4. Në shkollat, të cilat, në varësi të kushteve që kanë, e zhvillojnë mësimin me ndërresa - orën e fillimit të mësimave për çdo ndërresë e vendos drejtori i shkollës.
5. Ndërmjet orëve të mësimit bëhen 5-10 minuta pushim. Pas orës së dytë ose të tretë të mësimit bëhet një pushim prej 20 - 30 minutash.
6. Nxënësi paraqitet në shkollë 20 minuta para fillimit të mësimit. Mësuesi paraqitet në shkollë 20 minuta para fillimit të mësimit të tij.

Neni 18**Nxënës për klasë (Norma)**

Përcaktimi i normës së numrit të fëmijëve parashkollor dhe të nxënësve për klasë është kompetencë e ministrit të Arsimit dhe të Shkencës dhe caktohet me udhëzim të veçantë .

Neni 19**Grupet e përziera dhe klasat kolektive**

1. Në kopshte të qytetit dhe veçanërisht në ato të fshatit, për shkak të numrit të vogël të fëmijëve për çdo grup, veprimtaria mesimore-edukative zhvillohet me grupe të përziera. Për këto raste, në programin edukativ të kopshtit jepen udhëzime për zhvillimin e VME.
2. Në shkolla të zonave rurale për shkak të numrit të vogël të nxënësve për çdo klasë puna mësimore - edukative mund të realizohet edhe në klasa kolektive. Për këto raste Ministria e Arsimit dhe e Shkencës nxjerr udhëzimet përkatëse.

Neni 20**Kohëzgjatja e mësimit. Semestrat**

1. Puna mësimore-edukative në kopsht dhe në shkollë (Kp) zhvillohet me 5 ditë në javë. Ngarkesa javore e VME përcaktohet në programin e edukimit në kopsht. Ngarkesa javore e PME, sipas klasave, kategorisë së shkollës, apo cikleve përcaktohet nga plani mësimor dhe pasqyrohet edhe në “Kontratën kolektive”.
2. PME realizohet në përputhje me PM të shkollës në dy semestra : semestri I dhe semestri II. Në përfundim të vitit shkollor nxënësve u jepet dokumenti shkollor (dëftesa) në një takim ceremonial me nxënës, prindër, komunitetin e pushtetin vendor.
3. Në shkollë organizohet edhe sezoni II i provimeve (periudha 20 ditore para fillimit të vitit të ardhshëm shkollor) për nxënësit me përfundime vjetore jokalue në jo më shumë se dy lëndë të PM dhe vlerësime jokalue në provimet e lirimit, pjekurisë e të përfundimit.

Neni 21

Vlerësimi i fëmijës parashkollor dhe i nxënësit

1. Vlerësimi i fëmijëve parashkollor është përshkrues dhe shërben për të nxitur dhe mbështetur zhvillimin e mëtejshëm të fëmijës. Për secilin fëmijë të kopshtit ka një fletore vlerësimi, që përmban:
 - vëzhgimet periodike që bëhen nga mësuesja për përvetësimin e programit të edukimit;
 - shënime për përvetësimin e njohurive, sjelljeve, zakoneve pozitive, si dhe bashkëveprimin me bashkëmoshatarët dhe të rriturit;
 - prindërit informohen rregullisht për rezultatet e vlerësimit;
 - fletorja e shoqëron fëmijën gjatë gjithë periudhës së kopshtit. Ajo shërben si mjet lidhës dhe komunikimi midis mësueseve të kopshtit dhe prindërve.
2. Vlerësimi i nivelit të dijeve, shprehive dhe aftësive praktike të nxënësit është çështje e rëndësishme dhe e pandarë e të gjithë PME në shkollë. Vlerësimi bëhet me shprehje dhe me nota. Vlerësimi i përditshëm bëhet nga mësuesi. Drejtoria e shkollës analizon çdo dy muaj përparimin e nxënësve të veçantë me grupet e mësuesve sipas klasave. Në shkollën e arsimit të detyruar me kohë të plotë vendimin për klasifikimin e nxënësit mbetës në një lëndë të planit mësimor e merr mësuesi i klasës në ciklin fillor, ndërsa në ciklet e tjera grupi i mësuesve, që zhvillon mësim në klasën e nxënësit që diskutohet. Mbledhjen që zhvillohet për këto raste e kryeson drejtori i shkollës. Vendimi që merret i bashkëngjitet amzës së shkollës për të argumentuar ndryshimin e notës. Ky ndryshim pasqyrohet në amzë e në dëftesën shkollërore.
3. Vlerësimi me shkrim e me gojë i nxënësit bëhet nga mësuesi në vijimësi, i motivuar dhe objektiv. Vlerësimi i bëhet i njohur nxënësit, si dhe prindërve në takimet periodike me ta, të paktën një herë në muaj. Nota përfundimtare nxirret pasi nxënësi të ketë të paktën 3 nota.
4. Për vlerësimin me notë të dijeve, shprehive dhe aftësive praktike të nxënësit gjatë PME, me përjashtim të klasave I e II të ciklit fillor dhe pikës [5], përdoret sistemi i notave 4 -10, ku nota 4 është notë jokalueuse dhe notat 5 deri në 10 janë nota kaluese.
5. Vlerësimi i njohurive të nxënësit të klasës I, II të ciklit fillor të shkollës 8-vjeçare bëhet me shprehje: “Shumë mirë”; “Mirë”; “Mjaftueshëm”; “Dobët”.
6. Vlerësimi përfundimtar i aftësive dhe shprehive praktike të nxënësit në shkollën profesionale bëhet me shprehje : “Shumë mirë”; “Mirë”; “Mjaftueshëm”; “Dobët”.
7. Për klasën e dytë të ciklit fillor të shkollës 8- vjeçare dhe shkollat profesionale (për aftësitë dhe shprehitë praktike), vlerësimi “Dobët” është jokalue.
8. Në provimet me shkrim apo testimet e ndryshme në lëndë të caktuara kontrolluesi (mësuesi, drejtoria e shkollës, grupi i inspektimit shkollor i niveleve

KREU IV PUNA MËSIMORE-EDUKATIVE

të ndryshme) mund të përdorë edhe sistemin e pikëve, që i duket i përshtatshëm për komponentet e përmbajtjes së tezës së provimit me shkrim apo të testimit. Në raste të tilla kontrolluesi bën ekuivalentimin e pikëve për secilën nga notat e sistemit 4 - 10. Mbi këtë bazë bëhet vlerësimi përkatës me notë.

9. Nxënësi i rasteve të veçanta, parashikuar në pikën [3] të nenit 7, në fund të vitit shkollor vlerësohet nga mësuesit e caktuar prej drejtorit të shkollës për përvetësimin e njohurive më të domosdoshme, që përfshihen në programet mësimore të reduktuara nga DA.

10. Sjellja e nxënësit vlerësohet me këto shprehje sintetike:

- a) “Shumë mirë”;
- b) “Mjaftueshëm”;
- c) “Këq”.

Ato pasqyrohen në regjistër, në amzën e shkollës dhe në dokumentin shkollor (dëftesë). Shprehjet sintetike shoqërohen dhe me karakteristikën përmbledhëse për veprimtarinë e çdo nxënësi brenda dhe jashtë shkollës. Karakteristika e nxënësit, ku pasqyrohen tiparet kryesore individuale, hartohet nga mësuesi i klasës për ciklin fillor dhe mësuesi kujdestar i klasës në ciklet e tjera, mbështetur dhe në mendimin e mësuesve të tjerë.

Kalimi dhe mbetja në klasë

Neni 22

Kalimi

1. Në fund të çdo semestri bëhet vlerësimi semestral i nxënësit për të gjitha lëndët e PM. Mësuesi i klasës në ciklin fillor dhe mësuesi kujdestar në ciklet e tjera u bën të njohur nxënësve dhe prindërve përfundimet semestrale në çdo lëndë. Në përfundim të vitit shkollor, në bazë të dy vlerësimeve semestrale, mësuesi i klasës në ciklin fillor dhe mësuesi i lëndës përkatëse në ciklet e tjera përcakton notën vjetore të nxënësit.
2. Nxënësi i klasës I të shkollës 8-vjeçare, në përfundim të vitit shkollor, kalon në klasën II me përjashtim të rasteve të parashikuara ndryshe në DN.
3. Nxënësi kalon në një klasë më të lartë, kur përfundimet (notat) e tij vjetore në të gjitha lëndët e PM janë nota kaluese.
4. Nxënësi i klasës II, III dhe IV të shkollës 8-vjeçare, që ka vlerësime vjetore në 1 - 2 lëndë përkatësisht “Dobët” dhe “Jokaluese” ngarkohet me detyra të veçanta nga mësuesi i klasës (apo mësuesit, sipas rastit) për t’i kryer gjatë pushimeve të verës. Për këtë vihen në dijeni dhe prindërit e nxënësit. Në sesionin II mësuesi i klasës kontrollon njohuritë e nxënësit dhe vendos kalimin ose jo të tij në klasën pasardhëse.

5. Nxënësi i klasave V-VII të shkollës 8-vjeçare, si dhe i klasave të shkollës së mesme, me përjashtim të klasës së fundit, kur ka përfundime vjetore (nota) jokalue në 1 apo 2 lëndë të PM, merret në provim me gojë në këto lëndë - gjatë sesionit II - nga një komision prej tre vetësh i caktuar prej drejtorit të shkollës. Datat e provimeve të klasës së sesionit të dytë caktohen nga drejtoria e shkollës. Në qoftë se nxënësi nuk paraqitet për arsye, që drejtoria i justifikon, caktohet një datë tjetër brenda sesionit të dytë. Kur nxënësi vlerësohet kalues në lëndët përkatëse nga komisioni, ai kalon në klasën pasardhëse.
6. Nxënësi i shkollës 8-vjeçare artistike, i klasave artistike e sportive, i cili në sesionin II vlerësohet pakalues në lëndën e profilit artistik apo sportiv, kalon në klasën pasardhëse të shkollës 8-vjeçare të zakonshme (joartistike apo josportive).

Neni 23

Mbetja

1. Nxënësi, i cili ka përfundime (nota) vjetore jokalue në 3 a më shumë lëndë të PM, mbetet në klasë, me përjashtim të rasteve të parashikuara ndryshe në DN.
2. Për nxënësin e klasës I të shkollës 8-vjeçare:
 - a) Nxënësi e përsërit klasën vetëm në raste tepër të veçanta, kur ka dobësi të theksuara në përvetësimin e programeve mësimore, me gjithë ndihmën e dhënë nga shkolla, mësuesi, familja edhe gjatë pushimeve të verës. Vendimin për përsëritjen e klasës I, pas konsultimit paraprak me prindërit e nxënësit, e merr dhe e firmos një komision i përbërë nga: mësuesi i klasës, drejtori apo zëvendësdrejtori i shkollës, që mbulon ciklin fillor.
 - b) Përsëritja e klasës I nga nxënësi bëhet vetëm një herë.
 - c) Në rastet kur prindi bën kërkesë me shkrim që fëmija i tij në klasën I ta përsëritë klasën, me propozimin e mësuesit, drejtori i shkollës merr në konsideratë kërkesën.
3. Nxënësi i rasteve të pikës [5] të nenit 22 përsërit klasën kur:
 - a) në sesionin II ai vlerësohet jokalues qoftë dhe në një lëndë;
 - b) nuk paraqitet në sesionin II.

Neni 24

Raste të veçanta në edukimin fizik

1. Nxënësi, që me vendim të komisionit mjekoligjor kufizohet nga ngarkesa fizike ose është me të meta fizike jo të lindura merr pjesë në mësimin e edukimit fizik mbi bazën e një programi të reduktuar mësimor të hartuar nga mësuesi, që mban parasysh edhe këshillat e mjekut.
2. Për rastet e pikës [1] të këtij neni nxënësi vlerësohet për programin e reduktuar.

KREU IV PUNA MËSIMORE-EDUKATIVE

Neni 25

Ndërprerja e PME

1. Ndërprerja e punës mësimore - edukative në të gjitha kopshtet dhe shkollat e vendit, apo në rajone të caktuara me propozim të organeve të pushtetit vendor dhe të Ministrisë së Shëndetësisë miratohet dhe realizohet me vendim të posaçëm të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës në rastet si:

- a) sëmundje epidemike;
- b) kushte tepër të rënduara klimatike;
- c) fatkeqësi natyrore, si: tërmete, përmytje, zjarre etj.

Në këto raste DA harton planin e veprimit. Merr të gjitha masat e menjëhershme e të domosdoshme për përballimin dhe kapërcimin e situatës, duke siguruar bashkërendim të ngushtë me shkollat, organet e pushtetit vendor, të shëndetësisë, të ushtrisë etj., sipas kushteve konkrete.

2. Në një ndarje administrative të caktuar apo zonë të saj, për rastet a), b), c) të pikës [1] të nenit 25, me propozim të drejtorit të shkollës apo të pushtetit vendor dhe me miratim të DA, mësimi ndërpritet:

- në shkollat 8-vjeçare deri 3 javë, gjatë gjithë vitit shkollor;
- në shkollat e mesme deri 2 javë, gjatë gjithë vitit shkollor.

Në raste të tilla, sipas udhëzimeve zyrtare të DA, koha e humbur kompensohet nga: pushimet e pranverës [1], reduktimi i planeve dhe programeve mësimore, veprimtarive jashtëshkollore etj. [2]; nëse është e domosdoshme, dhe nga shtrirja e PME përtej përfundimit të vitit shkollor. Drejtoria arsimore për ndërprerjet e PME informon menjëherë zyrtarisht MASH dhe organet e pushtetit vendor.

3. DA merr miratimin e ministrit të Arsimit dhe Shkencës për afatet e ndërprerjes së PME.

KREU V

PROVIMET E LIRIMIT, TË PJEKURISË, TË PËRFUNDIMIT

(PL, PP, Pp)

Neni 26

1. Në përfundim të vitit shkollor në të gjitha shkollat e vendit, me kohë të plotë dhe kohë të shkurtuar, zhvillohen:

- a) Provimet e Lirimit për nxënësit e klasave VIII të shkollës 8-vjeçare.
- b) Provimet e Pjekurisë për nxënësit e klasave IV të shkollave të mesme me kohë të plotë dhe për nxënësit e klasave V të shkollave të mesme me kohë

KREU V PROVIMET E LIRIMIT, TË PJEKURISË & TË PËRFUNDIMIT

Neni 28

Organizimi

1. Realizimi i rregullt, në kushte normale i PL, PP dhe Pp është detyrë e DA dhe drejtorive të shkollave. Drejtori i DA organizon me përgjegjësi tërë punën:
 - për shumëfishimin, sekretimin dhe shpërndarjen në shkolla në kohën e duhur të tezave të provimeve me shkrim të PL, PP dhe Pp;
 - për ruajtjen e sekretit;
 - për rregullin dhe disiplinën gjatë zhvillimit të provimeve me shkrim dhe me gojë.
2. DA u shpërndan zarfet e tezave të PL, PP dhe Pp me shkrim drejtorëve të shkollave në të njëjtën datë në një interval kohor të caktuar të saj:
 - a) Për shkollat e fshatit - deri në 2 ditë para datës së zhvillimit të tyre.
 - b) Për shkollat e qytetit - deri në 1 ditë para kësaj date.
3. DA harton : “Lista e tërheqjes së zarfeve të PL, PP dhe Pp me shkrim”. Kjo listë përmban detyrimisht: emrin e shkollës, emrin e drejtorit të saj, numrin e zarfit, datën e tërheqjes, vendin e siglimit për tërheqjen. DA merr të gjitha masat për njoftimin në kohën e duhur të drejtorive të shkollave për tërheqjen e zarfeve.
4. a) Drejtori i shkollës, pasi ka tërhequr zarfet e PL, PP dhe Pp (me shkrim), i siguron ato. Ruajtja e zarfeve dhe e sekretit të përmbajtjes së tyre është përgjegjësi e drejtpërdrejtë e drejtorit të shkollës.
b) Mosrespektimi i pikës a) është veprim i kundërligjshëm.
5. Vetëm në raste tepër të veçanta, të pamundësisë së motivuar të tërheqjes së zarfave të PL, PP e Pp nga drejtori i shkollës (sëmundje, aksidente, ndodhur jashtë shtetit), ngarkohen për tërheqjen e tyre:
 - a) zëvendësdrejtori apo një nga zëvendësdrejtorët e shkollës (kur ka të tillë).
 - b) Në mungesë të tyre, kur janë mundësitë, një mësues i autorizuar me shkrim nga drejtori i shkollës.
 - c) Kur nuk janë as këto mundësi, drejtori i DA autorizon me shkrim një mësues të shkollës. Për rastet a), b), c) i ngarkuari përmbush detyrat e pikës [4].
6. Zarfet e tezave me shkrim të PL, PP dhe Pp hapen në datën dhe orën e caktuar, sipas nenit 27, përpara nxënësve që presin (në klasë) të zhvillojnë provimin me shkrim.
7. Për sigurimin e rezultateve sa më të larta në sesionin e PL, PP dhe Pp, drejtori i shkollës apo drejtoria në bashkëpunim me mësuesit e lëndëve përkatëse të provimeve, sipas një plani të veçantë, konsultojnë e ndihmojnë nxënësit në periudhën përgatitore para sesionit të provimeve. Këtij qëllimi i shërbejnë edhe pyetjet e pakombinuara të dërguara nga MASH (neni 26, pika [7]).
8. Në raste të veçanta, për arsye tepër të motivuara, PL, PP dhe Pp me shkrim,

- të shkurtuar.
- c) Provimet e Pjekurisë për shkollat profesionale të nivelit të dytë (5 - vjeçare).
 - d) Provimet Përfundimtare për shkollat profesionale të nivelit të parë (3 - vjeçare).
2. Provimet e Lirimit, Provimet e Pjekurisë dhe Provimet Përfundimtare zhvillohen për ato lëndë, që janë përcaktuar në planet mësimore të shkollave përkatëse. Sipas përcaktimit në PM, këto provime zhvillohen:
- a) Me shkrim dhe me gojë. Në këto raste në fillim zhvillohet provimi me shkrim dhe më vonë ai me gojë.
 - b) Vetëm me shkrim.
 - c) Vetëm me gojë.
3. a) Tezat me shkrim për Provimet e Lirimit, Provimet e Pjekurisë dhe ato Përfundimtare hartohen nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës.
- b) Për hartimin e tezave me shkrim të sezonit të parë për Provimet e Lirimit, Provimet e Pjekurisë dhe ato Përfundimtare, në kohën e përshtatshme nga drejtoria përkatëse e MASH propozohen komisione të veçanta të specializuara, të cilët miratohen me vendim të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës.
- c) Komisionet përkatëse hartojnë edhe tezat rezervë me shkrim.
4. Komisionet përkatëse, pika [3], hartojnë me kompetencë dhe me përgjegjësi tezat me shkrim, duke ruajtur plotësisht sekretin. Dalja e sekretit është veprim i kundraligjshëm.
5. Provimet e Lirimit, të Pjekurisë dhe Përfundimtare zhvillohen në sesionin I dhe në sesionin II.
6. Tezat me shkrim për PL, PP dhe Pp për sesionin II hartohen nga komisionet e ngritura posaçërisht pranë DA, me vendim të drejtorit të DA.
7. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës u dërgon DA, të paktën 3 muaj përpara sesionit I, udhëzimin përkatës për zhvillimin e provimeve dhe pyetjet e pakombinuara për provimet me gojë të PL, PP dhe Pp.

Neni 27

Data. Kohëzgjatja. Orari

1. Në shkollën e një kategorie të caktuar provimet me shkrim të PL, PP dhe Pp zhvillohen në të gjithë vendin në të njëjtën datë dhe në të njëjtën orë të caktuar nga MASH.
2. Provimet me shkrim për nxënësit zgjasin jo më shumë se 5 orë. Në raste të veçanta ajo përcaktohet në tezen e provimit.
3. Provimet me gojë të PL, PP dhe Pp fillojnë në orën 8⁰⁰.

në sesionin I dhe II, mund të zhvillohen me tezën rezervë:

- a) Në të gjitha shkollat që mbulon DA, kur gjykohet e arsyeshme nga MASH.
- b) Në shkolla të veçanta, kur gjykohet e arsyeshme nga DA.
- c) Për nxënës të veçantë (neni 30).
- d) Teza rezervë hapet 2 ditë pas datës së hapjes së tezës efektive (sipas përcaktimit në nenin 26), kurse për sesionin e dytë data e hapjes caktohet nga DA.

Neni 29

Pranimi i nxënësve në PL, PP dhe Pp

1. Në PL, PP dhe Pp pranohet nxënësi, i cili ka plotësuar të gjitha detyrimet që përmban plani mësimor dhe që është vlerësuar me sjelljen “Shumë mirë” në përfundim të vitit shkollor. Drejtori i shkollës afishon para fillimit të sesionit I të provimeve në një vend të caktuar listën e nxënësve, që pranohen në këto provime.
2. Nxënësi, i cili nuk futet në provimin me shkrim, nuk ka të drejtë të pranohet në provimin me gojë të lëndës. Ai ka të drejtë të pranohet në PL, PP dhe Pp në lëndën përkatëse në sesionin II. Kur PL, PP dhe Pp zhvillohen vetëm me shkrim, apo vetëm me gojë (neni 26, pika [2.b, 2.c]) dhe nxënësi nuk paraqitet në sesionin I, ai ka të drejtë të pranohet në sesionin II.
3. Nxënësi i klasës VIII të shkollës 8-vjeçare, i cili ka 1-2 lëndë me përfundime (nota) vjetore jokalue, ka të drejtë t’i japë ato provim klase, me gojë, brenda muajit qershor. Kur nxënësi vlerësohet kalues në provimet e klasës, ai pranohet në Provimet e Lirimit të atij viti shkollor në sesionin II. Kur nxënësi vlerësohet jokalue në provimet e klasës, ai ka të drejtë t’i japë këto provime në sesionin II të atij viti shkollor. Nëse nuk i fiton provimet e klasës në sesionin II nxënësi përsërit klasën; nëse i fiton ato, ai ka të drejtë të pranohet në PL në sesionin e dytë të po atij viti shkollor.
4. Nxënësi i klasës IV të shkollës së mesme me kohë të plotë, i klasës V të shkollës së mesme teknike me kohë të plotë, i klasës III të shkollës profesionale trevjeçare me kohë të plotë, i klasës V të shkollës së mesme me kohë të shkurtuar, i cili ka një apo dy lëndë me përfundime (nota) vjetore jokalue, ka të drejtë t’i japë ato provime klase me gojë në sezonin e dytë të po atij viti shkollor. Kur nxënësi vlerësohet kalues në provimet e klasës, ka të drejtë të pranohet në sesionin II të PP dhe Pp të po atij viti shkollor.
5. a) Nxënësi, i cili vlerësohet jokalue në provime të PL, PP dhe Pp në sesionet e vitit shkollor, ka të drejtë t’i përsërisë provimet që nuk ka fituar në vitin e ardhshëm shkollor dhe të mos e frekuentojë atë vit shkollor.
b) Nxënësi, i cili nuk i ka fituar PL, PP dhe Pp, ka të drejtë t’i japë ato edhe në sesionet përkatëse të çdo viti shkollor, deri në 5 vjet pas përfundimit

KREU V PROVIMET E LIRIMIT, TË PJEKURISË & TË PËRFUNDIMIT

kalues të klasës së fundit të shkollës përkatëse, duke mbajtur parasysh dhe ndryshimet eventuale në PL, PP, Pp, që caktohen në PM. Për raste të veçanta mbi 5 vjet DA merr miratim në MASH.11

6. Nxënësi i vlerësuar në përfundim të vitit shkollor me sjellje “Mjaftueshëm” ka të drejtë të pranohet në PP dhe Pp vitin e ardhshëm shkollor.
7. Komisioni i provimit të klasës për lëndë të veçanta dhe data e zhvillimit të tij për pikat [3], [4] të këtij neni, caktohen nga drejtori i shkollës brenda periudhave respektive.

Neni 30**Raste të veçanta**

1. Nxënësi, i cili në kohën e sesionit I të PL, PP dhe Pp me shkrim sëmuret ose aksidentohet, vërtetuar këto nga komisioni mjekoligjor, pëson fatkeqësi familjare ose natyrore, ka të drejtë të pranohet me tezën rezervë. Në rastet (neni 26, pika [2.a]) kur nxënësi sëmuret, vërtetuar kjo me raport mjekësor, apo pëson fatkeqësi familjare në kohën e provimit me gojë, vërtetuar nga drejtori i shkollës, ai ka të drejtë të provohet brenda sesionit I, në ditën e caktuar nga drejtori i shkollës. Në pamundësi, provohet në sesionin II, duke i njohur vlerësimin në provimin me shkrim të sesionit I, nëse ai është kalues. Nëse ky vlerësim është jokalues, nxënësi i nënshtrohet provimit me shkrim dhe me gojë.
2. Nxënësi, i cili ka përfundime vjetore shumë të mira (nota 9 e 10) në të gjitha lëndët e PM, por sëmuret në kohën e provimeve të sesionit I, vërtetuar kjo nga raporti i komisionit mjekoligjor, lirohet nga dhënia e PL, PP dhe Pp. Në këto raste hartohet procesverbal i veçantë, që nënshkruhet nga komisioni i provimit dhe drejtori i shkollës dhe vendosen në të si nota të PL, PP dhe Pp notat vjetore të lëndëve përkatëse. Këto nota pasqyrohen në regjistër, në amzë dhe në Dëftesën e Lirimit, të Pjekurisë apo të Përfundimit të shkollës profesionale trevjeçare.

Neni 31**Komisionet e PL, PP dhe Pp**

1. Provimet e Lirimit, PP dhe Pp zhvillohen me komision. Komisionet e PL, PP dhe Pp përbëhen nga 3 veta. Përbërja e komisioneve caktohet me vendim të drejtorit të shkollës. Kryetar i komisionit të PL, PP e Pp, sipas lëndëve përkatëse, është një anëtar i drejtorisë së shkollës. Anëtarët e tjerë të komisionit janë dy mësues të lëndës, njëri anëtar mund të jetë edhe mësuesi i lëndës së përafërt, kur nuk ka mësues të lëndës.
2. Kur në provim mungon mësuesi i lëndës, për arsye të justifikuara, dhe shkolla nuk ka mësues të tjerë të asaj lënde, drejtori i shkollës vë në dijeni në kohë DA. Ajo bën zgjidhjet e nevojshme për plotësimin e kërkesave të pikës [1],

duke autorizuar zyrtarisht mësues të tjerë, nga shkollat fqinje apo të rajonit.

Neni 32

Vlerësimi në PL, PP dhe Pp

1. Vlerësimi i formimit të nxënësve në PL, PP dhe Pp bëhet nga komisionet përkatëse. Punimet me shkrim të nxënësve dhe përgjigjet e tyre me gojë kontrollohen, dëgjohen dhe vlerësohen nga të gjithë anëtarët e komisionit. Në provimet me gojë nxënësit pyeten brenda tezës, ndërsa jashtë saj nxënësit pyeten me dëshirën e tyre. Secili nga anëtarët e komisionit bën vlerësimin vetjak të punimit me shkrim dhe përgjigjeve me gojë të çdo nxënësi. Këto pasqyrohen në procesverbalin përkatës që hartohet për çdo provim.
2. Nxënësi ka të drejtë të ndërrojë vetëm një herë biletën e provimit me gojë. Në këtë rast i zbriten dy nota në vlerësim.
3. Në procesverbalin e provimit për pikën [2.a] të nenit 26 hidhen rezultatet përfundimtare për çdo nxënësi në tri kolona: a) me shkrim; b) me gojë; c) përfundimi. Procesverbali i provimit nënshkruhet nga të gjithë anëtarët e komisionit.
4. Pas nënshkrimit të procesverbalit të provimit komisioni afishon në një vend të caktuar rezultatet e PL, PP dhe Pp (me shkrim, me gojë, përfundimi). Rezultatet hidhen jo më vonë se 2 ditë në regjistrat e klasës dhe në amzën e shkollës nga personi i ngarkuar me këtë përgjegjësi sipas përcaktimit në DN.
5. Nxënësi, që kopjon në provimin me shkrim ose me gojë, përjashtohet nga ai provim dhe konsiderohet mbetës i asaj lënde.
6. Në përfundim të sesionit I të PL, PP dhe Pp, jo më vonë se 10 ditë, drejtoria e shkollës harton relacionin përfundimtar me përfundimet për secilin provim, me vërejtjet, mendimet e propozimet dhe e dërgon në DA. DA, jo më vonë se 20 ditë pas përfundimit të sesionit I, pasi përpunon informacionin, i dërgon MASH (drejtorive përkatëse të saj) relacionin përfundimtar.

Neni 33

Rregulli

1. Në provimet e PL, PP dhe Pp, me shkrim dhe me gojë, nuk ka të drejtë të futet asnjë person i paautorizuar.
2. Persona të autorizuar që mund të jenë të pranishëm në PL, PP dhe Pp janë:
 - a) Drejtori i shkollës.
 - b) Komisioni i PL, PP dhe Pp (përcaktuar në DN).
 - c) Mësuesit e shkollës të caktuar nga drejtori i shkollës.
 - d) Drejtori i DA.
 - e) Inspektorët e DA për mbikëqyrjen e zhvillimit të PL, PP dhe Pp.

KREU V PROVIMET E LIRIMIT, TË PJEKURISË & TË PËRFUNDIMIT

- f) Përfaqësuesit e MASH për mbikëqyrjen e zhvillimit të PL, PP dhe Pp.
 - g) Çdo person tjetër i caktuar zyrtarisht me shkrim nga drejtori i DA ose drejtori i drejtorisë përkatëse të MASH. Përfaqësuesit e DA dhe MASH duhet të jenë të pajisur me autorizim të posaçëm të firmosur respektivisht nga drejtori i DA dhe nga drejtori i drejtorisë përkatëse të MASH.
3. Për ndjekjen dhe mbikëqyrjen e PL, PP dhe Pp caktohen inspektorët e MASH dhe DA. Ata janë persona të autorizuar (sipas nenit 33). Inspektorët kontrollojnë zbatimin e rregullave të caktuara në DN për këto provime. Kur inspektorët konstatojnë shkelje të neneve të DN lidhur me PL, PP dhe Pp, ata kanë të drejtën dhe detyrën të pezullojnë provimin, të marrin masat për të rivendosur rregullin dhe zhvillimin normal të tij. Në përfundim të provimit inspektori harton relacionin për MASH dhe DA, sipas përkatësisë.

KREU VI

VEPRIMTARI, OLIMPIADA, KONKURSE

Neni 34

1. Shkolla, në përputhje me kushtet, mundësitë e objektivat e saj, zhvillon veprimtari jashtëshkollore me nxënësit. Ato synojnë në zhvillimin e intelektit tek nxënësit, demokratizimin e tërë veprimtarisë shkollore, edukimin e nxënësve, kulturimin dhe argëtimin e tyre.
2. Gama e veprimtarive duhet të jetë e larmishme:
 - a) aktivitete kulturore - artistike;
 - b) fizikulturore - sportive;
 - c) letrare;
 - d) higjeno - shëndetësore e të mbrojtjes së mjedisit;
 - e) ekskursione, vizita e piknike.
 - f) veprimtari të tjera me pjesëmarrjen e gjerë të të gjithë nxënësve. Për realizimin e tyre shkolla bashkëpunon me prindërit dhe komunitetin, dhe i fton ata të marrin pjesë në veprimtaritë e saj.
3. Konkursët në klasa, grup-klasash e lëndë të ndryshme janë një fushë tjetër e veprimtarisë jashtëshkollore. Ato synojnë, krahas pikës [1], në zhvillimin e prirjeve të nxënësve, në thellimin e dijeve e aftësive, në zhvillimin e pavarësisë dhe të mendimit të tyre kritik e krijues. Konkursët zhvillohen të hapura me pjesëmarrje të gjerë të nxënësve, mësuesve, prindërve, përfaqësuesve të komunitetit dhe gjithë të interesuarve.
4. Olimpiadat janë veprimtari të rëndësishme për nxitjen e zhvillimin e prirjeve, interesave e dëshirave të nxënësve. Organizimi i olimpiadave mund të bëhet

në nivel lokal me kritere e procedura të caktuara nga drejtoria e shkollës dhe DA. Organizimi i Olimpiadave Kombëtare bëhet me rregullore të veçanta të miratuara nga MASH.

5. Shkollat sipas kushteve dhe mundësive krijojnë traditat, përvojat, fizionominë dhe identitetin e tyre në shumë fusha.

Neni 35

1. Pikat [2], [3] të nenit 34 janë veprimtari të iniciativës së lirë të vetë shkollës. Mësuesi i ciklit fillor dhe mësuesi kujdestar në ciklet e tjera pasqyron veprimtaritë jashtëklase, duke i zgjedhur në përputhje me interesat e nxënësve, në planin e punës edukative për klasën që ka në kujdestari. Drejtoria e shkollës harton planin vjetor të veprimtarisë jashtëshkollore, duke mbajtur parasysh kushtet dhe mundësitë konkrete.
2. Olimpiadat, konkurset dhe veprimtari të tjera realizohen pa cenuar planin mësimor dhe pa mbingarkuar nxënësit.
3. Për veprimtari jashtëshkollore në rang kombëtar DA dhe drejtoritë e shkollave marrin me kohë masat e nevojshme dhe zbatojnë me korrektësi orientimet, kriteret dhe procedurat e përcaktuara në udhëzimet përkatëse të MASH.

KREU VII

FËMIJA PARASHKOLLOR DHE NXËNËSI

Neni 36

Të drejtat

1. Fëmija parashkollor dhe nxënësi kanë të drejtë të edukohen dhe mësohen në kopsht dhe në shkollë në kushte normale, të sigurta dhe të përshtatshme shëndetësore, të cilat përcaktojnë dhe kohën për pushim, për aktivitete të lira në përputhje me psikologjinë, aftësitë, interesat dhe moshën e tij, si dhe të ndjekë rrugët e format e mundshme, që zbulojnë dhe zhvillojnë prirjet e tij në fushën e shkencës, artit dhe sportit.
2. Individualiteti dhe dinjiteti njerëzor i fëmijës parashkollor dhe i nxënësit respektohet; ai mbrohet nga dhuna fizike e psikologjike, diskriminimi e veçimi. Në kopsht dhe në shkollë janë kategorikisht të ndaluara ndëshkimet fizike apo trajtimet poshtëruese e denigruese të fëmijëve.
3. Nxënësi ka të drejtë:
 - a) Të shfaqë lirisht mendimin e tij në të gjitha format: me gojë, me shkrim, publikisht, pa cenuar të drejtat e të tjerëve në përputhje me mundësitë që

KREU VII FËMIJA PARASHKOLLOR DHE NXËNËSI

jep pika 3/g e këtij neni.

- b) Të njihet me të drejtat e tij (dokumentet ndërkombëtare e kombëtare), t'i përhapë ato dhe të kërkojë përmbushjen dhe respektimin e tyre prej të tjerëve.
 - c) Të marrë pjesë aktive në PME; të shfrytëzojë laboratorët, kabinetet, bibliotekën, palestrën e shkollës, kompjuterët, mjedise e pajisje të shkollës, sipas rregullave përkatëse.
 - d) Të marrë pjesë në aktivitete të ndryshme edukative, argëtuese, shkencore, kulturore - artistike, sportive.
 - e) Të bëjë zgjedhje të lirë të orientimit shkollor për lëndët me zgjedhje apo fakultative.
 - f) Të marrë pjesë në mbledhje të ndryshme të klasës e shkollës. Të shprehë opinionin e vet për PME, programet e tekstet dhe për punën e mësuesve; të informohet për probleme, që lidhen me personin e tij, t'u paraqesë drejtorit të shkollës dhe mësuesve probleme, që kanë të bëjnë me të, dhe të marrë përgjigje jo më vonë se 30 ditë nga koha e paraqitjes së tyre.
 - g) Të zgjidhet dhe të zgjedhë të tjerët në këshilla, shoqata, organizma të ndryshme, që përcaktohen në ligj apo në DN, si dhe të përfaqësojë interesat e klasës apo të një grupi nxënësish në to. Të aderojë në organizata shoqërore në përshtatje me statusin e tyre, apo në shoqata shkencore, klube sportive, grupe kulturore-artistike, brenda e jashtë shkolle.
 - h) Të marrë përkujdesin shëndetësor e stomatologjik nga qendrat mjekësore sipas organizimit përkatës, që lejon legjislacioni në fuqi.
 - i) Të marrë në kohë (jo më vonë se 10 ditë) nga mësuesi punimet e tij me shkrim (provime, hartime etj.) për t'i studiuar e për të reflektuar mbi to.
 - j) Të ankohet për vlerësimin nga mësuesit te drejtori i shkollës, i cili, kur e shikon të arsyeshme, ngre një komision me 3 mësues (ku merr pjesë dhe mësuesi i lëndës) që shqyrton ankesën. Drejtori merr vendim në mbështetje të vlerësimit të komisionit. Në rast se nxënësi mbetet i pakënaqur edhe nga ky vendim, ka të drejtë të ankohet në DA, e cila, kur e sheh të arsyeshme, ngre një komision për rishqyrtimin e ankesës dhe **merr vendim të formës së prerë.**
4. Nxënësit të shkollës së mesme profesionale apo shkollës së specializuar, veç pikave [1], [2] dhe [3], i sigurohen kushte të sigurta pune gjatë praktikave profesionale; ai trajtohet si praktikant, si prodhues edhe si përfitues, në bazë të rregullave përkatëse të këtyre shkollave, të miratuara nga MASH.
 5. Uniforma shkollore e nxënësit, përdorimi apo mospërdorimi i saj është çështje që vendoset në RBSH në bazë të konsensusit të këshillit të mësuesve, këshillit të prindërve dhe qeverisë së nxënësve të shkollës.

Neni 37

Qeveria e nxënësve

1. “Qeveria e nxënësve” është një strukturë organizative e pavarur e nxënësve në shkollë. Ajo përfaqëson mendimin e masës së nxënësve për çështjet e shkollës, të mësimi dhe edukimit të tyre. Nëpërmjet “Qeverisë së nxënësve” sigurohet pjesëmarrja aktive e tyre në proceset e ndryshme demokratike në shkollë dhe në komunitet.
2. “Qeveria e nxënësve” (në vijim quhet qeverisje) ngrihet në bazë shkolle me pjesëmarrjen e gjithë nxënësve të shkollës dhe është çështje e iniciativës së lirë sipas kushteve dhe mundësive konkrete që ka shkolla.
3. Organet e qeverisjes janë përfaqësuese të masës së nxënësve të shkollës.
4. Organi kryesor i qeverisjes është senati, i cili përbëhet nga senatorët. Në rastet kur shkolla ka 8 klasë e lart, çdo klasë përfaqësohet në senat me një senator. Kur shkolla ka deri në 7 klasë, atëhere klasat e larta (klasat e shtata e të teta të shkollës 8 - vjeçare dhe klasat e treta e të katërta të shkollës së mesme) përfaqësohen në senat me nga dy senatorë. Parimet e zgjedhjes dhe aktivitetet e organeve të qeverisjes së nxënësve i përcakton rregullorja e miratuar me shumicë votash me votim të fshehtë, të barabartë dhe të përgjithshëm.
5. Rregullorja e qeverisë së nxënësve nuk lejohet të bjerë ndesh me legjislacionin e arsimit parauniversitar në fuqi (ligji për SAP, Dispozitat Normative për shkollat publike parauniversitare, rregullorja e brendshme e shkollës etj.)
6. Qeveria e nxënësve mund t’i paraqesë drejtorit të shkollës apo këshillit të mësuesve kërkesa për të gjitha çështjet e shkollës, në mënyrë të veçantë ato që kanë të bëjnë me realizimin e të drejtave themelore të nxënësve, të tilla si:
 - a) E drejta për t’u njohur me programet mësimore, që zhvillohen në shkollë, përmbajtjen, realizimin dhe kërkesat e tyre.
 - b) E drejta për vlerësim publik dhe të motivuar të përparimit në mësim dhe në sjellje.
 - c) E drejta për organizimin e jetës në shkollë, duke ruajtur raportet e vendosura midis angazhimit mësimor dhe mundësive për zhvillimin e interesave vetjake.
 - d) E drejta për organizimin e veprimtarive kulturore, arsimore, sportive dhe argëtuese në marrëveshje me drejtorinë e shkollës, duke bashkëpunuar edhe për zbatimin e respektimin e planit vjetor të punës së shkollës.
 - e) E drejta për botimin e gazetës së shkollës.
 - f) E drejta për të zgjedhur mësuesin që do të kryejë rolin e mësuesit koordinator të qeverisë së nxënësve, në bashkëpunim me drejtorinë e shkollës.

KREU VII FËMIJA PARASHKOLLOR DHE NXËNËSI

- g) E drejta për të mos u keqtrajtuar e diskriminuar në shkollë etj.
7. Qeveria e nxënësve në shkollë, me qëllim mbështetjen e veprimtarisë statutore të shkollës përkatëse, grumbullon fonde nga burime të ndryshme si kartat e regjistrimit, kontributet vullnetare, donatorë etj. Parimet dhe rregullat e përdorimit të këtyre fondeve janë të përcaktuara në rregulloren e qeverisjes.
 8. Karta e regjistrimit u jepet nxënësve të shkollës përkatëse mbi baza vullnetare, kundrejt një vlere të caktuar, sipas rregullave financiare të përcaktuara në rregulloren e qeverisjes. Fondet e mbledhura nga kartat e regjistrimit menazhohen nga vetë nxënësit, nën kujdesin e mësuesit koordinator.
 9. Mësuesi koordinator në shkollat e mesme, që përkujdeset për qeverisjen, ngarkohet gjithashtu edhe me ndjekjen e veprimtarive artistike të shkollës, duke realizuar për këtë mësues uljen e ngarkesës mësimore, në mbështetje të Udhëzimit të Ministrit të Arsimit dhe të Shkencës për ngarkesat mësimore. Sipas mundësive të shkollës, mësuesit koordinator, mund të mos i jepet klasë në kujdestari.
 10. Brenda shkollës, sipas mundësive, qeverisë së nxënësve i caktohet nga drejtoria e shkollës një mjedis, i cili përdoret nga Senati si zyrë dhe vend mbledhjesh.
 11. Në shkollat ku vepron struktura e qeverisjes, presidenti dhe kryetari i senatit të nxënësve janë anëtarë të bordit të shkollës, si përfaqësues të masës së nxënësve.
 12. Në mbledhje të këshillit të mësuesve ose të drejtorisë së shkollës, në përshtatje me tematikën e mbledhjes, ftohen të marrin pjesë përfaqësues të qeverisë së nxënësve.

Neni 38**Stimuli moral e material**

1. Nxënësi gëzon të drejtën e stimulit moral dhe stimulit material për rezultate të larta në PME dhe sjellje shumë të mirë. Për nxënësin ka këta stimuj moralë e materialë, sipas rastit:
 - a) Lavdërim përpara kolektivit të klasës.
 - b) Lavdërim përpara kolektivit të shkollës.
 - c) Afishim i fotografisë në tabelën: “Nderi i shkollës”, “Krenaria e shkollës”, “Nxënës të dalluar” etj.
 - d) Akordimi i “Fleta e nderit”.
 - e) Akordimi i certifikatës “Nxënës i dalluar”
 - f) Akordimi i dhuratave të ndryshme, nga fondi i shkollës, i DA, i pushtetit vendor; nga sponsorë të ndryshëm, miq të shkollës, nga komuniteti, nga organizma, fondacione e shoqata të ndryshme bamirëse.

- g) Akordimi i certifikatës : “Nxënësi i talentuar në...” (p.sh. në sport, matematikë, letërsi etj.) për nxënëses që fitojnë në konkurse, olimpiada dhe veprimtari të ndryshme artistike e sportive, që organizon me iniciativën e saj vet shkolla apo me iniciativën e DA.
- h) Akordimi i certifikatës: “Fitues i çmimit I (apo II, III) dhe inkurajues në Olimpiadën Kombëtare” për lëndë të ndryshme të organizuar në shkollë kombëtare nga MASH.
2. Për pikat a), b), c), vendos mësuesi i klasës në ciklin fillor, apo mësuesi kujdestar në ciklet e larta, pas konsultimit me mësuesit e tjerë. Për pikat d), e), me propozim të mësuesit të klasës në ciklin fillor dhe mësuesit kujdestar në ciklet e tjera, vendos drejtorja e shkollës. Ato shpërndahen me ceremoni. Për pikën e), nxënësi duhet t’i ketë përfundimet vjetore për çdo lëndë : “shumë mirë” (klasa I, II e shkollës 8-vjeçare) dhe notat 10 (për klasët e tjera të shkollës). Për rastin e parë të pikës g) certifikata përgatitet e shpërndahet nga drejtorja e shkollës me ceremoni; për rastin e dytë nga DA. Për pikën h) certifikata përgatitet nga MASH, e cila, gjithashtu, i shpërndan me ceremoni.
3. Me propozim të drejtorit të shkollës, DA u propozon organeve të pushtetit vendor regjistrimin në librin e nderit të institucionit të nxënësit, që ka spikatur për një talent të rrallë në fushat e artit, shkencës e sportit, në veprimtari kombëtare apo ndërkombëtare dhe që ka një formim të lartë mësimor dhe sjellje të lavdërueshme.

Neni 39

Medalja e Artë

1. Nxënësit i akordohet “Medalje e Artë”, kur ai plotëson një nga dy kriteret e mëposhtme:
- a) Mbaron shkollën e mesme me kohë të plotë me rezultate të shkëlqyera, me përfundime (nota) vjetore 10 në të gjitha lëndët e PM, në të gjitha vitet e shkollës dhe në provimet e pjekurisë.
 - b) Ka sjellje të vlerësuar “Shumë mirë”.
 - c) Është fitues i një prej tri çmimeve të para në olimpiadat kombëtare, që organizon MASH apo në olimpiada ndërkombëtare, kur merr pjesë si përfaqësues nga MASH.
 - a) Është fitues i çmimit I në olimpiadat kombëtare që organizon MASH.
 - b) Ka sjellje “Shumë mirë”.
 - c) Në Provimet e Pjekurisë është vlerësuar me notën 10 dhe, kur në jo më shumë se 10% të lëndëve të PM në të gjitha vitet e shkollës së mesme, është vlerësuar me notën 9.
- d) Nxënësi fitues i Medaljes së Artë përzgjidhet me përparësi ndër

KREU VII FËMIJA PARASHKOLLOR DHE NXËNËSI

kandidatët e planifikuar për studime jashtë shtetit.

2. Drejtorja e shkollës, mbështetur në opinionin e mësuesve, bën propozimin e akordimit të “Medalje e Artë” për nxënësin në DA, duke dërguar këto dokumente:

- Dëftesën e pjekurisë (kopja e noterizuar).
- Diplomën që konfirmon çmimin e marrë në olimpiada (kopja e noterizuar).
- Propozimin e drejtorisë së shkollës; kjo e fundit, brenda datës 10 korrik, i përcjell MASH vendimin e saj dhe dokumentet përkatëse.

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës i akordon nxënësit “Medaljen e Artë”, brenda datës 20 korrik, në një ceremoni të posaçme të organizuar nga shkolla dhe DA, ku ftohen prindërit e familja e nxënësit, autoritetet e pushtetit vendor, personalitete të ndryshme etj. Medalja e artë, kur plotësohen kushtet e mësipërme, u akordohet si nxënësve të shkollave publike, ashtu edhe nxënësve të shkollave jopublike.

Neni 40

Detyrat

1. a) Të mbajë qëndrim të drejtë e të kulturuar në shkollë e jashtë saj.
- b) Të njohë dhe të respektojë detyrimet e përcaktuara në PM të shkollës (lëndët, ngarkesën mësimore për çdo lëndë dhe atë javore).
- c) Të zbatojë me përpikëri orarin e mësimëve.
- d) Të mësojë dhe të përgatitet sistematikisht në çdo lëndë; të kryejë me korrektësi e në përputhje me aftësitë e veta detyrat, që i ngarkohen nga mësuesit e drejtorja e shkollës.
- e) Të respektojë rregulloren dhe disiplinën në shkollë, të mos pengojë mbarëvajtjen e PME në klasë, shkollë apo studimin e punën e nxënësve të tjerë.
- f) Të respektojë e të mbajë qëndrim korrekt ndaj mësuesve, instruktorëve, drejtorisë, personelit administrativ, teknik e ndihmës të shkollës, në mjediset brenda e jashtë saj.
- g) Të sigurojë pajisjen me tekste, fletore dhe bazën e nevojshme materiale. Të jetë i pajisur çdo ditë me bazën materiale mësimore sipas kërkesave të çdo lënde.
- h) Të mos cenojë pronën e shtetit dhe të të tjerëve. Të kujdeset dhe të kontribuojë për mbrojtjen e saj. Prindi të zhdëmtojë dëmet që ai shkakton kundrejt vlerave sipas rregullave në fuqi.
- i) Të mbrojë mjedisin nga të gjithë llojet e ndotjeve. Të mbajë higjienë vetjake, të kujdeset dhe të kontribuojë për higjienën e klasës e të shkollës.

- j) Veshja dhe paraqitja e tij të jetë korrekte, pa teprime, e përshtatshme me moshën që ai ka, në përputhje me kërkesat e normat e bashkëjetesës në shoqëri dhe me rregulloren e brendshme të shkollës.
 - k) Nxënësi konviktor ka për detyrë të zbatojë me korrektësi kërkesat, normat dhe rregullat e jetesës në konvikt, të përcaktuara në rregulloren e konviktit.
2. a) Ndalohet shkelja e cenimi i të drejtave të të tjerëve.
- b) Të mos ushtrojë asnjë lloj dhune fizike apo psikologjike dhe të mos pajtohet me akte të pakulturuara, vagabondazhi, fyese dhe poshtëruese në mjediset e shkollës dhe të mbajë qëndrim kritik ndaj tyre.
 - c) Janë kategorikisht të ndaluara për nxënësin pirja e duhanit, pijet alkoolike, përdorimi dhe shpërndarja e drogës, mbajtja e armëve të zjarrit dhe atyre të ftohta.
 - d) Gjatë punimeve me shkrim (hartime, provime, testime e të tjera të kësaj natyre) në klasë, është i ndaluar kopjimi nga ana e nxënësit.
 - e) Nxënësi i shkollës me kohë të shkurtuar mund të pijë duhan vetëm në një vend të caktuar në rregulloren e brendshme të shkollës.

Neni 41

Frekuentimi

1. a) Në qoftë se nxënësi i moshës 6-16 vjeç, të cilin e përfshin detyrimi shkollor, mungon pa arsye në shkollë ose e braktis atë, prindërit e tij dënohen për kundërvajtje administrative dhe gjobë në bazë të ligjit përkatës.
 - b) Numri i mungesave, masa e gjobës, autoriteti që vendos gjobën, ankesa dhe përjashtimi nga gjoba përcaktohen në dispozitat e ligjit përkatës.
 - c) Nxënësi i shkollës 8-vjeçare, i cili ka munguar mbi 40% të orëve të mësimit të zhvilluara gjatë një semestri në një lëndë, me dhe pa arsye, kontrollohet në javën e fundit të semestrit, sipas grafikut të caktuar nga drejtori i shkollës, duke i bërë dhe vlerësimin përkatës për atë pjesë të programit ku ka munguar.
 - d) Nxënëset, që mbesin shtatzënë, gjatë kohës që vijnë në mësimet në shkollë me kohë të plotë, me vendim të drejtorisë së shkollës kalojnë në shkollë me kohë të shkurtuar.
2. Nxënësi i shkollës së mesme përsërit klasën për atë vit shkollor, kur ka munguar më tepër se 30% të orëve vjetore të zhvilluara të mësimit. Në regjistrin vihet shënimi “pk” - (i paklasifikuar), në fund të regjistrin shënohet “përsërit klasën”. E njëjta gjë shënohet edhe në amëz.
3. a) Nxënësi i shkollës së mesme, i cili ka munguar me arsye në lëndë të veçanta nga 20-50% të orëve të mësimit të një semestri kontrollohet, sipas grafikut të caktuar nga drejtori i shkollës, në javën e fundit të semestrit. Vlerësimi

KREU VII FËMIJA PARASHKOLLOR DHE NXËNËSI

- i mësuesit të lëndës shënohet në një kolonë të veçantë të regjistrit të klasës dhe konsiderohet vlerësim për atë pjesë të programit ku ka munguar. Kur nxënësi nuk paraqitet, vlerësohet me notë negative, për atë semestër.
- b) Nxënësi, i cili ka munguar më tepër se 50% të orëve të mësimit të zhvilluara gjatë semestrit në një lëndë, pavarësisht nga notat që mund të ketë marrë, vlerësohet me notë jokalue.
4. a) Nxënësi i shkollës së mesme, i cili bën 30 mungesa të paarsyeshme (orë mësimi) në mësim apo në praktikë profesionale, paralajmërohet për përjashtim nga shkolla pa pasojë të vlerësimit në sjellje.
- b) Kur nxënësi (pika a) bën dhe 15 mungesa të tjera të paarsyeshme (orë mësimi), përjashtohet nga shkolla për atë vit. Për këtë drejtori i shkollës merr vendimin përkatës dhe e depoziton në arkivin e shkollës. Për pikat a) dhe b) vihen në dijeni prindërit. c) Nxënësi ka të drejtën e ankesës në DA brenda 7 ditëve nga marrja e masës, vendimi i së cilës është i formës së prerë.
5. Kur nxënësi merr pjesë në veprimtari kombëtare e ndërkombëtare, jo politike dhe jofetare, mungesat e shkaktuara nga pjesëmarrja në këto veprimtari (jo më tepër se 15 ditë mësimi në vit), konsiderohen të justifikuara dhe nuk ndikojnë në numrin e përgjithshëm të mungesave.
6. a) Nxënësi i shkollës së mesme, i cili e ka përfunduar semestrin I me vlerësime kaluese dhe gjatë semestrit II e ndërpret shkollën për arsye të mobilizimit në shërbimin e detyruar ushtarak, ka të drejtë :
- të vazhdojë vitin shkollor në shkolla me kohë të shkurtuar kur janë kushtet;
 - të vazhdojë rregullisht semestrin II në vitet e ardhshme shkollore në shkollën me KSh, pasi ka kryer shërbimin ushtarak.
- b) Nxënësi i shkollës së mesme, i cili e ka përfunduar semestrin I me vlerësime kaluese dhe gjatë semestrit II ndërpret shkollën për arsye shëndetësore të rënduara dhe vazhdon të jetë sëmurë për disa muaj, vërtetuar nga raporti i komisionit mjekoligjor, ka të drejtë të vazhdojë rregullisht semestrin II në vitet e ardhshme shkollore, kur ia lejon gjendja shëndetësore dhe mosha sipas nenit 11 pika 2 të DN.
- c) Nxënësi që përfshihet në këtë nen dhe që ka rifilluar shkollën sipas pikave a) dhe b), u përgjigjet ndryshimeve që mund të jenë bërë në PM në fuqi, në bazë të kërkesave përkatëse.

Neni 42

Disiplina, masat

1. Disiplina në shkollë ka karakter edukativ. Ajo është pjesë e pandarë e tërë veprimtarisë shkollore.
2. a) Masat disiplinore merren pasi është bërë një punë e gjerë edukative

- paraprake për njohjen e nxënësit me përgjegjësitë dhe të drejtat e tij, për njohjen me rregullat në fuqi etj.
- b) Masat disiplinore përcaktohen me kujdes, mbajnë parasysh vlerat dhe dobinë e tyre, moshën, psikologjinë dhe personalitetin e nxënësit.
 - c) Nxënësi i shkollës 8-vjeçare nuk lejohet të nxirret nga klasa.
 - d) Në raste tepër të rralla, mësuesi mund ta nxjerrë nxënësin e shkollës së mesme jashtë klasës, kur ai bëhet pengesë serioze për zhvillimin normal të mësimi. Pas mësimi njofton mësuesin kujdestar, duke argumentuar veprimin e tij dhe propozon për masë disiplinore.
3. Masat disiplinore merren në rastet që janë në kundërshtim me nenin 40 të rregullores së brendshme të shkollës dhe rregullores së konviktit (aty ku ka).
4. Masat disiplinore që mund të zbatohen në shkollë, janë:
- a) “Qortim”.
 - b) “Vërejtje”.
 - c) “Përjashtim deri në tri ditë nga shkolla” (vetëm për nxënësin e shkollës së mesme).
 - d) Paralajmërim për përjashtim nga shkolla,
 - e) “Përjashtim nga shkolla”, për atë vit shkollor (vetëm për nxënësin e shkollës së mesme).
 - f) Rastet e pikave [4. a) dhe b)] janë kompetencë e mësuesit kujdestar. Vendimin për rastet e pikave [4. c), d) dhe e)] e merr drejtori i shkollës me pëlqimin e jo më pak se 2/3 e antarëve të këshillit të disiplinës. Ai harton një qarkore të posaçme me të cilën njihen të gjitha klasat e shkollës. Vendimi dhe qarkorja depozitohen në arkivin e shkollës për 4 vjet.
5. a) Për rastet e pikës [4.d)] sjellja e nxënësit vlerësohet “Mjaftueshëm” dhe ai nuk ka të drejtë të pranohet në PP dhe Pp, por ka të drejtë të kalojë në klasat e ndërmjetme.
- b) Për rastet e pikës [4.e)] sjellja e nxënësit vlerësohet “Këq” dhe ai humbet vitin shkollor.
6. Masat a) dhe b) të pikës [4] pasqyrohen në regjistër. Ato konsiderohen të shlyera, si rregull, pas një afati dymujor, pa ndërmarrë veprime. Masat c, d dhe e) të pikës [4], gjithashtu, pasqyrohen në regjistër.
7. Në të gjitha rastet, kur ndaj nxënësit merret masë disiplinore (pika [4]), informohen me shkrim prindërit, të cilët njoftojnë mësuesin kujdestar se kanë marrë dijeni.
8. Çdo masë tjetër dënimi, që nuk përfshihet në nenin 46, pika [4], është e ndaluar.
9. Nxënësi, ndaj të cilit është marrë masa disiplinore, ka të drejtën e ankesës brenda 7 ditëve pranë drejtorisë së shkollës për pikat [4].a),b) dhe pranë DA për pikat [4.c),d),e)]. Vendimet e tyre, sipas përkatësisë, janë të formës së prerë.

10. Drejtori i shkollës, me propozim të mësuesit kujdestar dhe me pëlqim të jo më pak se 2/3 të anëtarëve të këshillit të disiplinës, ka të drejtë të marrë vendimin për përmirësimin e vlerësimit të sjelljes “Mjaftueshëm” të nxënësit, që përfshihet në pikën [4].d).
11. Masat disiplinore që janë dhënë gjatë një viti shkollor nuk transferohen (mbarten) vitin e ardhshëm.

KREU VIII

MËSUESI, TË DREJTAT DHE DETYRAT

Neni 43

Të drejtat

1. Mësuesi gëzon të gjitha të drejtat që përcaktohen në Kodin e Punës dhe në zbatim të tij në Kontratën Kolektive.
2. Mësuesi gëzon liritë sindikaliste të përcaktuara me ligj në përputhje me statusin e organizatës sindikaliste, ku ai aderon.
3. Mësuesit kanë të drejtën: e mbledhjeve të sindikatës së tyre në mjediset e shkollës jashtë orarit të mësimave; e afishimit në vende të caktuara të mjedisit shkollor të njoftimeve, propozimeve, kërkesave, peticioneve etj., të aktiviteteve me karakter sindikalist.
4. Mësuesi ka të drejtë:
 - a) të shfaqë opinionin e vet: për probleme të PME në shkollë; për planet, programet e tekstet mësimore; për veprimtaritë, përvojat, problemet e shqetësimit e klasës, lëndës dhe shkollës; për veten, kolegët, drejtuesit e shkollës; për arsimin në komunitetin ku punon e jeton, apo në rajonin e tij e në shkallë vendi etj.;
 - b) të marrë pjesë: në mbledhje të ndryshme të klasës, të shkollës; në seminare, takime, konsulta, analiza, tryeza të rrubullakta etj. dhe në aktivitete të ndryshme brenda dhe jashtë shkollës; në mbledhje me prindërit, me komunitetin dhe pushtetin vendor, apo të organeve dhe institucioneve të tjera të interesuara për shkollën, kur ai ftohet, por pa cenuar orarin e mësimave;
 - c) të kualifikohet;
 - d) të zgjedhë metodat dhe mekanizmat e përshtatshme për realizimin e PME, duke u bazuar në aftësitë dhe përgatitjen e tij profesionale;
 - e) të zgjidhet, të zgjedhë të tjerë në organizma konsultative, që veprojnë në shkollë në përputhje me DN dhe të përfaqësojë në to interesat e një grupi mësuesish, kur autorizohet prej tij;

- f) të kërkojë të shqyrtohen çështje që shqetësojnë klasën, shkollën, mjedisin social, komunitetin ku vepron shkolla dhe atë vetë në drejtorinë e shkollës, në bordin e shkollës apo në organizma konsultative të saj, në organet e pushtetit vendor, në DA etj;
 - g) mësuesi gëzon të drejtën të trajtohet me respekt, me dinjitet njerëzor, në mënyrë të kulturuar dhe të moralshme nga kushdo, pa presione, pa padrejtësira, pa fyerje, pa poshtërime, pa denigrime, pa dhunë;
 - h) ta zhvillojë PME në kushte normale, shëndetësore, të qeta dhe të sigurt.
5. Mësuesi gëzon të drejtën e stimulit moral dhe stimulit material për PME me nivel të lartë dhe për kontribut me vlerë në fushën e arsimit.
- a) Për stimulim moral mësuesit i akordohen medalje, urdhra dhe tituj sipas legjislacionit në fuqi.
 - b) Për stimulim material ai gëzon të drejtën e shpërblimit nga fondi i veçantë, sipas kriterëve të përcaktuara në Vendimin e Këshillit të Ministrave (VKM), KK.

Neni 44

Detyrimet, detyrat

1. Norma e ngarkesës mësimore (NNM):
 - a) NNM e një mësuesi, në përputhje me lëndën, ciklin dhe shkollën përcaktohet me udhëzim të veçantë të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës.
 - b) Kur mësuesi mungon, drejtorja e shkollës dhe DA marrin masa për plotësimin e orëve të tij të mësimit. Këto orë mund t'u ngarkohen mësuesve të të njëjtit profil nën ngarkesë, nëse ka, mësuesve në pritmëri apo mësuesve të atij profili me ngarkesë të plotë, duke i konsideruar si orë suplementare.
2. Mësuesi ka për detyrë:
 - a) të njohë, të respektojë dhe të mbrojë ligjin si qytetar; të zbatojë me korrektësi legjislacionin shkollor;
 - b) ta vlerësojë e ta realizojë rolin, përgjegjësinë dhe misionin fisnik që ai ka si mësimdhënës dhe edukator;
 - c) në veprimtarinë e tij ta karakterizojë pasioni, krijimtaria dhe humanizmi; të kontribuojë për demokratizimin e jetës dhe tërë procesit shkollor;
 - d) të sillet në mënyrë të kulturuar, me etikë demokratike e profesionale, me respekt dhe tolerancë, pa fyerje e pa dhunë, brenda dhe jashtë shkollës;
 - e) ta njohë mirë lëndën apo lëndët që jep në shkollë, kërkesat shkencore dhe pedagogjike që përcaktojnë programet e tekstet mësimore, si dhe tekstet e mësuesit; të përdorë instrumentet, aparaturat, teknikat laboratorike, metodikat e praktikave profesionale etj.
 - f) të hartojë dhe të dorëzojë në afatet e caktuara një kopje të planeve

KREU VIII MËSUESI, TË DREJTAT & DETYRAT

- mësimore dhe të punës edukative në drejtorinë e shkollës;
- g) të azhurnohet në vazhdimësi me informacion të ri shkencor, psikologjik e pedagogjik; të vetëkualifikohet dhe të kualifikohet për procedime e mekanizma didaktike më të përparuara, që shtron koha;
 - h) të njohë mirë dhe të vlerësojë në punën e tij psikologjinë e moshës apo grup-moshave të nxënësve, karakteristikat themelore, veçoritë, nevojat, interesat, motivet, të drejtat, kapacitetin intelektual, formimin moral e qytetar dhe shqetësimet e tyre;
 - i) të realizojë një përgatitje sistematike ditore, të strukturuar dhe të dokumentuar të orëve të mësimi, të realizojë me kompetencë, përgjegjësi dhe me efektivitet sa më të lartë PME. Të nxitë pavarësinë e mendimit e të veprimit individual e të lirë të nxënësit gjatë PME, në klasë dhe jashtë saj;
 - j) të zbatojë me korrektësi detyrat specifike të mësuesit kujdestar, orarin mësimor të caktuar nga drejtori i shkollës dhe paraqitjen në shkollë;
 - k) të marrë pjesë dhe të ndihmojë, sipas rastit e mundësive, në organizimin e aktiviteteve jashtëshkollore, konkurseve dhe olimpiadave;
 - l) të kontribuojë, kur është i zgjedhur në organizmat kolegjiale të shkollës, apo në mbledhje e analiza të ndryshme me diskutime e propozime konkrete për mbarrëvajtjen e PME;
 - m) të zbatojë me korrektësi kriteret, procedurat e rregullat e caktuara në DN: për PL, PP dhe Pp, kur është caktuar në komisionin e provimit; për konkurse, olimpiada etj., të rregulluara sipas parashikimeve në DN;
 - n) të kujdeset për mirëmbajtjen, pasurimin dhe përdorimin me efikasitet të bazës materiale mësimore, didaktike, laboratorike; të mbajë përgjegjësi për atë që ka në ngarkim, deri në zhdëmtim;
 - p) mësuesit i ndalohet që, për çështje e nevoja të tij private, ta largojë nxënësin nga PME;
 - q) mësuesit i ndalohet të bëjë kurse private me nxënësit e tij;
 - r) mësuesit i ndalohet të pijë duhan në korridore e klasa;
 - s) mësuesit i ndalohet përdorimi i pijeve alkoolike gjatë orarit të punës.

Neni 45

Mësuesi kujdestar i klasës

1. Mësuesi kujdestar i klasës është një mësues i shkollës, i cili ngarkohet të kujdeset për një klasë të caktuar dhe ta ndihmojë atë në PME gjatë një viti shkollor.
2. Mësuesi kujdestar i klasës caktohet nga drejtori i shkollës për çdo klasë jo më vonë se 5 ditë para datës së fillimit të mësimave të vitit shkollor. Për këtë mbahen parasysh ciklet, vijimësia dhe interesat e përgjithshme të mbarrëvajtjes së PME në shkollë, brenda dhe jashtë saj. Mësuesi i ciklit fillor të shkollës 8-

- vjeçare është mësues kujdestar i klasës së tij.
3. Detyra specifike të mësuesit kujdestar të klasës:
 - a) të ndihmojë për mbarëvajtjen e PME të klasës në kujdestari;
 - b) të bashkërendojë punën, ngarkesat dhe veprimtaritë e klasës me të gjithë mësuesit e tjerë, që japin mësim në atë klasë;
 - c) të njohë mirë psikologjinë, veçoritë, interesat dhe prirjet e çdo nxënësi të klasës në kujdestari, duke bashkëpunuar me punonjës të social të shkollës për shqetësimet dhe problemet e nxënësve të veçantë;
 - d) të sigurojë rregull, disiplinë, frymë demokratike, harmoni dhe marrëdhënie të ngrohta, miqësore me nxënësit dhe ndërmjet tyre; të luftojë veset, veprimet e pahijshme dhe të ndaluara, të përcaktuara në DN dhe rregulloren e brendshme të shkollës;
 - e) të kujdeset për mirëmbajtjen e regjistrit të klasës, sipas rregullave; të plotësojë dokumentacionin shkollor përkatës të klasës që ka në kujdestari;
 - f) të sigurojë një partneritet të frytshëm e konstruktiv me prindërit në dobi të PME; t'i informojë rregullisht ata për rezultatet mësimore, edukimin dhe sjelljen e fëmijëve të tyre.
 4. Mësuesi kujdestar jep leje dhe justifikon mungesat e nxënësve të klasës që ka në kujdestari.
 5. Mësuesi kujdestar harton dhe ndjek realizimin e planit edukativ për klasën që ka në kujdestari.
 6. Puna e mësuesit kujdestar barasvlerësohet me një orë mësimore në javë. Mësuesit, që e ka të plotë ngarkesën mësimore javore, kjo orë i paguhet si orë suplementare.

Neni 46

Masa disiplinore për mësuesin

1. Masat disiplinore për mësuesit parashikohen në Kodin e Punës të RSh dhe në Kontratën Kolektive.

KREU IX PRINDËRIT

Neni 47

Të drejtat. Detyrimet

1. Bashkëpunimi i institucionit shkollor me prindërit është përparësi në arsimin shqiptar.

KREU IX PRINDËRIT

2. Të drejtat e prindërve:

- a) t'u kërkojnë organeve arsimore dhe autoriteteve sigurimin e kushteve normale dhe shëndetësore për mësim dhe edukim;
- b) të kontribuojnë në realizimin e detyrave të shkollës, në mbarëvajtjen e PME, në integrimin optimal të fëmijëve në jetë, punë dhe shoqëri;
- c) të bëjnë zgjedhje të lirë të institucionit shkollor të fëmijëve, që i përfshin detyrimi shkollor, brenda rregullave dhe mundësive të përcaktuara në DN;
- d) të kërkojnë informacion për programet mësimore, për objektivat, rregullat dhe vepimtaritë shkollore;
- e) të kërkojnë rregullisht informacion të qartë për zhvillimin e fëmijëve, për sjelljet e rezultatet në shkollë; të kërkojnë këshilla dhe ndihmë për edukimin familjar të fëmijës;
- f) të zgjidhen dhe të zgjedhin të tjerë në bordin e shkollës apo në organizmat konsultative të saj, të përcaktuara në DN dhe të përfaqësojnë interesat e një grupi prindëresh, kur autorizohen prej tij;
- g) të marrin pjesë në veprimtaritë jashtëshkollore dhe në ato mësimore, që përcakton rregullorja e brendshme e shkollës;
- h) të ankohen dhe të propozojnë me shkrim pranë drejtorit të shkollës, personelit mësimor apo bordit të shkollës dhe të marrin përgjigje jo më vonë se 30 ditë nga dorëzimi i tyre.

3. Detyrime specifike të prindërve:

- a) të sigurojnë frekuentimin në shkollë të fëmijëve, në mënyrë të veçantë të atyre që përfshin detyrimi shkollor;
- b) të njohin dhe të respektojnë detyrimet ligjore, rregullat dhe procedurat e PME, që përcaktohen në DN apo në rregulloren e brendshme të shkollës;
- c) të marrin masat e nevojshme dhe në kohë për pajisjen e fëmijëve me tekstet mësimore e bazën materiale që kërkojnë lëndët mësimore;
- d) të respektojnë të drejtat e fëmijëve dhe të ndihmojnë në edukimin e tyre;
- e) të vendosin kontakte të rregullta me mësuesit e fëmijëve të tyre;
- f) të ndihmojnë fëmijët e tyre të përshtaten me kërkesat e rregullat e shkollës dhe të integrohen në jetën e komunitetit.

Neni 48

Këshilli i prindërve të klasës

- 1. Për çdo klasë, brenda 20 ditëve, që nga data e fillimit të vitit shkollor, me përkujdesjen e mësuesit kujdestar, bëhet mbledhja e përgjithshme e prindërve të nxënësve, e cila zgjedh me votim të lirë këshillin e prindërve të klasës (3-5 veta). Kryetar i këtij këshilli zgjidhet njëri prej prindërve, anëtar i tij.
- 2. Këshilli i prindërve të klasës mbledhet, si rregull, 1 herë në 2 muaj, mbështetur në planin që harton vetë.

3. Funksionet:

- a) njihet sa më afër me ecurinë e PME, arritjet dhe problemet e klasës;
- b) shpreh mendime dhe këshillon, sipas rastit, për përparimin e PME apo përmirësimin e saj; për zbatimin sa më mirë të rregullave të shkollës dhe të kompetencave të mësuesve dhe të këshillit të mësuesve;
- c) ndihmon për krijimin e një fryme demokratike, bashkëpunimi, respekti, tolerance ndërmjet nxënësve, nxënësve dhe mësuesve, mësuesve dhe prindërve;
- d) zhvillon takime të veçanta apo të përbashkëta, sipas rastit, me mësuesit, nxënësit, prindërit;
- e) bën propozime konkrete për mbarëvajtjen e PME në: këshillin e prindërve të shkollës, këshillin e mësuesve, drejtorinë e shkollës, bordin e shkollës;
- f) raporton, si rregull, 2 herë gjatë vitit shkollor në mbledhjen e përgjithshme të prindërve të klasës;
- g) parashtro mendimin e vet për raste që përfshijn neni 46 (pikat [4.c) dhe d]) lidhur me masat disiplinore për nxënësin.

Neni 49**Këshilli i prindërve të shkollës**

- 1. Në çdo shkollë, brenda 30 ditëve, që nga data e fillimit të vitit shkollor, me përkujdesjen e drejtorit të shkollës, bëhet mbledhja e përgjithshme, si rregull, e përfaqësuesve të këshillave të prindërve të çdo klase (1-2 persona nga çdo këshill), e cila zgjedh me votim të lirë këshillin e prindërve të shkollës.
- 2. Këshilli i prindërve të shkollës përbëhet nga 5-15 vetë, në varësi nga numri i klasave të shkollës, përcaktuar në rregulloren e brendshme të shkollës. Këshilli zgjedh kryetarin e tij me jo më pak se 2/3 e votave të anëtarëve.
- 3. Këshilli i prindërve të shkollës mblidhet, si rregull, 1 herë në çdo semestër. Ai mblidhet edhe sa herë e gjykon të arsyeshme apo për probleme të posaçme, që shqetësojnë gjithë shkollën.
- 4. Të drejtat dhe funksionet:
 - a) bashkëpunon me drejtorinë e shkollës për mbarëvajtjen e PME të shkollës brenda dhe jashtë saj;
 - b) bashkëpunon me këshillat e prindërve të klasave;
 - c) siguron një bashkëpunim sa më të ngushtë me familjet e nxënësve, me komunitetin, me autoritetet e pushtetit vendor, klientë të interesuar apo sponsorizues të ndryshëm për mbështetjen, sigurinë dhe kushtet normale të mësimi dhe edukimit në shkollë;
 - d) ndihmon, këshillon dhe i propozon drejtorisë së shkollës zgjidhje edukative efikase për demokratizimin e vazhdueshëm të shkollës, për zhvillimin e vlerave morale, atdhetare, etike, kulturore, shëndetësore e qytetare të

KREU IX PRINDËRIT

- nxënësit; për mbarëvajtjen, ruajtjen dhe pasurimin e pronës së shkollës;
- e) për probleme të rëndësishme dhe emergjente, të cilat diktohen nga fatkeqësi natyrore, aksidente të rënda, zjarre etj., që cenojnë jetën e fëmijëve; këshilli i prindërve të shkollës bën mbledhje urgjente dhe i parashtron drejtorisë së shkollës, bordit të saj dhe personelit mësimor e administrativ propozime konkrete për kapërcimin e situatave. Në raste të tilla këshilli, kur e shikon të arsyeshme, organizon dhe mbledhjen e përgjithshme të prindërve të nxënësve të shkollës;
 - f) për probleme të veçanta, përfaqësues të këshillit të prindërve të shkollës marrin takime të herëpashershme me drejtorin e shkollës apo grupe mësuesish dhe asistojnë në mbledhjet e këshillit të prindërve të klasës etj;
 - g) përfaqësues të këshillit të prindërve të shkollës marrin pjesë në analizat kryesore të punës të këshillit të mësuesve të ftuar nga drejtori i shkollës;
 - h) për raste që përfshin neni 42, (pikat [4. c) dhe d])), këshilli i prindërve të shkollës ka të drejtë të parashtojë mendimin e vet te drejtori i shkollës.

Neni 50

Shoqatat e prindërve

Për një ndihmesë dhe pjesëmarrje sa më efektive të prindërve në fushën e mësimin dhe të edukimit të brezit të ri shoqatat prindërore, që mund të ngrihen mbi bazën e iniciativës së lirë të prindërve në shkallë bashkie apo komune (unioni prindëror, federata e prindërve), në shkallë kombëtare (konfederata e prindërve), vlerësohen nga autoritetet e arsimit të të gjitha niveleve, si partnerë dhe njëkohësisht oponentë të rëndësishëm, veprimtaria e të cilëve mund të zhvillohet mbi bazën e të drejtave dhe funksioneve të përcaktuara në statusin e këtyre shoqatave, të miratuara në përputhje me dispozitat përkatëse ligjore në fuqi.

1. Autoritetet e arsimit mbështesin dhe inkurajojnë shoqatat e prindërve për realizimin dhe mbrojtjen e të drejtave të tyre ligjore, duke krijuar kushte favorizuese për shfrytëzimin e mjediseve të shkollës në funksion të veprimtarisë së tyre, mbështetje materiale financiare, të drejtën për informim ose lehtësi të tjera, pa cenuar veprimtarinë e tyre.
2. Autoritetet e arsimit nuk ndërhyjnë në jetën e brendshme të shoqatave të prindërve, por organet kompetente shtetërore, sipas rregullave në fuqi, kanë të drejtë të kërkojnë respektimin e dispozitave ligjore në veprimtarinë e tyre.

KREU X

ORGANE KOLEGJIALE NË SHKOLLË

Neni 51

Këshilli i mësuesve

1. Këshilli i mësuesve të shkollës është organ konsultativ i drejtorit të shkollës, që kontribuon për mbarëvajtjen dhe cilësinë e PME në kushtet konkrete të shkollës.
2. Anëtarë të këshillit të mësuesve janë personeli mësimor, personeli edukativ i konviktit, punonjësi social i shkollës (atje ku ka). Kryetar i këshillit të mësuesve është drejtori i shkollës.
3. Këshilli i mësuesve mbledhet, si rregull, 1 herë në 2 muaj. Këshilli mbledhet edhe në rastet kur e gjykon të arsyeshme drejtori i shkollës ose kur e kërkon jo më pak se 1/3 e anëtarëve të tij. Këshilli i mësuesve mbledhjen e tij të parë e zhvillon brenda 10 ditëve para fillimit të vitit shkollor. Në këtë mbledhje ai i parashtrohet drejtorit të shkollës mendime për:
 - formimin dhe përbërjen e klasave;
 - hartimin e orarit mësimor të PME në shkollë;
 - planifikimin e aktiviteteve vjetore kryesore të shkollës;
 - veprimtarinë kualifikuese brenda shkollës, në bazë të mundësive, interesave dhe aftësive të vetë personelit mësimor etj.
4. a) Këshilli i mësuesve ndihmon e rekomandon për gjetjen e rrugëve e formave sa më të frytshme në përparimin e vazhdueshëm të PME, si dhe në konsolidimin e arritjeve dhe përvojave konkrete brenda shkollës në lëndë të ndryshme.
 - b) Trajton herëpashere probleme shkencore e pedagogjike dhe informacion bashkëkohor me interesa të përgjithshme.
 - c) Vlerëson periodikisht ecurinë e PME, efikasitetin e saj përkundrejt kërkesave themelore të programeve mësimore, objektivave që ka caktuar vetë këshilli apo në tërësi shkolla dhe, sipas rastit, bën propozime konkrete për konsolidime të mëtejshme apo përmirësime të nevojshme.
 - d) I parashtrohet drejtorisë kërkesa për bazën materiale mësimore të lëndëve, klasave, cikleve dhe krejt shkollës dhe bën përpjekje për të ndihmuar në këtë drejtim, brenda mundësive.
5. Në këshillin e mësuesve, kur gjykohet e arsyeshme, ftohen nga drejtori i shkollës: kryetari, anëtarë të këshillit të prindërve të bordit të shkollës, nxënës, specialistë të arsimit, përfaqësues të pushtetit vendor, personeli mjekësor i shkollës (kur ka të tillë) etj.

KREU X ORGANE KOLEGJIALE NË SHKOLLË

Neni 52

Bordi i shkollës

1. Bordi i shkollës është institucion që përfaqëson interesat e komunitetit ku vepron shkolla dhe funksionon si organ vendimmarrës, që kontribuon në mënyrë konstruktive në drejtimin demokratik të problemeve administrative e financiare të shkollës dhe të menazhimit të saj.
2. Bordi i shkollës ngrihet në çdo shkollë dhe, për kushte të veçanta (për shkolla të vogla në fshat) ngrihet mbi bazën e 2 - 3 shkollave të një komune. Për ato shkolla ku nuk ka kushte, edhe në bazë komune, mund të mos ngrihet bordi.
3. Kompetencën dhe procedurat për ngritjen e bordit i ka dhe i organizon drejtori i shkollës, i cili, brenda 10 ditëve nga formimi i tij, vë në dijeni me shkrim DA dhe autoritetet e pushtetit vendor. Kur bordi i shkollës formohet mbi bazë komune (në 2 - 3 shkolla të vogla), iniciativën për ngritjen e tij e merr drejtori i shkollës që ka personelin më të madh pedagogjik. Në këto raste, ai emërtohet "Bordi i shkollave" dhe të gjithë drejtuesit e shkollave të tjera janë anëtarë të tij.

4. Bordi i shkollës ka këtë përbërje:

- a) 5 ose 7 prindër të nxënësve të shkollës (shkollave), të zgjedhur me votim nga këshilli i prindërve të shkollës (shkollave). Në këtë përfaqësi bëjnë pjesë edhe kryetari i këshillit (këshillave) të prindërve të shkollës (shkollave).
 - b) 2 përfaqësues të stafit të mësuesve të zgjedhur nga këshilli (këshillat) i mësuesve të shkollës (shkollave).
 - c) 1-2 nxënës, përfaqësues të zgjedhur midis nxënësve të shkollës (shkollave). Në shkollat ku funksionon qeveria e nxënësve përfaqësues janë presidenti dhe kryetari i senatit të nxënësve. Për shkollat 8- vjeçare nxënësit, si rregull, janë nga klasat VII- VIII.
 - d) 1 përfaqësues i pushtetit vendor.
 - e) 1-2 klientë apo sponsorisues me reputacion dhe të interesuar për përparimin e shkollës, kur ka të tillë, dhe që e pranojnë ftesën e drejtorit të shkollës.
5. Numri i anëtarëve të bordit duhet të jetë gjithmonë tek. Në të gjitha rastet e zgjedhjes për antarë të bordit të shkollës (përfashto pikën c) merr pjesë drejtori i shkollës, i cili bën propozimet përkatëse.
 6. Kryetar i bordit të shkollës (shkollave) zgjidhet me votim një nga përfaqësuesit e prindërve.
 7. Drejtori i shkollës, i cili është anëtar i bordit, njëherësh është edhe sekretar i tij. Në rastet kur bordi i shkollave funksionon në bazë komune, drejtuesit e shkollave, të cilët janë anëtarë të bordit, gjithashtu janë edhe sekretarë të tij

për shkollat e tyre.

8. Prindërit, përfaqësues në bordin e shkollës, zgjidhen për 2 vjet, ndërsa anëtarët e tjerë zgjidhen për 1 vit, me të drejtë rizgjedhje.
9. Bordi i shkollës (shkollave) mblidhet, si rregull, një herë në çdo 3 muaj për të analizuar veprimtarinë e tij. Ai mblidhet sa herë që gjykohet e arsyeshme, me propozimin e kryetarit apo sekretarit (sekretarëve) të tij.
10. Bordi i shkollës (shkollave) merr vendime me miratimin e 2/3 të anëtarëve të tij.
11. Veprimtaria e bordit të shkollës (shkollave) dhe vendimet që ai merr pasqyrohen në një dokument (libër) të veçantë që emërtohet “Protokoll mbi veprimtarinë e bordit të shkollës (shkollave)”.

12. Funksionet e bordit

- a) Në bashkëpunim me pushtetin vendor dhe drejtorinë e shkollës harton e miraton planin ekonomik financiar për vitin e ardhshëm shkollor, detajon buxhetin e vënë në dispozicion nga shteti, sipas nevojave të planifikuara të shkollës dhe ndjek realizimin e tij në bazë të relacioneve, që drejtori i shkollës i paraqet bordit herë pas here (shih manualin e buxhetit të shkollës).
- b) Siguron bashkëpunimin me autoritetet e pushtetit vendor për të garantuar prioritetet e arsimit të shkollës në jetën komunitare, për mbështetjen e vazhdueshme financiare dhe materiale të shkollës (shkollave), për lëvrimin e buxhetit vjetor të shkollës dhe zbatimin e të gjitha detyrimeve ekonomiko-financiare që ka pushteti vendor ndaj shkollës, për të drejtat e mësuesve etj.
- c) Siguron një bashkëpunim të ngushtë me komunitetin ku ndodhet shkolla (shkollat) dhe synon të motivojë angazhimin e tij për mbështetjen e veprimtarisë së shkollës, si dhe pjesëmarrjen e gjerë të komunitetit në jetën e saj.
- d) Bordi i shkollës punon për mbështetjen financiare në realizimin e objektivave themelore të veprimtarisë së shkollës, planin vjetor të aktiviteteve të saj, nevojat dhe problemet, që shqetësojnë shkollën.
- e) Kontribuon për të siguruar kushte normale, të sigurta dhe shëndetësore në shkollë.
- f) Përpaket të sigurojë ndihma dhe mbështetje financiare e materiale për shkollën nga komuniteti ku ndodhet shkolla, nga shoqata e fondacione joshpërndarëse e bamirëse, nga individë e sponsorizues të ndryshëm, të cilat regjistrohen në librin : “Mbështetje financiare suplementare joshpërndarëse” dhe në librin e inventarit të shkollës.
- g) Administron edhe të ardhurat e tjera, që burojnë nga:
 - përfitimet që siguron shkolla gjatë veprimtarisë që kryen ajo për të tretët.
 - sponsorizimet nga komuniteti, fondacionet, shoqatat dhe individë të ndryshëm.
 - të ardhura të tjera që siguron shkolla. Në këto raste bordi i shkollës (shkollave), mbi bazën e prioritetëve të përcaktuara në planin vjetor, me propozim të

KREU X ORGANE KOLEGJIALE NË SHKOLLË

drejtorit të shkollës (sekretarit të bordit) vendos për shpenzimet e të ardhurave në varësi të nevojave që kanë institucionet shkollore për zhvillimin normal të procesit mësimor-edukativ, si dhe në fusha të tjera që e gjykon ai të arsyeshme.

h) Administrimi i burimeve dhe i të ardhurave financiare, ekonomike dhe materiale nga bordi i shkollës (shkollave) bëhet sipas legjislacionit në fuqi dhe pasqyrohet në një dokumentacion të regullt.

i) Çdo shkollë mund të hapë numër llogarie në bankë për të ardhurat e përfituara në pikën g).

j) Procedurat për realizimin e shpenzimeve të pikës g) janë:

- sekretari i bordit (drejtori i shkollës) i paraqet bordit të shkollës planin e shpenzimeve sipas aktiviteteteve që do të realizojë shkolla;
- bordi i shkollës, pas diskutimit, miraton planin e shpenzimeve për këto aktivitete, i cili firmoset nga kryetari dhe sekretari i bordit;
- pas këtij miratimi, drejtori i shkollës mund të tërheqë në bankë fondet e nevojshme sipas këtij plani;
- për realizimin e shpenzimeve, drejtori raporton në bordin e shkollës.

[13] Bordi përfaqëson shkollën në gjykatë për të gjitha vendimet që merr.

Neni 53

Këshilli i klasës

1. Këshilli i klasës është organ që merret me çështje dhe probleme mësimore e edukative të mbarëvajtjes së shkollës; të disiplinës, mjekësore, sociale etj., që lidhen me klasën. Këshilli i klasës në shkollat e mesme propozon edhe orientimin e nxënësve.
2. Këshilli i klasës formohet në bazë klase, kur shkolla ka një paralele ose në bazë të disa paraleleve së bashku.

3. Përbërja.

Këshilli i klasës përbëhet nga këta anëtarë: të gjithë mësuesit që japin mësim në klasë ose në klasat që janë paralele; 2 nxënës, përfaqësues të klasës ose klasave, që zgjidhen nga të gjithë nxënësit me votim në një mbledhje të organizuar nga mësuesi kujdestar në muajin tetor; 2 prindër nga klasa apo klasat, që zgjidhen nga prindërit e klasës ose nga shoqata e tyre (kur ka të tilla); mjeku ose infermieri i shkollës; punonjësi social (në se ka).

4. Funksioni

Këshilli i klasës mbledhet 3 herë në vit, por edhe herë të tjera, kur e shoh të arsyeshme drejtori i shkollës.

- Këshilli nuk ka kryetar, por mbledhjet e tij i kryeson drejtori, ose një nga zëvendësdrejtorët e shkollës.
- Mbledhjet e keshillit të klasës i përgatit mësuesi (mësuesit) kujdestar, sipas një tematike të miratuar në mbledhjen e parë të keshillit.
- Këshilli nuk merr vendime me votim, por me mazhorancë diskutimesh, kurse drejtori (zëvendësdrejtori) përpaket të arrijë konsensusin.
- Vendimet e përgjithshme u transmetohen të gjithë prindërve të klasës, kurse me ato për nxënës të veçantë njihen vetëm prindërit përkatës.
- Mbledhjet, zakonisht, fillojnë me prezantimin nga mësuesi (mësuesit kujdestarë) të problemeve korente si: përparimi në mësim, vijimi, disiplina, puna në klasë, përgatitja dhe studimi në shtëpi, arritja e rezultateve në veprimtari të ndryshme, detyrat me shkrim, provimet, menazhimi i kohës nga nxënësit, aktivitetet jashtëshkollore etj. Nxënësit e zgjedhur, në mbledhjet e keshillit të klasës nuk shprehin opinionet e tyre, por ato të nxënësve që përfaqësojnë.

Neni 54

Këshilli i disiplinës

1. Këshilli i disiplinës është organ këshillimor i drejtorit, që vepron në shkollë dhe merret me shqyrtimin e rasteve të shkeljes së disiplinës nga nxënësit, në përputhje me masat disiplinore të nenit 42 (pika 4) të DN.
2. **Përbërja.**
Drejtori i shkollës, njëri nga zëvendësdrejtorët, punonjësi social (nëse ka), 4 mësues të zgjedhur me votim nga personeli i mësuesve, 4 prindër të zgjedhur nga keshilli i prindërve të shkollës, 2 ose 3 nxënës të zgjedhur nga qeveria e nxënësve dhe një përfaqësues nga pushteti vendor.
3. **Funksionimi**
 - a) Këshilli i disiplinës mblidhet me kërkesën e drejtorit të shkollës, i cili paraqet problemin.
 - b) Propozimin për shqyrtimin e sjelljes së nxënësit në keshillin e disiplinës e bën mësuesi, mësuesi kujdestar etj.
 - c) Në mbledhjen e keshillit të disiplinës dëgjohet nxënësi që diskutohet, të ftuarit si dhe një mbrojtës i tij, që mund të jetë një nxënës ose një person nga brenda ose jashtë shkollës, i zgjedhur nga vetë nxënësi. Shqyrtimi i gabimit të nxënësit nuk ndikohet nga vendi se ku e ka bërë: në shkollë apo jashtë saj. Këshilli i disiplinës i propozon drejtorit të shkollës masën që e gjykon të arsyeshme. Drejtori i shkollës ka të drejtën e vendimit për masën disiplinore. Familja ose nxënësi kanë të drejtë të bëjnë ankim brenda 8

ditëve tek autoritet arsimor më të larta, të cilat marrin vendimin përkatës të formës së prerë.

KREU XI

TRANSFERIME, LËVIZJE TË MËSUESVE DHE TË NXËNËSVE

Neni 55

Për mësuesin

1. Lëvizjet në punë të mësuesve, si punëmarrës, bëhen në përputhje me Kodin e Punës (kapitulli III).
2. Largimi me dëshirë nga detyra e mësuesit është një e drejtë e individit, që përcaktohet në Kodin e Punës. Në këto raste ai njofton me shkrim drejtorin e shkollës 30 ditë përpara nga data e shkëputjes. Drejtori i shkollës njofton organin e emërtesës dhe ky i fundit bën zëvendësimin e nevojshëm.

Neni 56

Për nxënësin

1. Nxënësi i shkollës 8-vjeçare ka të drejtë të transferohet në një shkollë tjetër brenda apo jashtë juridiksionit të DA, me kërkesën e prindit ose të personit që e ka atë në kujdestari.
 - a) Transferimi, si rregull, bëhet pas përfundimit të semestrit. Në këtë rast, nxënësit i lëshohet vërtetimi i përfundimeve (notave) semestrale të lëndëve sipas PM, nënshkruar e vulosur nga drejtori i shkollës.
 - b) Kur transferimi është i detyruar të bëhet gjatë vitit, nxënësi pajiset me vërtetimin e notave (shprehjeve për klasat I, II) të periudhës së deriatëhershme, të nënshkruar dhe vulosur nga drejtori i shkollës.
 - c) Drejtori i shkollës ku transferohet nxënësi, ka për detyrë të njoftojë menjëherë zyrtarisht (me fletë-pranim) shkollën nga vjen nxënësi, për regjistrimin e tij. Drejtori i shkollës dërguese, mbi bazën e këtij dokumenti, bën çregjistrimin (jep fletë-çregjistrimin) e nxënësit nga detyrimi shkollor. Të dyja shkollat bëjnë shënimet përkatëse në amzë.
2. Nxënësi i shkollës 8-vjeçare ka të drejtë të transferohet nga një shkollë jopublike, që funksionon në përputhje me LSAP, në një shkollë publike, në bazë të dokumentit të nënshkruar e vulosur nga drejtori i shkollës jopublike, pa ekuivalentim të PM. Dokumenti pasqyron përfundimet vjetore të lëndëve të PM të shkollës jopublike, kur transferimi bëhet në fillim të vitit shkollor; përfundimet semestrale, kur transferimi bëhet pas përfundimit të semestrit dhe

vlerësimet lëndore të periudhës së deriatëhershme, kur transferimi është i detyruar të bëhet gjatë vitit. Procedura e transferimit të nxënësve për shkollat jopublike është e njëjtë si ajo e shkollave publike.

3. a) Transferimi i nxënësit nga një shkollë e mesme në një shkollë tjetër të atij profili, brenda apo jashtë juridiksionit të DA, mund të bëhet me miratim të drejtorit të shkollës pritëse. Në këto raste nxënësi pajiset me vërtetimin e përfundimeve (notave) semestrale të lëndëve dhe me notat përfundimtare të viteve që ka kryer, sipas PM, të nënshkruar dhe vulosur nga drejtori i shkollës.
- b) Transferimi i nxënësit në një shkollë tjetër të mesme të të njëjtit profil, ku pranimet i nënshtrohen konkursit, bëhet vetëm pas përfundimit të vitit I, me miratim të drejtorive përkatëse të shkollave.
4. Transferimi i nxënësit të shkollës së mesme në një shkollë të një profili tjetër, në raste të veçanta për klasat I, II mund të bëhet pasi përfundon viti shkollor, me miratim të MASH, me propozim të DA. Nxënësi plotëson detyrimet, që rrjedhin nga ndryshimet në planet mësimore të shkollave, në përputhje me ekuivalencat e përcaktuara nga MASH në sesionin II. Kohën për këtë e cakton drejtoria e shkollës.

KREU XII

ARSIMIMI I NXËNËSVE ME NEVOJA TË VEÇANTA

Neni 57

1. a) Me termin ‘**nxënës me nevoja të veçanta**’ do të kuptojmë të gjithë ata fëmijë ose të rinj që paraqesin veçori anatomo-funksionale specifike, Ata mund të jenë:
 - me prirje dhe aftësi të veçanta (të talentuar), që dallohen në mënyrë të dukshme nga norma e zakonshme;
 - me aftësi të kufizuara të natyrës mendore, fizike, shqisore ose organike.
- b) Për të dyja kategoritë e përmendura më lart, për shkak të vështirësive ose kërkesave që lindin gjatë edukimit dhe arsimimit të tyre, shteti përkujdeset dhe krijon mundësi me struktura mbështetëse dhe organizma të tjera të larmishme brenda dhe jashtë shkolle, për zhvillimin në maksimum të potencialeve të tyre.
- c) Me termin “**nxënës me aftësi të kufizuara**” do të kuptojmë të gjithë ata fëmijë apo të rinj, që paraqesin veçori anatomo-funksionale specifike dhe që, për edukimin dhe arsimimin e tyre, shkolla publike ndesh vështirësi.
2. Arsimimi i nxënësve me aftësi të kufizuara realizohet në dy forma: integritetit të

KREU XII ARSIMIMI I NXËNËSVE ME NEVOJA TË VEÇANTA

tyre në shkollat e arsimit publik (shkollat e zakonshme) në kuadrin e gjithëpërfshirjes si dhe nëpërmjet trajtimit të tyre në shkolla apo klasa publike të veçanta (speciale), sipas kategorive e specifikave që ata paraqesin, të cilat janë pjesë e rrjetit të institucioneve shkollore parauniversitare publike të R Sh.

3. Hapja e shkollave të veçanta është kompetencë e Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.
4. Veprimtaria mësimore-edukative në institucionet e veçanta realizohet në përputhje me të gjithë dokumentacionin ligjor, që zbatohet në shkollat publike.
5. Nga pikëpamja strukturore shkollat e veçanta organizohen në përputhje me specifikën e vështirësive që paraqesin këta nxënës.
6. Arsimimi në këto shkolla, normalisht, kryhet në 9 vjet (arsimi 8-vjeçar), duke përfshirë këtu dhe vitin përgatitor për ata fëmijë, që kanë nevojë për parapërgatitje.
7. Fëmijët me aftësi të kufizuara mendore apo fizike të rënda, në pamundësi të trajtohen në shkollat e veçanta, mund të trajtohen në institucione të tjera, sipas rastit.
8. Shkollat e veçanta varen nga DA ku ndodhen.

9. Pranimi

- a) Mosha e pranimi në shkollat e veçanta është 6 - 10 vjeç në klasën e parë dhe për mbarimin e shkollës nxënësi mund të qëndrojë deri në moshën 19 vjeç.
 - b) Nxënësi në këto shkolla pranohet nga një komision i veçantë i përbërë nga drejtori i shkollës (kryetar), dy mësues specialistë dhe mjeku specialist përkatës. Pranimet bëhen mbi bazën e kriterëve të pranimi, të përcaktuara me akte nënligjore të Këshillit të Ministrave (LSAP).
 - c) Nxënësi regjistrohet në këto shkolla me këto dokumente:
 - Çertifikata e lindjes.
 - Raporti mjekësor për njohjen e gjendjes së fëmijës.
 - Vendimi i komisionit të pranimi.
 - Certifikata e vaksinimit.
 - d) Në rast se një nxënës vjen nga shkolla publike ose jopublike e zakonshme (sipas pikës 2/a), i nënshtrohet komisionit për t'u pranuar në klasën e përshtatshme. Në këtë rast, për nxënësin paraqitet një karakteristikë nga shkolla prej së cilës vjen.
10. Nxënësit me aftësi të kufizuara, vërtetuar si të tillë nga organet shëndetësore, kanë të drejtë të arsimohen në shkolla publike të zakonshme (sipas pikës 2/a) 1-2 nxënës për klasë. Për këta nxënës shkolla merr masa dhe bën përpjekje të gjithanshme për arsimimin, edukimin dhe integrimin e tyre në jetën e klasës

dhe të shkollës.

11. Pasi të jetë marrë miratimi nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës hapja e klasave të veçanta në qytet është kompetencë e bashkive, ndërsa në komuna, e këshillit të qarkut. Numri i nxënësve për klasë është 10 -12 fëmijë.
12. Nxënësit e rasteve të pikës 10 dhe 11 ndjekin mësimet me programet e zakonshme mësimore, duke bërë përshtatjet e duhura sipas nevojave dhe mundësive të tyre (ose me programet mësimore të shkollave të veçanta).
14. Për t'u ardhur në ndihmë dhe për të lehtësuar punën e mësuesve që japin mësim në klasa ku ka nxënës me aftësi të kufizuara (1-2 nxënës për klasë), mund të përfitojnë një nga alternativat e mëposhtme:
 - a) Për çdo nxënës me aftësi të kufizuara ulet me 3 (tre) numri i nxënësve të klasës.
 - b) Mësuesit i ulet me 2 (dy) orë mësimore ngarkesa javore.
 - c) Për çdo 4 (katër) orë mësimi të zhvilluara, mësuesi paguhet 1 (një) orë suplementare.
15. DA u bën të njohur drejtorëve të shkollave të veçanta listat e fëmijëve 6-vjeçarë me aftësi të kufizuara, që nuk janë regjistruar në klasën e parë të shkollave të zakonshme. Për kontingjentet e nxënësve të rinj shkollat e veçanta marrin informacion edhe në zyrat e përkrahjes sociale pranë bashkive ose komunave. Mbështetur në këto të dhëna, drejtoria e shkollës së veçantë bën verifikime për pranimet e reja.

16. Largimet e nxënësve

- Nxënësi me aftësi të kufizuara, mbështetur në kërkesën me shkrim të prindërve dhe pas një konsultimi me personelin e mësuesve, mund të largohet nga shkolla në çdo kohë, kur gjykohet se ata nuk përfitojnë nga këto institucione, apo kur ekzistojnë forma e mundësi të tjera më efikase.
17. Personeli mësimor-edukativ bën përpjekje që nxënësit me aftësi të kufizuara të mos largohen nga shkolla. Në rast se ata largohen, sipas parashikimit të pikës [15], arsimimi i tyre mund të vijojë në shtëpi, nëse prindi e dëshiron një gjë të tillë. Arsimimi në shtëpi kryhet edhe për ata nxënës që mungojnë në shkollë me periudha të gjata. Mësuesit që do të konsultojnë nxënësit në shtëpi, sipas mundësive që ka shkolla speciale, lehtësohen nga ndonjë detyrë tjetër ose caktohen mësues që nuk kanë plotësuar ngarkesën mësimore javore.

18. Planet, programet, tekstet

- a) Nxënësit e verbër marrin po atë vëllim njohurish që marrin edhe nxënësit e shkollave 8-vjeçare të zakonshme.
- b) Nxënësit që nuk dëgjojnë, si dhe nxënësit me aftësi të kufizuara, marrin

KREU XII ARSIMIMI I NXËNËSVE ME NEVOJA TË VEÇANTA

njohuri në bazë të programeve mësimore të thjeshtuara të arsimit 8-vjeçar, të përshtatura sipas mundësive dhe aftësive të tyre. Përveç njohurive mësimore, me një program të zgjeruar në mësimin e punës, nxënësve me aftësi të kufizuara u jepen njohuri fillestare praktike në profesione të thjeshta.

- c) Për nxënësit e shkollave të veçanta përdoren tekste të arsimit të përgjithshëm, duke bërë përshtatjet e nevojshme sipas programeve të miratuara dhe sipas aftësive të nxënësve. Për nxënësit e verbër përdoren edhe tekste speciale me zmadhim dhe të shtypura në teknikën e brailit, si dhe kaseta, ndërsa për nxënësit që nuk dëgjojnë e nuk flasin, edhe tekste për mësimin e gjuhës së folur dhe komunikimin global.
- d) Në zbatimin e teksteve e programeve mësimore mbahen parasysh nevojat dhe specifikat e fëmijëve. Sipas vështirësive që paraqesin nxënësit, zbatimi i tyre bëhet në mënyrë krijuese.
- e) Për nxënës të veçantë, gjendja e të cilëve është nën nivelin minimal të programit mësimor ose kur ai paraqet specifika krejtësisht të veçanta, do të punohet me plane edukative individuale.

19. Integrimi, vlerësimi, aftësimi

Integrimi i nxënësve me aftësi të kufizuara me nxënësit e shkollave të zakonshme është një proces i domosdoshëm bashkëkohor, që zbatohet në praktikën e shkollave të veçanta dhe vlerësohet si një proces i rëndësishëm në zhvillimin e fëmijëve. Ky proces është i ndërsjellë dhe për raste të veçanta mund të kalohet në integrim të plotë.

- 20. Drejtoritë e shkollave të veçanta krijojnë mundësi që për disa lëndë mësimore, nxënësit me aftësi të kufizuara ta zhvillojnë mësimin së bashku me nxënësit e shkollave 8-vjeçare të zakonshme, duke vendosur lidhje bashkëpunimi me to. Nxënësit gjatë kësaj kohe shoqërohen dhe ndihmohen nga personeli mësimor- edukativ i shkollës së veçantë. Bashkëpunimi me shkollat e tjera 8-vjeçare bëhet me miratimin e drejtorive arsimore. Përveç mësimit organizohen dhe aktivitete edukative argëtuese të përbashkëta.
- 21. Vlerësimi i nxënësve me aftësi të kufizuara bëhet me nota ose me shprehje sintetizuese njëlloj si për të gjithë nxënësit e tjerë, por ata kalojnë nga klasa në klasën pasardhëse pa mbetje (përveç nxënësve në Institutin e të Verbërve).
- 22. Në përfundim të klasës së tetë:
 - Nxënësit me aftësi të kufizuara në shkollat e veçanta provohen në drejtim të aftësimin të tyre të përgjithshëm shoqëror dhe të njohurive praktike profesionale të fituara në mësimin e punës; nxënësit që nuk dëgjojnë, do të provohen edhe në drejtim të aftësimin të tyre për të komunikuar; ndërsa

për nxënësit e verbër organizohen provimet e lirim.

- Nxënësit me aftësi të kufizuara në shkollat e zakonshme në provimet e lirim vlerësohen në bazë të programit të veçantë që është aplikuar për ta. Tezat e provimeve të lirim për këtë kategori nxënësish hartohen nga vetë shkolla dhe miratohen në DA.

- 23 a) Nxënës të veçantë, jo të verbër, që kanë përparim të dukshëm, mund të kalojnë në klasën pasardhëse edhe gjatë vitit shkollor, kur gjykohet e arsyeshme nga një komision mësuesish. Kjo bëhet duke plotësuar një procesverbal, i cili firmoset nga anëtarët e komisionit dhe drejtori i shkollës. Për këta nxënës, në këto raste, mund të avancohet në sasinë e njohurive edhe mbi nivelin e ciklit fillor. Për nxënës të veçantë, të cilët kanë zhvillim anatomo-fiziologjik normal, por që mosha e tyre, për arsye të ndryshme, është më e madhe se mosha për klasën në të cilën ndodhen, mund të punohet me programe të veçanta dhe të marrë deri edhe në dy vite mësimore brenda një viti. Për këtë plotësohet një procesverbal i firmosur nga mësuesi, drejtori i shkollës dhe inspektori, që ndjek arsimin special në DA.

Neni 58

Organika, emërimi, për shkollat e veçanta

1. a) Realizimi i procesit mësimor-edukativ kryhet nga një personel i përbërë nga specialistë, mësues, ndihmësmësues dhe personeli ndihmës i shërbimit dhe ai administrativ.
b) Organikën e çdo tipi shkolle, si dhe normativat për çdo punonjës, i miraton Ministria e Arsimit dhe e Shkencës me akte nënligjore.
2. a) Mësuesit dhe ndihmësmësuesit janë emërtesë e DA.
b) Çdo kandidat i ri fillimisht punon si ndihmësmësues.
c) Pranimi si ndihmësmësues i ri bëhet me konkurs, i cili organizohet nga një komision, që funksionon pranë drejtorisë së shkollës i përbërë nga pesë anëtarë : drejtori i shkollës (kryetar), dy mësues, një ndihmësmësues (nga specialistët më të mirë të shkollës) dhe kryetari i këshillit të prindërve të shkollës. Ky komision bën testimin apo intervistën e kandidatëve mbi bazën e kritereve të miratuara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës dhe më pas bën klasifikimin e tyre sipas pikëve të grumbulluara, duke i propozuar DA 3 (tre) kandidaturat më të mira. Mbi këtë bazë DA cakton kandidatin fitues, i cili provohet një vit në punë dhe në fund të këtij viti bëhet emërimi i tij definitiv, duke marrë në konsideratë mendimin e drejtorit të shkollës. Sipas nevojave, kalimi nga ndihmësmësues në mësues, bëhet nga drejtori i shkollës.
3. Drejtori dhe zëvendësdrejtori i shkollës janë emërtesë e Ministrisë së Arsimit

KREU XII ARSIMIMI I NXËNËSVE ME NEVOJA TË VEÇANTA

dhe e Shkencës.

4. Detyra specifike të personelit mësimor-edukativ

Përveç detyrave të parashikuara në DN për mësuesit e shkollave të zakonshme, mësuesit dhe ndihmësmësuesit e shkollave të veçanta (speciale) ngarkohen edhe me detyra të tjera specifike jashtë normës mësimore, që diktohen nga vetë specifika e këtyre institucioneve.

5. a) Mësuesi që drejton procesin e formimit të nxënësve ka për detyrë t'i pajisë ata me njohuri mësimore të parashikuara në programin mësimor, t'u qëndrojë sa më afër, të komunikojë me ta për çdo lloj shqetësimi në mënyrë që t'i lehtësojë sa më shumë të jetë e mundur nga vështirësitë që ndeshin. Ai interesohet për mbarëvajtjen e nxënësve në mësim, shëndetin, paraqitjen e jashtme etj.
- b) Pas mbarimit të mësimit, mësuesit ua dorëzojnë nxënësit ndihmësmësuesve.
6. Mësuesi paraqitet në shkollë 20 minuta para fillimit të mësimit.
7. Mësuesit punojnë me norma të ngarkesës mësimore (NNM) të përcaktuara në akte ligjore e nënligjore.
8. a) Ndihmësmësuesi në punën e tij i jep përparësi përgatitjes së nxënësve për jetën, duke trajtuar në shkallë të gjerë elemente të vetëshërbimit të gjithanshëm, duke u qëndruar afër dhe duke komunikuar për çdo lloj shqetësimi që mund të kenë. Ai organizon aktivitete të ndryshme sipas një plani edukativ vjetor. Mban lidhje të ngushta me mësuesit, duke e konsideruar procesin edukativ dhe studimin pasdite si vazhdimësi të mësimit.
- b) Ndihmësmësuesi, në varësi të nevojave të klasës, nën drejtimin e mësuesit, angazhohet në procesin mësimor 2 ose 3 orë në ditë (sipas një orari të miratuar nga drejtori i shkollës), pjesën tjetër të kohës së punës e plotëson me aktivitete edukative argëtuese dhe zhvillimin e studimit pasdite, duke realizuar objektivat për secilin nxënë.
- c) Ndihmësmësuesi bashkëpunon me mësuesin për përgatitjen e bazës mësimore-didaktike. Ndjek me përparësi nxënësit që kanë më tepër probleme e vështirësi.
- d) Ndihmësmësuesi, pas mbarimit të punës, ua dorëzon nxënësit kujdestarëve të konviktit.
9. Ndihmësmësuesi punon 6 ditë në javë me 6 orë në ditë (36 orë/javë).
10. Çdo ndihmësmësues ka në varësi një klasë nxënësish.
11. Mësuesi dhe ndihmësmësuesi mbajnë secili dokumentacion të rregullt për ecurinë dhe zhvillimin e nxënësve me aftësi të kufizuara (skeda ose dosje për secilin nxënë).
12. a) Një klasë ka 10-12 nxënës. Kur shkalla e paaftësisë së fëmijëve paraqitet më e rënduar, për numrin e nxënësve të klasës merret miratimi në MASH.

- b) Kur numri i nxënësve për klasë në shkollat e veçanta gjatë vitit bie nën 7 nxënës, bëhet bashkimi i klasave. Mësimi zhvillohet në klasa kolektive. Numri i nxënësve në klasat kolektive nuk duhet të jetë më i madh se 12.
13. Në ditët e diela dhe ditët e festave nxënësit i mbajnë kujdestarët e konviktit.

14. Prindërit

- a) Personeli mësimor-edukativ mban lidhje të ngushta me prindërit. Ata ftohen herë pas here të marrin pjesë në procesin mësimor-edukativ, mbahen afër dhe trajnohen për mënyrën e sjelljes dhe të trajtimit të fëmijëve në shtëpi.
- b) Për hartimin e planeve (vjetore, mujore) dhe për organizimin e aktiviteteve edukative-argëtuese, të cilat kanë vlera të mëdha për zhvillimin e këtyre fëmijëve, bashkëpunimi dhe marrja e mendimit të prindërve konsiderohet normë e domosdoshme.

15. Të ndryshme

- Drejtori i shkollës së veçantë harton rregulloren e brendshme. Në rrethana të veçanta, regjimi ditor ndryshon me urdhër të drejtorit të shkollës.
16. Shkolla vendos marrëdhënie bashkëpunimi me shkolla të tjera të vendit ose të huaja në bazë të marrëveshjeve dypalëshe.
17. Shkolla e veçantë hap në bankë numër llogarie, ku depoziton të ardhura nga ndihmat e dhëna prej donatorëve apo fondacioneve të ndryshme humanitare.
18. Kualifikimi i përgjithshëm i mësuesve bëhet nga DA, ndërsa kualifikimi special bëhet nga ISP apo organe të tjera të specializuara.
19. Drejtoritë e shkollave bashkëpunojnë në mënyrë të vazhdueshme me shoqata të ndryshme humanitare.
20. Për probleme apo aspekte të tjera të arsimit të nxënësve me aftësi të kufizuara, të cilat nuk trajtohen në këtë kapitull, janë të vlefshme nenet e DN për shkollat publike (të zakonshme).

KREU XIII

AUTORITETET E ARSIMIT

Neni 59

Autoritetet e arsimit në Republikën e Shqipërisë janë në 3 nivele :

1. Në nivel kombëtar: Ministria e Arsimit dhe e Shkencës [MASH]
2. Në nivel vendor: drejtoria arsimore [DA]
3. Në nivel shkolle: Drejtoria e shkollës.

KREU XIII AUTORITETET E ARSIMIT

Neni 60

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës

1. Sipas përcaktimit në LSAP, Ministria e Arsimit dhe e Shkencës në RSh është organi më i lartë administrativ publik i arsimit.
2. Të drejtat, detyrat themelore dhe kompetencat e MASH përcaktohen në LSAP.
2. Pranë MASH ngrihet dhe funksionon Këshilli Shtetëror i Arsimit Parauniversitar si organ këshillimor.

Neni 61

Inspektoriati Shtetëror për Arsimin Parauniversitar (IShAP)

1. IShAP është organizëm i veçantë në vartësi të drejtpërdrejtë të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës.
2. IShAP bën vlerësimin e jashtëm të pavarur dhe objektiv të cilësisë së shkollës, mbështet institucionet arsimore (shkollat) në procesin e vetvlerësimit në partneritet me punën këshilluese dhe kualifikuese të Drejtorisë Arsimore për përmirësimin e cilësisë së shkollës.
3. Funksionet dhe kompetencat e IShAP përcaktohen me udhëzime të veçanta.

Neni 62

Instituti i Studimeve Pedagogjike [ISP]

1. ISP është organizëm publik kombëtar, që varet nga Ministri i Arsimit dhe i Shkencës.
2. ISP siguron këshilla dhe mbështetje profesionale për Ministrinë e Arsimit dhe të Shkencës dhe harton përbërës të caktuar kurrikularë për sistemin e arsimit parauniversitar.
3. ISP ofron e garanton shërbime arsimore për shkollat dhe drejtoritë arsimore.
4. Funksionet dhe kompetencat e ISP përcaktohen me udhëzime e rregullore të veçanta.

Neni 63

Qendra Kombëtare Arsimore e Vlerësimit dhe e Provimeve (QKAVP)

1. QKAVP është organizëm publik i veçantë, në varësi të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.
2. QKAVP vepron si njësi teknike, profesionale e mbështetëse për punonjësit e arsimit.
3. Për kryerjen e detyrave të saj, QKAVP mbështetet në funksionimin e rrjetit

të bashkëpunorëve qendror e vendor.

4. Funksionet dhe kompetencat e QKAVP përcaktohen me udhëzime e rregullore të veçanta.

Neni 64

Drejtoria arsimore

1. DA është organi më i lartë administrativ publik i arsimit në nivel vendor.
2. DA drejton, organizon dhe përgjigjet për funksionimin e tërë punës së institucioneve arsimore dhe cilësinë e arsimit në juridiksionin e saj.
3. Një herë në çdo 4 vjet mbledhet konferenca e arsimit nga ku zgjidhet këshilli i arsimit. Për detyrat dhe kompetencat që ka ky këshill, MASH dërgon udhëzime të veçanta.
4. Emërimi i drejtorit të DA bëhet me konkurs (për postet e lira). Emërimi i gjithë personelit të DA dhe i drejtorëve të shkollave bëhet me konkurs. Kriteret e pranimit në konkurs dhe procedura e zhillimit të konkursit dërgohen me udhëzim të veçantë nga MASH.
5. Shkarkimi i drejtorit, personelit të DA dhe drejtorëve të shkollave bëhet në raste shkeljesh të rënda në zbatimin e detyrës. Për drejtorin e DA vendimin e merr ministri i Arsimit dhe i Shkencës. Për personelin tjetër të DA dhe drejtorët e shkollave vlerësimin e bën drejtori i DA.
6. Të drejtat, detyrat dhe kompetencat e DA përcaktohen në akte nënligjore. Disa prej tyre janë vendosur në këto DN, në nene të veçanta.
7. a) Inspektimi në PME në shkolla është një e drejtë dhe detyrë vetëm e DA apo e grupeve të specialistëve, që ajo autorizon zyrtarisht.
b) Kualifikimi i mësuesve është një e drejtë dhe detyrë e DA. Kualifikime të kësaj shkalë mund të realizohen dhe nga ekspertë të institucioneve të specializuara me miratim të DA.
c) Studimet për nevojat e personelit mësimor, numrin e klasave, fondin e pagës si dhe për prognozën e zhvillimeve arsimore janë një e drejtë dhe detyrë e DA, që realizohet në bashkëpunim me organet e pushtetit vendor.
d) Institucione të tjera, organizata, shoqata, fondacione etj., mund të hyjnë në shkolla, vetëm me miratimin e DA.
8. DA bashkëpunon me autoritetet e pushtetit vendor për zgjidhjen e problemeve të ndryshme dhe mbarëvajtjen e PME në institucionet arsimore të juridiksionit të saj.
9. **Shërbimi shëndetësor.** Mbështetur në akte nënligjore të përbashkëta të MASH dhe Ministrisë së Shëndetësisë,
a) DA, në bashkëpunim me drejtorinë e shëndetit publik, caktojnë shkollat

KREU XIII AUTORITETET E ARSIMIT

ku do të ngrihen e funksionojnë kabinetet dentare, të cilat janë administrativisht në varësi të drejtorisë së shkollës dhe ekonomikisht e teknikisht në varësi të sektorit stomatologjik të shërbimit shëndetësor parësor.

- b) Kabinetet dentare ngrihen në shkollat që i shërbejnë një minimumi prej 800 nxënësish. Ky numër mund të plotësohet nga angazhimi i më shumë se një shkolle. Këto kabinete mbulojnë edhe deri në 400 punonjës të organizuar ose jo në institucionet e fëmijëve, që ndodhen në territorin që mbulon shkolla.
 - c) Në kabinetet dentare të shkollave nuk lejohet të kryhet ndonjë lloj i aktivitetit privat.
10. DA gëzon të drejtën e lidhjeve, binjakëzimeve dhe shkëmbimit të përvojave, vizitave dhe materialeve të ndryshme arsimore me organizata të tjera të interesuara brenda dhe jashtë vendit, në përputhje me aktet nënligjore të Këshillit të Ministrave dhe MASH.

Neni 65**Drejtori i shkollës**

1. Drejtori është titullari i shkollës, personi juridik, që ka të drejtën e firmës dhe të përdorimit të vulës së institucionit shkollor.

Neni 66**Të drejta, detyra dhe funksione specifike**

1. Drejton dhe organizon veprimtaritë kryesore të shkollës, për mbarëvajtjen e PME. Ai përgjigjet për të gjithë mbarëvajtjen e shkollës, si dhe të kopshtit të fëmijëve, kur ka të tillë në varësi, para DA, MASH dhe autoriteteve të pushtetit vendor sipas problemeve përkatëse.
2. Përgjigjet për respektimin në shkollë të legjislacionit në përgjithësi dhe atij arsimor në veçanti. (LSAP, vendime të qeverisë, akte nënligjore të MASH).
3. Siguron zbatimin korrekt të dokumenteve themelore të përmbajtjes së shkollës (planet mësimore, programet dhe tekstet).
4. Zbaton detyrat dhe kompetencat që përcaktohen në nene të DN.
5. **Rregullorja e brendshme e shkollës (RBSH).** Drejtori, duke u mbështetur në DN dhe në legjislacionin në fuqi, në mendimet e mësuesve, prindërve dhe të personelit administrativ, edukativ e teknik (kur ka të tillë), harton rregulloren e brendëshme të shkollës, duke mbajtur parasysh kushtet konkrete, specifike të shkollës dhe komunitetit. Rekomandohet që në RBSH të gjejnë zgjidhje praktike çështje të tilla si:

- uniforma e nxënësit;
 - dezhurni i shkollës;
 - veprimtaria e sekretarisë së shkollës (aty ku ka);
 - puna e punonjësve të shërbimit dhe rojeve në përputhje me Kodin e Punës etj.
6. Sipas udhëzimeve në fuqi, mbështetur në mendimin e mësuesve, vendos ndarjen e klasave, ngarkesën mësimore të mësuesve, vendos mësuesit kujdestarë, harton orarin mësimor të shkollës dhe planin vjetor të saj.
7. Harton parashikimet e buxhetit për vitin e ardhshëm shkollor dhe ia dërgon DA dhe pushtetit vendor.
8. a) Harton planin vjetor të vlerësimit të PME, që mban parasysh raporte të harmonizuara midis lëndëve, klasave e cikleve. Parapërgatitja për vlerësim është detyrë. Drejtori njofton mësuesin, të paktën 10 minuta përpara ushtrimit të kontrollit, për objektin e tij. Si rregull, pas kontrollit të orës mësimore, i parashtron mësuesit përkatës mendimin, vlerësimin dhe sugjerimet e tij sipas rastit.
- b) Vlerëson e ndihmon mësuesit në përgjithësi e mësuesit kujdestarë në veçanti, për realizimin e veprimtarive edukative.
- c) Kontrollon planifikimin vjetor të PME të mësuesve para fillimit të vitit shkollor.
9. a) Drejtori i shkollës bën të gjitha përpjekjet për të shmangur mbingarkesën e kontrollit me shkrim (provime, testime) të nxënësve, duke siguruar harmonizimin pedagogjik dhe psikologjik të tyre.
- b) Si rregull nxënësit, të cilët provohen apo testohen me shkrim në një lëndë, njoftohen të paktën një javë më parë.
10. Përgjigjet për sigurimin e kushteve normale, të përhershme e shëndetësore, për sigurimin e ngrohjes e të ndriçimit për mësimin e edukimin në shkollë dhe në konvikt (aty ku ka), për pajisjen, ruajtjen dhe mirëmbajtjen e pronës së shkollës.
11. a) Merr masa dhe ndjek realizimin e detyrimit shkollor, për kontingjentet e planifikuara dhe bën të gjitha përpjekjet për ruajtjen e tyre në vazhdimësi, duke bashkëpunuar ngushtë me prindërit, organet e pushtetit vendor etj.
- b) Në fund të semestrit dhe vitit shkollor bën bilancin përfundimtar të gjendjes së kontingjenteve të shkollës (transferime, largime, sëmundje, mbushje moshe, vdekje etj.). Kjo dokumentohet në “Fletoria e kontingjenteve të nxënësve të shkollës”.
- c) Plotëson në kohë, me saktësi dhe përgjegjësi statistikën zyrtare, të përcaktuar nga MASH, si dhe çdo informacion tjetër, që mund të kërkohej nga DA dhe MASH.
12. Merr të gjitha masat e duhura për organizimin dhe zhvillimin e PL, PP dhe Pp

KREU XIII AUTORITETET E ARSIMIT

në përputhje me nenet përkatëse të DN.

13. Për amzën e shkollës:

- a) Drejtori mban në vend të siguruar amzën e shkollës.
- b) Plotësimi i amzës bëhet nga sekretari i shkollës, kur ka të tillë. Ai përgjigjet penalisht për çrregullime e pasaktësira.
- c) Në mungesë të sekretarit të shkollës, drejtori nxjerr vendim me shkrim për mësuesin që autorizon të plotësojë amzën në përputhje me kërkesat e saj. Mësuesi i autorizuar mban përgjegjësi sipas pikës b).
- d) Asnjë person tjetër, veç atyre që caktohen në pikat b) dhe c), nuk është i autorizuar të shënojë në amzë. Veprimi i kundërt është i kundërligjshëm.
- e) Nxënësi i klasës I të ciklit fillor dhe klasës I të shkollës së mesme regjistrohet në amzë brenda semestrit të parë.
- f) Për nxënësit e tjerë (me përjashtim të atyre që mbeten për në sesionin II), plotësimi i amzës bëhet brenda 30 ditëve pas përfundimit të vitit shkollor. Mësuesit që plotëson amzën i ulet ngarkesa 10 orë në vit, kur shkolla ka deri 500 nxënës; 20 orë në vit, kur shkolla ka deri 1000 nxënës; 30 orë në vit, kur shkolla ka mbi 1000 nxënës.

14. Bashkëpunime e koordinime:

- a) Bashkëpunon me organet e pushtetit vendor. b) Bashkëpunon dhe koordinon të gjithë punën në dobi të shkollës me këshillin e prindërve të shkollës, bordin e shkollës, këshillin e mësuesve; me specialistë të fushave psikologjike e pedagogjike, mjekësore, sociale etj., sipas mundësive.
- c) Bashkëpunon, me miratim të DA, me shkolla e institucione të tjera arsimore, fondacione, shoqata joshitetërore brenda dhe jashtë shtetit për shkëmbimin e përvojave, vizitave të punës etj., pa cenuar PME dhe brenda rregullave të DN.

15. Kujdeset për kushtet e jetesës, ushqimit, edukimit dhe argëtimit të nxënësve me konvikt (kur ka të tillë).

16. Merr masa disiplinore për mësuesit dhe personelin tjetër të shkollës, në përputhje me KK. Lavdëron, propozon për dekorim apo shpërblim mësues të ndryshëm, sipas legjislacionit në fuqi.

Neni 67

Drejtoria e shkollës

1. Drejtoria e shkollës përbëhet nga drejtori dhe zëvendës drejtorët (kur ka të tillë). Numri i anëtarëve të drejtorisë, veç drejtorit, përcaktohet në udhëzime të veçanta të MASH.
2. Drejtori i shkollës përcakton ndarjen e detyrave të anëtarëve të drejtorisë.

Zëvendësdrejtorët përgjigjen përpara drejtorit të shkollës për realizimin e detyrave.

3. Për emërimin e zëvendësdrejtorëve, DA konsultohet paraprakisht me drejtorin e shkollës, këshillin e prindërve dhe organet e njësisë së pushtetit vendor ku ndodhet shkolla.
4. Në shkollën e mesme profesionale njeri nga anëtarët e drejtorisë duhet të jetë me arsim të lartë profesional, sipas profilit të shkollës.
5. a) Në shkollën 8-vjeçare, që ka vetëm drejtor, drejtimi i PME realizohet në mënyrë tërësore nga klasa I - VIII.
b) Në shkollën 8-vjeçare, që ka edhe zëvendësdrejtorë, si rregull, një anëtar i drejtorisë mbulon ciklin fillor. Për këtë detyrë preferohen mësuesit që kanë mbaruar universitetin për këtë cikël. Veprimtaria drejtuese realizohet sipas grupeve të mëdha të mësimi nga klasa I - VIII, në përputhje me profilin e anëtarëve të drejtorisë.
c) Në shkollat 8 - vjeçare, që kanë edhe shkollë vartëse të ciklit fillor, një nga mësuesit e këtyre shkollave zgjidhet në rolin e kryemësuesit dhe kujdeset për zbatimin e rregullores së brendshme të saj.
d) Në shkollën e bashkuar (8-vjeçare plus të mesme), veprimtaria drejtuese realizohet sipas ndarjes së gruplëndëve dhe sipas shkollave (për shkollën 8-vjeçare dhe për shkollën e mesme).
6. Drejtorja e shkollës garanton mjediset, kushtet për funksionimin normal të kabineteve dentare (aty ku ka), punën normale të specialistit stomatologjik, me nxënësit apo fëmijët që mbulon kabineti, në kushtet dhe orët që do të programohen, pa përjashtuar edhe orarin e mësimi.
7. Rregullorja e konviktit (për shkollat me konvikt) hartohet nga drejtorja e shkollës në përputhje me DN dhe në bashkëpunim me personelin e konviktit. Ajo përcakton kërkesat, normat dhe rregullat që sigurojnë jetesë normale, kushte për studim dhe edukim, disiplinë, argëtim të kulturuar etj.

Neni 68

Eksperimentimi, pilotimi

1. Eksperimentimet në institucionet arsimore, në zbatim të LSAP, miratohen nga MASH. Për realizimin dhe ndjekjen e eksperimentimeve MASH ngarkon Institutin e Studimeve Pedagogjike (ISP) dhe institucione të tjera të specializuara.
2. a) Zgjedhja e institucioneve arsimore për pilotim dhe udhëheqja shkencore e pilotimit është e drejtë ekskluzive e ISP.
b) Miratimi i shkollave pilot bëhet nga MASH.
3. Shkollat pilot funksionojnë në bazë të një statusi të përgjithshëm të miratuar

KREU XIII AUTORITETET E ARSIMIT

nga MASH në akte nënligjore të veçanta nga të cilat burojnë të drejtat, hapësirat e aktivitetit eksperimental e detyrat, si dhe detyrimet ndaj këtyre shkollave.

Neni 69

Vetëvlerësimi i shkollës

1. Vlerësimi i brendshëm i shkollës (vetëvlerësimi i saj) nëpërmjet bashkërendimit me vlerësimin e jashtëm (inspektimin) i shërbejnë përmirësimit të saj të vazhdueshëm nëpërmjet rritjes së kapaciteteve të brendshme.
2. Vetëvlerësimi i shkollës realizohet nga vetë kolektivi mësimor nën drejtimin e drejtorit të shkollës.
3. Vetëvlerësimi i shkollës përfshin identifikimin e problemeve, analizën e tyre, zgjedhjen e strategjive të përshtatshme, planifikimin dhe monitorimin e punës.
4. Struktura e vlerësimit të brendshëm të shkollës përbëhet nga fushat e vlerësimit, indikatorët përkatës për secilën fushë, temat dhe nivelet e vlerësimit.
5. Fushat, indikatorët dhe temat e vlerësimit përcaktohen në nivel qendror (MASH, ISHAP, DA).
6. Nivelet e vlerësimit përcaktohen nga shkolla.
7. MASH stimulon , inkurajon dhe legjitimon vlefshmërinë e vetëvlerësimit të shkollës.

KREU XIV

PRONA, INVENTARI DHE BUXHETI I SHKOLLËS

Neni 70

Prona dhe mjetet kryesore

1. Pronë dhe mjete kryesore në përdorim dhe administrim të shkollës konsiderohen: ndërtesa apo ndërtesat, sipas rastit; muret rrethuese të shkollës; orëditë, biblioteka, pajisjet e laboratorëve, kabineteve, palestrës; baza mësimore prodhuese; këndet sportive; kopshti shkollor; punishtet; toka në territorin e shkollës, toka e bazës prodhuese; dhuratat nga sponsorizimet; bustet, bazorelievet, veglat e punës; kompjuterat, shumëfishuesit, aparatet telefonike, faksset etj.
2. Prona dhe mjetet kryesore të shkollës janë në funksion të PME dhe në përgjithësi të veprimtarisë shkollë.
3. Përgjegjësinë për ruajtjen dhe mirëmbajtjen e pronës së shkollës e ka drejtori i shkollës.
4. a) Për kujdesin dhe funksionimin e laboratorëve, kabineteve mësimore, bibliotekës, palestrës, këndeve sportive, bazës prodhuese, kopshtit shkollor

etj., drejtori i shkollës ngarkon personat përkatës.

- b) Ata marrin masat e nevojshme për ruajtjen e pajisjeve dhe përgjigjen përpara drejtorit për materialet, që u janë ngarkuar në bazë të inventarit.
- c) Personi përkatës, në rast transferimi, ka për detyrë të bëjë dorëzimin e inventarit që ka në ngarkim.

Neni 71

Inventari

1. Çdo shkollë ka inventarin e pajisjeve dhe mjeteve kryesore të përmendura në pikën [1] të nenit 71 dhe të mjeteve mësimore.
2. Inventari bëhet çdo vit dhe me komision nga organi administrativ prej të cilit varet shkolla. Një kopje mbahet në organin administrativ të përmendur.
3. Inventarin e mban sekretari apo sekretar-llogaritari i shkollës, kur ka të tillë, dhe, në mungesë të tyre, drejtori i shkollës.
4. Për shkollat e mesme, që kanë bazë prodhuese, drejtori i shkollës përgjigjet edhe për inventarizimin e tyre.
5. Çdo mjet me vlerë (me përjashtim të mjeteve me përdorim për konsum të brendshëm) që hyn në shkollë (i blerë, i dhënë nga ndërmarrje, shoqata, fondacione, sponsorizues të ndryshëm apo i blerë me burimet e shkollës) inventarizohet menjëherë nga drejtori i shkollës në praninë e punonjësit inventarizues të organit administrativ dhe të një punonjësi të caktuar nga drejtori i shkollës.
6. Dëmtimet, shpërdorimet e mjeteve dhe të gjithë inventarit zhdëmtohen sipas ligjeve në fuqi.
7. Dorëzimi i inventarit nga një drejtues te tjetri bëhet me procesverbal.

Neni 72

Buxheti

1. Buxheti i shkollës administrohet nga bashkia apo komuna, në bashkëpunim me bordin e shkollës, sipas juridiksionit përkatës, në bazë të Ligjit të Buxhetit dhe akteve të tjera nënligjore.
2. a) Shkollat e arsimit të detyruar e të mesëm mund të kryejnë edhe veprimtari ekonomike me përfitime financiare, në fushat, që kanë lidhje me zbatimin e programeve mësimore, në përputhje me dispozitat ligjore.
- b) Shkolla kryen, krahas aktivitetit kryesor, dhe aktivitete e shërbime të tjera për të tretët, pa cenuar aktivitetin për të cilin janë krijuar (në zbatim të udhëzimeve të veçanta të MASH).
- c) Arkëtimi i vlerës për shërbimin e kryer, sipas tarifave të caktuara, bëhet me urdhër xhirimi ose me para në dorë. Këto arkëtime derdhen nga institucioni, që i realizon në llogari të veçantë, që do të hapet për këtë

KREU XIV PRONA, INVENTARI DHE BUXHETI I SHKOLLËS

qëllim pranë degës së bankës ku institucioni ka llogarinë në emër të tij "Të ardhura të institucionit nga shërbime për të tretët".

- d) Për procedurën e përdorimit të këtyre të ardhurave zbatohen aktet ligjore e nënligjore në fuqi, si dhe udhëzime të veçanta nga MASH.

Neni 73

Hapja e shkollës

1. Hapja e shkollës së arsimit të detyruar dhe të arsimit të mesëm të përgjithshëm bëhet në përputhje me LSAP, me përjashtim të rasteve të parashikuara ndryshe në këtë ligj. Studimin për hapjen e shkollës e bën drejtoria arsimore. Ky studim duhet të përmbajë:
 - Sigurimin e kontigjenteve të nxënësve në vijimësi.
 - Alternativat e sigurimit të lokalit shkollor.
 - Nevojat për personelin mësimor.
 - Nevojat për bazë materiale dhe mundësitë e sigurimit të saj.
2. Hapja e shkollës profesionale, e shkollës speciale dhe e shkollave artistike, social-kulturore etj. është kompetencë e Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.

KREU XV

DOKUMENTACIONI. HISTORIKU I SHKOLLËS

Neni 74

Dokumentacioni, ruajtja

1. Shkolla, si institucion i rëndësishëm arsimor, ka për detyrë të sistemojë, të mirëmbajë dhe të ruajë dokumentacionin.
2. Shkolla mban në mënyrë të detyrueshme disa dokumente kryesore dhe në afatet e caktuara, si më poshtë:
 01. Ligje dhe vendime të Qeverisë që i dërgohen shkollës. Ruhen përgjithmonë.
 02. Akte nënligjore të MASH. Ruhen përgjithmonë.
 03. Plane dhe programe mësimore. Ruhen përgjithmonë.
 04. Amza e shkollës dhe indeksi alfabetik i amzës. Ruhen përgjithmonë.
 05. Regjistri i klasës, i cili plotësohet në lidhje me kërkesat e caktuara në të, çdo ditë pas mësimit sigurohet në zyrën e drejtorit apo të zëvendës drejtorit të ngarkuar, ose në sekretari (aty ku ka). Ndalohet dhënia e regjistrit nxënësve apo personave të jashtëm. Regjistri i klasës ruhet për 8 vjet.
 06. Regjistri i veçantë ku nënshkruajnë nxënësit që marrin dëftesën e lirim, të

- të pjekurisë apo të përfundimit. Ruhet përgjithmonë.
07. Procesverbalet e komisioneve të PL, PP apo Pp. Ruhen për 1 vit.
 08. Protokollet e akteve zyrtare. Ruhen përgjithmonë.
 09. Provimet me shkrim të lirim, të pjekurisë apo të përfundimit. Ruhen për 1 vit.
 10. Plani dhe lista e kontingjenteve të nxënësve të rinj dhe dokumentet zyrtare, që pasqyrojnë lëvizjet e nxënësve, evidencat e regjistrimit në shkollë. Ruhen për një cikël shkollor.
 11. Libri i inventarit të shkollës. Ruhet për 10 vjet.
 12. Evidenca e treguesve antropometrikë dhe e cilësive fizike të nxënësve, sipas niveleve për çdo moshë. Ruhet përgjithmonë.
 13. Libri i procesverbaleve të mbledhjeve të drejtorisë dhe të këshillit të mësuesve. Ruhet për 2 vjet.
 14. Plani vjetor i përgjithshëm i punës në shkollë. Ruhet për 2 vjet.
 15. Vendimi i DA (kopja) për shtyrjen e regjistrimit të nxënësit në klasën I të shkollës 8-vjeçare 1 vit më vonë. Ruhet për 2 vjet.
 16. Punimet e nxënësve në konkurset e pranimit në shkollat me konkurse. Ruhen për 1 vit.
3. **Vula.** Shkolla ka vulën e vet, të miratuar nga MASH. Ajo përdoret vetëm nga një person i autorizuar me shkrim nga drejtori i shkollës.

Neni 75

Historiku i shkollës

1. a) Nën përgjegjësinë dhe organizimin e drejtorit të shkollës krijohet libri “Historiku i shkollës”. Në këtë libër plotësohen momentet, ngjarjet dhe të dhënat më të rëndësishme të jetës së shkollës për çdo vit shkollor.
- b) Libri “Historiku i shkollës” ruhet përgjithmonë.
2. Shkolla ruan përgjithmonë trofetë që fitohen në aktivitete të ndryshme të saj, si: dekorata, diploma, flamuj, kupa etj. Shkolla krijon album me fotografi ku pasqyrohen aktivitetet kryesore të klasave apo të shkollës, personelit mësues etj. Ruhet përgjithmonë.

KREU XVI

DISPOZITA TË FUNDIT

Neni 76

1. Për rastet që në DN konsiderohen “veprim i kundraligjshëm”, zbatohet ligji në fuqi për kundërvajtjet administrative.

KREU XVI DISPOZITA TË FUNDIT

2. Të gjitha aktet nënligjore të MASH, udhëzime të ndryshme të mëparshme, që bien në kundërshtim me këto DN, shfuqizohen.

Neni 77

1. Këto DN hyjnë në fuqi duke filluar nga viti shkollor 2002 – 2003.

MINISTRI
Luan MEMUSHI

V.5. UDHËZIM PËR NORMAT E PUNËS MËSIMORE NË ARSIMIN PARAUNIVERSITAR DHE STANDARDE TË LIDHURA ME TO

**REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT DHE SHKENCËS**

Ministri

UDHËZIM PËR NORMAT E PUNËS MËSIMORE NË ARSIMIN PARAUNIVERSITAR DHE STANDARDE TË LIDHURA ME TO

Në mbështetje të nenit 102 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, nenit 64 të ligjit nr. 7952, datë 21. 06. 1995, “Për arsimin parauniversitar”, i ndryshuar

UDHËZOJ

Duke filluar nga semestri i dytë i vitit mësimor 2009-2010, normat e punës mësimore në sistemin arsimor parauniversitar, janë si më poshtë:

I. ARSIMI PARASHKOLLOR

Drejtor kopshti 15-24 orë në javë

Edukator kopshti 36 orë në javë

II. ARSIMI BAZË

1. Norma mësimore mësues në ciklin fillor:

a. **Klasa I** 23 orë në javë

b. **Klasa II** 23 orë në javë

c. **Klasa III** 25 orë në javë

d. **Klasa IV** 26 orë në javë

UDHËZIM PËR NORMAT E PUNËS MËSIMORE

c. Klasa V 26 orë në javë

2. Norma mësimore mësues në ciklin e lartë

- a. Mësues i gjuhës shqipe, leximit letrar 22 orë në javë
- b. Mësues i matematikës, fizikës dhe biokimisë 22 orë në javë
- c. Mësues i lëndëve të tjera 24 orë në javë
- d. Mësues në institutet e fëmijëve 22 orë në javë (me aftësi të kufizuara)

3. Norma mësimore për drejtues në arsimin bazë:

- a. Drejtori i shkollës me 50-300 nxënës, 12 orë në javë
- b. Drejtori i shkollës me 301-700 nxënës, 8 orë në javë
- c. Zv/drejtori i shkollës me 301-700 nxënës, 10 orë në javë
- d. Drejtori i shkollës me mbi 700 nxënës, 6 orë në javë
- e. Zv/drejtori i shkollës me mbi 700 nxënës, 10 orë në javë

4. Norma mësimore e kontrollit:

- a. Drejtori i shkollës, 4 orë në javë
- b. Zv/drejtori i shkollës, 6 orë në javë

5. Norma mësimore e shkollave të minoritetit

Në shkollat e minoritetit ngarkesa mësimore do të jetë sipas këtij Udhëzimi

III. ARSIMI I MESËM

1. Normat mësimore për mësues:

- a. Mësuesi 22 orë në javë (norma vjetore 700-750 orë)
- b. Mësuesi i praktikave profesionale 33 orë në javë (norma vjetore 1180 orë)

2. Norma mësimore për drejtues:

- a. Drejtori i shkollës me 50-300 nxënës, 12 orë në javë
- b. Drejtori i shkollës me 301-700 nxënës, 8 orë në javë
- c. Zv/drejtori i shkollës me 301-700 nxënës, 10 orë në javë
- d. Drejtori i shkollës me mbi 700 nxënës, 4 orë në javë
- e. Zv/drejtori i shkollës me mbi 700 nxënës, 8 orë në javë

3. Norma mësimore e kontrollit:

- a. Drejtori i shkollës 4 orë në javë
- b. Zv/drejtori i shkollës 6 orë në javë

4. Norma të tjera

Përveç orëve të mësimi, elementet përbërëse që do të përfshihen në normën mësimore, të llogaritura me konvertim, janë si më poshtë:

- a. Orë për provimet me shkrim, vjetore dhe semestrale të klasave të korrespondencës: 4 nxënës - 1 orë mësimore
- b. Orë për shoqërimin dhe drejtimin e nxënësve (klasës) në praktikat profesionale 1.5 orë - 1 orë mësimore
- c. Konsultim për sistemin e korrespondencës të nxënësve (klasës) 1 orë - 1 orë mësimore
- d. Mësim/shoqërim në qendrat kulturore të fëmijëve të nxënësve (klasës/grupit) 1 orë - 1 orë mësimore

IV. NORMA TË VEÇANTA

- a. Mësuesit që drejton bibliotekën dhe punon me librin në shkolla, i ulet norma mësimore 3 orë në javë.
- b. Mësuesit e shkollave të mesme profesionale që ngarkohen me drejtimin e bazave prodhuese të mëdha (përgjegjës i bazës prodhuese), kanë gjysmën e orëve mësimore.
- c. Kryetari të sindikatës së arsimit në një rreth, që ka numër më të madh anëtarësh, t'i ulet norma 8 deri në 10 orë në javë. Në rastet kur sindikata ka më shumë se 1000 anëtarë, mund të punojë edhe një anëtar i kryesisë së sindikatës së rrethit me 6-8 orë mësimore në javë më pak.
- d. Në shkollat e mesme veterinare, mjekëve veterinerë që drejojnë sektorë në klinikën veterinare pranë shkollës, u ulet ngarkesa me 4 orë javore.
- e. Mësuesit të shkollës 9-vjeçare, që kryen punën e sekretarit të shkollës për amzën dhe organizimin e inventarit, i ulet norma si më poshtë:
 - i. Në shkollat deri 300 nxënës 4 orë më pak
 - ii. Në shkollat me 301-700 nxënës 6 orë më pak
- f. Mësuesit të shkollës 9-vjeçare me mbi 700 nxënës, që kryen punën e sekretarit të shkollës për amzën dhe organizimin e inventarit, i ulet norma mësimore 8 orë ose mund të ketë një sekretare pa ngarkesë.
- g. Për llogaritje të punonjësve mësimorë, të nevojshëm, të merret parasysh plani mësimor dhe norma mësimore javore. Në ciklin e ulët të shkollës 9-vjeçare, të llogaritet për çdo klasë, një mësues.
- h. Në ciklin e ulët, për efekt pagese, orët suplementare, në klasat kolektive do të llogariten mbi ngarkesën javore, 24 orë, kur klasa kolektive ka mbi 10 nxënës, dhe, mbi ngarkesën javore, 26 orë, kur klasa kolektive, ka nën 10 nxënës. Në ciklin e lartë, ora suplementare për mësuesit e klasave kolektive, llogaritet mbi ngarkesën javore 22 orë (sipas normës mësimore javore të përcaktuar më lart).

UDHËZIM PËR NORMAT E PUNËS MËSIMORE

- i. Drejtorit të shkollës që zhvillon mësim në ciklin e lartë me klasat kolektive, orët suplementare, i llogariten mbi ngarkesën javore, 14 orë dhe jo më shumë se tri orë suplementare në javë.
- j. Për plotësimin e normës mësimore, mësuesi i shkollës 9-vjeçare ngarkohet edhe me orë mësimore jashtë profilit, pa cënuar cilësinë e procesit mësimor dhe kompetencën profesionale.
- k. Mësuesve që, për shkak të programit mësimor, japin orë mësimore mbi normën e miratuar në paragrafet e mësipërm, u paguhet orë mbi normë, deri në 240 orë mësimore në vit.
- l. Pagesa e orëve suplementare bëhet sipas Vendimit të Këshillit të Ministrave Nr. 194, datë 22.4.1999 *“Për miratimin e strukturës së pagës së punonjësve mësimorë, në arsimin parauniversitar”*, të ndryshuar, ku përcaktohet masa e pagesës për çdo orë mësimore mbi normën e lejuar.
- m. Mësimi i edukimit fizik zhvillohet veç për djem dhe veç për vajza.
- n. Në shkollat 9-vjeçare e të mesme në qytet, kur klasat kanë përbërje me më pak se 10 nxënës të një gjinie, mësimi i edukimit fizik bëhet duke bashkuar grupet e dy klasave paralele. Për shkollat me një paralele, kur klasa ka përbërje me më pak se 12 nxënës të një gjinie, mësimi i edukimit fizik të zhvillohet bashkë, djem e vajza.
- o. Mësuesit që punojnë/zhvillojnë orë të veçanta në institucionet e arsimit parauniversitar (shkolla) dhe punojnë në institucione/biznes, si për shembull trajnerë, sportistë, inxhinierë, teknikë të lartë, mjeshtrë etj, paguhet vetëm për orët e mësimit që zhvillojnë në shkolla.

V. STANDARDE PËR NUMRIN E NXËNËSVE PËR KLASË

1. Arsimi parashkollor

- a. Grupet formohen me jo më pak se 25 fëmijë që frekuentojnë;
- b. Në fshat lejohet hapja e grupeve edhe me 15 fëmijë që frekuentojnë;
- c. Në fshatra dhe zona të thella ku nuk sigurohet numri i fëmijëve, sipas normativave të mësipërme, grupi mund të hapet edhe me 10 fëmijë, që frekuentojnë;

2. Arsimi bazë, cikli i fillor

- a. Klasat formohen me jo më pak se 32 nxënës.
- b. Në shkollat e fshatit, kur nuk plotësohet normativa e mësipërme, të punohet me klasa kolektive, në rast se nuk sigurohet përqendrimi i shkollave.
- c. Klasat kolektive punojnë me sistem 6-orësh.
- d. Numri i nxënësve për klasë është:
 - me dy klasa kolektive deri në 25 nxënës

- me tri dhe pesë klasa kolektive duke filluar nga 20 nxënës

3. Arsimi bazë, cikli i lartë

- a. Klasat formohen me jo më pak se 32 nxënës.
- b. Kur numri i nxënësve në dy ose më shumë klasa të ndryshme është deri në 25 nxënës, atëherë hapen klasat kolektive, të cilat punojnë me sistem 6-orësh (kur nuk ekziston mundësia e përqen-drimit të shkollave).
- c. Në klasat kolektive punohet me sistem 6-orësh.

4. Arsimi i mesëm i përgjithshëm (gjimnazet) dhe arsimi tekniko - profesional.

- a. Në klasat X, XI, XII, formimi i klasës bëhet me jo më pak se 35 nxënës.
- b. Klasa XIII (APT) formohet me jo më pak se 32 nxënës
- c. Kur nuk realizohet numri i kërkuar i nxënësve sipas kërkesave të mësipërme, klasat hapen me propozim të Drejtorisë Arsimore dhe me miratim të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës.

VI. KUADRI DREJTUES NË ARSIMIN PARAUNIVERSITAR

Numri i drejtuesve në institucionet e arsimit parauniversitar është në përputhje me numrin e nxënësve që ka shkolla sipas përcaktimit të mëposhtëm:

- a. Një kryemësues kur shkolla ka deri në 50 nxënës;
- b. Një drejtor kur shkolla ka 50-300 nxënës;
- c. Një zv/drejtor kur shkolla ka 301-700 nxënës;
- d. Dy zv/drejtorë kur shkolla ka mbi 700 nxënës;
- e. Në shkollat fillore me 5 klasa të veçanta nuk do të ketë drejtor, por kryemësues;
- f. Një drejtor në kopshtet e fëmijëve, (të pavarura nga shkollat 9-vjeçare), me mbi 4 grupe.

VII. QENDRAT KULTURORE TË FËMIJËVE

Qendrat Kulturore të Fëmijëve funksionojnë me rrethe dhe sektorë:

1. Rrethi formohet me 15-20 fëmijë. Rrethet e instrumenteve formohen me 8-10 fëmijë.
2. Sektori formohet me jo më pak se 9 rrethe dhe caktohet 1(një) përgjegjës.
3. Sektorët e Qendrave Kulturore të Fëmijëve janë:
 - a. Sektori i artit;
 - b. Sektori i sportit;
 - c. Sektori tekniko-shkencor.

UDHËZIM PËR NORMAT E PUNËS MËSIMORE

4. Kur sektori ka mbi 15 rrethe, ka në organikë edhe një inspektor efektiv.
5. Përgjegjësi i sektorit dhe instruktori efektiv, instruktojnë direkt 2 rrethe dhe përgjigjen për aktivitetet artistiko- kulturore të shkollave me nën 500 nxënës.
6. Qendrat Kulturore që kanë mbi 15 rrethe dhe krijojnë 1 sektor kanë Drejtor të Qendrës Kulturore të Fëmijëve. Drejtori i Qendrës Kulturore të Fëmijëve instrukton direkt një rreth dhe kontrollon gjithë aktivitetin e saj.
7. Qendrat Kulturore me deri 15 rrethe të ndryshme, që nuk krijojnë sektor, kanë Përgjegjës të Qendrës Kulturore të Fëmijëve.

VIII. DISPOZITA TE FUNDIT

Udhëzimi Nr. 12, datë 02.08.1994, shtojca Nr.21/1, datë 08.08.1998 dhe Udhëzimi Nr.36, datë 09.10.2007 shfuqizohen.

Ngarkohen për zbatimin e këtij Udhëzimi, Sekretari i Përgjithshëm, Drejtoria e Programeve të Zhvillimit, Drejtoria e Shërbimeve të Përgjithshme, Drejtoritë Arsimore Rajonale dhe Zyrat Arsimore.

MYQEREM TAJAJ
MINISTËR

✿ ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

Bazuar në dispozitat normative, zgjidhni alternativën e saktë ose jepni shpjegimet e duhura:

- Si veprohet me një nxënës i cili ka munguar 40% të numrit të orëve?
- Nxënësi ka të drejtë të njihet me vlerësimin e punimeve të tij me shkrim (provime, teste, hartime etj), nga ana e mësuesit, brenda:
 - 5 ditëve
 - 7 ditëve
 - 12 ditëve
 - 10 ditëve
- Nxënësi, që do të provohet apo testohet me shkrim në një lëndë, njoftohet, të paktën:
 - 1 ditë më parë
 - 10 ditë më parë
 - 1 javë më parë
 - 4 javë më parë
- Nëse një nxënës nuk është i kënaqur me vlerësimin e bërë nga mësuesi i lëndës, cilat janë rrugët që duhet të ndjekë?
- Në përbërje të bordit të shkollës bëjnë pjesë:
 - vetëm një mësues
 - të paktën një mësues
 - një nëndrejtor i shkollës
 - drejtori dhe nëndrejtori i shkollës
- Kush vendos se për çfarë do të përdoren të ardhurat financiare, ekonomike dhe materiale?
 - Bordi i shkollës

- Drejtori i shkollës
 - Këshilli pedagogjik
 - Mësuesi kujdestar
- Listo disa nga të drejtat e fëmijës parashkollor.
- Listo disa nga të drejtat e nxënësit në arsimin parauniversitar.

KREU VI

PROJEKTLIGJI PËR SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

VI.1 KOMENTE

Projektligji për sistemin arsimor parauniversitar që pritet të miratohet së shpejti, është pa dyshim, shumë më i plotë dhe gjithëpërfshirës se ligji aktual, nr. 7952 (i ndryshuar), është më i strukturuar dhe vjen tamam në kohë – si përgjigje ndaj realitetit shqiptar: me shkolla publike e private; me mësues e nxënës, që zhvendosen nga një qytet a shkollë në tjetrën; me prindër në dilemën e zgjedhjes së shkollës dhe arsimimit më të mirë për fëmijët e tyre; dhe me vendimmarrës që duhet të vendosin për çështjet e arsimit. Sidoqoftë, realiteti më sipër nuk është vetëm shqiptar. Nevoja themelore për të nxënë dhe mënyrat e plotësimit së saj diskutohen e ndeshen në të gjithë botën. Në një botë në ndryshim, në mënyrë të pashmangshme, perceptimet tona kanë nevojë të ripërtërihen, gjykimet t’u nënshtrohen analizave që pasqyrojnë realitetet e reja dhe teoritë, në garë me teknologjinë, të zgjerojnë vizionet. Interneti ka ndryshuar përgjithmonë mënyrat tona të të komunikuarit e të jetuarit: teorikisht dhe virtualisht jemi në gjendje, për intervale jashtëzakonisht të vogla të kohës, të mësojmë rreth njerëzve, vendeve e kulturës së tyre. Por, pavarësisht vendit a kulturës, të gjithë konvergojmë në të njëjtin objektiv: *të gjithë fëmijët, të rinjtë e të rriturit, kanë të drejtën të marrin një arsim që përmbush nevojat e tyre themelore për të mësuar, në kuptimin më të mirë dhe të plotë të termit, një arsim që përfshin mësimin për të ditur, për të bërë, për të jetuar dhe për të qenë së bashku; një arsim, që zbulon dhe nxit talentet dhe potencialet e çdo individi, që zhvillon*

KOMENTE

personalitetet dhe është në gjendje, në këtë mënyrë, të ndihmojë në përmirësimin e jetës dhe transformimin e shoqërisë ku jetojnë¹.

Është për t'u theksuar se, në krahasim me ligjin aktual, projektligji zgjeron dhe pasuron misionin e sistemit arsimor parauniversitar, në përkrahje të barazisë dhe mundësive për të gjithë; fokusohet në nxënien dhe vlerësimin e arritjeve, duke u dhënë një vend të veçantë provimeve shtetërore dhe atyre të ndërmjetme në nivele të ndryshme të shkollimit; shumë nga aktet nënligjore, të nxjerra në zbatim të ligjit, kanë zenë vend në projektligj; ai trajton më seriozisht detyrat e të drejtat e mësuesve dhe drejtuesve, duke u dhënë këtyre të fundit një status plotësisht të përcaktuar.

Duke qenë në fazën e diskutimit, mendoj se disa çështje, nga mënyra si janë trajtuar dhe nga rëndësia që mbartin, kanë nevojë të riformulohen, pa anashkaluar këtu edhe një detaj “të vogël”: projektligji duhet riparë edhe një herë nga pikëpamja gramatikore.

1. Në nenin 3, “Përkufizime”, pika *n*, jepet përkufizimi i nxënësve me nevoja të veçanta: *nxënës me nevoja veçanta do të thotë: nxënësi, i cili, si rezultat i dëmtimeve të ndryshme fizike, mendore, shqisore, të sjelljes ose të kombinuara, mund të pengohet të marrë pjesë në mënyrë të plotë dhe efektive në shkollë dhe në jetën e përbashkët.*

Por, një përkufizim i tillë është vetëm në termat e dëmtimeve, të mungesës apo të paafësisë (fizike, mendore, emocionale etj). Përkufizmi që jep projektligji mund të përshkruajë pothuaj mirë nxënësit me aftësi të kufizuara, ndërkohë në deklaratën e Salamankës, Spanjë, 10 qershor 1994 (dalë nga konferenca “Arsim për të gjithë”), në nxënës me nevoja të veçanta, përveç rasteve të listuara në projektligjin tonë, përfshihen, gjithashtu, edhe nxënësit që:

- paraqesin vështirësi, të përkohshme ose të përhershme, në shkollë;
- shfaqin mungesë interesi ndaj mësimit ose janë të pamotivuar për të nxënë;
- janë të detyruar të punojnë;
- jetojnë në rrugë;
- banojnë shumë larg nga shkolla;
- jetojnë në varfëri ose vuajnë nga kequshqyerja;
- janë viktimë të luftës ose të konflikteve të ndryshme;
- vuajnë në mënyrë të vazhdueshme nga dhuna fizike, emocionale apo abuzimi seksual;
- thjesht nuk ndjekin shkollën, pavarësisht arsyes.

¹ Pjesë nga deklarata në Konferencën Botërore “Arsim për të gjithë”, Jomtien, 1990.

Të gjithë këtyre fëmijëve, për shumë arsye, objektive e subjektive, u mohohet ose u zvogëlohet mundësia, në krahasim me bashkëmoshatarët e tyre, të mësojnë e të marrin njohuri. Për rrjedhojë, të gjithë këta fëmijë janë me nevoja të veçanta: mësojnë shumë më pak, janë shpesh të pangrënë dhe të shtyrë diku, në skajin më periferik të vëmendjes e kujdesit. Kuptohet, origjina e vështirësive të tyre nuk gjendet tek vetë ata, por tek mjedisi social në të cilin jetojnë. Për t'i bërë edhe këta fëmijë pjesë të misionit të sistemit arsimor parauniversitar, së pari, kërkohen ndryshime në terminologji, të cilat pastaj të mund të pasqyrohen në ndryshime në politika dhe praktikë. Për rrjedhojë, koncepti i nxënësve me nevoja të veçanta duhet të zgjerohet; në të të përfshihen të gjithë fëmijët që, për një arsye a tjetër, nuk arrijnë të përftojnë nga shkolla. Më tej, pjesë e detyrës sonë është të identifikojmë mënyrat me të cilat shkolla, si pjesë e mjedisit social, do të jetë në gjendje të krijojë mundësitë më të mira për të mësuar për të gjithë fëmijët.

Pra, kuptimi që i jep projektligji “nxënësit me nevoja të veçanta” është shumë i vjetër dhe ka mospërputhje ndërmjet emërimit dhe përshkrimit. Në vitet ‘980, si “nxënës me nevoja të veçanta” përkufizohej ai me “*shanse të kufizuara ose të munguara për të marrë pjesë në jetën normale në shkollë në nivele të barabarta me të tjerët, si rezultat i barrierave sociale dhe fizike*”. Por, shumë shpejt, u hoq dorë nga një kuptim i tillë, pasi kishte paqartësi në kuptimin e “jetë normale”. Një përkufizim më i plotë mund të jepet në trajtën “*nxënës me nevoja të veçanta është nxënësi që ka një ndërveprim negativ me mjedisin*”. Sigurisht, po aq drejt duhet kuptuar edhe koncepti lidhur me mjedisin, si: *tërësia e qëndrimeve, legjislacionit, sistemit e shërbimeve sociale, produkteve natyrore apo atyre të krijuara nga dora e njeriut*. Duke dhënë një përkufizim të tillë, kreu XII “Fëmijët me nevoja të veçanta” tenton të përfshijë e marrë në mbrojtje të gjithë fëmijët që kanë nevojë për të.

2. Në nenin 26, “Funksioni i Këshillit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar”, pika 1, shkruhet: *Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar (më tutje “KKAP”) është organ këshillimor i Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës dhe i Këshillit të Ministrave, për politikën e zhvillimit të Sistemit Arsimor Parauniversitar, kurse, pika 4: KKAP-i përbëhet nga 23 anëtarë, si më poshtë vijon: ministri i Arsimit dhe i Shkencës, përfaqësues nga njësitë arsimore vendore, përfaqësues nga ministrinë, përfaqësuesi i shoqatës së bashkive, përfaqësuesi i shoqatës së komunave, përfaqësuesi i shoqatës së këshillave të qarqeve dhe anëtarë të tjerë, personalitete të mirënjohura për kontribute të shquara në jetën publike. KKAP-i kryesohet nga ministri i Arsimit dhe i Shkencës.*

KOMENTE

Ngritja e institucioneve të ndryshme këshillimore, në ndihmë të vendimarrjes së titullarit, është një praktikë që ndeshet pothuaj në të gjitha vendet evropiane. Një këshill i tillë gjendet në Spanjë, nën emërtimin “Këshilli Arsimor Shtetëror”; në Francë si “Këshilli Arsimor Superior”; në Austri si “Këshilli i Reformës Shkollore”. Por, nëse nga vendi në vend, funksionet janë pothuaj po ato, politikat dhe strategjitë që lidhen me përbërjen (pika 4 në nenin tonë) kanë pothuaj të gjitha të përbashkët përfshirjen e mësuesve. Në Itali, Këshilli Kombëtar i Arsimit përbëhet nga 74 anëtarë,² nga të cilët, 47 janë mësues të të gjitha niveleve (ose afro 63%, *shënim V. Nathanaili*). Në Këshillin tonë Kombëtar të Arsimit, sipas përkufizimit të projektligjit, nuk ka asnjë mësues, asnjë drejtor shkolle ose asnjë punonjës shkollor, pra, asnjë person që është i lidhur direkt me shkollën dhe jetën e saj, me problemet e përditshme, me sukseset e dështimet, me nxënësit që mungojnë, me tekstin që ka probleme, me rezultatet e ulëta në testin përfundimtar, me mësuesin që nuk ka ardhur në mësim dhe nuk ka lajmëruar ende, me klasën pa ngrohje. Vini re se nuk kam përdorur asnjë fjalë të tillë si kurrikulë, politikë, përgjegjshmëri, përgjegjësi, plan, program etj. Në të vërtetë, janë mësuesit e drejtorët e shkollave që përballen me produktet e këtyre politikave, planeve e strategjive dhe janë, ndoshta, të vetmit të aftë e të interesuar për të na bërë me dije se çfarë ndodh atje poshtë, në shkollë, ku kërkohet e pritët që gjithë këto elemente të shndërrohen në produkte, në rezultate e performancë të matshme. Do të ishte mirë që, në përbërje të KKap-së, të shtohet edhe pjesëmarrja e mësuesve, drejtuesve të shkollave ose përfaqësuesve të universiteteve që kanë fakultete edukimi. Nëse vendoset që përbërja e këtyre të fundit të jetë në masën 50%, atëherë numri i anëtarëve të KKap-së shkon në 46.

3. Neni 66, “Emërimi dhe lirim nga detyra i drejtorit të institucionit arsimor”, pika 2, b), shprehet se *drejtori mund të lirohet nga detyra pa përfunduar mandatin, kur arritjet e nxënësve në provimet e arsimit bazë ose të maturës shtetërore, për dy vite shkollore të njëpasnjëshme, janë në 10%-shin e fundit në renditjen e shkollave në nivel kombëtar*. Fillimisht, duhet të përgëzohen hartuesit e projektligjit për statusin që u kanë dhënë drejtorëve të shkollave. Të shpresojmë se nuk do të ndryshohen më, sa herë ndryshojnë drejtorët e drejtorive arsimore, që do të thotë, sa herë ndryshojnë ngjyrat e partisë në pushtet. Tani, çfarë ndodh jo me drejtorin pasi shkolla ka dështuar, por me vetë shkollën e dështuar? Natyrisht, do të

² Golemi, B., “Komisioni Kombëtar për arsimin”. Administrimi & Menaxhimi i Arsimit. Botues ISP, Nr. 3, 2002. f.57-80.

vijë një drejtor tjetër. Arsytimi më pesimist është që, edhe nën drejtimin e këtij drejtori, përsëri të plotësohen kushtet për lirimin e tij nga puna pa papërfunduar mandatin, për të njëjtën arsye, sikurse edhe paraardhësi. Do të thotë që shkolla dështon për katër vjet radhazi në testet që masin performancën e saj. Arsytimi mund të vazhdojë me të njëjtin pesimizëm edhe më tej. Çfarë parashikon ligji? Asgjë! Çfarë pasojash kemi? Asnjë! Vetëm drejtori që lëviz nga një shkollë në tjetrën (sepse përsëri ligji nuk thotë asgjë edhe për këtë drejtor). Do të vazhdojë kjo shkollë të punojë me të njëjtin plan, me të njëjtën kurrikulë, me të njëjtët mësues, me të njëjtat fonde sikundër edhe shkollat e tjera, që në provimet e arsimit bazë ose të maturës shtetërore, për dy vite shkollore të njëpasnjëshme, janë në 10%-shin e parë të renditjes së shkollave në nivel kombëtar? Nuk kemi përgjigje. Sigurisht, në një shkollë të tillë do të duhet shumë më tepër punë që, në vitin pasardhës, kur t'i nënshtrohen të njëjtit test që i nënshtrohen edhe shkollat e suksesshme, të arrijnë rezultate të mira. Por ligji nuk parashikon ndonjë plan për korrigjimin apo rehabilitimin e saj, nuk flet për objektiva përmirësimi, për ndryshimin e statusit të shkollës në krahasim me shkollat e tjera, për ndërtimin e ndonjë strategjie ndërhyrëse që do të lehtësonte e ndihmonte punën e të gjithë komunitetit shkollor apo për modelim të fokusit të punës, duke e orientuar në cilësinë akademike dhe performancën e nxënësve. Ligji parashikon vetëm masa për individin dhe kaq. Trysnia për të rritur përgjegjshmërinë e shkollës nuk duhet të kufizohet dhe të mbetet vetëm tek drejtori. Problemet e përmirësimit të shkollave janë komplekse dhe shkojnë përtej lëvizjes së një drejtori, sepse vetë përmirësimi është proces, jo rezultat. Do të ishte më shumë se naive të mendonim që lëvizja e drejtorit do të zgjidhte situatën.

4. Kreu XI, “Nxënësit, prindërit”, neni 75, “Prindërit”, pika 3, a), shprehet se *prindërit duhet të kujdesen që fëmija i tyre të ndjekë rregullisht institucionin arsimor dhe të arsyetojnë ose paralajmërojnë çdo mungesë të fëmijës së tyre në veprimtaritë e institucionit arsimor dhe, në kreun XV, “Kundërvajtjet administrative”, neni 86, “Mungesat”, shkruhet: *Mungesa e nxënësit në mësim, në moshën e arsimit të detyrueshëm, për më shumë se 25 për qind të orëve mësimore gjithsej, gjatë një viti shkollor, që nuk arsyetohen nga prindi i tij, vlerësohet si rast i neglizhencës prindërore dhe trajtohet në përputhje me ligjet përkatëse të Republikës së Shqipërisë.**

Përpos kushteve ekonomike, sociale e politike, në zgjidhjen e shumë problemeve, një ligj i shkruar me kujdes, është një aleat shumë i mirë. Ligj i mirë është ai që jo vetëm tregon se *çfarë* duhet bërë, por edhe *si* duhet bërë, shtjellon

KOMENTE

mënyrat, përcakton burimet e financimit, zgjeron vizionin, tregon partnerët. Mësuesit bëjnë atë që dinë të bëjnë dhe, ajo që dinë të bëjnë, jo gjithmonë është më e mira; shpesh prindërit duan, por nuk dinë dhe nuk kemi arsye të kërkojmë, sa kohë nuk u kemi treguar mënyrat e funksionimit. Prindi duhet të kujdeset që fëmija të ndjekë shkollën, por cila është masa e kujdesit? Në rastin e mungesave, kujdes do të thotë asnjë mungesë pa arsye? Por çfarë mund të themi për prindin që vetë regjistrimi në shkollë i fëmijës nuk është në listën e gjërave që duhen bërë? (Apo që nuk ka listë fare!) Në mungesë të një drejtimi a udhëzimi, mësues e prindër do të vazhdojnë të bëjnë atë që kanë bërë gjithmonë. Dhe ne, si gjithmonë, do të vazhdojmë të raportojmë për mungesa pa fund që bëhen në shkolla apo për braktisjen e saj dhe analfabetizmin, që po kthehet në një shqetësim real. Ligji i kujdesshëm nuk pret të mbarojë viti shkollor dhe ta çojë prindin në gjykatë për neglizhencë prindërore (në Shqipëri unë nuk di ndonjë rast të tillë), por përmban të gjitha sistemet dhe procedurat e kërimit të llogarisë, të bashkëpunimit shkollë-prindër, të fazave të këtij bashkëpunimi dhe u jep rol të qartë autoriteteve vendore. Që një nxënës të mungojë më shumë se 25 për qind të orëve mësimore dhe të gjitha të jenë të pajustificuara nga prindi, më e pakta për të cilën mund të akuzohet shkolla është për papërgjeshmëri.

5. Në nenin 88, "Hapja e institucioneve arsimore private në kundërshtim me ligjin", shkruhet: *Hapja e institucioneve arsimore private dhe e institucioneve arsimore private plotësuese, në kundërshtim me kriteret e përcaktuara në dispozitat e këtij ligji, përbën kundërvajtje administrative. Kundërvajtësit në çdo rast dënohen me gjobë, përkatësisht, 500 000 lekë dhe 200 000 lekë, deri me ndërprerje të veprimtarisë së filluar. Patjetër që duhet të riformulohet. Hapja e një shkolle private, në shkelje të kërkesave të ligjit, duhet të përbëjë vepër penale dhe të dënohet jo vetëm me gjobë, por edhe me heqje lirie. Këtë masë jep ligji anglez "Për arsimin dhe aftësitë, 2008", për këdo që hap ose drejton një shkollë në kundërshtim me ligjin: neni 96 konsideron se ka kryer vepër dhe e dënon jo më pak se 51 javë burg dhe gjobë. Politika e faktit të kryer nuk duhet të funksionojë me shkollat.*

Hartimi i një ligji të ri për sistemin arsimor parauniversitar është i një rëndësie tepër të veçantë, që duhet të shqetësojë jo vetëm punonjësit e sistemit arsimor e prindërit që kanë fëmijët në shkollë, por të gjithë shoqërinë. Është një nismë që duhet përshëndetur e përkrahur, sepse lidhet me shpresën tonë për mësues më kompetentë, për drejtues më me vizion, për një shkollë që u mëson fëmijëve çfarë duhet të dinë dhe për çfarë duhet të jenë të aftë, për një arsimim më të mirë.

VI.2. PROJEKTLIGJ³

“PËR SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR”

**Në mbështetje të nenit 78, nenit 83, pika 1 dhe nenit 57
të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë,
me propozimin e Këshillit të Ministrave,**

KUVENDI I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË
VENDOSI:

KREU I

DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

Neni 1

Qëllimi i ligjit

Ky ligj ka për qëllim të përshkruajë misionin dhe synimet kryesore të sistemit arsimor parauniversitar; të rregullojë aspektet e ngritjes, organizimit, drejtimit, financimit dhe sigurimit të cilësisë së institucioneve të këtij sistemi; të përcaktojë rolin e shtetit dhe të shoqërisë në funksionimin e tij.

Neni 2

Fusha e zbatimit të këtij ligji⁴

1. Fusha e zbatimit të këtij ligji është sistemi arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë.
2. Parimet themelore, struktura, organizimi dhe administrimi i arsimit profesional

³ Projektligji është marrë nga gazeta “Mësuesi”, numër 12 (2558), dhjetor 2010.

⁴ Gabimet gramatikore të konstatuara në vijim, janë korrigjuar. Kjo, për të mos tërhequr vëmendjen nga çështja kryesore: njohja me përmbajtjen dhe diskutimin rreth ligjit. Është në dëshirën e lexuesit për hulumtime të mëtejshme, për të bërë krahasime me origjinalin.

PROJEKTILIGJ KREU I DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

parashikohen në ligjin nr. 8872, datë 29.03.2002, “Për arsimin dhe formimin profesional në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar.

Neni 3

Përkufizime

Në këtë ligj, termat e mëposhtëm kanë këto kuptime:

- a) “KSNA” do të thotë Klasifikimi i Standardeve Ndërkombëtare të Arsimit, miratuar nga Konferenca e Përgjithshme e UNESCO-s në sesionin e 29-të të saj, nëntor 1997 (ISCED);
- b) “Sistem arsimor parauniversitar” do të thotë⁵ arsimim në nivelet 0, 1, 2 dhe 3 (sipas KSNA) dhe:
 - “Niveli 0” përfshin arsimin parashkollor (kopshti);
 - “Niveli 1” përfshin arsimin fillor;
 - “Niveli 2” përfshin arsimin e mesëm të ulët;
 - “Niveli 3” përfshin arsimin e mesëm të lartë.
- c) “arsimi bazë” përfshin arsimimin në nivelet 1 dhe 2;
- d) “arsimi i mesëm” përfshin arsimimin në nivelet 2 dhe 3;
- e) “arsimi i mesëm i lartë” përfshin gjimnazin dhe arsimin profesional;
- f) “shkollë” do të thotë institucion që ofron shërbim arsimor për nivelet 1, 2, 3;
- g) “institucion arsimor” do të thotë kopsht ose shkollë;
- h) “institucion arsimor privat” do të thotë institucion arsimor jopublik;
- i) “institucione në sistemin arsimor parauniversitar” do të thotë Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, institucionet e saj të varësisë qendrore, njësitë arsimore vendore, kopshtet dhe shkollat;
- j) “institucion plotësues” do të thotë institucion publik ose privat, i cili ofron shërbime që pasurojnë përvojën mësimore dhe jetësore të nxënësve;
- k) “seksion dygjuhësh” është model mësimdhënie/nxënie dygjuhësh dhe dykulturore, mbështetur në sistemin evropian të mësimin të gjuhës të ndërthurur me përmbajtjen;
- l) “kualifikim i punonjësit” do të thotë zhvillim profesional i tij në përputhje me shkallët e përcaktuara në këtë ligj;
- m) “nxënës” është personi që arsimohet në nivelet 0, 1, 2, 3;
- n) “nxënës me nevoja të veçanta” do të thotë nxënësi, i cili, si rezultat i **dëmtimeve** të ndryshme fizike, mendore, shqisore, të sjelljes ose të kombinuara, mund të pengohet të marrë pjesë në mënyrë të plotë dhe efektive

⁵ Formulimi në origjinal është: “Sistemi arsimor parauniversitar” përfshin arsimimin në nivelet ... Për të pasur vazhdimësi në formulim, nga një pikë e nenit në tjetrin, togfjalëshi përfshin arsimimin është zëvendësuar me *do të thotë arsimim*.

në shkollë dhe në jetën e përbashkët;

- o) “punonjës arsimor” do të thotë drejtori dhe nëndrejtori i institucionit arsimor, mësuesi, psikologu dhe mësuesi ndihmës;
- p) “mësues” është personi që ka fituar të drejtën të ushtrojë profesionin në nivelet 0, 1, 2, 3;
- q) “kompetencat e nxënësve” do të thotë kombinim i njohurive, aftësive dhe qëndrimeve që nxënësit duhet të zotërojnë në përfundim të një niveli arsimimi;
- r) “korniza kurrikulare” është dokumenti themelor i kurrikulës ku përshkruhen parimet dhe synimet e përgjithshme të saj, aftësitë kryesore që duhen arritur, fushat e të nxënësve dhe synimet e secilës, parimet themelore të mësimdhënies, nxënies dhe të vlerësimit të nxënësit;
- s) “kurrikula bërthamë” është tërësia e lëndëve të përbashkëta për të gjithë nxënësit e një klase dhe programet përkatëse lëndore;
- t) “kurrikula me zgjedhje” është një grup lëndësh të çaktuara, ndër të cilat nxënësi është i detyruar të përzgjedhë një ose disa prej tyre, bashkë me programet lëndore përkatëse;
- u) “program lëndor” do të thotë përshkrim përmbljedhës i një lënde që përmban synimin e saj, objektivat e arritjeve të nxënësve, numrin e orëve mësimore si dhe metodologjinë specifike të mësimdhënies/nxënies;
- v) “plan mësimor” është dokumenti që përmban listën e lëndëve dhe numrin e orëve mësimore të kurrikulës bërthamë dhe të kurrikulës me zgjedhje;
- x) “prind” do të thotë personi që ka të drejtën e përkujdesjes ligjore për fëmijën në bazë të ligjit përkatës.

Neni 4

Kuadri rregullator dhe mbështetës i sistemit arsimor parauniversitar

Sistemi arsimor parauniversitar funksionon:

- a) në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, legjislationin shqiptar dhe marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë;
- b) sipas traditave më të mira të arsimit kombëtar shqiptar;
- c) mbështetur në vlerat e përbashkëta të sistemeve arsimore bashkëkohore evropiane e më gjerë dhe të risive e praktikave të tyre të suksesshme.

Neni 5

Laiciteti i arsimit parauniversitar

1. Arsimi parauniversitar publik ka karakter laik.
2. Në institucionet arsimore parauniversitare publike ndalohej indoktrinimi fetar dhe kundërfetar.

PROJEKTLIGJ KREU I DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

Neni 6

E drejta për arsimim

1. Arsimimi parauniversitar (më tutje “arsimimi”) në Republikën e Shqipërisë garantohet me Kushtetutë për të gjithë shtetasit e saj.
2. Të gjithë qytetarëve të Republikës së Shqipërisë ose shtetasve të huaj që banojnë në **Republikën e Shqipërisë**⁶, në moshën e përcaktuar nga ky ligj, brenda kufijve të Republikës së Shqipërisë, u sigurohet ndjekja e institucioneve arsimore pa asnjë lloj diskriminimi për shkak të racës, ngjyrës, seksit, gjuhës, besimit ose përkatësisë fetare, kombësisë, origjinës etnike ose sociale, pronës, përkatësisë farefisnore, gjendjes shëndetësore ose ndonjë status tjetër të qytetari.
3. Të gjithë fëmijëve dhe të rriturve u sigurohet e drejta e mundësive të barabarta për të ndjekur institucionet arsimore parauniversitare.
4. Procedurat dhe dokumentacioni për regjistrimin e nxënësve në institucionet arsimore përcaktohen nga ministri i Arsimit dhe Shkencës (më tutje “Ministri”).

Neni 7

Parimet kryesore të së drejtës për arsimim

1. Çdo nxënës ka të drejtën për të pasur një arsimim cilësor.
2. Nxënësve të familjeve në nevojë, nxënësve me nevoja të veçanta dhe atyre me vështirësi në të nxënë u sigurohet e drejta për përkujdesje të posaçme.⁷
3. Njësitë bazë të qeverisjes vendore dhe Ministria e Arsimit dhe Shkencës⁸ (më tutje “Ministria”) krijojnë kushte për sigurimin e nxënësve dhe të punonjësve të arsimit nga dëmtimet fizike, dëmtimet e shëndetit dhe nga rrezikimi i jetës gjatë veprimtarive të tyre në institucionet e sistemit arsimor parauniversitar (më tutje “sistemi arsimor”). Nxënësve, punonjësve të institucioneve arsimore parauniversitare dhe personave që hyjnë në to, u ndalohet të fshehin identitetin e tyre fizik.
4. Në institucionet e sistemit arsimor parauniversitar ndalohet çdo formë diskriminimi dhe keqtrajtimi ndaj nxënësve dhe punonjësve arsimorë.
5. Arsimimi në institucionet arsimore publike është falas.
6. Në institucionin arsimor nxënësve dhe prindërve u sigurohet e drejta për t’u informuar rreth veprimtarisë së institucionit.

⁶ Mund të zëvendësohet me: në territorin e saj për të shmangur përdorimin

⁷ Nëse si kuptim të “nxënës me nevoja të veçanta” mbajmë kuptimin e f. 3, pika 2, ky nen mund të riformulohet si vijon: “Nxënësve me nevoja të veçanta u sigurohet e drejta për përkujdesje të posaçme”.

⁸ Termi “Ministria e Arsimit dhe Shkencës”, këtej e tutje është unifikuar nga autori.

7. Në institucionin arsimor respektohet e drejta e nxënësve, e mësuesve dhe e prindërve për të shprehur pikëpamjet për vendimet dhe veprimtarinë e institucionit.
8. Në institucionin arsimor respektohet e drejta e nxënësve dhe e prindërve për të ngritur struktura në mbrojtje të të drejtave të tyre si dhe për të dhënë ndihmesë në mbarëvajtjen e institucionit. Këto struktura ngrihen në përputhje me aktet nënligjore të nxjerra nga Ministri.
9. Në institucionet arsimore respektohet e drejta e mbrojtjes së të dhënave vetjake të nxënësve dhe të punonjësve arsimorë.
10. Institucionet e sistemit arsimor u sigurojnë nxënësve, prindërve dhe qytetarëve të drejtën për ankimim ndaj punonjësve të këtyre institucioneve si dhe zgjidhjen e paanshme dhe në kohë të ankesave të tyre.
11. Prindërit dhe fëmija i tyre kanë të drejtë të përzgjedhin një institucion arsimor, publik ose privat. Regjistrimi në një institucion arsimor publik bëhet sipas parimit të përkatësisë: i jepet përparësi nxënësit, vendbanimi i të cilit ndodhet në të njëjtën ndarje territoriale.
12. Nxënësi ka të drejtë të transferohet nga një shkollë në një shkollë tjetër të të njëjtit nivel arsimor, sipas kritereve e procedurave të transferimit, të përcaktuara me udhëzim të Ministrit.

Neni 8

Misioni i sistemit arsimor parauniversitar

1. Sistemi arsimor parauniversitar synon të kontribuojë në:
 - a) zhvillimin e plotë dhe të gjithanshëm të individit;
 - b) përparimin e shoqërisë nëpërmjet aftësimit të qytetarëve për përfshirje aktive në ushtrimin dhe zhvillimin e demokracisë dhe respektimin e shtetit ligjor;
 - c) mbarëvajtjen e ekonomisë së tregut të lirë nëpërmjet aftësimit të forcave të punës për të përballuar ritmet e rritjes ekonomike dhe të zhvillimit teknologjik.
2. Sistemi arsimor parauniversitar synon që çdo nxënës të:
 - a) arrijë zhvillimin e tij etik, intelektual, fizik, social dhe estetik për të qenë i aftë të nxërë gjatë të gjithë jetës, të mendojë në mënyrë të pavarur dhe kritike e krijuese, t'u përshtatet ndryshimeve, të ketë vetëbesim e shpirt bashkëpunimi dhe të jetë i gatshëm të ofrojë përpjekjet e tij për mirëqenien, përparimin, lirinë e demokracinë e vendit e më gjerë;
 - b) njohë, të respektojë dhe të zbatojë të drejtat themelore dhe liritë e njeriut;
 - c) përmbushë përgjegjësitë e tij për harmoninë shoqërore dhe ndaj komunitetit të cilit i përket (familja, shkolla ose vendi i punës, shteti dhe më gjerë);
 - ç) vlerësojë, të ruajë dhe të zhvillojë identitetin kombëtar;

PROJEKTLIGJ KREU I DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

- d) mos pajtohet me çfarëdo forme të diskriminimit;
- e) respektojë larminë kulturore të popujve të tjerë;
- dh) ndërgjegjësohet për të përmbushur përgjegjësitë e tij në mbrojtjen e mjedisit.

Neni 9**Gjuha e arsimimit**

Në institucionet arsimore parauniversitare gjuha e arsimimit është gjuha shqipe, përveç rasteve të përcaktuara ndryshe në këtë ligj.

Neni 10**Gjuha e arsimimit për pakicat kombëtare**

1. Personave që u përkasin pakicave kombëtare, u krijohen mundësi të mësojnë në gjuhën amtare, të mësojnë historinë dhe kulturën e tyre brenda kuadrit të planeve dhe programeve mësimore.
2. Për të mundësuar një pjesëmarrje aktive dhe të barabartë në jetën ekonomike, shoqërore, politike e kulturore të Republikës së Shqipërisë, shteti krijon kushte që personat e pakicave kombëtare të moshës shkollore të mësojnë gjuhën shqipe, historinë dhe kulturën shqiptare.
3. Planet e programet mësimore, si dhe raportet e përdorimit të gjuhës amtare dhe asaj zyrtare në procesin mësimor, përcaktohen me akte të veçanta të Ministrisë.

Neni 11**Gjuha e arsimimit për fëmijët me shtetësi të huaj**

Në përputhje me marrëveshjet ndërkombëtare dhe legjislacionin shqiptar, të gjithë fëmijëve të të huajve që banojnë përkohësisht në Republikën e Shqipërisë, u lejohet mësimi në gjuhën e tyre amtare dhe u ofrohet mësimi i gjuhës shqipe.

Neni 12**Programe për fëmijët shqiptarë jashtë vendit**

Ministria, në bashkëpunim me përfaqësitë e Republikës së Shqipërisë jashtë vendit si dhe me struktura të tjera shtetërore, në përputhje me marrëveshjet ndërkombëtare dhe legjislacionin shqiptar, organizon dhe mbështet zbatimin e programeve të posaçme për mësimin e gjuhës shqipe dhe njohjen e trashëgimisë kulturore shqiptare për personat me kombësi shqiptare që jetojnë jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë.

Programet për fëmijët shqiptarë jashtë vendit rregullohen me vendim të Këshillit

të Ministrave.

Neni 13

Kategorizimi i institucioneve arsimore

1. Në sistemin arsimor funksionojnë:
 - a) Kopshte;
 - b) Shkolla;
 - c) Institucione plotësuese.
2. Institucionet parashkollore, shkollat dhe institucionet plotësuese janë publike ose private⁹.

Neni 14

Llojet e shkollave

1. Në sistemin arsimor funksionojnë shkolla me:
 - a) kohë të plotë;
 - b) kohë të pjesshme;
 - c) korrespondencë.
2. Një shkollë e arsimit bazë mund të ketë shkolla vartëse. Kriteret e hapjes së shkollave vartëse përcaktohen me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.
3. Ministria krijon kushte për hapjen e shkollave të verës¹⁰ për nxënësit, mësuesit dhe punonjësit e tjerë të sistemit arsimor.

Neni 15

Arsimimi në kushtet e shtëpisë dhe në institucione joshkollore

1. Prindërit kanë të drejtë që fëmija i tyre të arsimohet në kushtet e shtëpisë. Ministri përcakton kushtet e veçanta dhe procedurat për arsimimin në shtëpi për të gjitha klasat e arsimit të detyruar ose për disa prej tyre. Fëmija mund të mësohet nga prindërit dhe/ose nga një person i licencuar që punësohet prej tyre. Vlerësimi i arritjeve të nxënësit kryhet në fund të çdo viti shkollor nga institucioni arsimor ku nxënësi është regjistruar.
2. Ministria, në bashkëpunim me institucionet përkatëse të qeverisjes qendrore dhe asaj vendore, siguron arsimimin në institucione penitenciare, në institucione sociale dhe në ato mjekësore.

⁹ Mund të riformulohet në trajtën: Institucionet arsimore parauniversitare: kopshtet, shkollat dhe institucionet plotësuese, janë publike ose private.

¹⁰ Shkollat e verës mund të klasifikohen në grupin e institucioneve plotësuese.

PROJEKTLIGJ KREU I DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

Neni 16

Klasat e bashkuara dhe klasat dygjuhëshe

1. Në shkollat e arsimit bazë mund të hapen klasa të bashkuara me nxënës të klasave të ndryshme të të njëjtit nivel arsimor. Kriteret e hapjes së klasave të bashkuara përcaktohen nga Ministri me akte nënligjore.
2. Klasat e seksioneve dygjuhëshe në gjimnaze krijohen sipas marrëveshjeve dypalëshe midis Republikës së Shqipërisë dhe vendeve të tjera.

Neni 17

Institucionet plotësuese

Nxënësit përfitojnë nga institucionet e tjera, publike ose private, që ofrojnë shërbime të cilat pasurojnë përvojën mësimore e jetësore të fëmijëve. Institucionet plotësuese publike mund të jenë në varësi të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës ose të ministrive të tjera. Institucionet plotësuese, në varësi të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës, hapen dhe mbyllen me urdhër të Ministrit.

KREU II

NIVELET E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR

Neni 18

Arsimi parashkollor

1. Në përputhje me misionin e sistemit arsimor dhe synimet e tij, të përcaktuara në këtë ligj, arsimi parashkollor synon zhvillimin shoqëror, emocional, intelektual, fizik e gjuhësor të fëmijëve, zotërimin e rregullave themelore të sjelljes dhe formimin e vlerave njerëzore, si dhe parapërgatitjen e mjaftueshme për vazhdimin e arsimit fillor.
2. Kopshtet ndiqen nga fëmijët e moshave tre deri në gjashtë vjeç.
3. Shteti inkurajon rritjen e numrit të fëmijëve që ndjekin arsimin parashkollor, me synim eliminimin e pabarazive në zhvillimin e fëmijëve para se të nisin arsimin bazë.
4. Fëmijët e moshës pesë deri në gjashtë vjeç ndjekin klasën përgatitore. Fëmijët e kësaj moshe mund të përfshihen në këtë klasë edhe pa ndjekur më parë arsimin parashkollor. Ministria, në bashkëpunim me njësitë bazë të qeverisjes vendore, përgatit kushtet e nevojshme që të gjithë fëmijët pesëvjeçarë të ndjekin klasën përgatitore.

¹¹ Për arsye simetrie me pikën 4, fjalia e theksuar duhet hequr.

¹² Për të qenë në vijimësi me tri pikat e para, fjalia mund të riformulohet në numrin njëjës: Nxënësit, që ka mbushur moshën gjashtëmbëdhjetë vjeç dhe nuk e ka përfunduar arsimin bazë, i ofrohet ndjekja e shkollave të arsimit bazë me kohë të (vazhdon)

Neni 19

Arsimi bazë

1. Në përputhje me misionin dhe synimet e sistemit arsimor parauniversitar, të përcaktuara në këtë ligj, arsimi bazë synon që, çdo nxënës: të formohet me ndjenjat e atdhetarisë; të zotërojë aftësitë e të nxënës gjatë gjithë jetës, të komunikimit dhe të bashkëpunimit; të dijë të përkujdeset për shëndetin e tij mendor e fizik, si dhe për mjedisin; të zotërojë njohuritë bazë të gjuhës amtare, të matematikës, të shkencave shoqërore e të natyrës, si dhe të teknologjisë; të respektojë kulturat dhe traditat e tjera; të ketë shpirtin sipërmarrës dhe të parapërgatitet për tregun e punës, si dhe për vazhdimin e arsimit të mesëm të lartë.
2. Arsimi bazë, 9-vjeçar, përfshin arsimin fillor dhe arsimin e mesëm të ulët.
 - Arsimi fillor përbëhet nga gjashtë klasa, nga klasa e parë deri në klasën e gjashtë.
 - Arsimi i mesëm i ulët përbëhet nga tri klasa, nga klasa e shtatë deri në klasën e nëntë.
3. Dëftesa e arsimit bazë është parakusht për ushtrimin e disa profesioneve dhe kryerjen e disa shërbimeve në dobi të qytetarëve.

Neni 20

Arsimi i detyrueshëm

1. Të gjithë fëmijët, që mbushin moshën gjashtë vjeç një ditë para fillimit të vitit shkollor dhe që banojnë në Republikën e Shqipërisë, janë të detyruar të regjistrohen në klasën e parë të arsimit fillor dhe ta ndjekin arsimin bazë deri në klasën e nëntë, me përjashtim të rasteve të parashikuara në këtë ligj.
2. Nxënësi është i detyruar të ndjekë shkollën me kohë të plotë të arsimit bazë deri sa mbush moshën gjashtëmbëdhjetë vjeç.
3. Lejohet që nxënësi ta ndjekë arsimin bazë deri në moshën shtatëmbëdhjetë vjeç¹¹. Nxënësi, që ka mbushur moshën shtatëmbëdhjetë vjeç dhe nuk ka përfunduar arsimin bazë, lejohet të përfundojë klasën vetëm kur është në klasën e nëntë.
4. Nxënësve, që kanë mbushur moshën gjashtëmbëdhjetë vjeç dhe nuk e kanë përfunduar arsimin bazë, u ofrohet ndjekja e shkollave të arsimit bazë me kohë të pjesshme ose me korrespondencë.¹²

(vazhdon) pjesshme ose me korrespondencë. Po aty, mund të shtohet pika 5.

5. Fëmija vazhdon të jetë në moshën e detyrimit shkollor deri të premtën e fundit të muajit maj të atij viti shkollor që mbush moshën 16 vjeç. Në këtë mënyrë, mund të siguronim një mbështetje të mirë ligjore në luftën kundër analfabetizmit.

PROJEKTLIGJ KREU II NIVELET E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR

Neni 21

Gjimnazi

1. Në përputhje me misionin e sistemit arsimor dhe synimet e tij të përcaktuara në këtë ligj, gjimnazi synon që secili nxënës të zhvillojë më tej nga arsimi bazë njohuritë, aftësitë dhe vlerat e nevojshme për zhvillimin vetjak dhe pjesëmarrjen në jetën shoqërore; të zhvillojë më tej aftësitë e të nxënës gjatë të gjithë jetës, të thellohet në fusha të veçanta të nxënës ose lëndë të veçanta, si edhe të ketë parapërgatitjen e mjaftueshme për në tregun e punës ose ndjekjen e arsimit profesional.¹³
2. Nxënësi ndjek arsimin e mesëm të lartë vetëm pasi ka marrë dëftesën e arsimit bazë.
3. Arsimi i mesëm i lartë nuk është i detyrueshëm.
4. Gjimnazi përbëhet nga tri klasa: e dhjetë, e njëmbëdhjetë dhe e dymbëdhjetë.
5. Pranohen në klasën e dhjetë të gjimnazit nxënësit e moshës deri në shtatëmbëdhjetë vjeç dhe e ndjekin atë deri në moshën njëzet vjeç. Nxënësi, që ka mbushur moshën njëzet e një vjeç dhe nuk ka përfunduar gjimnazin, lejohet të vazhdojë¹⁴ klasën që po ndjek deri në fund të atij viti shkollor.
6. Nxënësve, që kanë mbushur moshën njëzet vjeç dhe nuk e kanë përfunduar gjimnazin, u sigurohet ndjekja e gjimnazit me kohë të pjesshme, me korrespondencë dhe nëpërmjet të nxënës në distancë.¹⁵

Neni 22

Mjetet lehtësuese për ndjekjen e shkollës

1. Sipas kriterëve të përcaktuara nga Këshilli i Ministrave, në rrethana të veçanta, nxënësve dhe punonjësve të shkollave publike u sigurohet dhe u

¹³ Mund të riformulohet sipas nenit 19, pika 1: "Në përputhje me misionin dhe synimet e sistemit arsimor parauniversitar, të përcaktuara në këtë ligj, gjimnazi synon që çdo nxënës: të thellojë njohuritë dhe dijet e marra në arsimin bazë dhe në fusha të veçanta të dijeve; të zotërojë aftësitë e të nxënës gjatë të gjithë jetës; të thellojë më tej vlerat vetjake të komunikimit dhe të bashkëpunimit; të marrë pjesë aktive në jetën shoqërore dhe në tregun e punës; të orientojë aftësimin e tij profesional dhe të jetë i mirëpërgatitur për vazhdimin e arsimit të lartë".

¹⁴ Vini re: Në nenin 20, pika 3, për nxënësin që ka mbushur moshën shtatëmbëdhjetë vjeç dhe nuk ka përfunduar arsimin bazë, përdoret *lejohet të përfundojë* klasën vetëm kur është në klasën e nëntë, ndërkohë që këtu përdoret *lejohet të vazhdojë* klasën ... Lapsus apo edhe këta nxënës do i lejojmë të përfundojnë klasën?

¹⁵ Vini re: Në nenin 20, pika 4, për nxënësin, që ka mbushur moshën gjashtëmbëdhjetë vjeç dhe nuk e ka përfunduar arsimin bazë, përdoret *ofrohet* ndjekja e shkollave të arsimit bazë me kohë të pjesshme ose me korrespondencë, ndërkohë që këtu përdoret *sigurohet* ndjekja e gjimnazit ... Duhet unifikuar fjalët e përdorura, sa kohë synimi është po ai: arsimimi i mëtejshëm i nxënësit. *një shkollë por, falë, p.sh., aftësive a dhuntive speciale që mund të ketë fëmija, ajo lloj shkolle nuk është në gjendje të përbushë misionin e saj. Shteti duhet të parashikojë në ligj edhe raste të tilla.*

- subvencionohet transporti për në shkollë dhe nga shkolla për në vendbanim.
2. Shteti siguron konvikte për nxënësit e arsimit të mesëm me kohë të plotë, të cilëve nuk u është mundësuar **ta ndjekin atë**¹⁶ pranë vendbanimit të tyre. Shpenzimet për qëndrimin në konvikt përballohen nga shteti ose/dhe individi, sipas kritereve të përcaktuara me vendim të Këshillit të Ministrave.
 3. Ministria nxit zhvillimin e të nxënit në distancë për nxënësit, mësuesit dhe punonjësit e tjerë arsimorë.

KREU III

DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Neni 23

Drejtimi i sistemit arsimor parauniversitar

1. Parimet kryesore të drejtimit të institucioneve në sistemin e arsimit parauniversitar janë si më poshtë vijon:
 - a) Zhvillimi i burimeve njerëzore;
 - b) Rritja dhe përdorimi me efektivitet dhe efikasitet i burimeve financiare dhe materiale;
 - c) Transparenca e shërbimit arsimor ndaj përfituesve, përdoruesve të tij dhe më gjerë;
 - ç) Mbështetja e politikëbërjes dhe vendimmarrjes në të dhëna statistikore të përditësuara dhe të besueshme;
 - d) Decentralizimi në nivel vendor dhe autonomia e institucioneve arsimore;
 - dh) Sistemi i mekanizmave të përgjegjshmërisë;
 - e) Përshtatja **ndaj** ndryshimeve të kërkesave **ndaj** sistemit arsimor;
 - ë) Bashkëveprimi ndërmjet niveleve qendror, vendor dhe shkollë, në përputhje me politika të përbashkëta arsimore;
 - f) Bashkëpunimi me grupet e interesit dhe shoqërinë civile;
 - g) Shkëmbimi i rregullt i përvojave.
2. Sistemi arsimor funksionon sipas:
 - a) standardeve të infrastrukturave, veprimtarive të institucioneve dhe individëve;
 - b) performancës së punonjësve dhe institucioneve;
 - c) treguesve, që sigurojnë vëzhgimin e progresit të institucioneve dhe individëve.
3. Institucionet në sistemin arsimor dhe punonjësit e tyre zhvillojnë veprimtarinë me:

¹⁶ Duhet riformuluar pjesa e theksuar dhe zëvendësuar me: "ndjekja e një shkolle që përputhet me zgjedhjen dhe nevojat e tyre të veçanta". Kjo, për arsyen, sepse pranë vendbanimit të tyre mund të jetë

PROJEKTLIGJ KREU III DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

- a) plane afatmesme dhe vjetore;
- b) objektiva të matshëm vjetorë;
- c) vetëvlerësim, vlerësim të jashtëm dhe raportim periodik.¹⁷

Institucionet në sistemin arsimor bashkëpunojnë me grupet e interesit për hartimin dhe zbatimin e strategjive dhe të planeve.

Neni 24

Këshilli i Ministrave

1. Këshilli i Ministrave, për kryerjen e funksioneve dhe të përgjegjësisve të tij, në zbatim të këtij ligji:
 - a) harton politikat e përgjithshme kombëtare arsimore dhe mbikëqyr zbatimin e tyre;
 - b) miraton “Strategjinë kombëtare të arsimit parauniversitar”;
 - c) me propozim të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës, merr vendime në fushën e arsimit.
2. Këshilli i Ministrave përcakton kriteret e përfitimit të subvencioneve, bursave dhe të mbështetjeve të tjera ekonomike e materiale për nxënësit nga familje në nevojë dhe për nxënësit me prirje të veçanta.

Neni 25

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës

1. Ministria e Arsimit dhe Shkencës zbaton politikat kombëtare arsimore të hartuara nga Këshilli i Ministrave e vendimet e tij dhe, në përputhje me to, përmirëson vazhdimisht cilësinë e shërbimit arsimor për të gjithë nxënësit.
2. Funksionet kryesore të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës, në arsimin parauniversitar, janë si më poshtë vijon:
 - a) hartimi dhe zbatimi i strategjive kombëtare arsimore;
 - b) hartimi i projektligjeve për arsimin dhe nxjerrja e akteve nënligjore;
 - c) planifikimi, hartimi i projektbuxhetit të arsimit dhe zbatimi i tij;

¹⁷ Pika c mund të riformulohet dhe të ndahet:

- c) Sisteme vetëvlerësimi dhe vlerësimi të jashtëm;
- d) Raportim periodik.

¹⁸ Është ndryshuar në përputhje me variantin e publikuar në faqen online të Qendra Shqiptare e Asistencës Arsimore (www.qshaa.org).

¹⁹ Mund të riformulohet: Ministria e Arsimit dhe Shkencës përcakton, për çdo institucion arsimor:

- a) datat e fillimit dhe të përfundimit të vitit shkollor, periudhat e pushimeve të nxënësve dhe të punonjësve, datat e provimeve të arsimit bazë dhe të maturës shtetërore;

për çdo institucion arsimor publik:

- b) numrin më të madh të nxënësve për klasë
- c) ngarkesën mësimore javore dhe vjetore të mësuesve

- d) vendosja e standardeve kurrikulare, administrative dhe të infrastrukturës;
 - dh) hartimi i politikave të zhvillimit profesional të punonjësve arsimorë;
 - e) njohja zyrtare e programeve të trajnimit të vazhdueshëm të punonjësve arsimorë;¹⁸
 - ë) vlerësimi kombëtar i arritjeve të nxënësve;
 - f) inspektimi në sistemin arsimor parauniversitar;
 - g) auditimi i fondeve dhe i institucioneve të Sistemit Arsimor Parauniversitar;
 - h) funksionimi i sistemit të menazhimit të informacionit arsimor;
 - gj) bashkëpunimi me ministritë, njësitë e qeverisjes vendore dhe me organizma të tjerë qeveritarë ose joqeveritarë, të vendit ose të huaj.
3. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës ndërmerr studime në bashkëpunim me institucione të specializuara të vendit ose të huaja, kërkon mbështetje profesionale dhe bashkëpunon me to në hartimin ose/dhe zbatimin e projekteve në fushën e arsimit.
 4. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës siguron dhe nxit përdorimin e teknologjisë së informacionit dhe të komunikimit në mësimdhënie/nxënie si dhe në drejtimin e sistemit arsimor.
 5. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës përcakton, për çdo institucion arsimor:
 - a) datat e fillimit dhe të përfundimit të vitit shkollor, periudhat e pushimeve të nxënësve dhe të punonjësve, datat e provimeve të arsimit bazë dhe të maturës shtetërore;
 - b) vendos për institucionet publike ngarkesën mësimore javore dhe vjetore të mësuesve dhe përcakton numrin më të vogël të nxënësve për klasë;
 - c) vendos për institucionet arsimore, në përgjithësi, numrin më të madh të nxënësve për klasë.¹⁹
 6. Ministria e Arsimit dhe e Shkencës publikon raportin e arritjeve të Sistemit Arsimor Parauniversitar për çdo vit shkollor.

Neni 26

Funksioni i Këshillit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar

1. Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar (më tutje “KKAP”) është organ këshillimor i Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës dhe i Këshillit të Ministrave për politikën e zhvillimit të Sistemit Arsimor Parauniversitar.
2. Ngritja, organizimi dhe funksionimi i KKAP bëhet me vendim të Këshillit të Ministrave.
3. KKAP-i jep këshilla për:
 - a) hartimin e strategjive dhe të programeve kombëtare për arsimin parauniversitar, drejtimet e politikave dhe përgatitjen e akteve ligjore;
 - b) reformën e kurrikulave dhe të teksteve për arsimin parauniversitar;
 - c) projektbuxhetin e parashikuar për arsimin parauniversitar dhe metodologjinë e shpërndarjes së tij;
 - ç) standardet për vlerësimin e institucioneve të arsimit parauniversitar;

PROJEKTLIGJ KREU III DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

- d) zhvillimin e politikave të veçanta, të kërkuara nga Ministri i Arsimit dhe Shkencës dhe rrugët e financimit të tyre.
4. KKAP-i përbëhet nga 23 anëtarë, si më poshtë vijon: Ministri i Arsimit dhe i Shkencës, përfaqësues nga njësitë arsimore vendore, përfaqësues nga ministritë, përfaqësues i shoqatës së bashkive, përfaqësues i shoqatës së komunave, përfaqësues i shoqatës së këshillave të qarqeve dhe anëtarë të tjerë, personalitete të mirënjohura për kontribute të shquara në jetën publike. KKAP-i kryesohet nga Ministri i Arsimit dhe i Shkencës.
 5. Kriteret dhe procedurat për përzgjedhjen e personaliteteve, në cilësinë e anëtarit të KKAP-it, caktohen me udhëzim të ministrit të Arsimit dhe të Shkencës dhe bëhen publike. Këta anëtarë i nënshtrohen konkurrimit publik dhe përzgjidhen nga një komision i ngritur në Ministrinë e Arsimit dhe të Shkencës. Komisioni përbëhet nga një përfaqësues nga Këshilli i Ministrave, një përfaqësues nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës dhe një përfaqësues nga Këshilli Kombëtar i Arsimit dhe Formimit Profesional të caktuar, *secili*, nga vetë këto institucione.²⁰
 6. Këshilli i Ministrave cakton, në detyrën e anëtarit të Këshillit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar, kandidatët e klasifikuar sipas përcaktimit në pikën 5 të këtij neni.
 7. Këshilli Kombëtar i Arsimit Parauniversitar mbështetet nga një sekretariat teknik, që ndodhet pranë Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës.
 8. KKAP i paraqet me shkrim Kryeministrit një përmbledhje të këshillave kryesore që i ka dhënë Ministrit të Arsimit dhe të Shkencës, gjatë një periudhe njëvjeçare.
 9. Pagesa e anëtarëve të këtij këshilli, si dhe përbërja e detyrat e anëtarëve të sekretariatit, caktohen me vendim të Këshillit të Ministrave.

Neni 27

Misioni i njësive bazë të qeverisjes vendore në arsimin parauniversitar

1. Njësia bazë e qeverisjes vendore ka për mision të sigurojë kushtet e infrastrukturës së institucioneve arsimore publike dhe të kontribuojë në përmirësimin e vazhdueshëm të cilësisë së shërbimit arsimor për të gjithë nxënësit në territorin nën juridiksionin e saj.
2. Funksionet kryesore të njësive bazë të qeverisjes vendore në arsimin parauniversitar përcaktohen në ligjin nr. 8652, datë 30.07.2000 "Për organizimin dhe funksionimin e pushtetit vendor në Republikën e Shqipërisë", i ndryshuar.

²⁰ Italiket nga autori.

Neni 28

Funksionet e qeverisjes vendore për institucionet arsimore

1. Njësia bazë e qeverisjes vendore mbështet institucionet arsimore me fonde nga buxheti i shtetit ose/dhe nga të ardhurat e saj për:
 - a) shtesën në pagë për punonjës arsimorë;
 - b) ndihmë të posaçme për nxënësit në nevojë;
 - c) shpërblime për nxënësit me prirje të veçanta;
 - ç) trajnimin e punonjësve të institucioneve arsimore;
 - d) zhvillimin e kurrikulës me zgjedhje.
2. Njësia bazë e qeverisjes vendore, **nga buxheti i shtetit dhe të ardhurat e saj**,²¹ realizon ndërtimet dhe riaftësimin e godinave të institucioneve arsimore publike, sipas standardeve të miratuara nga Ministri.
3. Njësia bazë e qeverisjes vendore garanton paprekshmërinë e institucioneve arsimore, të mjediseve dhe të territorit të tyre.
4. Në buxhetin e shtetit, për njësitë bazë të qeverisjes vendore caktohet një fond minimum “për frymë” për mirëmbajtjen e çdo institucioni arsimor, në përputhje me standardet e miratuara nga Ministri me akte nënligjore.
5. Njësia bazë e qeverisjes vendore dhe drejtori i institucionit arsimor janë përgjegjës për ruajtjen dhe mirëmbajtjen e **inventarit**²² të institucionit.

Neni 29

Njësitë arsimore vendore

1. Ministria përfaqësohet në nivelin vendor nga njësitë vendore arsimore, përkatësisht, në nivel qarku, me drejtori arsimor rajonale (DAR) dhe, në nivel nënprefekturë/rrethi, me zyrë arsimore (ZA). Këto njësi vendore ngrihen me vendim të Këshillit të Ministrave. Kryeministri vendos strukturën dhe organikën e njësive vendore arsimore. Ministri emëron dhe liron nga detyra drejtorin e njësisë vendore arsimore, sipas procedurave të përcaktuara në akte nënligjore të nxjerra prej tij. Drejtori i njësisë arsimore në nivel prefekturë emëron dhe liron nga detyra përgjegjës të njësisë arsimore në nivel nënprefekturë ose qyteti sipas procedurave të përcaktuara në akte nënligjore.
2. Ministri miraton synimet dhe objektivat e planit afatmesëm dhe atij vjetor të

²¹ Pjesa e theksuar mund të zëvendësohet me “fonde nga buxheti i shtetit ose/dhe nga të ardhurat e saj”, për të pasur simetri me pikën 1 të po këtij neni.

²² Mendoj se mund të zëvendësojmë fjalën inventar me fjalën vlera. Kështu, mund të pretendojmë që njësia bazë e qeverisjes vendore dhe drejtori të jenë përgjegjës për të gjitha vlerat dhe jo vetëm ato monetare apo financiare (sa kohë flasim për vlera).

PROJEKTLIGJ KREU III DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

- njësisë arsimore vendore si edhe vlerëson punën vjetore të drejtuesit të saj.
3. Njësia arsimore vendore ka për mision organizimin dhe mbështetjen e shërbimit arsimor për të gjithë nxënësit në territorin nën juridiksionin e saj.

Neni 30

Funksionet e njësisë arsimore vendore

Funksionet kryesore të njësisë arsimore vendore janë:

- zbatimi i "Strategjisë kombëtare të arsimit parauniversitar" në nivelin e njësive arsimore vendore përkatëse;
- hartimi dhe zbatimi i strategjisë arsimore në nivel prefekturë, në përputhje me "Strategjinë kombëtare të arsimit parauniversitar";²³
- zbatimi i akteve ligjore dhe atyre nënligjore për njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore;
- mbështetja e institucioneve arsimore për përmirësimin e vazhdueshëm të cilësisë së shërbimit arsimor;
- bashkëpunimi, në fushën e arsimit, me njësinë bazë përkatëse të qeverisjes vendore.

Neni 31

Veprimtari të njësisë arsimore vendore

- Njësia arsimore vendore siguron për institucionet arsimore publike mjetet mësimore.
- Nga buxheti i shtetit, njësia arsimore vendore realizon pagesën e punonjësve të institucioneve arsimore publike.
- Drejtuesi i njësisë arsimore vendore miraton synimet dhe objektivat e planit afatmesëm dhe atij vjetor të institucioneve arsimore, vlerëson punën vjetore të drejtorëve të institucioneve arsimore nën juridiksion dhe shpall renditjen e shkollave sipas një bashkësie treguesish të arritjeve, të cilat përcaktohen me udhëzim të Ministrit dhe plotësohen nga njësia arsimore vendore përkatëse sipas politikave të saj.
- Në bashkëpunim me organizma qeveritare ose joqeveritare, njësia arsimore vendore harton dhe zbaton projekte në dobi të institucioneve arsimore dhe në bashkëpunim me to, si dhe përfshihet në studime ose pilotime me institucione vendase ose të

²³ Pjesa e fjalisë me shkronja italiane është shtuar nga autori.

²⁴ Nga funksionet dhe veprimtaritë e njësisë arsimore nuk del qartë kontrolli që duhet t'i bëhet cilësisë së sistemit arsimor, përcaktimi dhe kontrolli i standardeve të arritjeve të nxënësve, të standardeve të punës së mësuesve. Ligji duhet të shprehet qartë për çështje të tilla.

²⁵ Pjesët italiane të fjalisë janë shtuar dhe ndryshuar nga autori.

²⁶ Fjalët me italiane janë shtuar.

huaja. Ministria njoftohet për projektet e studimet dhe për rezultatet e tyre.

5. Drejtuesi i njësisë arsimore vendore përdor nga buxheti vjetor i saj një shtesë nxitëse vjetore në pagë për drejtuesit e institucioneve arsimore përkatëse për arritje krahasimisht më të larta të institucionit. Kriteret e përdorimit të këtij fondi përcaktohen me vendim të Këshillit të Ministrave.
6. Raporti vjetor, në nivel qarku, i njësisë arsimore vendore, i paraqitet Ministrit dhe u bëhet i njohur institucioneve arsimore përkatëse, njësive përkatëse vendore dhe Këshillit Vendor të Arsimit Parauniversitar.²⁴

Neni 32

Këshilli Vendor i Arsimit Parauniversitar

1. Këshilli Vendor i Arsimit Parauniversitar (më tutje “KVAP”) është organizëm këshillimor që ngrihet me vendim të prefektit të qarkut përkatës dhe kryesohet nga prefekti.
2. KVAP këshillon prefektin, drejtuesit e njësive arsimore vendore dhe kryetarin e qarkut përkatës për:
 - a. zbatimin e Strategjisë Kombëtare të Arsimit Parauniversitar;
 - b. hartimin e Strategjisë Vendore të Arsimit;
 - c. zbatimin e reformave arsimore në nivel qarku;
 - ç. projektbuxhetin vendor të arsimit;
 - d. çështje të tjera të vendimmarrjeve arsimore me kërkesën e prefektit, drejtorit të njësive arsimore vendore ose kryetarit të këshillit të qarkut.
3. KVAP përbëhet nga prefekti, kryetari i këshillit të qarkut, drejtuesit e njësive arsimore vendore, përfaqësues të njësive bazë të qeverisjes vendore dhe personalitete të mirënjohura për kontribute të shquara në jetën publike të qarkut.
4. KVAP *protokollon* mendimet dhe propozimet e *paraqitura* në mbledhjet e tij dhe *ua* paraqet me shkrim, përmbledhjen e tyre, Ministrit të Arsimit dhe Shkencës, çdo vit.²⁵
5. KVAP mbledhet jo më pak se dy herë dhe jo më shumë se katër herë në vit. Anëtarët e KVAP të përfitojnë shpërblim për pjesëmarrjet në mbledhje, sipas akteve nënligjore në fuqi.

Neni 33

Institucioni arsimor parauniversitar²⁶

1. Misioni i institucionit arsimor është krijimi i një mjedisi miqësor ndaj nxënësve dhe sigurimi i mundësive që secili nxënës të shfaqë e të zhvillojë individualitetin e tij. Në përputhje me këtë ligj, institucioni arsimor pranon dhe mbështet çdo nxënës, pavarësisht nga veçoritë individuale dhe e përfshin atë në mësimdhënie/nxënie.

PROJEKTLIGJ KREU III DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

2. Institucioni arsimor siguron mbrojtjen e nxënësve nga çdo formë diskriminimi dhe keqtrajtimi.
3. Institucioni arsimor siguron pjesëmarrjen dhe bashkëpunimin e nxënësve, prindërve dhe komunitetit në të gjitha aspektet e veprimtarisë së institucionit,²⁷ të drejtimit dhe përmirësimit të cilësisë së shërbimit të institucionit.
4. Institucioni arsimor njofton nxënësit dhe prindërit e tyre për të drejtat e detyrat e nxënësve dhe të prindërve,²⁸ si dhe për rregullat e institucionit.
5. Çdo institucion arsimor ka rregulloren e tij të brendshme, e cila mbështetet në këtë ligj dhe në akte nënligjore. Rregullorja e brendshme përshkruan rregullat bazë të organizimit, funksionimit dhe drejtimit të institucionit shkollor.²⁹

Neni 34

Përkujdesje e posaçme e institucionit arsimor ndaj nxënësve

1. Institucioni arsimor organizon veprimtari mësimore plotësuese për nxënësit të cilët hasin vështirësi në arritjen e objektivave minimale të programit mësimor.
2. Institucioni arsimor u siguron nxënësve shërbim psikologjik për mirëqenien mendore, emocionale e fizike të tyre, në përgjithësi dhe, në veçanti, për shqetësime në të nxënësit dhe në marrëdhëniet me bashkënxënësit, punonjësit e institucionit arsimor dhe prindërit.
3. Nxënësit, që për shkak të rrethanave të veçanta nuk mundet të ndjekë përkohësisht shkollën, i sigurohet nga shkolla përkatëse përkujdesje mësimore në shtëpinë e tij.³⁰ Kuptimi i rrethanave të veçanta dhe procedurat e përkujdesjes përcaktohen me akte nënligjore të Ministrit.

Neni 35

Mosndërprerja e veprimtarisë mësimore

1. Veprimtaria mësimore nuk mund të ndërpritet nga asnjë person, përveçse në raste të veçanta, të përcaktuara me akte nënligjore.
2. Kërkime, si testime dhe anketime, zhvillohen në institucionin arsimor vetëm kur nuk cënohet veprimtaria mësimore e nxënësve dhe me lejen e drejtorit të institucionit. Kur përfshihen disa institucione, leja jepet nga drejtuesi i njësisë

²⁷Duhet hequr pjesa e theksuar.

²⁸Fjalët me italice janë shtuar (shih edhe nenin 75, Prindërit).

²⁹Mund të riformulohet: Çdo institucion arsimor harton rregulloren e tij të brendshme, mbështetur në këtë ligj dhe në aktet nënligjore nxjerrë në zbatim të tij. Rregullorja e brendshme përmban rregullat bazë të organizimit, funksionimit dhe drejtimit të institucionit shkollor.

4. Ekspozimi i simboleve fetare, përveçse në shkollat ku mësohen lëndë fetare.

³⁰Mund të riformulohet: Nxënësi që, për shkak të rrethanave të veçanta, nuk mund të ndjekë përkohësisht shkollën, i sigurohet nga shkolla përkatëse përkujdesje mësimore në shtëpinë e tij.

arsimore vendore përkatëse.³¹

Neni 36

Ndalime të disa veprimtarive në institucionin arsimor³²

1. Në institucionet arsimore ndalohet organizimi i veprimtarive partiake dhe/ose fetare me nxënësit ose punonjësit e tyre.
2. Në institucionet arsimore ndalohet indoktrinimi ideologjik i nxënësve.
3. Ndalohet që nxënësit të detyrohen nga punonjësit e institucionit arsimor të marrin pjesë në veprimtari partiake dhe/ose fetare ose në veprimtari të tjera që nuk janë parashikuar në planin e veprimtarive të institucionit.
4. Ndalohet ekspozimi i simboleve fetare në institucionet arsimore, përveçse në shkollat ku mësohen lëndë fetare.

Neni 37

Bordi i institucionit arsimor

1. Bordi i institucionit arsimor është organ kolegjal që përfaqëson interesat e nxënësve dhe të prindërve të tyre në institucionin arsimor dhe jep ndihmesë për përmirësimin e cilësisë së shërbimit arsimor të institucionit.
2. Çdo institucion arsimor publik ka një bord të përbërë nga: prindër, nxënës, mësues, pjesëtarë të komunitetit shkollor, që nuk janë prindër të nxënësve të shkollës dhe nga të tjerë, të përfshirë ose të interesuar për mbarëvajtjen e shkollës. Numri i anëtarëve të bordit, si edhe mënyra e funksionimit dhe organizimit të tij, përcaktohen me udhëzim të Ministrit.
3. Bordi i institucionit arsimor publik ka për detyrë edhe të miratojë planin financiar të institucionit, të mbikëqyrë zbatimin e tij dhe të sigurojë fonde financiare për institucionin.

Neni 38

Këshilli pedagogjik i institucionit arsimor

Këshilli pedagogjik është organ profesional i institucionit arsimor. Këshilli pedagogjik përbëhet nga mësuesit me kohë të plotë dhe ata me kohë të pjesshme.

³¹ Mund të riformulohet: Në institucionin arsimor mund të zhvillohen kërkime, si testime dhe anketime, me lejen e drejtorit të institucionit dhe vetëm kur nuk cenohet veprimtaria mësimore e nxënësve. Kur përfshihen disa institucione, leja jepet nga drejtuesi i njësive arsimore vendore përkatëse.

³² Mund të riformulohet: Në institucionet arsimore parauniversitare, ndalohen:

1. organizimi i veprimtarive partiake dhe/ose fetare me nxënësit ose punonjësit e tyre,
2. indoktrinimi ideologjik i nxënësve.
3. organizimi, nga punonjësit e institucionit arsimor, pjesëmarrja e nxënësve në veprimtari partiake dhe/ose fetare, ose në veprimtari të tjera, që nuk janë parashikuar në planin e veprimtarive të institucionit.

PROJEKTLIGJ KREU III DREJTIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Veprimtaria e këshillit pedagogjik rregullohet me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.

Neni 39**Ekipi lëndor**

Ekipi lëndor në shkollë ka për synim zhvillimin profesional të anëtarëve të tij. Ekipi lëndor përbëhet nga mësues të shkollës/shkollave të cilët japin mësim në po atë fushë të nxëni ose po atë lëndë. Veprimtaria e ekipit lëndor rregullohet në akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.

Neni 40**Organizime të nxënësve**

1. Në shkollë funksionon qeveria e nxënësve, e cila ka për mision:
 - a) të mbrojë të drejtat e nxënësve në shkollë e, posaçërisht, të punojë për parandalimin dhe eliminimin e çdo forme të keqtrajtimit të nxënësve;
 - b) të japë ndihmesën në plotësimin e nevojave të nxënësve dhe në zhvillimin e interesave të tyre;
 - c) të japë ndihmesën në mbarëvajtjen e shkollës;
 - ç) të përfaqësojë nxënësit e shkollës në bordin e shkollës dhe në organizma të tjerë të shkollës.
2. Organizimi dhe funksionimi i qeverisë së nxënësve rregullohet me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.
3. Në shkollë funksionojnë organizime jopolitike të nxënësve me nismën e tyre, si rrethe shkencore, kulturore ose sociale, sipas interesave të nxënësve.

KREU IV**PLANIFIKIMI DHE FINANCIMI I ARSIMIT PARAUNIVERSITAR****Neni 41****Planifikimi i financimit në arsimin parauniversitar**

1. Burimet për financimin e arsimit parauniversitar janë:
 - a) buxheti i shtetit;
 - b) burimet e qeverisjes vendore;
 - c) dhurimet dhe sponsorizimet;
 - ç) të ardhurat e përfuara nga shkollat;
 - d) tarifatat e arsimimit për institucionet arsimore private;
 - dh) të ardhura të tjera nga burime të ligjshme.

2. Ministria harton projektbuxhetin për sistemin arsimor në bashkëpunim me njësitë e qeverisjes vendore, njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore. Ministri këshillohet me KKAP-in para se ta dërgojë projektbuxhetin në Këshillin e Ministrave.
3. Financimi nga buxheti i shtetit detajohet sipas niveleve arsimore, me formulën “për nxënës” dhe sipas një numri treguesish që diferencojnë kushtet e veçanta të institucioneve arsimore.
4. Ministri përcakton, me akte nënligjore, mallrat dhe shërbimet që u takojnë institucioneve arsimore publike dhe njehsohen me formulën “për frymë”.³³
5. Ministria, në bashkëpunim me njësitë bazë të qeverisjes vendore dhe pas këshillimit me KKAP, racionalizon shpërndarjen e shkollave, në mënyrë që të shmangen shkollat me numër të vogël nxënësish. Numri më i vogël i klasave për një shkollë përcaktohet nga Ministri.³⁴
6. Për të nxitur plotësimin e shkollave të zonave të largëta ose të thella me punonjës arsimorë, parashikohen shtesa mbi pagën e punonjësve të shkollave publike ose përfitime të tjera sipas kriterëve të vendosura nga Këshilli i Ministrave.

Neni 42

Financimi i institucioneve arsimore³⁵

1. Institucioni arsimor publik përfiton, nga njësia bazë e qeverisjes vendore përkatëse, një fond, sipas formulës “për nxënës, që e **përdor** për riparime të vogla ose shpenzime të tjera të nevojshme. Ky fond **përdoret**³⁶ sipas kriterëve të vendosura me vendim të Këshillit të Ministrave.
2. Ministria veçon nga buxheti i shtetit një fond (grant shkollor) për të cilin konkurrojnë institucionet arsimore publike dhe që përdoret për të përmirësuar kushtet e të nxënësve. Ministria, pas konsultimeve me KKAP-in, shpall politikat vjetore të grantit, kriteret për përfitimin dhe përdorimin e tij, treguesit e efektivitetit dhe siguron mekanizmat e kontrollit të përdorimit të tij nga institucionet arsimore.³⁷

³³ Mund të riformulohet: Ministri përcakton, me akte nënligjore, fondet, materialet dhe shërbimet që u takojnë institucioneve arsimore publike, të cilat njehsohen me formulën “për frymë”.

³⁴ Po numri më i madh i klasave apo i nxënësve/klasë?

³⁵ Është e rëndësishme të shtohet **publike** (veçanërisht kur bëhet fjalë për pikën 2). Në disa shtete, për këtë grant mund të konkurrojnë edhe shkolla private.

³⁶ Është përdorur dy herë e njëjta fjalë. Mund të gjendet një fjalë tjetër.

³⁷ Mund të riformulohet: Ministria cakton, nga buxheti i shtetit, një fond shkollor vjetor dhe, pas konsultimeve me KKAP, shpall kriteret e përfitimit, politikat e përdorimit dhe të monitorimit si dhe treguesit e efektivitetit. Për përfitimin e fondit mund të konkurrojnë vetëm institucionet arsimore publike.

PROJEKTLIGJ KREU IV PLANIFIKIMI & FINANCIMI I ARSIMIT ...

Neni 43

Mbështetja financiare në arsimin parauniversitar privat

1. Ministria mbështet, financiarisht, shkollat private vendase të cilat janë institucione jofitimprurëse, kanë të paktën pesë vjet që funksionojnë si institucione arsimore private dhe kanë rezultate të larta në vlerësime kombëtare ose ndërkombëtare. Sipas kriterëve të përcaktuara nga Këshilli i Ministrave, mbështetja financiare diferencohet sipas renditjes së shkollës për arritjet e nxënësve në provimet e arsimit bazë ose të maturës shtetërore.
2. Shkollat private e përdorin mbështetjen financiare për:
 - a) *blerjen* e mjeteve për laboratorët mësimorë, pasurim të bibliotekës, trajnime të mësuesve;³⁸
 - b) bursa ose/dhe subvencione shtesë të teksteve për nxënësit në nevojë dhe ata me prirje të veçanta, si dhe për shpërblime për nxënësit me prirje të veçanta ose për mbështetjen e tyre për pjesëmarrje në veprimtari të posaçme për ta, si olimpiada, konkurse etj;
 - c) jo më pak se 50 për qind të fondit mbështetës financiar, shkolla private e përdor për pikën 2/b të këtij neni.

Neni 44

Mbledhja dhe përdorimi i fondeve³⁹ në institucionet arsimore

1. Institucionet arsimore publike lejohen të sigurojnë, nga dhurues ose sponsorizues, fonde financiare ose/dhe mbështetje materiale.
2. Institucionet arsimore publike lejohen të sigurojnë të ardhura nga shërbime për të tretët. Shërbimet kryhen pa cenuar kushtet e të nxënësve. Llojet e shërbimeve për të tretët caktohen nga Këshilli i Ministrave.
3. Fondet e siguruar nga shërbimet ndaj të tretëve në institucionet arsimore arkëtohen në njësinë shpenzuese përkatëse.
4. Institucionet arsimore publike lejohen të përdorin 100% të fondeve të siguruar sipas pikës 1 të këtij neni.

³⁸ Fjalët me italice janë shtuar.

³⁹Duhet shtuar fjala **financiare**

KREU V**HAPJA DHE MBYLLJA E INSTITUCIONEVE ARSIMORE****Neni 45****Hapja dhe mbyllja e institucioneve arsimore publike**

1. Ministri, me propozim të njësisë bazë të qeverisjes vendore, në bashkëpunim me njësinë arsimore vendore dhe pas këshillimit me KKAP-in, vendos për hapjen/mbylljen e një institucioni arsimor publik.
2. Këshilli i Ministrave, me propozim të Ministrit të Arsimit dhe Shkencës, hap dhe mbyll institucione arsimore të pakicave kombëtare, institucione arsimore ku zhvillohen edhe lëndë fetare dhe institucione arsimore ku mësimi zhvillohet edhe në gjuhë të huaj. Ministri këshillohet me KKAP-in për këto propozime.

Neni 46**Licencimi i institucioneve arsimore private**

Licencimi, pezullimi dhe revokimi i institucioneve arsimore private, të cilat nuk përmenden në pikën 2 të nenit 45 të këtij ligji, kryhet nëpërmjet Qendrës Kombëtare të Licencimit (QKL-së), me vendim të Ministrit. Subjekte për licencim, si institucione parashkollore private dhe shkolla private, janë persona fizikë ose juridikë.

Neni 47**Kriteret bazë të licencimit të instituconeve arsimore private**

1. Për licencimin e institucioneve private të arsimit parauniversitar, QKL-ja, me miratimin e Ministrisë, zbaton kriteret e mëposhtme:
 - a) Objektivat e institucionit dhe kurrikula e hartuar janë në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, me këtë ligj dhe me aktet nënligjore të nxjerra nga Ministri;
 - b) Mjediset e institucionit janë të sigurta për nxënësit dhe punonjësit e tij, respektojnë normat e higjienës si dhe standardet e ndërtimeve të përcaktuara nga Ministria dhe dispozitat e tjera ligjore në fuqi;
 - c) Institucioni siguron situatën ligjore dhe financiare të punonjësve të tij në përputhje me këtë ligj, me Kodin e Punës së Republikës së Shqipërisë dhe me aktet nënligjore në fuqi;
 - ç) Institucioni është i pajisur me mjete të mjaftueshme mësimore, laboratorë dhe pajisje të teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për të

PROJEKTLIGJ KREUV HAPJA DHE MBYLLJA E SISTEMEVE ARSIMORE

përmbushur kërkesat e planit dhe të programeve mësimore;

d) Institucioni garanton se do të respektojë marrëdhëniet kontraktuese me klientët dhe, nga ana financiare, mbarëvajtjen dhe vazhdimësinë e shërbimit arsimor për, të paktën, dy vite shkollore. Njehsimi i shumës së garancisë bëhet duke mbledhur kostot fikse dhe kostot “për nxënës”. Kjo shumë depozitohet e ngrirë, për së paku një vit shkollor, pranë një banke me vendndodhje në Republikën e Shqipërisë dhe deklarohet para fillimit të çdo viti shkollor.

2. Për shkollat private, në të cilat zhvillohen lëndë fetare ose mësimi bëhet në gjuhë të huaj, kriteret dhe procedurat përcaktohen nga Këshilli i Ministrave, me propozimin e Ministrit të Arsimit dhe të Shkencës.

Në këto shkolla, gjuha dhe letërsia shqipe, historia e kombit shqiptar dhe gjeografia e Shqipërisë zhvillohen në gjuhën shqipe.

Neni 48

Vlefshmëria e licencës

1. Licenca vlen vetëm për subjektin përgjegjës dhe vetëm për atë nivel arsimor, vendndodhje dhe mjedise, për të cilat është dhënë fillimisht.
2. Çdo ndryshim i bërë nga ana e subjektit të licencuar, i duhet komunikuar QKL-së.⁴⁰ Në rast se ndryshimet e bëra kanë të bëjnë me kriteret e licencimit, licenca revokohet dhe kërkesa trajtohet si aplikim të ri.
3. Afati i vendimmarrjes për shqyrtimin e kërkesave për licencim ose për ndryshime përcaktohet nga Këshilli i Ministrave.

Neni 49

Pezullimi i licencës

1. Ministri pezullon/revokon licencën e institucionit arsimor privat.
2. Një institucion arsimor, licenca e të cilit është pezulluar, mund ta fitojë atë për vitin pasardhës shkollor, në qoftë se plotëson kriteret e licencimit të përshkruara në këtë ligj. Vendimi përfundimtar për revokimin e licencës është i pakthyeshëm për subjektin dhe institucioni mbyllet përfundimisht.

⁴⁰ Mund të riformulohet: “Subjekti i licencuar, për çdo ndryshim që lidhet me elemente të rëndësishme që karakterizojnë shkollën, duhet të njoftojë QKL-në dhe, pas miratimit të ndryshimit nga ana e saj, ndjek procedurat shoqëruese”. *Procedurat shoqëruese mund të jenë marrja e një vendimi gjykatë, regjistrimi në QKR etj. Mënyra si është formuluar në projektligj, të jep shijen e “politikës së faktit të kryer”.*

3. Në rast të pezullimit dhe revokimit të një licence, njësia arsimore vendore përkatëse i vendos nxënësit në institucione të tjera arsimore publike ose private. Shpenzimet për përfundimin e një viti shkollor për të gjithë nxënësit e regjistruar në atë shkollë private përballohen nga garancia bankare e institucionit arsimor privat të mbyllur.

KREU VI KURRIKULA

Neni 50

Të përgjithshme

1. Kurrikula merr parasysh fazat e zhvillimit fizik, mendor dhe emocional të nxënësve, si dhe veçoritë e tyre individuale të të nxënit.
2. Kurrikula mbështetet në kompetencat themelore për të gjithë nxënësit, të cilat janë:
 - a) komunikimi në gjuhën amtare;
 - b) komunikimi në gjuhë të huaja;
 - c) kompetencat bazë në matematikë, shkenca dhe teknologji;
 - ç) kompetencat bazë digjitale;
 - d) kompetencat për të nxënë gjatë të gjithë jetës;
 - dh) kompetenca e sipërmarrjes;
 - e) kompetencat ndërpersonale, ndërkulturore, shoqërore dhe qytetare;
 - ë) të shprehurit qartë e ideve, përvojave dhe ndjenjave nëpërmjet formave të ndryshme mediatike, muzikës, arteve dhe letërsisë.
3. Gjatë hartimit të kurrikulës, u jepet rëndësi parësore aftësive, të tilla si:
 - a) të menduarit kritik;
 - b) të menduarit krijues;
 - c) përpunimit të informacioneve nga burime të ndryshme;
 - ç) zgjidhjes së situatave problemore nga realiteti;
 - d) bashkëpunimit në grupe të vogla;
 - e) qëndrimit etik e social për ngjarjet, sjelljet dhe informacionet.
4. Ministria krijon kushte për të bërë të mundur përvetësimin e gjuhës amtare nga të gjithë nxënësit sipas objektivave të matshëm për çdo nivel arsimor.
5. Kurrikula zbaton parimin e shumëgjuhësisë, duke synuar që nxënësit të përvetësojnë dy gjuhë të huaja, njëra prej të cilave njihet si gjuhë e huaj e parë, e cila, në fund të arsimit të mesëm të lartë, të përputhet me nivelet e përcaktuara në “Kuadrin e përbashkët evropian të referencave për gjuhët”.

PROJEKTLIGJ KREU VI KURRIKULA

Neni 51

Struktura e kurrikulës shkollore

1. Kurrikula e niveleve arsimore përbëhet nga të njëjtat fusha të nxëni.
2. Zhvillimi i kurrikulës bazohet në standardet e përmbajtjes dhe të arritjeve të nxënësve sipas fushave të të nxënit dhe lëndëve. Pas konsultimit me KKap, Ministri miraton standardet për:
 - a) arsimin parashkollor;
 - b) klasat 1-3;
 - c) klasat 4-6;
 - ç) arsimimin e mesëm të ulët;
 - d) arsimin e mesëm të lartë.
3. Kurrikula shkollore përbëhet nga kurrikula bërthamë dhe ajo me zgjedhje. Si pjesë të kurrikulës me zgjedhje, shkolla harton kurrikulën në bazë shkolle në përputhje me kërkesat e nxënësve dhe të prindërve të tyre. Plan i mësimor shkollor përmban edhe veprimtari shkollore jashtëkurrikulare që kanë për qëllim pasurimin e përvojave mësimore dhe jetësore të nxënësve.
4. Ministri, pas këshillimit me KKap, përcakton, sipas niveleve arsimore dhe klasave të tyre, raportin midis kurrikulës bërthamë, kurrikulës me zgjedhje me bazë shkolle dhe veprimtarive shkollore jashtëkurrikulare.

Neni 52

Dokumentacioni i kurrikulës shkollore

1. Dokumentacioni i kurrikulës përbëhet nga korniza kurrikulare, standardet e fushave (lëndëve), plani mësimor dhe programet lëndore.
2. Dokumentacioni i kurrikulës hartohet nëpërmjet bashkëpunimit të specialistëve të institucioneve të varësisë qendrore të Ministrisë, mësuesve dhe prindërve, si dhe përfaqësuesve të shoqërisë civile.
3. Ministri, pas konsultimit me KKap, miraton dokumentacionin e kurrikulës, përveç atij që hartohet nga institucioni arsimor. Ministri, për miratimin e dokumentacionit të kurrikulës, kur është e nevojshme, ngre komisione me specialistë për fusha të caktuara të nxëni.
4. Një institucion arsimor privat zbaton dokumentacionin e kurrikulës së miratuar me akte nënligjore të Ministrit, e përshtat atë ose harton e zbaton standardet e fushave të të nxënit, planin mësimor e programet e lëndëve sipas politikave të tij dhe në përputhje me të drejtat që përmban ky ligj dhe legjislacioni shqiptar.

Neni 53

Kurrikula e zbatuar

1. Kurrikula në nivel institucioni arsimor zbatohet në përputhje me këtë ligj dhe

aktet nënligjore të nxjerra nga Ministri, sipas synimeve të institucionit arsimor, parapëlqimeve të nxënësve e prindërve të tyre dhe lirisë profesionale të mësuesve.

2. Mësuesi zbaton kurrikulën në mënyrë krijuese dhe duke përzgjedhur ndërmjet praktikave bashkëkohore më të mira, vendase e të huaja. Mësuesi e zhvillon mësimdhënie/nxënien mbi bazën e objektivave të programit lëndor dhe objektivave të arritjeve për nxënësit e tij.

Neni 54

Tekstet shkollore dhe paketa kurrikulare

1. Në shkolla përdoren vetëm tekste për nxënësit të cilat certifikohen nga Ministria pas shqyrtimit nga komisionet e ekspertëve, mbi bazën e kritereve shkencore dhe didaktike, si edhe standardeve teknike të njëjta të përcaktuara prej saj.
2. Tekstet për nxënësit dhe paketa kurrikulare sigurohen nga subjektet botuese private, vendase ose të huaja, të cilat konkurrojnë në tregun e lirë përkundrejt përzgjedhjes nga mësuesit e shkollës.
3. Tekstet për nxënësit, për lëndë dhe për klasë, në përgjithësi, janë alternative.
4. Tekstet për pakicat kombëtare dhe për arsimin profesional sigurohen mbi bazën e kritereve dhe procedurave të përcaktuara nga Këshilli i Ministrave.

KREU VII

VLERËSIMI I ARRITJEVE TË NXËNËSVE

Neni 55

Vlerësimi i brendshëm i nxënësve

1. Nxënësit e klasave 1-3 vlerësohen me fjalë dhe shprehje. Nxënësit e klasave 4-12 vlerësohen me nota. Notat janë numrat e plotë nga 1 deri më 10; nota më e ulët kaluese është 5 (pesa). Rregullat e vlerësimit me fjalë dhe me nota përcaktohen me udhëzim të Ministrit.
2. Nxënësit e klasave 1-3 nuk e përsëritin klasën, me përjashtim të rasteve kur kjo kërkohet nga prindërit e tyre.
3. Rregullat e vlerësimit të brendshëm të nxënësit, të njehsimit të notës vjetore lëndore, të kalimit të klasës, të notës mesatare vjetore, të notës mesatare sipas nivelit arsimor dhe të krediteve përcaktohen me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.
4. Kur nxënësi është jokalues në një ose më shumë lëndë në provimet e arsimit

PROJEKTILIGJ KREU VII VLERËSIMI I ARRITJEVE TË NXËNËSVE

bazë ose të maturës shtetërore, ka të drejtë të hyjë përsëri në provim, sipas kushteve të përcaktuara me akt nënligjor të Ministrit.

5. Nxënësi e merr dëftesën e arsimit bazë ose diplomën e gjimnazit kur është kalues në arsimin bazë, përkatësisht në gjimnaz, dhe në të gjitha lëndët e provimit kombëtar të arsimit bazë, përkatësisht të maturës shtetërore.⁴¹

Neni 56

Provimet kombëtare

1. Provimet kombëtare të nxënësve kanë për qëllim të vlerësojnë arritjet e nxënësve në nivel kombëtar.

Këto janë:

- a) Provimet e arsimit bazë;
 - b) Provimet e maturës shtetërore të gjimnazit;
 - c) Provimet e maturës shtetërore *profesionale*⁴² për shkollat profesionale;
 - ç) Provimet me kampionim.
2. Për zhvillimin e provimeve kombëtare, Ministria bashkëpunon me institucionin e varësisë qendrore të vlerësimit kombëtar të arritjeve të nxënësve dhe me njësitë arsimore vendore. Provimet kombëtare zhvillohen sipas "Rregullores së provimeve kombëtare", të miratuar nga Ministri pas këshillimit me KKAP-in.
 3. Për provimet kombëtare dhe provimet e korrespondencës, institucioni i vlerësimit të arritjeve të nxënësve harton testet lëndore dhe vlerëson përgjigjet e nxënësve. Hartuesit e testeve dhe vlerësuesit e përgjigjeve të nxënësve janë mësues të certifikuar sipas kritereve të nxjerra me udhëzim të Ministrit.

Neni 57

Provimet e arsimit bazë

Në provimet kombëtare të arsimit bazë, të gjithë nxënësit japin një numër lëndësh të përbashkëta. Këto janë: gjuha shqipe, matematika dhe një lëndë me short.

⁴² Fjala me itالية (*profesionale*) mund të hiqet për të qenë unik me termin "Maturë shtetërore" dhe pika b) mund të riformulohet: Provimet e maturës shtetërore të shkollës profesionale;

⁴¹ Mund të riformulohet: "Nxënësi merr dëftesën e arsimit bazë, diplomën e gjimnazit ose të një shkolle profesionale, kur është kalues, përkatësisht, në të gjitha lëndët dhe provimet kombëtare të arsimit bazë, në të gjitha lëndët dhe provimet kombëtare të maturës shtetërore të gjimnazit ose të shkollës profesionale". Në këtë mënyrë, formulimi përshatet edhe me emërtimin që u bën këtyre provimeve neni 56.

Neni 58

Provimet e maturës shtetërore

Në provimet e maturës shtetërore, nxënësit japin një numër lëndësh të përbashkëta dhe një numër lëndësh me zgjedhje vetjake. Lëndët e përbashkëta për të gjithë nxënësit janë: gjuha shqipe dhe letërsia bërthamë, matematika bërthamë dhe gjuha e huaj e parë. Lista e lëndëve me zgjedhje vendoset me udhëzim të Ministrit.

Neni 59

Formati i dëftesës dhe diplomës

1. Ministria përcakton, me udhëzim, formatin dhe përmbajtjen e dëftesave të klasave 1-8 dhe 10-11, të dëftesës së arsimit bazë dhe të diplomës së maturës shtetërore.
2. Ministria njeh të drejtën e një gjimnazi privat për të dhënë një diplomë, e cila është e njohur në një nga vendet e Bashkimit Evropian dhe nga agjenci ndërkombëtare të caktuara. Ministri përcakton, me udhëzim, agjencitë ndërkombëtare dhe procedurat e njehsimit të këtyre diplomave dhe diplomave të shkollës së mesme.⁴³

Neni 60

Administrimi i provimeve kombëtare

1. Administratorët e provimeve kombëtare janë inspektorë dhe mësues nga shkollat që nuk i përkasin njësisë arsimore vendore ku zhvillohet provimi. Mjediset e provimeve miratohen nga agjencia e Ministrisë, e cila është përgjegjëse për zhvillimin e provimeve kombëtare.
2. Njësia arsimore vendore menazon administrimin e provimeve dhe vlerësimin e përgjigjeve të nxënësve që ndjekin shkollat me korrespondencë.
3. Nxënësit me nevoja të veçanta zhvillojnë provimet kombëtare në përshtatje me veçoritë e tyre.

Neni 61

Provimet me kampionim

Provimet kombëtare me kampionim zhvillohen për lëndë të caktuara:

- a) nga fundi i klasës së tretë dhe i klasës së gjashtë;

⁴³Mund të riformulohet: “Ministria njeh të drejtën e një gjimnazi privat ose të një agjencie ndërkombëtare të caktuar, për të dhënë një diplomë, e cila është e njohur në një nga vendet e Bashkimit Evropian. Ministri përcakton, me udhëzim, procedurat e njehsimit të këtyre diplomave me ato të shkollave të mesme përkatëse në Republikën e Shqipërisë”.

PROJEKTLIGJ KREU VII VLERËSIMI I ARRITJEVE TË NXËNËSVE

- b) në klasa të ndërmjetme të arsimit parauniversitar;
- c) përpara zhvillimit të provimit të arsimit bazë dhe të Maturës Shtetërore.

Neni 62**Testimet ndërkombëtare**

Ministria siguron pjesëmarrjen e Shqipërisë në testime ndërkombëtare. Ministria analizon rezultatet e vlerësimeve kombëtare dhe të testimeve ndërkombëtare të nxënësve për rishikimin e strategjive, politikave dhe planeve dhe merr masa mbështetëse për rritjen e cilësisë në shkollat ose zonat me rezultate të ulëta.

**KREU VIII
INSPEKTIMI****Neni 63****Inspektorati Kombëtar i Arsimit Parauniversitar (IKAP)**

1. Këshilli i Ministrave ngre një agjenci kombëtare që ka për mision përmirësimin e cilësisë së shërbimit arsimor për të gjithë nxënësit në arsimin parauniversitar nëpërmjet inspektimit të institucioneve arsimore dhe njësive vendore arsimore. Struktura dhe organika e IKAP-it përcaktohen me urdhër të Kryeministrit. IKAP-i ushtron veprimtarinë e tij në përputhje me “Udhëzuesin e inspektimit”, të cilin e miraton Ministri.
2. Funksionet kryesore të IKAP janë:
 - a) vlerëson cilësinë e shërbimit të institucioneve arsimore dhe të njësive vendore arsimore;
 - b) kontrollon pajtueshmërinë e veprimtarisë së institucioneve arsimore dhe të njësive vendore arsimore me aktet ligjore dhe nënligjore në fuqi;
 - c) këshillon drejtuesit dhe punonjësit e institucioneve arsimore dhe të njësive vendore arsimore;
 - ç) informon Ministrin për gjetjet e tij dhe bën publike raportet e inspektimit.
3. Detyrat, të drejtat dhe funksionimi i IKAP përcaktohen me akte nënligjore të Këshillit të Ministrave.

**KREU IX
AUTORITETET DREJTUESE NË INSTITUCIONIN ARSIMOR****Neni 64****Drejtori i institucionit arsimor**

1. Drejtori i një institucioni arsimor është autoriteti drejtues i tij dhe ka për mision

Neni 58

Provimet e maturës shtetërore

Në provimet e maturës shtetërore, nxënësit japin një numër lëndësh të përbashkëta dhe një numër lëndësh me zgjedhje vetjake. Lëndët e përbashkëta për të gjithë nxënësit janë: gjuha shqipe dhe letërsia bërthamë, matematika bërthamë dhe gjuha e huaj e parë. Lista e lëndëve me zgjedhje vendoset me udhëzim të Ministrit.

Neni 59

Formati i dëftesës dhe diplomës

1. Ministria përcakton, me udhëzim, formatin dhe përmbajtjen e dëftesave të klasave 1-8 dhe 10-11, të dëftesës së arsimit bazë dhe të diplomës së maturës shtetërore.
2. Ministria njeh të drejtën e një gjimnazi privat për të dhënë një diplomë, e cila është e njohur në një nga vendet e Bashkimit Evropian dhe nga agjenci ndërkombëtare të caktuara. Ministri përcakton, me udhëzim, agjencitë ndërkombëtare dhe procedurat e njehsimit të këtyre diplomave dhe diplomave të shkollës së mesme.⁴³

Neni 60

Administrimi i provimeve kombëtare

1. Administratorët e provimeve kombëtare janë inspektorë dhe mësues nga shkollat që nuk i përkasin njësisë arsimore vendore ku zhvillohet provimi. Mjediset e provimeve miratohen nga agjencia e Ministrisë, e cila është përgjegjëse për zhvillimin e provimeve kombëtare.
2. Njësia arsimore vendore menazon administrimin e provimeve dhe vlerësimin e përgjigjeve të nxënësve që ndjekin shkollat me korrespondencë.
3. Nxënësit me nevoja të veçanta zhvillojnë provimet kombëtare në përshtatje me veçoritë e tyre.

Neni 61

Provimet me kampionim

Provimet kombëtare me kampionim zhvillohen për lëndë të caktuara:

- a) nga fundi i klasës së tretë dhe i klasës së gjashtë;

⁴³Mund të riformulohet: "Ministria njeh të drejtën e një gjimnazi privat ose të një agjencie ndërkombëtare të caktuar, për të dhënë një diplomë, e cila është e njohur në një nga vendet e Bashkimit Evropian. Ministri përcakton, me udhëzim, procedurat e njehsimit të këtyre diplomave me ato të shkollave të mesme përkatëse në Republikën e Shqipërisë".

PROJEKTLIGJ KREU VII VLERËSIMI I ARRITJEVE TË NXËNËSVE

- b) në klasa të ndërmjetme të arsimit parauniversitar;
- c) përpara zhvillimit të provimit të arsimit bazë dhe të Maturës Shtetërore.

Neni 62**Testimet ndërkombëtare**

Ministria siguron pjesëmarrjen e Shqipërisë në testime ndërkombëtare. Ministria analizon rezultatet e vlerësimeve kombëtare dhe të testimeve ndërkombëtare të nxënësve për rishikimin e strategjive, politikave dhe planeve dhe merr masa mbështetëse për rritjen e cilësisë në shkollat ose zonat me rezultate të ulëta.

**KREU VIII
INSPEKTIMI****Neni 63****Inspektorati Kombëtar i Arsimit Parauniversitar (IKAP)**

1. Këshilli i Ministrave ngre një agjenci kombëtare që ka për mision përmirësimin e cilësisë së shërbimit arsimor për të gjithë nxënësit në arsimin parauniversitar nëpërmjet inspektimit të institucioneve arsimore dhe njësive vendore arsimore. Struktura dhe organika e IKAP-it përcaktohen me urdhër të Kryeministrit. IKAP-i ushtron veprimtarinë e tij në përputhje me "Udhëzuesin e inspektimit", të cilin e miraton Ministri.
2. Funksionet kryesore të IKAP janë:
 - a) vlerëson cilësinë e shërbimit të institucioneve arsimore dhe të njësive vendore arsimore;
 - b) kontrollon pajtueshmërinë e veprimtarisë së institucioneve arsimore dhe të njësive vendore arsimore me aktet ligjore dhe nënligjore në fuqi;
 - c) këshillon drejtuesit dhe punonjësit e institucioneve arsimore dhe të njësive vendore arsimore;
 - ç) informon Ministrin për gjetjet e tij dhe bën publike raportet e inspektimit.
3. Detyrat, të drejtat dhe funksionimi i IKAP përcaktohen me akte nënligjore të Këshillit të Ministrave.

**KREU IX
AUTORITETET DREJTUESE NË INSTITUCIONIN ARSIMOR****Neni 64****Drejtori i institucionit arsimor**

1. Drejtori i një institucioni arsimor është autoriteti drejtues i tij dhe ka për mision

- të drejtojë veprimtarinë e institucionit, me qëllim përmirësimin e vazhdueshëm të cilësisë së shërbimit arsimor për të gjithë nxënësit, në përputhje me këtë ligj, me aktet nënligjore të nxjerra nga Ministri dhe me synimet e institucionit.
2. Funksionin e drejtorit të institucionit arsimor e ushtron personi që ka fituar certifikatën e drejtorit të institucionit përkatës arsimor përmes provimit të kualifikimit që organizohet nga Ministria. Trajnimi i kandidatëve për drejtor zhvillohet nga agjenci trajnuese, programet e të cilave janë akredituar nga një organizëm në varësi të Ministrisë (Komiteti i Akreditimit).
 3. Drejtori i një institucioni arsimor ka për detyrë:
 - a) të sigurojë zbatimin në institucion të këtij ligji, të akteve nënligjore të tij dhe të çdo akti tjetër ligjor ose nënligjor, që ka të bëjë me mbarëvajtjen e institucionit;
 - b) të respektojë standardet e drejtimit të institucionit përkatës arsimor;
 - c) të drejtojë hartimin dhe zbatimin e planit afatmesëm dhe vjetor të institucionit në bashkëpunim me bordin e shkollës, këshillin pedagogjik, prindër, njësinë arsimore vendore dhe njësinë bazë të qeverisjes vendore, si dhe me pjesëtarë të tjerë të komunitetit;
 - ç) të sigurojë vlerësimin e herëpashershëm të arritjeve të nxënësve;
 - d) të drejtojë vetëvlerësimin e herëpashershëm të institucionit arsimor dhe t'u kërkojë punonjësve të institucionit të vetëvlerësojnë rregullisht punën e tyre;
 - dh) të drejtojë këshillin pedagogjik;
 - e) të nxitë dhe të sigurojë zhvillimin profesional të punonjësve të institucionit arsimor;
 - ë) të kryejë vlerësimin vjetor të punës së punonjësve arsimorë të institucionit sipas kriterëve të përcaktuara me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.
 4. Drejtori i institucionit arsimor publik përdor një fond vjetor, nga buxheti i njësisë vendore arsimore, për shtesën në pagë të punonjësve arsimorë të institucionit, të cilët kanë arritje krahasimisht të larta. Kriteret e përdorimit të këtij fondi përcaktohen me akt nënligjor të nxjerrë nga Ministri.

Neni 65

Nëndrejtori i institucionit arsimor

Në përmbushjen e detyrës së tij, drejtori mbështetet nga nëndrejtori. Sipas kriterëve të përcaktuara me udhëzim të Ministrit, një shkollë mund të ketë më shumë se një nëndrejtor. Nëndrejtori ndihmon drejtorin në përmbushjen e detyrave të tij dhe mbështet mësuesit në zhvillimin e tyre profesional. Detyrat e nëndrejtorit përcaktohen me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.

PROJEKTLIGJ KREU IX AUTORITETET DREJTUESE NË INSTITUCIONIN ...

Neni 66

Emërimi dhe lirimi nga detyra⁴⁴ i drejtorit të institucionit arsimor

1. Drejtori i institucionit arsimor publik përzgjidhet me konkurrin të hapur, *bazuar në meritat dhe ka mandat pesëvjeçar të përsëritshëm. Shpallja për konkurrin përmban një listë të kërkesave të përgjithshme dhe të veçanta që duhet të plotësojnë kandidatët, në dy gazetatat me qarkullim më të madh, të paktën 30 ditë para datës së caktuar për konkurrimin.*⁴⁵ Ai emërohet nga drejtori i njësisë arsimore vendore përkatëse, pas propozimit të dy kandidatëve të përzgjedhur nga një komision, i përbërë nga: përfaqësues të grupeve të interesit. Kriteret për drejtor, procedurat e përzgjedhjes dhe të emërimit si dhe përbërja e komisionit përcaktohen nga Ministri me akte nënligjore, pasi merret paraprakisht mendimi i KKAP-it.
2. Drejtuesi i njësisë arsimore vendore përkatëse shqyrton mundësinë e lirit të drejtorit të shkollës publike nga detyra, *pa përfunduar mandatin, kur plotësohet të paktën njëra nga dispozitat në vijim:*⁴⁶
 - a) nga pyetësorët e vlerësimit me nxënësit ose prindërit del se ka nivel të lartë të pakënaqësisë nga gjendja në shkollë;⁴⁷
 - b) arritjet e nxënësve, në provimet e arsimit bazë ose të maturës shtetërore, për dy vite *shkollore*⁴⁸ të njëpasnjëshme, janë në 10% e fundit në renditjen e shkollave në nivel kombëtar;
 - c) nuk janë përmbushur objektivat e planit vjetor të shkollës për dy vite *shkollore*⁴⁹ të njëpasnjëshme.
3. Drejtuesi i njësisë arsimore vendore përkatëse liron nga detyra drejtorin e institucionit arsimor publik pa përfunduar mandatin për shkelje në përmbushjen e detyrës. Kuptimi i shkeljeve caktohet me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.
4. Emërimi dhe lirimi nga detyra i drejtorit në institucionin arsimor privat kryhet sipas procedurave të përcaktuara nga vetë institucioni, në rregulloren e tij.

⁴⁴ Fjalët me italice mund të shtohen.⁴⁵ *Ibid*⁴⁶ *Ibid*⁴⁷ Mund të riformulohet:

a) vlerësimi i pyetësorëve me nxënësit ose prindërit tregon një nivel të lartë pakënaqësie për gjendjen në shkollë;

⁴⁸ Fjalët me italice mund të shtohen.⁴⁹ *Ibid*

KREU X MËSUESI

Neni 67

Formimi fillestar

Mësuesi në arsimin parashkollor duhet të ketë fituar diplomë universitare të ciklit të parë të studimeve universitare “bachelor” në fushën e edukimit; mësuesi në arsimin fillor dhe në arsimin e mesëm duhet të ketë fituar diplomën “master i shkencave” në fushën e edukimit ose diplomat e njëvlershme me to.

Neni 68

Ushtrimi i profesionit të mësuesit

1. Për të fituar të drejtën e ushtrimit të profesionit të mësuesit, çdo mësues i diplomuar duhet të kryejë praktikën profesionale dhe të kalojë në provimin e shtetit, siç parashikohet në ligjin nr. 10171, datë 22.10.2009 “Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë” dhe aktet nënligjore të nxjerra në zbatim të tij.
2. Me propozimin e institucioneve të shkollave të larta, që kanë drejtime studimi në mësuesi si dhe të njësisë arsimore vendore përkatëse, Ministri miraton listën e institucioneve arsimore tutore, të cilat shërbejnë për kryerjen e praktikave mësimore të studentëve të mësuesisë dhe të praktikave profesionale të atyre që janë të diplomuar për mësues.
3. Mësuesi që ka fituar të drejtën e ushtrimit të profesionit, regjistrohet në “Urdhrin e Mësuesit”, i cili ngrihet me ligj të posaçëm.

Neni 69

Punonjësit mësimorë plotësues

Me fondet e siguruara nga dhurimet ose financimet për publicitet, drejtori i institucionit arsimor mund të punësojë me kohë të plotë ose të pjesshme mësues ndihmës për klasa të caktuara, për nxënës të me vështirësi në të nxënë ose mësues dhe specialistë për lëndët, pjesët me zgjedhje si edhe mësues jashtë institucionit, që janë të suksesshëm në arritjet e nxënësve, me qëllim që të ndihmojnë në zhvillimin profesional të mësuesve.⁵⁰

⁵⁰ Përshtatur sipas faqes zyrtare të “Qendrës shqiptare për asistencë mësimore”.

KREU X Mësuesi

Neni 70

Të drejtat dhe detyrat e mësuesit⁵¹

1. Të drejtat e mësuesit në punë parashikohen në këtë ligj, në Kodin e Punës dhe në akte nënligjore të nxjerra nga Ministri.
2. Punonjësi arsimor ka për detyrë:
 - a) të respektojë këtë ligj, aktet e tjera nënligjore, që dalin në bazë dhe në zbatim të këtij ligji dhe legjislacionin shqiptar në përgjithësi;
 - b) të respektojë kodin e etikës në marrëdhëniet me nxënësit, kolegët, prindërit dhe eprorët e tij;
 - c) të shmangë dhe të njoftojë konfliktet e mundshme të interesit gjatë kryerjes së detyrës.
3. Mësuesi ka për detyrë:
 - a) të përmbushë objektivat e të nxënësve të çdo nxënësi të tij dhe të zhvillojë mësimdhënie/nxënie me në qendër nxënësin;
 - b) të përmbushë standardet e mësuesit, në përgjithësi dhe të lëndës, në veçanti;
 - c) të vetëvlerësohet sipas objektivave të të nxënësve për nxënësit e tij;
 - ç) të përditësojë vazhdimisht aftësitë e tij profesionale;
 - d) të bashkëpunojë me kolegët për zhvillimin profesional;
 - dh) të japë ndihmesën e tij për përparimin e institucionit ku punon.
4. Punonjësi i institucionit arsimor e ka të ndaluar të ushtrojë dhunë fizike ose psikologjike ndaj nxënësve. Mësuesi e ka të ndaluar t'u japë mësim me përfitim financiar ose material, nxënësve të institucionit ku është i punësuar me kohë të plotë ose të pjesshme.

Neni 71

Zhvillimi i vazhdueshëm profesional i mësuesit⁵²

1. Zhvillimi i vazhdueshëm profesional i punonjësve në sistemin arsimor mbështetet në nevojat profesionale të punonjësve dhe institucioneve, si dhe në politikat arsimore qendrore, vendore e institucionale.
2. Llojet e zhvillimit profesional janë:
 - a) zhvillimi i brendshëm profesional
 - b) trajnimet
 - c) rrjetet profesionale
 - ç) këshillimet
 - d) kurset afatshkurtra ose afatgjata.
3. Zhvillimi i brendshëm profesional i mësuesve të një institucioni kryhet nëpërmjet ekipeve lëndore dhe këshillit pedagogjik.
4. Me fondin e buxhetit të shtetit, sipas formulës “për mësues”, njësitë arsimore

vendore organizojnë rrjetet profesionale për shkëmbimin e përvojës dhe nxitjen e debatit ndërmjet punonjësve arsimorë homologë.

5. Njësitë arsimore vendore organizojnë këshillime të punonjësve të institucioneve arsimore për problemet që ata hasin në veprimtarinë e tyre të përditshme profesionale.

Neni 72

Kualifikimi dhe trajnimi i mësuesit⁵³

1. Shkallët e njëpasnjëshme të kualifikimit të mësuesve janë tri:
 - a) “mësues i kualifikuar”;
 - b) “mësues specialist”;
 - c) “mësues mjeshtër”.
2. Numri minimal i krediteve për të aplikuar për një shkallë kualifikimi si dhe procedurat e provimit të jashtëm për ta përfituar shkallën e kualifikimit përcaktohen me udhëzim të Ministrit.
3. Sistemi i trajnimit të punonjësve arsimorë përfshin elementet e mëposhtme:
 - a) Mësuesit, specialistët e njësive arsimore vendore dhe të IKAP-it sigurojnë kredite nëpërmjet trajnimeve nga agjenci, të cilave u janë akredituar programet e trajnimit nga Komiteti i Akreditimit;
 - b) Pjesëmarrësit në trajnime marrin certifikatën e një programi trajnimi përmes provimit të jashtëm, i cili zhvillohet sipas procedurave që përcaktohen nga Ministri me akt nënligjor;
 - c) Trajnimet zhvillohen sipas sistemit “kërkesë-ofertë”: mbi bazën e kërkesave nga institucionet arsimore dhe të ofertave nga agjenci trajnuese.
4. Një shkallë kualifikimi shoqërohet me një shtesë në pagë, masa e së cilës përcaktohet me vendim të Këshillit të Ministrave.
5. Burimet financiare për trajnimet e akredituara janë:
 - a) kontributi vetjak i punonjësit arsimor;
 - b) buxheti i Ministrisë;
 - c) projekte të organizatave jofitimprurëse, fondacioneve, institucioneve vendase ose të huaja.

⁵¹ Duhet ndryshur emërtimi i nenit në **TË DREJTAT DHE DETYRAT E PUNONJESIT ARSIMOR**, pasi në pikën 1 flitet për mësuesin dhe në pikën 2 për punonjës arsimor, që sipas nenit 3, pika 1, punonjës arsimor janë, përveç mësuesit, edhe drejtori, nëndrejtori i institucionit arsimor, psikologu dhe mësuesi ndihmës;

⁵² Duhet ndryshur emërtimi i nenit në **ZHVILLIMI I VAZHDUESHËM PROFESIONAL I PUNONJESIT ARSIMOR**

⁵³ *Ibid*

KREU X Mësuesi

Neni 73

Emërimi dhe pushimi nga puna i mësuesit

1. Për një vend vakant, mësuesi i diplomuar dhe i licencuar dhe nëndrejtori përzgjidhen me konkurrim të hapur dhe emërohen nga drejtori i institucionit përkatës, pas propozimit të një komisioni të përbërë nga punonjës të atij institucioni, sipas procedurave të përzgjedhjes dhe emërimit të përcaktuara me udhëzim të Ministrit.
2. Drejtori i institucionit arsimor publik ka të drejtë të largojë nga institucioni një mësues, pas konsultimit me komisionin e përmendur në pikën 1 të këtij neni, kur mësuesi:
 - a) dënohet për vepra penale;
 - b) nuk gëzon shëndet të plotë mendor, sipas konfirmimit nga organet e shëndetësisë;
 - c) kryen shkelje të rënda kundrejt nxënësve ose kolegëve, sipas kuptimit të “shkeljes së rëndë” që përcaktohet me udhëzim të Ministrit;
 - ç) nuk arrin të përmbushë detyrimet për kualifikimin e vazhdueshëm;
 - d) ka arritje të ulëta të nxënësve, në krahasim me mësuesit e tjerë të institucionit.

KREU XI

NXËNËSIT, PRINDËRIT

Neni 74

Nxënësit

1. Nxënësi ka të drejtë si më poshtë:
 - a) të regjistrohet në institucionin arsimor publik që është në zonën e përcaktuar nga njësia bazë e qeverisjes vendore përkatëse;
 - b) të arsimohet dhe t’i sigurohen shërbimet e institucionit arsimor sipas moshës, interesave dhe nevojave të veta;
 - c) të informohet për kurrikulën dhe veprimtaritë jashtëkurrikulare që institucioni i ofron;
 - ç) të vihet në dijeni për rezultatet e ndërmjetme dhe përfundimtare të arsimimit të tij;
 - d) të shprehë pikëpamjet e tij mbi çështje të arsimimit të tij dhe të ketë vëmendjen e punonjësve të institucionit arsimor për këto pikëpamje;
 - dh) të zgjidhet në bordin e shkollës, kur mbush moshën katërmëdhjetë vjeç;
 - e) të zgjidhet dhe të zgjedhë në qeverinë e nxënësve dhe në organizata të

tjera të nxënësve të shkollës, kur mbush moshën dymbëdhjetë vjeç.

2. Nxënësi ka detyrë:

- a) të respektojë rregulloren e institucionit;
- b) të ndjekë mësimet dhe të gjitha veprimtaritë e institucionit të caktuara për të;
- c) të nxërë rregullisht dhe në përputhje me kërkesat e mësuesve dhe të institucionit;
- ç) të respektojë legjislacionin për mbrojtjen e shëndetit dhe të sigurisë në institucion.

Neni 75

Prindërit

- 1. Prindërit janë partneri kryesor i institucionit arsimor për mbarëvajtjen e fëmijës së tyre në institucion dhe për suksesin e institucionit.
- 2. Të drejtat kryesore të prindërve janë:
 - a) të informohen për legjislacionin arsimor në fuqi dhe për rregulloren e institucionit;
 - b) të kërkojnë regjistrimin e fëmijës së tyre në një institucion arsimor që nuk i përket zonës së përcaktuar nga njësi bazë e qeverisjes vendore;
 - c) të informohen nga institucioni arsimor për kurrikulën dhe veprimtaritë jashtëkurrikulare që i ofron fëmijës së tyre;
 - ç) të njoftohen nga institucioni për veprimtarinë e fëmijës së tyre, në veçanti për arritjet mësimore të fëmijës;
 - d) të informohen nga institucioni dhe t'u merret pëlqim për çdo studim, anketim ose veprimtari jashtëshkollore që bëhet me fëmijët e tyre;
 - dh) të vihen në dijeni nga institucioni për objektivat e tij, përmbushjen e tyre dhe renditjen e institucionit në krahasim me institucione të ngjashme;
 - e) të shprehin pikëpamjet për çështje të arsimimit të fëmijës së tyre dhe të kenë vëmendjen e punonjësve të institucionit arsimor për këto pikëpamje;
 - ë) të ankohen për cilësinë e shërbimit të institucionit arsimor kundrejt fëmijës së tyre ose në përgjithësi;
 - f) të zgjidhen dhe të zgjedhin në bordin e shkollës.
- 3. Detyrat kryesore të prindërve janë:
 - a) të kujdesen që fëmija i tyre të ndjekë rregullisht institucionin arsimor dhe të arsyetojnë ose paralajmërojnë çdo mungesë të fëmijës së tyre në veprimtaritë e institucionit arsimor
 - b) të kujdesen që fëmija i tyre të mësojë rregullisht, sipas kërkesave të planit mësimor dhe rregullores së institucionit;
 - c) të njoftojnë mësuesin kujdestar ose/dhe drejtorin për ndryshime të shëndetit që mund të ndikojnë në ecurinë e arsimimit të fëmijës së tyre;

KREU XI NXËNËSIT, PRINDËRIT

- c) të marrin pjesë në takimet që u kërkohen nga drejtori i institucionit ose mësuesi kujdestar për çështje që kanë të bëjnë me fëmijën e tyre;
 - d) të bashkëpunojnë me institucionin arsimor për mbarëvajtjen e institucionit.
4. Në institucionet arsimore ushtrojnë veprimtarinë e tyre organizata të prindërve, të cilat përfaqësojnë interesat e tyre dhe japin ndihmesë në mbarëvajtjen e institucionit arsimor. Kriteret e ngritjes dhe ushtrimit të veprimtarisë së këtyre organizatave përcaktohen me udhëzim të Ministrit.

KREU XII

FËMIJËT ME NEVOJA TË VEÇANTA

Neni 76

Misioni dhe parimet e arsimit të fëmijëve me nevoja të veçanta

1. Në përputhje me misionin e sistemit arsimor parauniversitar dhe me synimet e tij, të përcaktuara në këtë ligj, arsimimi i fëmijëve me nevoja të veçanta synon zhvillimin e plotë të potencialit të individit, ndihmon në përmirësimin e cilësisë së jetës së tyre, duke i përgatitur për integrim të plotë në shoqëri dhe në punë.
2. Përfshirja dhe integrimi i fëmijëve me nevoja të veçanta në kopshtet dhe shkollat e zakonshme të arsimit bazë është parësore. Ndjekja e institucioneve arsimore të specializuara është, përgjithësisht, e përkohshme.
3. Në institucionet e arsimit parashkollor dhe atij bazë, kurrikula e hartuar dhe e zbatuar për nxënësit me nevoja të veçanta personalizohet në përshtatje me zhvillimin fizik, mendor, emocional dhe social të nxënësit.
4. Programet e personalizuara për nxënësit me nevoja të veçanta në institucionet arsimore të zakonshme hartohen nga një komision i institucionit, i përbërë nga: mësues të fushave të ndryshme të të nxënës, psikologu dhe një specialist i jashtëm për fëmijët me nevoja të veçanta. Për të zbatuar një program të përshtatshëm është e domosdoshme që në konceptimin e tij të përfshihen edhe prindërit.
5. Ministria, në bashkëpunim me njësinë bazë të qeverisjes vendore përkatëse, siguron shkollimin për fëmijët me nevoja të veçanta në njërin nga dy llojet e institucioneve arsimore, të zakonshme ose të specializuara.

Neni 77

Komisioni vlerësimit

1. Pranë njësisë arsimore vendore ngrihet "Komisioni i vlerësimit" që përbëhet nga mjekë, psikologë, mësues, specialistë për fëmijët me nevoja të veçanta,

punonjës socialë. Prindërit kanë të drejtë të marrin pjesë në diskutimet e komisionit për fëmijën e tyre.

2. “Komisioni i vlerësimit” përcakton llojin e institucionit parashkollor dhe atë të arsimit bazë që duhet të ndjekë fëmija me nevoja të veçanta, sipas kritereve të përcaktuara nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe nga Ministria e Shëndetësisë. Sipas gjykimit të komisionit, fëmija me nevoja të veçanta e nis klasën e parë në moshën gjashtë deri nëntë vjeç dhe lejohet të ndjekë arsimin bazë deri në moshën nëntëmbëdhjetë vjeç. “Komisioni i vlerësimit” përcakton se cilët fëmijë me nevoja të veçanta përfshihen në detyrimin shkollor dhe cilët regjistrohen me dëshirën e prindërve në institucionet arsimore. Me kërkesën e prindërve, komisioni vendos që fëmija të nisë arsimin bazë në moshën pesë ose shtatë vjeç.
3. Detyrat e tjera të këtij komisioni përcaktohen me akt nënligjor të Ministrit.

Neni 78

Arsimimi i fëmijëve me nevoja të veçanta

1. Ndjekja e kopshteve/shkollave për fëmijët me nevoja të veçanta rregullohet si më poshtë vijon:
 - a) fëmijët me nevoja të veçanta mësojnë në institucione arsimore të zakonshme, ku nxënësit me nevoja të veçanta bashkohen me nxënësit e tjerë, ose në institucione arsimore të specializuara;
 - b) për fëmijët, që për shkak të aftësive të rënda motorike ose shkaqe të tjera, nuk mund të ndjekin një shkollë të zakonshme ose të specializuar të arsimit bazë, institucioni arsimor ku ata janë regjistruar organizon mësim në shtëpi;
 - c) nxënësit me nevoja të veçanta ndjekin arsimin e mesëm të lartë në klasa të zakonshme. Kriteret e ndjekjes së arsimit të mesëm të lartë nga nxënësit me nevoja të veçanta përcaktohen nga Ministria e Shëndetësisë dhe nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës; respektimi i tyre ndiqet nga “Komisioni i vlerësimit”.
2. Për nxënësit me nevoja arsimore të veçanta, në lëndët e detyrueshme dhe ato me zgjedhje, përdoren:
 - a) programe arsimore të zakonshme;
 - b) programe arsimore të përshtatura nga programet e zakonshme;
 - c) programe arsimore të specializuara.
3. Drejtori i institucionit arsimor të zakonshëm është i detyruar, sipas këtij ligji, të pranojë të regjistrojë çdo fëmijë me nevoja të veçanta, në përputhje me përcaktimet e “Komisionit të vlerësimit” dhe të sigurojë kushtet e arsimimit për të, sipas këtij ligji dhe akteve nënligjore përkatëse të nxjerra nga Ministri.
4. Ndryshimi i programit të personalizuar brenda një institucioni arsimor vendoset

KREU XII FËMIJËT ME NEVOJA TË VEÇANTA

nga komisioni brenda institucionit në bashkëpunim me prindërit e fëmijës, ndërsa ndryshimi i institucionit arsimor vendoset në bashkëpunim ndërmjet komisioneve të të dy institucioneve arsimore, në këshillim me Komisionin e Vlerësimit dhe në bashkëpunim me prindërit e fëmijës.

5. Shteti siguron falas arsimimin e fëmijëve me nevoja të veçanta në institucionet arsimore publike. Sipas përcaktimit të “Komisionit të vlerësimit”, fëmijët me nevoja të veçanta përfitojnë falas transportin nga vendbanimi tek institucioni arsimor dhe anasjelltas. Ministria dhe njësia arsimore vendore pajisin me përparësi nxënësit me nevoja të veçanta me mjetet e përshtatshme të mësimi dhe të nxënies, mjetet e tjera ndihmëse, përfshirë dhe ato të teknologjisë së përditësuar të informacionit dhe komunikimit.
6. Nxënësve me nevoja të veçanta u sigurohen me përparësi punonjësit e mjaftueshëm mësimorë, përfshirë dhe mësuesit ndihmës. Për punonjësit arsimorë, të cilët përkujdesen për fëmijët me nevoja të veçanta, zhvillohen kurse të posaçme në institucionet e shkollave të larta dhe ofrohen trajnime gjatë punës.

KREU XIII

NXËNËSIT ME PRIRJE TË VEÇANTA

Neni 79

Arsimimi i nxënësve me prirje të veçanta

1. Shkollat e nxënësve me prirje të veçanta janë për:
 - a) artet;
 - b) sportet;
 - c) fusha të tjera të të nxënësve, si: të shkencave, të teknologjisë së komunikimit dhe informacionit etj.

Plani mësimor i shkollave për nxënësit me prirje të veçanta hartohet nga institucioni për zhvillimin e kurrikulës në bashkëpunim me punonjësit arsimorë të këtyre shkollave dhe miratohet nga Ministri. Kriteret dhe procedurat e regjistrimit të nxënësve në shkollat me prirje të veçanta përcaktohen me akte nënligjore të nxjerra nga Ministri, pas këshillimit me KKAP-in.
2. Ministria, njësitë e saj arsimore vendore, njësitë bazë të qeverisjes vendore, shkollat dhe institucionet plotësuese mundësojnë pjesëmarrjen e nxënësve me prirje të veçanta në veprimtari vendore, kombëtare dhe ndërkombëtare. Ministria dhe njësitë bazë të qeverisjes vendore u akordojnë ndihmë të posaçme financiare dhe materiale nxënësve që kanë prirje të veçanta.
3. Ministri përcakton kriteret për dhënien e medaljeve, certifikatave dhe çmimeve nxënësve me arritje të shkëlqyera në shkollat publike dhe ato private. Për këta nxënës kriteret për dhënien e bursave caktohen nga Këshilli i Ministrave.

KREU XIV

MBROJTJA E TË DHËNAVE PERSONALE

Neni 80

Mbledhja e të dhënave personale të nxënësve dhe prindërve të tyre

1. Institucioni arsimor mbledh dhe përpunon të dhëna personale të nxënësve dhe prindërve të tyre dhe i vendos ato në dokumentet zyrtare (regjistër, dëftesë, diplomë dhe amzë), si dhe në dosjen personale të nxënësit. Të dhënat personale të nxënësit, që vendosen në këto dokumente zyrtare dhe në dosjen e tij, përcaktohen me akt nënligjor të nxjerrë nga Ministri, pasi merr mendimin e Komisionerit për Mbrojtjen e të Dhënave Personale dhe të KKAP-it. Të tilla janë: datëlindja, vendlindja, emrat e prindërve, vendbanimi, ecuria në mësim, sjellja, pjesëmarrja në veprimtari, masat disiplinore.

2. Nxënësit dhe prindërit e tyre janë të detyruar të japin të dhënat e kërkuara në pikën 1 të këtij neni.

Nxënësit dhe prindërit e tyre njoftohen paraprakisht për këtë detyrim ligjor. Të dhëna të tjera personale mblidhen vetëm me vullnetin e nxënësve mbi moshën katërmëdhjetë vjeç, përndryshe vendimi merret nga prindërit e tyre. Të dhëna personale për kombësinë, përkatësinë fetare dhe gjendjen shëndetësore mund të mblidhen vetëm për studime dhe pa zbuluar identitetin e nxënësit.

Neni 81

Mbrojtja e të dhënave personale të nxënësve dhe prindërve të tyre

1. Të dhënat personale të një nxënësi të veçantë nuk u vihen në dispozicion personave të tjerë jashtë institucionit përkatës, gjithashtu nuk u vihen në dispozicion personave të tjerë nga marrësit e tyre në institucionet e tjera.
2. Rezultatet e nxënësve në provimet kombëtare dhe të dhënat për hyrjen në institucionet e shkollave të larta jepen në mënyrë që të mos zbulohet identiteti i nxënësit.
3. Të dhënat personale të nxënësit bëhen publike vetëm nga vetë nxënësi me moshë mbi tetëmbëdhjetë vjeç, përndryshe vendimi merret nga prindërit e tij.
4. Punonjësi i institucionit arsimor e ka të ndaluar të japë të dhëna në mënyrë publike ose një personi të veçantë për arritjet mësimore dhe sjelljen e një nxënësi.
5. Nxënësit dhe prindërit e tyre kanë të drejtë të njihen me të dhënat e tyre personale, si edhe të vihen në dijeni për personat që i kanë këto të dhëna.
6. Intervista me një ose me disa nxënës, anketat dhe regjistrimet audio-vizive

KREU XIV MBROJTJA E TË DHËNAVE PERSONALE

me ta, zhvillohen vetëm me pëlqimin e nxënësve dhe të prindërve të tyre.

7. Nuk lejohet të publikohen ose t'u vihen në dispozicion të tjerëve rezultatet e nxënësve të veçantë në testimet, anketat dhe përmbajtja e intervistave dhe e regjistrimeve, përveçse me emër të koduar. Nxënësit dhe prindërit e tyre vihen paraprakisht në dijeni për qëllimin e intervistës ose regjistrimit, e kanë pranuar atë dhe më pas e disponojnë.

Neni 82

Administrimi i të dhënave personale të nxënësve dhe prindërve të tyre

1. Punonjësit e institucionit arsimor, që janë ngarkuar të mbajnë, të përpunojnë, të administrojnë dhe të arkivojnë të dhënat personale të nxënësve, kanë të drejtë t'ua vënë në dispozicion vetëm atyre punonjësve të institucionit, të cilëve këto të dhëna u shërbejnë për të përmbushur detyrat e tyre sipas përcaktimit nga drejtori i institucionit.
2. Të dhënat personale të një grupi nxënësish u vihen në dispozicion:
 - a) punonjësve të njësisë arsimore vendore përkatëse, vetëm kur janë ngarkuar me shkrim nga drejtuesi saj;
 - b) inspektorëve të Inspektoratit Kombëtar të Arsimit Parauniversitar dhe punonjësve të Ministrisë, kur janë ngarkuar me shkrim nga një drejtor i tyre. Këto të dhëna nuk identifikojnë nxënësin e veçantë.
3. Të dhënat personale të një grupi nxënësish përdoren për kërkime shkencore nga organizma qeveritarë ose joqeveritarë, pas miratimit të prindërve dhe të drejtorit të institucionit. Këto të dhëna nuk zbulojnë identitetin e nxënësit.

Neni 83

Mbledhja e të dhënave personale të punonjësve

1. Institucionet e sistemit arsimor mbledhin dhe përpunojnë të dhëna personale të punonjësve të tyre.
2. Punonjësi i institucionit të sistemit arsimor plotëson rregullisht portofolin e tij profesional. Lloji i të dhënave personale të punonjësve dhe përmbajtja e portofolit profesional përcaktohen me udhëzim të Ministrit. Punonjësit janë të detyruar të japin të dhënat personale të përcaktuara me udhëzim të Ministrit. Ata njoftohen paraprakisht për këtë detyrim ligjor.
3. Të dhëna të tjera personale mblidhen vetëm me vullnetin e punonjësve. Të dhëna personale për kombësinë, përkatësinë fetare dhe gjendjen shëndetësore mblidhen vetëm për studime dhe pa zbuluar identitetin e punonjësit.

Neni 84**Mbrojtja e të dhënave personale të punonjësve**

1. Intervista, anketa me një ose disa punonjës, si dhe regjistrimet audiovizive me ta, zhvillohen vetëm me pëlqimin e tyre. Nuk lejohet të publikohen ose t'u vihen në dispozicion të tjerëve rezultatet individuale të testimeve, anketave dhe përmbajtja e intervistave dhe e regjistrimeve, përveçse kur emri është i koduar. Punonjësit janë informuar për qëllimin e intervistave ose regjistrimit dhe e kanë pranuar atë.
2. Të dhënat personale të një punonjësi nuk u vihen në dispozicion personave të tjerë jashtë institucionit, gjithashtu nuk u vihen në dispozicion personave të tjerë nga marrësit e tyre jashtë institucionit. Rezultatet e punonjësve në provimet për kualifikim nuk publikohen për punonjës të veçantë. Të dhëna të tjera personale mblidhen vetëm me vullnetin e punonjësve. Të dhënat personale të punonjësit bëhen publike vetëm nga vetë personi.

Neni 85**Administrimi i të dhënave personale të punonjësve**

1. Punonjësit e institucionit të sistemit arsimor, që janë ngarkuar të mbajnë, të përpunojnë, të administrojnë dhe të arkivojnë të dhënat personale të punonjësve, kanë të drejtë t'u a vënë ato në dispozicion brenda institucionit vetëm atyre punonjësve, të cilëve këto të dhëna u shërbejnë për të përmbushur detyrat e tyre.
2. Të dhënat personale të një grupi punonjësish mund t'u vihen në dispozicion institucioneve të tjera qeveritare ose joqeveritare për kërkime shkencore që synojnë përmirësimin e shërbimit arsimor, çështje ligjore ose sociale, në përputhje me legjislacionin në fuqi dhe me miratim të njësisë arsimore vendore.

KREU XV**KUNDËRVAJTJET ADMINISTRATIVE****Neni 86****Mungesat**

Mungesa e nxënësit në mësim në moshën e arsimit të detyrueshëm për më shumë se 25 për qind të orëve mësimore gjithsej gjatë një viti shkollor, që nuk arsyetohen nga prindi i tij, vlerësohet si rast i neglizhencës prindërore dhe trajtohet në përputhje me ligjet përkatëse të Republikës së Shqipërisë.

KREU XV KUNDËRVAJTJET ADMINISTRATIVE

Neni 87

Punësimi

Ndalohet punësimi i fëmijëve që përfshihen në detyrimin shkollor. Kur vërtetohen raste të punësimit të fëmijëve të moshës së detyrimit shkollor, punëdhënësi shtetëror ose privat dënohet për kundërvajtje administrative nga inspektori i punës me gjobë 100 000 lekë dhe, në rast përsëritjeje, me gjobë 200 000 lekë. Kundër vendimit të dënimit mund të bëhet ankim dhe protestë, brenda 10 ditëve nga dita e shpalljes ose e njoftimit, në gjykatën e qarkut ku është kryer kundërvajtja.

Neni 88

Hapja e institucioneve arsimore private në kundërshtim me ligjin

1. Hapja e institucioneve arsimore private dhe e institucioneve arsimore private plotësuese në kundërshtim me kriteret e përcaktuara në dispozitat e këtij ligji përbën kundërvajtje administrative. Kundërvajtësit në çdo rast dënohen me gjobë, përkatësisht, 500 000 lekë dhe 200 000 lekë, deri me ndërprerje të veprimtarisë së filluar.
2. Propozimi për gjobë ose ndërprerje të veprimtarisë bëhet nga IKAP-i dhe vendimi merret nga Ministri i Arsimit dhe i Shkencës për institucionet arsimore private laike dhe nga Këshilli i Ministrave për institucionet arsimore private, në të cilat zhvillohen edhe lëndë fetare ose në të cilat mësimi bëhet edhe në gjuhë të huaj.
3. Kundër vendimit të dënimit mund të bëhet ankim, brenda 10 ditëve nga data e shpalljes ose e njoftimit, në gjykatën e Tiranës.

Neni 89

Shkeljet nga punëdhënësit

IKAP-i, kur konstaton shkelje nga punonjësit e institucioneve arsimore ose njësitë arsimore vendore, të dispozitave të këtij ligji dhe akteve nënligjore që lidhen me funksionet e tij, ka të drejtë:

- a) t'u propozojë punëdhënësve masa ndëshkuese për punonjës arsimorë nga "vërejtje" deri në "lirim nga detyra";
- b) të gjobisë punonjësit me gjobë në masën nga 10 000 deri në 50 000 lekë.

Neni 90

Gjobat

Shqyrtimi i kundërvajtjeve administrative dhe ekzekutimi i vendimeve të dënimit me gjobë bëhet sipas dispozitave të caktuara në ligjin nr. 10279, datë

20.05.2010 “Për kundërvajtjet administrative”.

Neni 91

Dispozitat e fundit

Këshilli i Ministrave, me propozimin e Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës, nxjerr akte nënligjore në fushën e arsimit dhe, për zbatimin e tyre, ngarkon atë ose ministri të tjera, sipas rastit.

Neni 92

Ministria e Arsimit dhe Shkencës ka të drejtë të miratojë rregullore, udhëzime e urdhra për zbatimin e këtij ligji.

Neni 93

1. Ligji Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar” i ndryshuar, si edhe çdo dispozitë tjetër që lidhet me arsimin parauniversitar dhe është në kundërshtim me këtë ligj, shfuqizohen.
2. Struktura e re e arsimit bazë fillon të zbatohet në vitin shkollor 2014-2015. Të gjitha klasat e arsimit fillor (I-V) që kanë filluar para hyrjes në fuqi të këtij ligji, do të vazhdojnë procesin mësimor sipas planeve të mëparshme mësimore.
3. Personeli mësimdhënës, i punësuar me kontratë të përhershme, ruan vendet e punës dhe u nënshtrohet trajnimeve për përditësimin e njohurive shkencore dhe pedagogjike.
4. Institucionet arsimore private dhe institucionet arsimore private plotësuese të licencuara përpara hyrjes në fuqi të ligjit nr. 10081, datë 23.02.2009 “Për lejet, licencat dhe autorizimet në Republikën e Shqipërisë”, dhe ato të licencuara me ligjin e sipërpërmendur, u nënshtrohen të gjitha dispozitave të këtij ligji.

Neni 94

Ky ligj hyn në fuqi 15 ditë pas botimit në “Fletoren zyrtare”.

***Shpallur nga Presidenti i Republikës së Shqipërisë
me dekretin nr. __, datë __.__.20__.***

✱ ÇËSHTJE QË SUGJEROHEN PËR VAZHDIMIN E DISKUTIMEVE

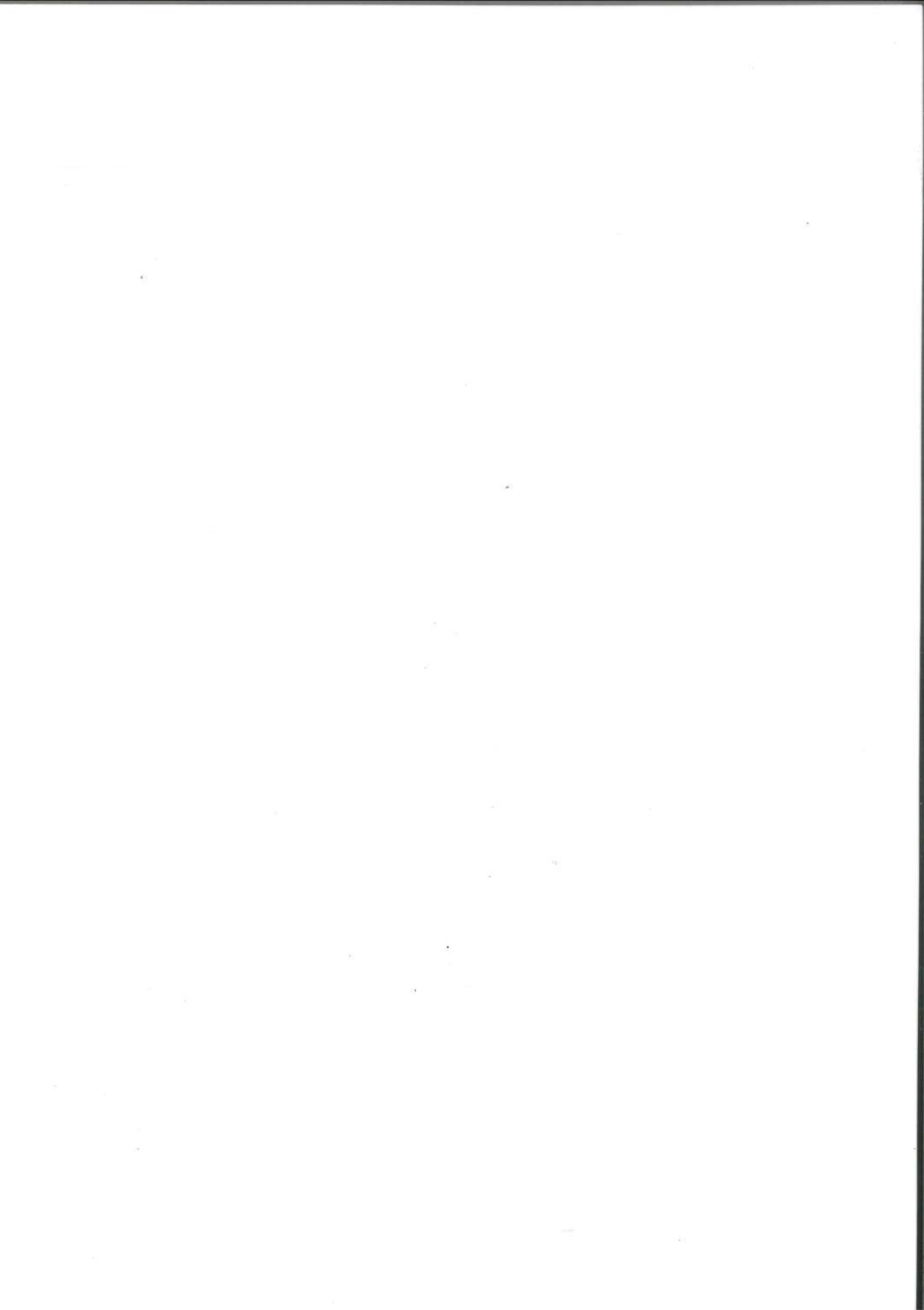
1. Projektligji rishikon, në kuadrin e zhvillimeve aktuale në shoqërinë shqiptare në veçanti dhe asaj globale në përgjithësi, shumë çështje të arsimit shqiptar. Listoni referencat (dokumente të rëndësishme, politika, trende) që gjejnë zbatim në projektligj.
2. Cilët mendoni se janë elementet kryesore në projektligj, që do të ndikojnë më shumë në rritjen e cilësisë së shkollimit. Listojini sipas rëndësisë që ju mendoni se kanë. Janë të pranishëm këta elemente në ligjin nr. 7952 (të ndryshuar)?
3. A mendoni se projektligji ka hapësira ose, a është sa duhet fleksibël, për të qenë i hapur ndaj sfidave të larmishme me të cilat do të duhet të përballlet bota e shkollës e shekullit të njëzetentjetë? Listoni disa nga këto sfida.
4. Mendoni se projektligji siguron të gjithë kuadrin e nevojshëm që detyron shkollat të bëjnë publike informacione të rëndësishme të cilat lidhen me cilësitë e rezultateve? Mendoni se duhet të jetë ky detyrim?
5. Legjislacioni i ri shkollor është reflektim ndaj trendeve aktuale në arsim. Krahasoni misionin dhe qeverisjen në arsim në ligjin 7952 (të ndryshuar) me ato në projektligjin e ri.
6. Krahasoni përkufizimin e arsimit bazë, dhënë në projektligjin tonë, me atë të dhënë në konferencën “Arsim për të gjithë”.
7. Për reformimin e shkollës shqipe, një rol i veçantë i është kushtuar edhe transparencës në vendimmarrje dhe në politikat arsimore. Citoni nenet që i referohen një synimi të tillë.
8. Krahasoni rolin e drejtorit sipas kompetencave që i atribuon projektligji, me ato që ka në ligjin 7952 (të ndryshuar). Mendoni se projektligji u përgjigjet sfidave me të cilat do të duhet të përballlet drejtori i shkollës së shekullit të njëzetentjetë?

BIBLIOGRAFI

1. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2007. "*Historia e popullit shqiptar*", vëllimi i tretë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena
2. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2002. "*Historia e popullit shqiptar*", vëllimi i dytë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena
3. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2002. "*Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, vitet '30 të shekullit XIX deri më 1912*", vëllimi i parë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena.
4. Anastasi A., 2004. "*E drejta kushtetuese e krahasuar*". Tiranë, Shtëpia Botuese "Pegi".
5. Anastasi A., 2011. "*Historia e institucioneve*". Shtëpia Botuese "Dajti 2000", Tiranë.
6. CDE & UNICEF, 2006. "*Arsimi në Shqipëri, dosje kombëtare. Tregues dhe prirje*". Tiranë: Qendra për arsim demokratik, f. 8.
7. Daly A. J., 2010. "*Social network theory and educational change*". Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press, f. 116.
8. Darling-Hammond & McLaughlin. "*Policies that Support Professional Development in an Era of Reform*";
9. Deklarata në Konferencën Botërore "*Arsim për të gjithë*", Jomtien, Tailandë, mars 1990.
10. Deklarata në Konferencën Botërore "*Arsim për të gjithë*", Salamankë, Spanjë, qershor 1994.
11. Deklarata universale e të drejtave të njeriut.
12. Demiraj Sh. & Prifti K., 2008. "*Kongresi i Manastirit*". Botimi i katërt. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë.
13. Dispozita normative ("Për arsimin parauniversitar"), hyrë në fuqi në vitin shkollor 2002-2003, ministër Luan Memushi.
14. Elmore R. F., 2011. "*Reforma shkollore, nga brenda jashtë*". Tiranë: Shtëpia Botuese Universitare U.F.O Press.
15. Frashëri S., "*Shqipëria ç'ka qenë, ç'është e ç'do të bëhetë*", 1962. Tiranë: N. Sh. Botimeve "Naim Frashëri".
16. Galtung J., 2006. "*Transendencë & Transformim*". Tiranë: UFO Press.
17. Gjeçovi Xh. et al, 2009. "*Historia e popullit shqiptar, 1939-1990*", vëllimi i katërt. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena
18. Golemi, B., "Komisioni Kombëtar për Arsimin", *Administrimi & menazhimi i arsimit*. Botues ISP, nr. 3, 2002, f.57-80.
19. Gomien D., 2000. "*Udhëzuesi shkurtër i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut*", Këshilli i Evropës.

BIBLIOGRAFI

20. Hegel G. V. F., 2004. "Platoni". Tiranë: Botimet Dritan.
21. INEE, 2004. "Minimum standards for education in emergencies, chronic crises and early reconstruction". INEE.
22. Instituti i Studimeve Pedagogjike, 1997. "Standardet për nxënësin dhe mësuesit në lëndën e edukimit qytetar". Tiranë: Instituti i Studimeve Pedagogjike.
23. Instituti i Studimeve Pedagogjike, 2002. "Administrimi dhe menaxhim i arsimit", Nr. 3, 2002. Botus: ISP.
24. Karameta P., 2003. "Inspektimi i shkollave. Sistemi, procesi, metodologjia". Tiranë: Shtëpia Botuese albPAPER.
25. Kodi i familjes
26. Kodi i Punës i Republikës së Shqipërisë
27. Konventa e të drejtave të fëmijëve
28. Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
29. Kushtetura e Republikës së Shqipërisë. Botim UFO Press.
30. Lieberman A. & Miller L., 1999. "Teachers: Transforming their World and Their Work". New York: Teachers College Press.
31. Ligji nr. 10171, datë 22.10.2009, "Për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë".
32. Ligji nr. 7952, dt. 21.06.1995, ndryshuar me ligjin nr. 8387, datë 30.7.1998, "Për disa ndryshime në ligjin nr.7952", dt. 21.06.1995 "Për sistemin parauniversitar shqiptar", në mbështetje të nenit 16, të ligjit nr. 7491, datë 29.4.1991 "Për dispozitat kryesore kushtetuese", "Për sistemin arsimor parauniversitar", ndryshuar me ligjin nr.9903, datë 17.4.2008, "Për një ndryshim dhe shtesë në ligjin nr.7952", datë 21.6.1995, "Për sistemin arsimor parauniversitar", të ndryshuar, në mbështetje të neneve 78 dhe 83 pika 1 të Kushtetutës.
33. MASH. "Normat e punës mësimore në arsimin parauniversitar dhe standarde të lidhura me to", udhëzim i ministrit të Arsimit dhe të Shkencës, Myqerem Tafaj, hyrë në fuqi, duke filluar nga semestri i dytë i vitit shkollor 2009-2010.
34. Muka P. et al., 2003. "Edukimi ndërkulturor dhe i të drejtave të njeriut në shkollë", manual për trajnerë. UNESCO.
35. Omari L. et al, 2007. "Historia e shtetit dhe e së drejtës në Shqipëri". Tiranë: Shtëpia Botuese "Luarasi".
36. ORT/USAID, 1999. "Udha e Shqipërisë drejt demokracisë". ORT/USAID, mars 1999.
37. Payne Ch. M., 2011. "So much reform, so little change. The persistence of failure in Urban Schools". Cambridge, Massachusetts: Harvard Education Press.
38. Projektligji "Për sistemin arsimor parauniversitar", gazeta "Mësuesi", nr. 12 (2558), dhjetor 2010.
39. Puto A., 2009. "Shqipëria politike, 1912-1939". Tiranë: Shtëpia Botuese Toena.
40. Qendra e Trajnimit dhe e Kualifikimit për Arsimin, shtator 2004. "Paketa e programeve orientuese për kualifikimin e mësuesve për vitin mësimor 2004-



2005". Tiranë: Qendra e Trajnimit dhe e Kualifikimit për Arsimin.

41. Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut. "Të drejtat e njeriut", nr. 1, 4. Tiranë: Botim i Qendrës Shqiptare për të Drejtat e Njeriut.

42. Reville S. P & Coggins, 2007. "A decade of Urban School Reforme. Persistence and Progress in the Boston Public Schools", Harvard Education Press, f. 271.

43. Ritzer G., 2008. "Sociological Theory", seventh edition. Neë York: McGraw-Hill Companies, Inc., f. 74

44. Sadker M. P. & Sadker D. M., 1995. "Mësuesit, shkollat dhe shoqëria". Tiranë: Eureka.

45. Shefik O., 2008. "Fjalor i pedagogjisë". Tiranë: Shtëpia Botuese "8 Nëntori".

46. Strategjia Kombëtare për sistemin arsimor parauniversitar, 2004-2015

47. Stumpf S. F., 2006. "Filozofia, historia & problemet". Tiranë: Shtëpia Botuese Toena.

48. Temple Ch., et al, 2006. "Strategji të mësimdhënies dhe të të nxënit për klasat mendimtare". Tiranë: Qendra për Arsim Demokratik.

Arsimi parauniversitar

REFORMA DHE LEGJISLACIONI

Çështje, praktika & politika. Rasti shqiptar

- 1 Filozofi dhe ide për arsimin
- 2 Çështje që lidhen me reformat
- 3 Vizioni dhe perspektiva për arsimin. Konteksti evropian
- 4 Reforma arsimore në Shqipëri
- 5 Dosja ligjore e shkollës në sistemin arsimor parauniversitar
- 6 Projektligji për sistemin arsimor parauniversitar

Valbona Nathanaili

POLITIKA
ARSIMORE
PEDAGOGJI



Çmimi 1500 lekë

ISBN: 978-9928-127-05-1



9 789928 127051